

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

**OLUMSUZ YAŞAM OLAYLARI, ANNE ERGEN İLİŞKİSİ VE ERGEN
UYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLER: BİR İZLEME ÇALIŞMASI**

Doktora Tezi

Aysun ERGÜL TOPÇU

Ankara-2016

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

**OLUMSUZ YAŞAM OLAYLARI, ANNE ERGEN İLİŞKİSİ VE ERGEN
UYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLER: BİR İZLEME ÇALIŞMASI**

Doktora Tezi

Aysun ERGÜL TOPÇU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ayşen GÜRE DURU

Ankara-2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

**OLUMSUZ YAŞAM OLAYLARI, ANNE ERGEN İLİŞKİSİ VE ERGEN
UYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLER: BİR İZLEME ÇALIŞMASI**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşen GÜRE DURU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı İmzası

Prof. Dr. Ayşen GÜRE DURU

Prof. Dr. Ali DÖNMEZ

Prof. Dr. Zehra UÇANOK

Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN

Yrd. Doç. Dr. Dilek SARITAŞ ATALAR

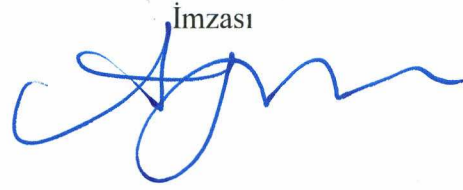
Tez Sınavı Tarihi: 03.02.2016

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (03.02.2016).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Aysun ERGÜL TOPÇU

İmzası

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışmamın her aşamasında yol gösterici önerilerde ve değerlendirmelerde bulunan ve desteğini hep hissettiğim değerli danışmanım Prof. Dr. Ayşen GÜRE DURU'ya çok teşekkür ederim. Ayrıca tez izleme komitemde ve jürimde bulunan Prof. Dr. Zehra UÇANOK, Prof. Dr. Ali DÖNMEZ ve Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN'e; tez izleme jürimde bulunan Yrd. Doç. Dr. Dilek SARITAŞ ATALAR'a değerli öneri ve katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunuyorum. Bunun yanında, araştırmamızı destekleyen Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne de teşekkür ederim.

Önerileriyle tezime önemli katkılarda bulunan ve sıkıntıya düştüğümde beni rahatlatan, yollarımız son dönemde kesişmesine rağmen kendisini çok sevdiğim Doç. Dr. Gülbahar BAŞTUĞ'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Doktora boyunca her türlü konuda desteklerini hissettiğim sevgili arkadaşlarım Fatma CAN ve Fatma UÇAR BOYRAZ'a da sonsuz teşekkürler. Analizler konusunda yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Yusuf BAYAR'a, ayrıca Arş. Gör. Vildan ACAR'a ve veri toplama sürecinde önemli katkıları olan Gelişim Psikolojisi lisansüstü öğrencilerine çok teşekkür ediyorum.

Başta beni özgür bir birey olarak yetiştiren, bana güvendiklerini hep hissettiren, kendi kararlarımı vermem konusunda beni her zaman destekleyen daha da önemlisi sevgiyle büyüten ve bu yönleriyle örnek ebeveyn olan annem ve babam olmak üzere, tüm aileme yaşamım boyunca olduğu gibi, tez çalışması süresince de yanımda oldukları için çok teşekkür ediyorum. Ayrıca eşimin ailesine, özellikle de

annem Saniye TOPÇU ve babam İlhan TOPÇU'ya, kendi ailemde gördüğüm sıcaklık ve yakınlıklarıyla tez sürecinde de yanımda oldukları için çok teşekkür ediyorum.

Son olarak sevgili eşim Gökhan TOPÇU'ya, Psikoloji alanı dışından olmasına rağmen derin kavrayışıyla her türlü sorumu anlayıp değerli fikirlerini benimle paylaştığı, yılgınlığa kapıldığım zamanlarda beni cesaretlendirdiği ve yaşamımdaki varlığıyla “Güneşim” olduğu için tüm kalbimle teşekkür ediyorum. Tezin son dönemlerinde hayatımıza giren, bu süreçte hiçbir zorluk çıkarmayan tersine varlığıyla yaşamımıza enerji ve renk katan, yaklaşık bir ay sonra dünyaya gelmesini beklediğimiz oğlumuz Deniz'i anne yüreğimle kucaklıyorum.

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Aile Stres Modeli	6
1.2. Ekonomik Güçlük, Ana Babalık ve Ergen Uyumu Arasındaki İlişkiler	9
1.3. Eşler Arasındaki Çatışma, Ana Babalık ve Ergen Uyumu Arasındaki İlişkiler.....	18
1.4. Araştırmanın Amacı.....	34
2. BÖLÜM	48
YÖNTEM	48
2.1. Örneklem.....	48
2.1.1. Örneklemeye Ait Betimsel İstatistikler	48
2.2. Veri Toplama Araçları	53
2.2.1. Kişisel Bilgi Formu	53
2.2.2. Olumsuz Yaşam Olayları ile İlgili Değişkenlerin Ölçümü.....	53
2.2.2.1. Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği	53
2.2.2.2. Çocukların Algıladıkları Evlilik Çatışması Ölçeği.....	54
2.2.3. Anne Ergen İlişkisi ile İlgili Değişkenlerin Ölçümü	56
2.2.3.1. Ebeveyn Davranışı Ölçeği.....	56
2.2.3.2. Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği	58
2.2.4. Ergenin Psikolojik Uyumu ile İlgili Değişkenlerin Ölçümü	60
2.2.4.1. Öğrenciler İçin Çok Boyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği	60
2.2.4.2. Ergenler için Benlik Algısı Ölçeği	62
2.2.4.3. 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği	63
2.3. İşlem.....	66
3. BÖLÜM	69
BULGULAR.....	69
3.1. Önerilen Modellerde Bağımsız, Aracı ve Sonuç Değişkenlerle İlgili Betimsel Analizler.....	69
3.1.1. Algılanan Ekonomik Güçlük ve Eşler Arasındaki Çatışmanın Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre İncelenmesi	73
3.1.2. Anne Davranışı ve Anne Ergen İlişki Niteliğinin Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre İncelenmesi	74
3.1.3. Ergenlerin Benlik Saygısı, Yaşam Doyumu, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemlerinin Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre İncelenmesi....	77
3.2. Ölçüm Modelleri ve Yapısal Eşitlik Modellerine ait Analizler	82
3.2.1. Analizlerde Temel Alınan Ölçütlere İlişkin Bilgiler	82
3.2.2. Algılanan Ekonomik Güçlük ile İlgili Modeller.....	84
3.2.2.1. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli.....	84
3.2.2.2. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli	94
3.2.2.3. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli.....	103

3.2.2.4. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri	112
3.2.3. Eşler Arasındaki Çatışma ile İlgili Modeller	121
3.2.3.1. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli.....	121
3.2.3.2. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli	129
3.2.3.3. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli.....	139
3.2.3.4. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli	147
4. BÖLÜM	161
TARTIŞMA.....	161
4.1. Önerilen Modellerde Yordayıcı, Aracı ve Sonuç Değişkenlerle İlgili Betimsel Bulguların Tartışılması.....	162
4.2. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişkisi ve Ergenin Uyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması.....	173
4.2.1. Algılanan Ekonomik Güçlük ile Ergenin Uyumu Arasındaki Bağlantılarda Anne Ergen İlişkilerinin Aracı Rolüne Yönelik Bulguların Tartışılması.....	185
4.3. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişkisi ve Ergenin Uyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması.....	192
4.3.1. Eşler Arasındaki Çatışma ile Ergenin Uyumu Arasındaki Bağlantılarda Anne Ergen İlişkilerinin Aracı Rolüne Yönelik Bulguların Tartışılması.....	199
5. BÖLÜM	203
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	203
ÖZET	211
ABSTRACT.....	213
KAYNAKÇA.....	215
EKLER.....	249

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2. 1. Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete göre Yaş Ortalamaları ve Standart Sapmaları (Z1).....	50
Tablo 2. 2. Ergenlerin Bir Önceki Döneme Ait Başarı Notları (Z1).....	50
Tablo 2. 3. Ergenlerin Kardeş Sayısı (Z1)	51
Tablo 2. 4. Ergenlerin Anne ve Babalarının Eğitim Düzeyleri (Z1).....	51
Tablo 2. 5. Ergenlerin Anne ve Babalarının Çalışma Durumları (Z1).....	52
Tablo 2. 6. Ergenlerin Ailelerinin Gelir Durumu (Z1).....	52
Tablo 3. 1. Bağımsız, Aracı ve Sonuç Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar ile Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Z1).....	71
Tablo 3. 2. Eşler Arasındaki Çatışmanın Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	74
Tablo 3. 3. Anne Davranışının Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	75
Tablo 3. 4. Anne Ergen İlişki Niteliğinin Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	77
Tablo 3. 5. Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Ergenin Cinsiyeti ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	78
Tablo 3. 6. Ergenlerin İçe Yönelim Problem Düzeylerinin Ergenin Cinsiyeti ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	80
Tablo 3. 7. Ergenlerin Dışa Yönelim Problem Düzeylerinin Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	81
Tablo 3. 8. Araştırmada Kullanılan Uyum İndeksleri.....	82
Tablo 3. 9. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu için Ölçüm Modeli.....	88
Tablo 3. 10. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar	89
Tablo 3. 11. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler	92
Tablo 3. 12. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Ölçüm Modeli.....	97
Tablo 3. 13. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar	98
Tablo 3. 14. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler	101
Tablo 3. 15. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Ölçüm Modeli.....	106
Tablo 3. 16. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar	107

Tablo 3. 17. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	110
Tablo 3. 18. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Ölçüm Modeli	115
Tablo 3. 19. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar	116
Tablo 3. 20. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler	119
Tablo 3. 21. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Ölçüm Modeli.....	124
Tablo 3. 22. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar	125
Tablo 3. 23. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler ..	128
Tablo 3. 24. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Ölçüm Modeli.....	132
Tablo 3. 25. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar	133
Tablo 3. 26. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler	136
Tablo 3. 27. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Ölçüm Modeli.....	142
Tablo 3. 28. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar	143
Tablo 3. 29. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	146
Tablo 3. 30. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Ölçüm Modeli.....	151
Tablo 3. 31. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modelleriyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar	152
Tablo 3. 32. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	155
Tablo 3. 33. Algılanan Ekonomik Güçlük Modelleri ile İlgili Özet Bulgular	158
Tablo 3. 34. Eşler Arasındaki Çatışma Modelleri ile İlgili Özet Bulgular.....	159
Tablo 3. 35. Aracı Etkiler ile İlgili Özet Bulgular	160

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 1. Aile Stres Modelinin Kuramsal Çerçevesinin Temel Bileşenleri.	8
Şekil 1. 2. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişkisi ve Ergen Uyumunu Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model.....	45
Şekil 1. 3. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişkisi ve Ergen Uyumunu Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model.....	45
Şekil 2. 1. 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeğinin Boyutları.66	
Şekil 3. 1. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model	86
Şekil 3. 2. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli	91
Şekil 3. 3. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçer Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model	95
Şekil 3. 4. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçer Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli	100
Şekil 3. 5. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model ..	104
Şekil 3. 6. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli	109
Şekil 3. 7. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçer Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model	113
Şekil 3. 8. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçer Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli	118
Şekil 3. 9. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model	122
Şekil 3. 10. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli	127
Şekil 3. 11. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçer Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model.....	130
Şekil 3. 12. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçer Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli.....	135
Şekil 3. 13. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model	140
Şekil 3. 14. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli	145
Şekil 3. 15. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçer Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model.....	149
Şekil 3. 16. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçer Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli.....	154

EKLER

Ek 1: Kişisel Bilgi Formu	249
Ek 2: 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği.....	249
Ek 3: Genel Yaşam Doyumu Ölçeği.....	250
Ek 4: Ergenler için Benlik Algısı Ölçeği	251
Ek 5: Ebeveyn Davranış Ölçeği.....	252
Ek 6: Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği	253
Ek 7: Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği	253
Ek 8: Çocukların Algıladıkları Evlilik Çatışması Ölçeği.....	254

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Aile, çocuk ve ergen gelişimini şekillendirme açısından büyük öneme sahiptir. Bu nedenle, son yıllarda çok sayıda araştırma, ailenin yaşadığı olumsuz yaşam olayları (ekonomik güçlük, boşanma, eşler arasındaki çatışma, aile üyelerinden birinin kaybı gibi) ile ergen gelişimi arasındaki ilişkiler üzerinde odaklanmaktadır (Aytaç ve Rankin, 2009; Conger ve ark., 2002; Dmitrieva, Chen, Greenberger ve Gil-Rivas, 2004; Uçanok ve Güre, 2014). Bu bağlamda yapılan araştırmalar, ergenlerde gözlenen uyum sorunlarında, ailenin yaşadığı ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma gibi olumsuz yaşam olaylarının önemli faktörler olduğuna işaret etmektedir (Benner ve Kim, 2010; Conger, Conger ve Martin, 2010; Conger ve Donnellan, 2007; Conger ve Elder, 1994; Lorenz, Conger, Montaque ve Wickrama, 1993; Parke ve ark., 2004; Solantaus, Leinonen ve Punamaki, 2004; Wadsworth ve Compas, 2002).

Alan yazında, ekonomik güçlük ile ergen uyumu arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerdeki olası aracı rol oynayan faktörleri açıklamaya yönelik geliştirilmiş, en fazla öne çıkan modellerden biri *aile stres modelidir*. Aile stres modeli, ekonomik güçlüğü aile bireyleri üzerindeki bireysel etkilerinden aile ilişkilerine kadar çok farklı bileşenlerin içerilmesine izin veren bir yapıya sahiptir. Model, temel olarak ekonomik güçlüğü ailelerde ekonomik baskıyı tetikleyerek, eşlerde depresyon, öfke gibi duygusal sıkıntıların ve davranış problemlerinin ortaya çıkmasına yol

açtığı ve bunun sonucunda çocuklarda psikolojik uyum sorunlarının görüldüğünü ileri sürmektedir. Aynı zamanda model anılan ilişkilerde başta ana baba-ergen ilişkisi ve ana baba davranışları olmak üzere ana babalığın aracı rolü üzerinde durmaktadır. Aile stres modeli temelinde yürütülen çok sayıda araştırmada ana babalığın, ailenin yaşadığı ekonomik güçlükler ile ergenin duygusal, davranışsal, bilişsel ve sosyal gelişimi arasındaki ilişkide aracı rolünün olduğu görülmektedir (örn., Conger ve ark., 2002; Conger ve ark., 1992; Cui ve Conger 2008; Harold ve Conger, 1997; McLoyd, Jayarante, Ceballo ve Borquez, 1994).

Psikoloji yazınında, ana babalığın ergen gelişimi bağlamında en fazla ele alınan yönlerinden biri *ana baba davranışı*dır. Ana baba davranışı, destek ve kontrol olmak üzere iki temel kavram etrafında şekillenmektedir. Destek ana babaların çocuklarına yönelik kabul edici ve onaylayıcı davranışları ile varlıklarında çocuklarının kendilerini rahat hissetmelerini sağlayan davranışları olarak tanımlanmaktadır. Kabul, şefkat, sevgi ve bakım gibi çok farklı kavramlarla karşılanmakla birlikte, desteğin bu çalışmada ele alınan boyutları ana baba sıcaklığı ve duyarlılıktır. Duyarlılık, ana babaların çocuklarının ihtiyaçlarının farkında olmaları ve bu ihtiyaçları uygun yollarla karşılamaları anlamına gelmektedir (Wissink, 2006). Sıcaklık ise, çocuğa yönelik olumlu duyguları, şefkati ve beğeniyi ifade etmektedir (Davidov ve Grusec, 2006). Ana baba davranışının önemli bir yönünü oluşturan kontrol ise demokratik ve sınırlayıcı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Wissink (2006), demokratik kontrolü çocuğun anne babasının istekleri doğrultusunda davranması konusunda çocuğun rızasının alınmasını amaçlayan ana babalık davranışları olarak tanımlamaktadır. Bu tür davranışlar özellikle neden göstermeye ve açıklamaya dayalı kontrolü ve çocuğa özerklik

tanımayı içerir. Sınırlayıcı kontrol ise adından da anlaşılacağı gibi zora, tehdide ve fiziksel cezalandırmaya dayanmaktadır. Sınırlayıcı kontrolün alt boyutlarından biri disiplin diğeri ise katılıktır. Aşırı disiplinli ana babalar çocuklarının isteklerini ikinci plana atar ve onları kendi isteklerini yerine getirmeye zorlarlar. Katı ana babalar ise onları belli bir yönde davranmaya iterek çocuklarının davranışlarını fazlaca kontrol etmeye çalışırlar.

Ana baba davranışının anılan boyutlarından destek olumlu gelişimsel sonuçlarla ilişkiliyken (Dekovic, 1999a; Gray ve Steinberg, 1999; Forehand ve Nousiainen, 1993), kontrolün gelişimle ilişkisi tanımına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Sınırlayıcı kontrolün genellikle kaygı ve depresyon gibi ergenin içe yönelim problemleriyle olumlu yönde ilişkili olduğu belirtilmektedir (Barber, Olsen ve Shangle, 1994; Gray ve Steinberg, 1999). Neden göstermeye ve açıklamaya dayalı demokratik kontrol ise sıklıkla saldırganlık ve suç işleme gibi dışa yönelim problemleriyle olumsuz yönde ilişkilidir (Barber, 1996; Barber ve ark., 1994; Gray ve Steinberg, 1999). Ayrıca ana babalığın sıcak ve demokratik olması, çocuğun sağlıklı benlik gelişimini desteklemektedir (Kağıtçıbaşı, 2012).

Ana babalığın diğeri önemli bir boyutu *ana baba-ergen ilişki niteliği*dir. Alan yazında ana baba davranışına kıyasla, ana baba-ergen ilişki niteliğinin daha kapsamlı bir kavram olduğu ve iki yönlü bir iletişimi gerektirdiği belirtilmektedir (Wissink, Dekovic ve Meijer, 2006a). Wissink ve arkadaşlarına (2006a) göre, ana baba davranışı, ana babanın çocuğuyla etkileşimi sırasında başvurduğu somut ve amaca yönelik uygulamalara işaret ederken, ana baba-ergen ilişki niteliği hem ana babanın hem de ergenin davranışlarını içermektedir ve ana baba-çocuk arasındaki

derin bağa dayalı gelişen karşılıklı tutumları ifade etmektedir. Ana baba-ergen ilişki niteliğinin boyutlarından biri, açıklamadır (disclosure). Açıklama, izleme (monitoring) davranışı ile ilgili alan yazından yola çıkılarak tanımlanmıştır. Alan yazında ergenin gelişimsel sonuçlarıyla ilişkisi sıklıkla çalışılan değişkenlerden biri olan izleme, kontrolün bir boyutudur ve ana babanın çocuğunun nerede ve kimlerle olduğu ve ne yaptığı gibi konularda izlemesini içeren davranışlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Wissink ve ark., 2006a). Araştırmacılar, ana babanın ergenin davranışlarını çok aşırıya kaçmayan izlemesinin ve gözetiminin önemli olduğunu ancak ergenin anne babasını kendiliğinden bilgilendirmesinin çok daha önemli olduğunu vurgulamaktadırlar (Wissink ve ark., 2006a; Stattin ve Kerr, 2000). Ana baba-ergen ilişki niteliğinin diğer önemli bir boyutu doyum ve yakınlığı içeren olumlu ana baba-ergen ilişki niteliği iken; diğer bir boyutu çatışma ile kin ve düşmanlığı içeren olumsuz ana baba-ergen ilişki niteliğidir. Açıklama ile doyum ve yakınlık gibi olumlu ana baba-ergen ilişki niteliği, ergen gelişiminde olumsuz sonuçların ortaya çıkmasını engellerken (Wissink ve ark., 2006a; Dekovic, 1999b; Helsen, Vollebergh ve Meeus, 1999); çatışma ve düşmanlık gibi olumsuz ana baba-ergen ilişki niteliği, ergende uyum problemlerini arttırmaktadır (Dekovic, Janssens ve As, 2003; Forehand ve ark., 1988; Helsen ve ark., 1999).

Ana baba-ergen ilişki niteliğinin, ergen gelişimini yordamada ana baba davranışına göre daha önemli bir değişken olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin, Wissink ve arkadaşları (2006a) anne ergen ilişki niteliği kapsamında özellikle olumsuz anne ergen ilişkisi ve açıklamanın dört etnik grupta da (Hollandalı, Türk, Fas ve Surinam asıllı) ergenin saldırganlık düzeyi, suç davranışı ve benlik saygısıyla güçlü bir biçimde ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, Fosco, Stormshak, Dishion ve

Winter, 2012), ana baba-ergen ilişkisinin davranış problemleriyle ilişkisinin ana baba davranışı kontrol edildiğinde bile anlamlı kaldığını vurgulamaktadır.

Aile ile ilişkili faktörler içerisinde çocuklar ve ergenler için stres verici bir diğer olumsuz yaşam olayı ise eşler arasındaki çatışmadır. Grych ve Fincham’a (1990) göre eşler arasındaki çatışma, evlilik ilişkilerinin çoğunda değişen derecelerde görülen bir olgudur ve çatışma bir dereceye kadar bütünüyle gerekli ve normaldir. Hatta çocuklar çatışma sırasında anne babalarının kullandıkları etkili başa çıkma stratejilerini gözlemleyerek öğrenebilir ve bu stratejileri yaşamlarının ileriki dönemlerinde karşı karşıya kalacakları çatışma durumlarında kullanabilirler. Bununla birlikte, çatışmanın sıklığı arttığında, düşmanca bir boyut kazandığında ve etkili bir şekilde çözülemediğinde, gelişimsel sonuçları olumsuz olabilmektedir (Buehler ve ark., 1998; Buehler ve ark., 1997; Buehler ve Trotter; 1990; Fincham, Grych ve Osborne, 1994; Şendil, 2003). Alan yazında, öncelikle çatışmanın çocuklar üzerindeki doğrudan etkilerine ilişkin sonuçların belirli bir noktaya ulaşmasının ardından araştırmacılar bu ilişkiyi açıklamada hangi mekanizmaların etkili olduğunu anlamaya yönelmişlerdir (örn., Benson, Buehler ve Gerard, 2008; Bradford, Vaughn ve Barber, 2008; Buehler ve ark., 1997; Cui ve Conger, 2008; Harold ve Conger, 1997; Schoppe-Sullivan, Schermerhorn ve Cummings, 2007). Araştırma sonuçları bu mekanizmalardan en önemlilerinden birinin ana babalık olduğunu göstermiştir (Benson ve ark., 2008; Bradford ve ark., 2008; Buehler ve Gerard, 2002; Cui ve Conger, 2008; Dmitrieva ve ark., 2004; Doyle ve Markiewicz, 2005; Krishnakumar, Buehler ve Barber, 2003; Schoppe-Sullivan ve ark., 2007; Vandewater ve Lansford, 1998).

Tüm bu noktalardan hareketle bu araştırmada, aile içerisindeki olumsuz yaşam olayları ile ergen uyumu arasındaki ilişkilerde anne ergen ilişkisinin aracı rolünün ergen bildirimine dayalı ve boylamsal olarak aile stres modeli çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, olumsuz yaşam olayları olarak ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma; anne ergen ilişkisi olarak anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği; ergen uyumu olarak ergenin psikolojik iyilik hali (benlik saygısı ve yaşam doyumu) ve davranış problemleri (içe yönelim ve dışa yönelim problemleri) ele alınmıştır.

İzleyen bölümlerde ilk olarak, aile stres modeli ve bu çerçevede yapılan araştırmalar özetlenmiştir. Daha sonra olumsuz yaşam olaylarından algılanan ekonomik güçlük, ana babalık ve ergen uyumu arasındaki ilişkiler ve ardından da eşler arasındaki çatışma, ana babalık ve ergen uyumu arasındaki ilişkiler temelinde yürütülen araştırmaların sonuçlarına yer verilmiştir. Son olarak araştırmanın amacı doğrultusunda sınanan modeller üzerinde durulmuştur.

1.1. Aile Stres Modeli

Aile stres modeli ilk kez 1994 yılında Conger ve Elder tarafından önerilmiştir. Modelin, 1930'ların Büyük Bunalım (Great Depression) yıllarına dayanan ciddi boyutlardaki ekonomik güçlüğü, aile işlevine zarar verdiğini ve bunun da sonrasında hem ana babaların hem de çocukların yaşamlarını olumsuz bir biçimde etkilediğini gösteren bir araştırma geleneği üzerine yapılandırıldığı belirtilmektedir (Conger ve Elder, 1994). Bu konular zaman içerisinde çağdaş araştırmalara taşınmış ve Conger ve arkadaşları, ekonomik sorunların 1980'lerde tarımsal

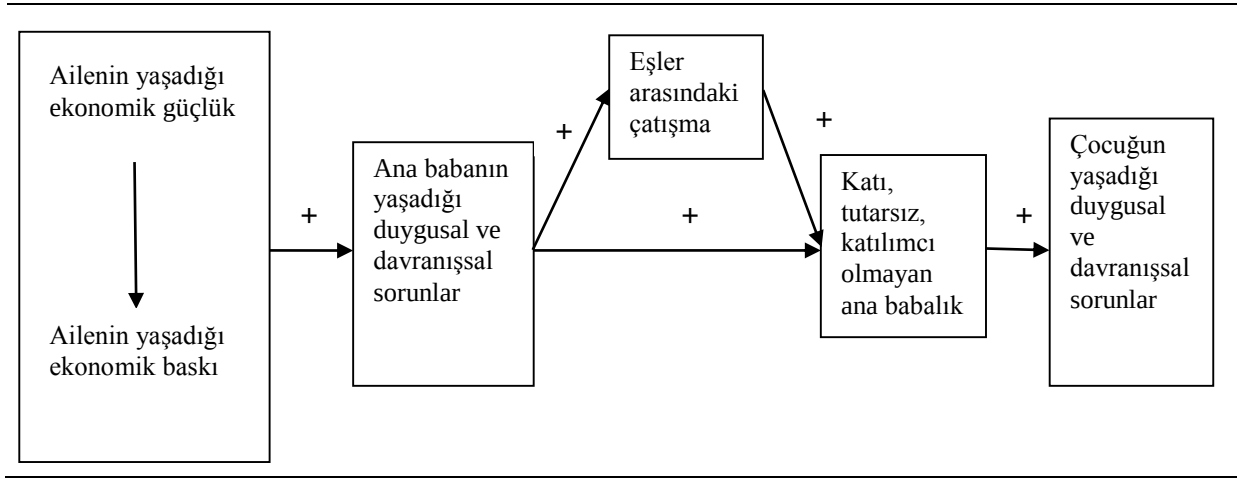
ekonomide ciddi bir çöküş yaşayan Iowa’lı ailelerin yaşamlarını nasıl etkilediğini açıklamaya yardımcı olmak için aile stres modelini geliştirmiştir (Conger ve Conger, 2002; Conger ve ark., 2002; Conger ve Elder, 1994). Aile stres modeli, temel olarak ailenin yaşadığı ekonomik sorunlar ile ergen uyumu arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerde aile süreçlerinin (family process) aracı rolünü incelemek üzere önerilmiştir (Conger ve Elder, 1994). Aile stres modelinin kuramsal çerçevesinin temel bileşenleri Şekil 1.1’de gösterilmiştir.

Şekil 1.1’de de görülebileceği gibi, aile stres modeli, nesnel ekonomik koşullar ve bu koşulların ana babalar üzerindeki psikolojik etkisi ile başlayan bir dizi adım içermektedir. Bu doğrultuda model ilk olarak ekonomik güçlüğü aile içinde ekonomik baskıya yol açtığını ileri sürmektedir. *Ekonomik güçlük* göstergeleri, düşük geliri, yüksek düzeyde borçlanmayı ve olumsuz parasal olayları (örn., artan ekonomik talepler, gelir kaybı ve iş istikrarsızlığı) içermektedir. Bu ekonomik güçlük koşullarının, temel olarak yaratacağı ekonomik baskılar yoluyla ailenin işlevselliğini ve bireysel uyumu etkilemesi beklenmektedir. Aile stres modeli, *ekonomik baskıların* (a) yeterli yiyecek ve giyecek gibi maddi gereksinimleri karşılayamamayı (b) faturaları ödeme ya da iki yakayı bir araya getirmede yetersizliği ve (c) sabit zorunlu harcamaları (örn., sağlık sigortası ve tıbbi bakım) kısmayı içerdiğini öne sürmektedir.

Modele göre, ekonomik güçlük göstergeleri nesnel ekonomik koşulları içerirken, güçlük göstergelerinin yarattığı ekonomik baskı sorunun psikolojik yönünü oluşturmaktadır (Conger ve ark., 2010; Conger ve Donnellan, 2007). Diğer bir deyişle, düşük gelir gibi nesnel ekonomik güçlükler, bireyleri temel harcamalarda

kesintiye gitme gibi çoğu kez hoşla gitmeyen önemli yaşam olaylarıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Aile üyelerinin karşı karşıya kaldıkları bu yeni duruma davranışsal olarak uyum sağlamaları gerekmektedir. Bu uyum sürecini temsil eden ekonomik baskı, bu nedenle psikolojik anlama ve öneme sahiptir (Conger, Ge, Elder, Lorenz ve Simons, 1994).

Şekil 1. 1. Aile Stres Modelinin Kuramsal Çerçevesinin Temel Bileşenleri
(Conger ve ark., 2010).

Ek olarak model, ekonomik baskı yüksek olduğunda, ana babaların duygusal stres (örn., depresyon, kaygı, kızgınlık ve yabancılaşma) ve davranışsal sorunlar (madde kullanımı ve anti sosyal davranış) açısından artan bir risk altında olduklarını öngörmektedir. Modele göre, bu duygusal ve davranışsal sorunlar, artan evlilik çatışmasını ve azalan evlilik doyumunu yordamakta ve bu süreçler bakım (nurturing) ve ana baba katılımını (parental involvement) azaltmaktadır. Diğer bir deyişle, kendi kişisel sorunlarıyla ve evlilik stresiyle meşgul olan ana babaların, çocuklarına daha az sevgi göstermeleri, çocuklarının günlük etkinliklerine daha az

katılmaları, daha sinirli, daha sert ve disiplin uygulamalarında tutarsız olmaları beklenmektedir (Conger ve ark., 2010; Conger ve Donnellan, 2007).

Aile stres modeline göre, ana babaların yaşadığı duygusal ve davranışsal sorunlar ana babalığı dorudan da etkileyebilmektedir. Böylece, bozulan ana babalık, çocukların ve ergenlerin olumlu uyum işlevleri (örn., bilişsel beceri, sosyal yeterlilik, okul başarısı ve ana baba bağlanımı) ile içe yönelim (örn., kaygı ve depresyon belirtileri) ve dışa yönelim (saldırgan ve antisosyal davranışlar) problemlerini istenmedik yönde etkilemektedir (Conger ve ark., 2010).

Özetle, aile stres modeline göre, ekonomik güçlük ana babalar için psikolojik açıdan stres verici olmakta, aile içi ilişkileri zedelemekte ve bu durum da çocuklarda psikolojik uyum sorunlarına yol açmaktadır. Model, ekonomik güçlüğü ergen gelişimini temel olarak ana babalarının yaşantıları yoluyla etkilediğini önermektedir. Aşağıda, aile stres modeli temelinde ele alınan değişkenler arasındaki ilişkileri irdeleyen çalışmalara yer verilmiştir.

1.2. Ekonomik Güçlük, Ana Babalık ve Ergen Uyumu Arasındaki İlişkiler

Son 20 yıl içerisinde aile stres modeli ve benzer modeller çok sayıda araştırmada sınanmış ve bu araştırmalar hem çocuklarda (örn., Conger ve ark., 2002; Parke ve ark., 2004) hem de ergenlerde genel olarak aile stres modelinin varsayımlarını doğrulayan sonuçlar ortaya koymuştur. Ergenlerle yapılan çalışmalar, Afrika kökenli Amerikalılar (Conger ve ark., 2002; McLoyd ve ark., 1994); Çin kökenli Amerikalılar (Benner ve Kim, 2010); Finlandiyalıları (Solantaus ve ark., 2004) ve

Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Kore ve Çek Cumhuriyeti (Dmitrieva ve ark., 2004) başta olmak üzere farklı etnik gruplarla yürütülmüştür. Bu çalışmalarda psikolojik sonuç değişkenler, akademik başarı (Banner ve Kim, 2010; Conger ve ark., 1993; Conger ve ark., 1992); benlik saygısı (McLoyd ve ark., 1994; Uçanok ve Güre, 2014); öz güven (Conger ve ark., 1993); yaşam doyumu (Uçanok ve Güre, 2014); içe yönelim davranışları (Banner ve Kim, 2010; Conger ve ark., 1993; Conger ve ark., 1992; Solantaus ve ark., 2004); ve dışa yönelim davranışları (Banner ve Kim, 2010; Conger ve ark., 2002; Conger ve ark., 1993; Conger ve ark., 1992; Solantaus ve ark., 2004) olmak üzere geniş bir düzlemde ele alınmıştır. Ana babalık davranışları ise hem olumlu (örn., sıcaklık ve katılımcı ana babalık, demokratik kontrol, davranışsal kontrol) hem de olumsuz (örn., katı cezalandırıcı tutum, sınırlayıcı kontrol, psikolojik kontrol) boyutlarıyla değerlendirilmiştir.

Alan yazında, aile stres modeli temelinde yapılan çalışmalarda genellikle modelde yer alan ekonomik sorunlar ve aile süreçleri kapsamındaki değişkenlerin (anne babanın yaşadığı duygusal sorunlar, anne baba çatışması, ana babalık gibi) anne baba bildirimine, ergen uyumu kapsamındaki değişkenlerin ise (içe yönelim ve dışa yönelim problemler gibi) ergen bildirimine (örn., Banner ve Kim, 2010; Conger ve ark., 1994; Conger ve ark., 1993; Conger ve ark., 1992; Lorenz ve ark., 1993; Solantaus ve ark., 2004) dayalı ölçüldüğü görülmektedir. Daha az sayıdaki çalışmada ise tüm ölçümlerde ergen bildirimi kullanılmıştır (Dmitrieva ve ark., 2004; Uçanok ve Güre, 2014; Wadsworth ve Compas, 2002).

Conger ve arkadaşları (1992) tarafından 12-14 yaşları arasında erkek ergenler üzerinde yapılan, anne, baba ve ergen bildiriminin birlikte kullanıldığı bir

Çalışmada, ekonomik glğn anne babalar üzerinde ekonomik baskı yarattığı ve bunun sonucunda anne babaların depresyon yaşadıkları ortaya konmuştur. Yaşanan depresyonun, anne baba arasındaki ilişkide çatışmaları artırarak çocuklarına yönelik sıcaklık ve katılım düzeylerini düşürdüğü görülmüştür. ocuklarına yönelik daha az sıcak ve katılımcı olan anne babaların çocuklarının okul başarılarının ve öz güvenlerinin diğerk çocuklarınkine göre daha düşük ve akranlarıyla olan ilişkilerinin daha olumsuz olduğu, daha fazla duygusal sorun yaşadıkları, daha fazla saldırgan ve kurallara karşı gelme davranışı sergiledikleri belirlenmiştir. Özetle çalışmada, ekonomik sorunların eşler arasındaki ilişkiyi zedelediğı ve bunun da, ana babalık davranışlarında bozulmalara yol açarak ergenin uyumunu etkilediğı ortaya konmuştur. Conger ve arkadaşları (1993), aynı araştırmayı bir yıl sonra bu kez de 12-14 yaşları arasında kız ergenler üzerinde gerçekleştirmişlerdir. Bu araştırma sonucunda, ekonomik sorunların ergen uyumunu ana babalarının duygu durumu ve ana babalık davranışları üzerinden dolaylı olarak yordadığı bir kez daha doğrulanmıştır.

Ho, Lempers ve Clark-Lempers (1995) tarafından yapılan, ekonomik güçlük ve evlilik mutluluğunun ana baba bildirimine ve ana baba-ergen ilişkisi ve benlik saygısının ergen bildirimine dayalı değerlendirildiğı bir çalışmada, ana baba-ergen ilişkisinin ekonomik güçlük ve ergenin benlik saygısı arasındaki ilişkide tam aracı rolünün olduğu ortaya konmuştur.

Daha yakın zamanda Benner ve Kim'in (2010) Aysa kökenli Amerikalılarla yaptıkları anne baba ve ergen bildiriminin birlikte kullanıldığı bir çalışmada ise, yukarıdaki çalışmalarda olduğu gibi aile stres modelini doğrulayan sonuçlar elde

edilmiştir. Buna göre, Amerika’da yaşayan Çinli ailelerde düşük gelir, parasal istikrarsızlık ve iş istikrarsızlığı gibi ekonomik göstergelerin anne babaların yaşadığı ekonomik baskıyla; yaşanan ekonomik baskının ise anne babaların depresyon belirtileri ile olumlu yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Anne babaların depresyon düzeyleri, bir yandan eşler arasında artan düşmanca davranışlarla; diğer yandan daha fazla düşmanca ve baskıcı, daha az katılımcı ve bakım verici ana babalıkla ilişkili bulunmuştur. Son olarak annenin düşmanca ve baskıcı davranışlarının, ergenlerin akademik başarıları, depresyon düzeyleri ve suça yönelik davranışlarıyla (delinquent behavior); babaların katılımcı ve bakım verici davranışlarının ise akademik başarıyla ilişkili olduğu görülmüştür.

Yukarıda özetlenen kesitsel araştırmaların yanı sıra, konuyla ilgili yürütülen boylamsal çalışmalarda da elde edilen benzer sonuçlar aile stres modelini desteklemiştir. Örneğin, Lorenz ve arkadaşları (1993) tarafından yapılan boylamsal bir çalışma, modelin çiftçi aileler dışında çiftçi olmayan (öğretmen, işçi vb.) aileler için de geçerli olduğunu göstermiştir. Ek olarak, ekonomik güçlüğü yarattığı ekonomik baskı ile duygusal stres arasındaki ilişkide, eşlerin birbirine desteğinin önemi ortaya konmuştur. Eşlerin birbirlerine olan desteğinin, yaşanan sorunlara ilişkin kontrol duygusunu artırarak duygusal sıkıntıyı azalttığı görülmüştür.

Conger ve arkadaşları (1994) tarafından yapılan boylamsal bir başka çalışmada modele ana babanın çocuğuyla (6., 7. ve 8. sınıflar) parasal konularda yaşadığı çatışma eklenmiş ve yaşanan bu çatışmanın ekonomik baskı ile ergenlerin yaşadığı içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide aracı rolüne bakılmıştır. Anne, baba ve ergen bildirimine dayalı bu araştırmanın sonuçları ana baba-ergen

arasında parasal konularda yaşanan çatışmanın, ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini dolaylı olarak etkilediğini göstermiştir. Diğer bir deyişle, ekonomik güçlük yaşayan ana babalar çocuklarının ekonomik isteklerini karşılamakta zorluk yaşamakta, bu da ana baba-ergen arasında parasal konularda çatışmaya yol açmaktadır. Yaşanan bu çatışma ana babaların çocuklarına karşı düşmanca davranışlarını artırarak ergenlerin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri yaşama riskini artırmaktadır.

Solantaus ve arkadaşları (2004) tarafından Finlandiya’da yapılan çalışmaya, 12 yaş ergenler ile onların anne babaları katılmıştır. Araştırmada Finlandiya’da 1990-1995 yıllarında yaşanan ekonomik çöküşe bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik sorunların, ergenlerin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri üzerindeki etkisi, ergenlerin ekonomik çöküşten önceki içe yönelim ve dışa yönelim problem düzeyleri kontrol edilerek incelenmiştir. Araştırmada ekonomik sorunlar, anne babanın yaşadığı duygusal sıkıntı, çatışma ve ana babalık, anne baba bildirimine dayalı ölçülmüş; ergen uyumunun değerlendirilmesinde ise ekonomik çöküşten önce anne baba ve öğretmen bildirimi, ekonomik çöküşten sonra anne baba ve ergen bildirimi kullanılmıştır. Sonuçlar, ekonomik zorlukların, anne baba üzerinde ekonomik baskı yarattığını, yaşanan ekonomik baskının ise anne babaların depresyon, kaygı, somatik yakınmalar ve sosyal yetersizlik gibi duygusal sorunlar yaşamalarına yol açtığını göstermiştir. Yaşanan duygusal sorunlar, anne baba arasındaki çatışmayı artırarak ana babalık uygulamalarında bozulmaları beraberinde getirmiştir. Sınırlayıcı, cezalandırıcı ve katılımcı olmayan ana babalık ise ergenlerde içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile ilişkili bulunmuştur. Ayrıca ana babalıkla ergenin davranış problemleri arasında karşılıklı bir ilişki olduğu, diğer bir deyişle

ie yönelim ve dışa yönelim problemlerinin de ana babalıkta bozulmalara yol açtığı görülmüştür. Finlandiya, bu dönemde, sınıf farkının düşük olduğu ve kadınların % 74'ünün gelir getiren bir işte çalıştığı ve devletin sosyal güvenlik sistemiyle aileleri desteklediği bir ülke olmasına rağmen, yaşanan ekonomik çöküşün aile stres modelinin öngördüğü aile süreçleri yoluyla ergen gelişimini olumsuz bir biçimde etkilediği ortaya konmuştur.

Ekonomik güçlük ile ergen uyumu arasındaki ilişkileri ergen bakış açısıyla ele alan az sayıda çalışmadan birinde (Wadsworth ve Compas, 2002), sosyoekonomik düzey, ekonomik güçlük, aile içi çatışma (ana baba atışması ve ana baba-ergen atışması) ve ergen uyumu (saldırıcılık, kaygı/depresyon) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sonuçlar, ekonomik güçlüğün ana baba-ergen arasındaki ilişkilerde bozulmayla, aile içi ilişkilerdeki bu bozulmanın da yüksek düzeyde ergen saldırıcılığı ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Anne baba bildirimi temelinde yürütülen araştırma sonuçlarından farklı olarak, bu çalışmada ekonomik güçlüğün, ergenin saldırıcılık ve kaygı/depresyon yaşama düzeyiyle yalnızca aile bireyleri arasında yaşanan çatışma yoluyla değil, aynı zamanda çatışmadan bağımsız olarak doğrudan da ilişkili olduğu bulunmuştur.

McLoyd ve arkadaşları (1994), benzer şekilde, Afrika kökenli Amerikalı olup yalnızca annesi ile yaşayan ergenlerin, ailelerinin ekonomik durumlarıyla ilgili algılarının ergenlerin psikososyal uyumları ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermiştir. Anneleri işsiz olan veya yakın zamanda işini kaybeden ve buna bağlı ekonomik sorunlar yaşayan ergenlerin benlik saygılarının daha düşük olduğu, daha

fazla korku, endişe ve derslerine odaklanma zorluğu gibi bilişsel sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir.

Dmitrieva ve arkadaşları (2004) aile stres modeli temelinde geliştirdikleri benzer bir modeli ergen bildirimine dayalı olarak sınamışlardır. Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Kore ve Çek Cumhuriyeti olmak üzere dört ayrı ülke örnekleminde yürütülen bu araştırmanın sonuçları, ailede yaşanan olumsuz yaşam olaylarının (ekonomik güçlüğü de içeren) düşük düzeyde ana baba katılımı ve yüksek düzeyde ana baba-ergen çatışmasıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu yetersiz düzeyde ana baba-ergen ilişkisi, ergenlerde yüksek düzeyde depresyon ve davranış problemi ile ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, olumsuz yaşam olayları ile ergenin davranış problemleri arasındaki ilişkide ana baba katılımı, ana baba-ergen çatışması ve ana baba yaptırımının aracı rol oynadığı bulunmuştur. Bu sonuçlar, aile içinde yaşanan ekonomik sorunlar ve çatışmalı ilişkiler ile ergenin uyum problemleri arasındaki ilişkide ergenin anne babası ile ilişkilerinin önemli bir rolünün olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, davranış problemleri konusunda algılanan ana baba yaptırımının, ergenlerin davranış problemi düzeyleri ile ilişkisinin Çin’de ve Kore’de, ABD ve Çek Cumhuriyeti’ne göre daha zayıf olduğu görülmüştür.

Yakın zamanda Türkiye’de aile stres modeli çerçevesinde yapılan bir grup çalışmada benzer yönde bulgular elde edildiği dikkat çekmektedir. Örneğin, Uçanok ve Güre’nin (2014) bir çalışmasında, algılanan ekonomik güçlük, ana baba-ergen ilişkileri (iletişim ve çatışma) ve ergenin psikolojik iyilik hali (genel yaşam doyumu ve benlik saygısı) arasındaki ilişkiler, ergen bildirimine dayalı olarak irdelenmiştir. Araştırmaya, yaşları 10 ile 14 arasında değişen üç farklı

sosyoekonomik düzeyi temsil eden ergenler katılmıştır. Düşük sosyoekonomik düzeyden gelen hem kız hem erkek ergenler, anne babalarıyla daha fazla çatışma yaşadıklarını bildirmişlerdir. Yine hem kızlar hem de erkekler annelerine kıyasla babalarıyla daha olumlu iletişim ve daha az çatışma yaşadıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca, ana baba-ergen ilişkilerinin algılanan ekonomik güçlük ve ergenin psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün olduğu bulunmuştur. Buna göre, anne ile iletişim ve çeşitli alanlara ilişkin çatışma, algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide aracı rol oynarken; yalnızca babayla olan iletişim, algılanan ekonomik güçlük ile ergenin yaşam doyumu arasındaki ilişkide aracı rol oynamıştır. Bu sonuçlardan hareketle, anne ergen ilişkisinin algılanan ekonomik güçlük ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiye, baba ergen ilişkisine göre daha önemli katkıda bulunduğu bildirilmiştir.

Bu çalışmanın da bir bölümünü oluşturduğu kapsamlı bir projenin (Güre, Uçanok ve Ergül, 2011) psikolojik iyilik halini ergen bildirimine dayalı ve kesitsel olarak ele alan bölümünü oluşturan bir çalışmada (Gümüşt en ve Güre, 2013), ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki doğrudan ilişkiler ile bu ilişkilerde anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolü incelenmiştir. Sonuçlar, ekonomik güçlük algılayan ergenlerin kendileri hakkındaki değerlendirmelerinin olumsuz ve yaşam doyumlarının düşük olduğunu göstermiştir. Ayrıca, anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğinin, ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve ergenin yaşam doyumunun aile, arkadaşlar, benlik ve yaşanılan çevre boyutları arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün olduğu görülmüştür. Söz konusu araştırmada, sınırlayıcı kontrol ile olumlu ve olumsuz anne ergen ilişkisi açısından kızlar ve erkeklerde genel olarak benzer sonuçlar elde

edilmiş, ancak anne davranışı açısından sonuçlar farklılaşmıştır. Buna göre kızlarda anneden algılanan desteğin erkeklerde ise demokratik kontrolün benlik saygısı ve yaşam doyumuyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

Sözü edilen proje kapsamında Şahin (2014) ise aile stres modeli çerçevesinde ekonomik güçlükler ve evlilik ilişkisi arasındaki bağlantıları ve bu bağlantılarda kadınların algıladıkları duygusal sıkıntının aracı rolünü incelemiştir. Çalışmanın sonuçları, kadınların deneyimledikleri ekonomik baskının ve parasal endişelerin, onların eşleriyle olan ilişkilerini duygusal baskı yoluyla olumsuz yönde etkilediğini göstermiştir. Diğer bir deyişle, ekonomik baskı ve parasal endişeler yaşayan kadınlar, yaşamlarının duygusal açıdan sıkıntılı olduğunu (kestirilemez, kontrol edilemez ve stresli) belirtmişlerdir. Kadınların yaşadığı bu duygusal sıkıntılar ise, evlilik doyumu ile olumsuz ve kadınların eşlerine yönelik psikolojik ve fiziksel saldırganlık düzeyiyle olumlu yönde ilişkili bulunmuştur.

Ergül ve Güre (2012) tarafından yapılan bir çalışmada ise, ailenin yaşadığı ekonomik sorunların ana baba davranışı ve ana baba-ergen ilişki niteliği ile ilişkisi, ergen, anne ve baba bildirimine dayalı olarak incelenmiştir. Sonuçlar, ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü ergenin anneden algıladığı destek, açıklama ve doyumu olumsuz; sınırlayıcı kontrol ve olumsuz anne ergen ilişkisini olumlu yönde yordadığını göstermiştir. Benzer şekilde, ergenin algıladığı ekonomik güçlük, ergenin babadan algıladığı destek, demokratik kontrol, açıklama ve yakınlığı olumsuz; sınırlayıcı kontrol ve olumsuz baba ergen ilişki niteliğini olumlu yönde yordamıştır. Öte yandan anne ve baba bildirimine dayalı sonuçlar da ekonomik sorunların olumsuz ana babalıkla ilişkili olduğunu ancak bu ilişkilerin ergen

bildirimine kıyasla daha zayıf olduğunu göstermiştir. Diğer bir deyişle ev, yiyecek, içecek vb. temel ihtiyaçları karşılamada zorlanan, son dönemde olumsuz ekonomik değişiklikler ve parasal endişeler yaşayan annelerin ve babaların, çocuklarına karşı daha az destekleyici, açıklayıcı ve demokratik oldukları ortaya konmuştur.

1.3. Eşler Arasındaki Çatışma, Ana Babalık ve Ergen Uyumu Arasındaki İlişkiler

Alan yazında ana baba arasındaki çatışma (interparental conflict) olarak da geçen eşler arasındaki çatışma (marital conflict), çiftlerin aile yaşamı içerisinde çeşitli konularda yaşadığı anlaşmazlıklar olarak tanımlanmaktadır (Buehler, Krishnakumar, Anthony, Tittsworth ve Stone, 1994). Çatışmanın neredeyse çatışma durumunda olan insanların sayısı kadar çok nedeni vardır. Bu nedenlerden bazıları, ev işlerini kimin yapacağı, zamanın nerede, nasıl ve kimlerle geçirileceği, aile bütçesinin idaresi, çocuklar, akrabalar, arkadaşlar, birbirlerinin kişilik özellikleri vb.'dir (Hendrick, 2009). Konuya ergen bakış açısından yaklaşan Grych ve Fincham'a (1990) göre ise, eşler arasındaki çatışma çocuğun anlamaya ve başa çıkmaya çalıştığı bir stres kaynağıdır.

Eşler arasındaki çatışma, çok boyutlu bir yapıya sahiptir ve sıklık, ifade biçimi, şiddet, süreklilik ve çatışma çözme biçimi gibi özellikleriyle tanımlanmaktadır (Davies ve Cummings, 1994; Grych, Seid ve Fincham, 1992; Grych ve Fincham, 1990; Zimet ve Jacob, 2001). Ayrıca ortaya konusu bakımından açık (overt), örtük (covert) ya da kaçınmacı (avoidant) olabilmektedir (Buehler ve ark., 1994; Grych ve ark., 1992; Grych ve Fincham, 1990; Krishnakumar ve Buehler, 2000).

Eşler arasındaki çatışma özellikle çocuk ve ergen gelişiminde etkili olan en önemli faktörlerden biri olması nedeniyle alan yazında sıkça çalışılan konular arasında yer almaktadır (Amato ve Keith, 1991; Cummings, Davies, Simpson, 1994; Davies ve Cummings, 1994; Grych, Fincham, Jouriles ve McDonald, 2000; Grych ve ark., 1992; Peksaygılı ve Güre, 2008; Şendil ve Kızıldağ, 2003; Şendil, 2003; Şirvanlı-Özen, 2004; Şirvanlı, 1999a; Şirvanlı-Özen, 1999b; Şirvanlı, 1998; Ulu ve Fışıloğlu, 2002). Bununla birlikte, eşler arasındaki çatışmanın çok boyutlu ve karmaşık doğası, araştırmacıların konuya olan ilgisini canlı tutmaktadır. Bu bağlamda, araştırmacıların eşler arasındaki çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkide hangi faktörlerin etkili olduğunu açıklamaya yönelik çabaları devam etmektedir.

Alan yazında, çatışma ve ergen uyumu arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki çatışmanın ergen uyumunu doğrudan etkilediğini ileri sürmektedir. İkincisine göre ise çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkiye ergenin çatışmaya bağlı yaşadığı duygusal güvensizlik, çatışmaya ilişkin algısı ve değerlendirmeleri ve ana babalık gibi faktörler aracılık etmektedir. Çatışmanın ergen uyumu üzerindeki doğrudan etkilerini açıklamaya yönelik kuramsal yaklaşımlardan en fazla öne çıkanı model almadır. Aracı etkileri açıklamaya yönelik geliştirilmiş olan temel yaklaşımlar ise, yayılma hipotezi, bilişsel-bağlamsal model ve duygusal güvenlik modelidir (Buehler ve ark., 1994). Bu yaklaşımlardan model alma, duygusal güvenlik modeli ve bilişsel-bağlamsal model çocuğun çatışmaya doğrudan maruz kaldığı durumlar için açıklayıcı bir çerçeve sunarken; yayılma hipotezi çatışmanın, çatışmaya doğrudan maruz kalınmadığı durumlarda da, çocuklar üzerindeki etkisinin olumsuz olabileceğinin

altını çizmektedir (Zimet ve Jacob, 2001). Aşağıda sırasıyla anılan kuramsal yaklaşımlar ile araştırma sonuçlarına yer verilecektir (ayrıntılı bilgi için bkz. Güre, 2012).

Model Alma. Toplumsal Öğrenme Kuramı (Bandura, 1977), çocukların başkalarının davranışlarını, tutumlarını ve duygusal tepkilerini gözlem ve taklit yoluyla öğrendiğine vurgu yapmaktadır. Öğrenmenin bu türüne model alma ve davranışları gözlenerek taklit edilen kişilere “model” adı verilmektedir. Çocuklar, bazı modelleri diğerlerinden daha fazla taklit etmektedirler. Bu modeller, genellikle sık görülen, önemli, güçlü ve sevilen kişiler, özellikle de ana babalar olma eğilimindedir (Taylor, Peplau ve Sears, 2007). Toplumsal öğrenme kuramına göre, evlilik çatışmasına maruz kalan çocuklar, bu çatışmacı davranışları model alabilir ve ilerde kişisel ilişkilerinde saldırgan davranışlar sergileyebilirler (Bandura, 1977). Model alma davranışın yalnızca basit bir taklidi anlamına gelmemektedir. Model almanın önemli yönlerinden biri, davranış hakkında birtakım bilgilerin kazanılmasıdır. Eğer ana babalar çatışma sırasında düşmanca ve saldırgan davranırsa, çocuklar saldırganlığın anlaşmazlıklarla başa çıkmada uygun ve kabul edilebilir bir yol olduğunu öğrenirler (Grych ve Fincham, 1990). Böylece çocuklar saldırganlığı, çatışma yönetiminin uygun bir biçimi olarak görebilir ve çatışma çözme konusunda uygun olmayan yöntemler geliştirebilirler (Zimet ve Jacob, 2001). Model alma ayrıca çocukların davranışları üzerinde ketlenmenin kalkmasında da etkili olabilir. Çatışma ortamında yetişen çocuklar, saldırganlığı izin verilen bir davranış olarak görebilirler (Grych ve Fincham, 1990).

Yayılma Hipotezi. Araştırmacılar aileyi birbirini karşılıklı olarak etkileyen, evlilik, ana baba-çocuk ve kardeşler alt sistemlerinden oluşan bir sosyal sistem olarak tanımlamaktadır (Cox ve Paley, 1997; Parke, 2004). Evlilik ilişkisinin, ana babalık ile çocuk ve ergen uyumu üzerindeki etkisi daha çok sosyoloji yazınından psikolojiye geçen yayılma hipotezi çerçevesinde incelenmiştir. Bu hipoteze göre, evlilik alt sisteminde yaşanan olumsuz duygular ya da davranışlar, diğer bir alt sisteme, ana babalık ve ana baba-çocuk ilişkisine yansımaktadır (Benson ve ark., 2008; Erel ve Burman, 1995). Diğer bir deyişle, yayılma hipotezi, çatışmanın yarattığı olumsuz duygu durumunun ana babalık ve ana baba-çocuk ilişkilerine taşındığını, bunun da sonrasında çocuklarda uyum sorunlarını yol açtığını ileri sürmektedir (Bradford ve ark., 2008). Örneğin, sağlıklı bir evlilik ilişkisinde görülen olumlu duygu hali ve atmosfer, sıcaklık, katılımcılık ve tutarlılık gibi olumlu ana babalık uygulamalarını desteklerken (Krishnakumar ve Buehler, 2000); çatışmanın hakim olduğu evlilik ilişkilerinde, ana babalık uygulamaları tutarsız, reddedici, düşmanca ve katı olma eğilimindedir (Cui ve Conger, 2008). Ayrıca çatışma ana babaları duygusal açıdan tüketerek ve çocuklarının ihtiyaçlarına istedik düzeyde karşılık verme yetilerini bozarak da ana baba-ergen çatışmasına yol açabilmektedir (Bradford ve ark., 2008).

Yayılma hipotezini diğer modellerden ayrılan yönü, çocukların çatışmaya doğrudan maruz kalmadıkları hatta çatışmanın farkında olmadıkları durumlarda bile ondan etkilenebilecekleri gerçeğine işaret etmesidir. Erel ve Burman (1995), ana babaların, çocuklarını aralarındaki çatışma ve anlaşmazlıklara tanık olmalarını engelleyerek çatışmadan korumaya çalışabileceklerini, ancak çatışmanın ana baba-çocuk ilişkisi üzerindeki olumsuz etkisinden koruyamayacaklarını belirtmektedir.

Bilişsel-bağlamsal model. Grych ve Fincham (1990) tarafından geliştirilen bilişsel-bağlamsal model, eşler arasında yaşanan çatışma ve ergen uyumu arasındaki ilişkide, ergenin çatışmaya ilişkin algısının ve değerlendirmelerinin önemi üzerinde odaklanmaktadır. Grych ve Fincham'a (1990) göre çatışmanın çocukların duygusal ve davranışsal uyumu üzerindeki etkisi, çocukların çatışmayı nasıl algıladıkları ve değerlendirdiklerine bağlıdır. Çocukların çatışmaya ilişkin algısı ve değerlendirmeleri ise, çatışmanın özellikleri, çatışmanın bağlamı, bilişsel faktörler ve demografik faktörlere bağlı olarak değişmektedir.

Çatışmanın özellikleri, çatışmanın süresi, şiddeti, içeriği ve çatışma çözme biçimini içermektedir. Modele göre, eşler arasında yaşanan *çatışmanın şiddeti* arttıkça (örneğin sakın bir tartışmadan fiziksel saldırganlığa doğru), çocukların çatışmaya bağlı yaşadığı duygusal sıkıntının düzeyi artmaktadır. Ayrıca çatışmanın evlilik durumuyla ya da çocuğun kendisiyle ilişkili olmasının (*çatışmanın içeriği*) çocuklar için daha üzücü olduğu belirtilmektedir. Çocuğun anne babası arasındaki çatışmanın kendisinden kaynaklı olduğunu düşünmesi, özellikle stres verici olarak kabul edilmektedir, çünkü bu durum çocuğun aile içerisindeki önemini ve ana babasının kendisiyle ilgili duygularını sorgulamasına ve anne babası arasındaki çatışmadan dolayı kendini suçlamasına yol açabilmektedir. Ek olarak eşler arasında yaşanan *çatışmanın süresi* arttıkça çocukların çatışma gibi bir stres kaynağına maruz kalma süreleri artmakta ve bu da yaşanan duygusal sıkıntının düzeyini artırmaktadır. Son olarak aralarındaki çatışmayı yapıcı bir şekilde çözen ana babalar, çocukları için etkili problem çözme ve çatışma çözme açısından rol modeli olmakta bu da çocukların başkalarıyla ilişkilerini kolaylaştırmaktadır (Grych ve Fincham, 1990).

Duygusal Güvenlik Modeli. Bağlanma kuramına (Bowlby, 1969) dayanan duygusal güvenlik modeli, Davies ve Cummings (1994) tarafından öne sürülmüştür. Model, adından da anlaşılacağı gibi çocukların çatışma ile başa çıkmalarında duyguların rolüne odaklanmaktadır. Duygusal güvenlik modeli, bilişsel-bağlamsal model gibi, çatışmayla ilgili hem bilişsel hem de bağlamsal faktörler üzerinde durmaktadır, ancak çocukların çatışmaya yönelik tepkilerini düzenlemede duygusal güvenliğe daha fazla vurgu yapmaktadır. Modele göre, duygusal güvenlik, çocukların günlük sorunlarla etkili ve yeterli bir biçimde başa çıkma kapasitesini artırmaktadır. Duygusal güvensizlik ise tersine günlük stres ve zorluklar karşısında verilecek tepkilerde, başa çıkmada yetersizlik ile duygusal ve davranışsal düzensizliklere yol açmaktadır (Davies ve Cummings, 1994). Model duygusal güvenliğin, çatışmayla karşı karşıya kaldıklarında, çocukların duygusal uyarımlarını düzenlemede ve tepkilerini yönlendirmede önemli bir faktör olduğunu ileri sürmektedir.

Duygusal güvenlik modelinde, ana baba-çocuk ilişkisi, çocuğun duygusal güvenliğinin önemli bir bileşeni olarak ele alınmakta ve çatışmanın çocukları ayrıca ana baba-çocuk ilişkisi üzerinden etkilediği belirtilmektedir (Davies ve Cummings, 1994). Buna göre, ana baba-çocuk ilişkisi özellikle de ana baba-çocuk bağlanması çocukların duygusal güvenlikleri açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda, eşler arasında yaşanan çatışmanın, ana baba-çocuk ilişkisini zedeleyerek çocuklarda duygusal güvensizlik sorununa yol açacağı beklenmektedir. Öte yandan güvenli ana baba-çocuk bağlanmasının çocukları çatışmadan koruyabileceğinin de altı çizilmektedir. Model ana baba-çocuk ilişkilerinde özellikle ana babalık uygulamaları (örn., ana baba reddi ve çocuğu yönetme teknikleri) ve ana baba-

çocuk bağlanması üzerinde durmaktadır. Ana baba reddi, ana babalıkta duygusal olumsuzluk olarak tanımlanmaktadır ve açık düşmanca davranış, ilişkiden çekilme ve ihmal gibi farklı şekillerde kendini göstermektedir. Çocuk yönetimi ise, ana babaların çocuklarına yönelik disiplin, izleme ve kontrol uygulamalarını ifade etmektedir. Model, ana baba reddi ile yetersiz ana baba denetimi ve disiplini gibi uygun olmayan çocuk yönetimi tekniklerinin çocuklarda duygusal güvensizliğe yol açarak uyum sorunlarını artıracaklarını ileri sürmektedir (Davies ve Cummings, 1994).

Araştırmacılar, sık sık eşler arasındaki ilişki ile ana baba-çocuk ilişkisi arasındaki bağlantıya dikkat çekmektedirler. Bu kapsamdaki araştırmalar gözden geçirildiğinde, eşlerin birbirleriyle olan ilişkileri ile çocuklarıyla olan ilişkileri arasındaki bağlantının daha çok yayılma hipotezi çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Örneğin, Almeida, Wethington ve Chandler (1999), anne baba ve ergen yaştaki çocukları arasındaki etkileşimleri 42 gün boyunca anne ve baba bildirimine dayalı olarak inceledikleri çalışmalarında, anne baba arasındaki ilişki niteliğinin, hem annenin hem de babanın çocuğuyla ilişkisine nasıl aktarıldığını ortaya koyarak yayılma hipotezine güçlü kanıt sağlamışlardır. Söz konusu çalışmada, anne babaların, aralarında yaşadıkları anlaşmazlık, gerginlik veya tartışmanın ertesi günü çocuklarıyla gerginlik yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu gösterilmiştir. Erel ve Burman (1995) da, 68 çalışmanın bir meta-analizinde, açık çatışmayı da içeren evlilik ilişkisinin niteliği ile ana baba-çocuk ilişkisinin niteliği arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstererek yayılma hipotezini desteklemişlerdir. Benzer şekilde, Krishnakumar ve Buehler (2000) tarafından yapılan ve 1981 ile 1998 yılları arasında gerçekleştirilmiş 39 çalışmanın bir meta-

analizinde, eşler arasındaki çatışma ve ana babalık arasında, yayılma hipotezini destekler bir şekilde, olumsuz yönde bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Buna göre, çatışma yaşayan ana babalar, çocuklarına katı disiplin uygulamakta, daha az sevgi, destek ve duyarlılık göstermektedirler. Bu olumsuz ana babalığın düzeyi özellikle çatışma düşmanca olduğunda daha da artmaktadır. Tüm bunlara ek olarak düşmanca çatışma yaşayan ana babaların kızlarına karşı oğullarına olduğundan daha olumsuz oldukları ve çatışma ile ana babalık uygulamaları arasındaki olumsuz ilişkinin babalar için annelere göre daha güçlü olduğu bulunmuştur. Türkiye’de ise, eşler arasındaki çatışmanın yüksek olduğu ailelerden gelen ergenlerin, çatışmanın düşük olduğu ailelerden gelen ergenlere kıyasla ana babalarından düşük düzeyde kabul ve duyarlılık algıladıkları, (Şirvanlı-Özen, 2004) ve ana babalarından ve çevrelerinden daha az sosyal destek algıladıkları (Şirvanlı-Özen, 2004, 1999b) belirlenmiştir.

Fincham (1994) eşler arasındaki çatışma ile çocuk ve ergen gelişimi arasındaki ilişkiler konusunda yürütülen araştırmaları iki gruba ayırmaktadır. İlk grup araştırmalar, eşler arasındaki çatışmasının, çocuk ve ergenlerde içe yönelim problemleri, dışa yönelim problemleri, akademik yeterlik ve sosyal yeterlik gibi bir dizi gelişimsel sonuçla ilişkili olduğunu ortaya koymak amacıyla yürütülmüştür. Bu bağlamda yürütülen çalışmalar, çatışma ile ergen uyumu arasındaki doğrudan ilişkilere odaklanmıştır. Bu konudaki 68 çalışmanın bir meta-analizinde, Buehler ve arkadaşları (1997), eşler arasındaki çatışma ile ergenlerde içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasında doğrudan ve sürekli bir ilişki olduğunu göstermişlerdir. Benzer şekilde, Buehler ve arkadaşları (1998), eşler arasında yaşanan açık düşmanca çatışmanın ergenlerde dışa yönelim problemleriyle, örtük

düşmanca çatışmanın ise içe yönelim problemleri ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Her iki çalışmada da çatışma ile ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki anlamlı ilişki örüntüsünün, hem evli hem de boşanmış çiftlerden oluşan aile yapılarında aynı olduğu belirlenmiştir.

Araştırmalar ayrıca eşler arasındaki çatışma düşmanca olduğunda uyum problemi riskinin daha da arttığına işaret etmektedir. Örneğin, Buehler ve arkadaşları (1998) tarafından, ister açık olsun ister örtük, eşler arasındaki anlaşmazlıkların düşmanca sergilenişinin, yaşanan anlaşmazlıkların sıklığına kıyasla ergenler için daha fazla risk yarattığı belirlenmiştir. Benzer şekilde, Buehler ve arkadaşları (1997), düşmanca davranışlar ve duyguların doğrudan dışa vurumunu içeren açık çatışmanın, davranış problemleri ile olan ilişkisinin anlaşmazlığın sıklığına oranla daha güçlü olduğunu göstermiştir. Buehler ve Trotter (1990) ise eşler arasındaki anlaşmazlığın, düşmanca çatışma kontrol edildiğinde, ergen uyumu ile ilişkisinin olmadığını ya da çok zayıf olduğunu ortaya koymuştur. Konuyla ilgili Türkiye’de yapılan bir çalışmada (Şirvanlı, 1999a) eşler arasındaki çatışmanın yüksek olduğu ailelerden gelen ergenlerin, çatışmanın düşük olduğu ailelerden gelen ergenlere kıyasla daha fazla psikolojik sorun yaşadıkları; başka bir çalışmada (Şirvanlı-Özen, 2004) çatışmanın yüksek olduğu ailelerde ergenlerin daha fazla davranış problemi yaşadıkları ve benlik saygılarının daha düşük olduğu ortaya konmuştur. Yılmaz’ın (2001a) çalışmasında ise ana babaları arasındaki uyum arttıkça ergenlerin benlik saygılarının arttığı, kendileriyle daha barışık ve kendileri için belirledikleri yoldan ve kişiliklerinden daha memnun oldukları belirlenmiştir.

Fincham'ın (1994) vurgu yaptığı ikinci grup araştırmalar daha yakın zamanlıdır ve eşler arasındaki çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkinin nasıl ortaya çıktığını, bu ilişkide hangi faktörlerin etkili olduğunu açıklamaya yöneliktir. Bu faktörlerden biri, duygusal güvenlik modelinin öne sürdüğü çocukların çatışmaya bağlı yaşadıkları duygusal güvensizliktir. Davies, Harold, Goeke-Morey ve Cummings (2002), duygusal güvenlik modelini destekleyen bir şekilde, 11-12 yaş çocukların yıkıcı çatışma karşısında verdikleri tepkiler arasında en belirgin olanların korku, kaçınma ve müdahale olduğunu ve çocukların çatışmaya bağlı yaşadığı duygusal güvensizliğin çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkiyi açıklayan önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuşlardır. Cummings, George, McCoy ve Davies (2012) ise, çatışmanın ergen uyumu üzerindeki etkilerini uzun dönemli (anaokulundan ergenliğe) olarak inceledikleri bir çalışmalarında, çocukların ana babaları arasındaki çatışmaya maruz kaldıklarında gösterdikleri davranışsal düzensizlikler, duygusal tepkisellik, çatışmadan kaçınma veya çatışmaya müdahale gibi bir dizi tepkiyi içeren duygusal güvensizliklerinin anaokulu döneminde maruz kalınan çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkiyi açıkladığını göstermiştir. Cummings, Schermerhorn, Davies, Goeke-Morey ve Cummings (2006, Çalışma 1) tarafından 9-18 yaş grubu çocuklarla yürütülen boylamsal bir başka çalışmada, duygusal güvensizliğin, eşler arasındaki çatışma ve çocukların içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasında aracı rolü olduğu gösterilmiş, çatışma ile duygusal güvensizlik arasındaki ilişkinin gücünün özellikle çocukluktan ergenliğe geçişte arttığı ortaya konmuştur.

Daha önce de değinildiği gibi, duygusal güvenlik modelinde, ana baba-çocuk arasındaki ilişkilerin (ana babalık uygulamaları ve ana baba-çocuk bağlanması)

çocuğun duygusal güvenliğini etkileyen önemli bir faktör olduğuna dikkat çekilerek, çatışmanın çocukları ayrıca ana baba-çocuk ilişkisi üzerinden etkilediği belirtilmektedir (Davies ve Cummings, 1994). Alan yazında bu kapsamda yürütülen çalışmalar bu görüşü desteklemektedir. Örneğin, Harold, Shelton, Goeke-Morey ve Cummings (2004), çocukların *çatışmaya ilişkin duygusal güvensizlikleri* (duygusal düzenleme, bilişsel temsiller ve davranışsal düzenleme) ile *ana babaları ile ilişkileri konusundaki duygusal güvensizlikleri* arasında bir ayrım yaparak, çatışma, çatışmaya bağlı duygusal güvensizlik, ana baba-çocuk ilişkilerinde duygusal güvensizlik ve çocuklarda uyum problemleri arasındaki ilişkileri boylamsal olarak incelemişlerdir. Sonuçlar beklendiği gibi, eşler arasındaki çatışmanın çocuklarda çatışmaya ilişkin duygusal güvensizliğe, duygusal güvensizliğin de çocuğun ana babası ile ilişkisinde duygusal güvensizlik yaşamasına neden olduğunu ve bunun da sonrasında çocuklarda içe yönelim ve dışa yönelim problemleri riskini artırdığını göstermiştir. Bir başka çalışmada (Turner ve Barrett, 1998), ana baba ve ergen arasındaki bağlanmanın (ana baba-ergen ilişkisi), çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkiye aracılık ettiği belirlenmiştir. Araştırmacılar, güçlü ana baba-ergen ilişkisinin, ergenin aile içerisinde duygusal güvenliğini sürdürmesini sağlayarak onu çatışmanın olumsuz etkilerinden koruyabileceğine dikkat çekmektedirler. Davies ve arkadaşları (2002) ise, hem çatışmaya bağlı duygusal güvensizliğin hem de bağlanmanın çocukların uyumunu bağımsız bir biçimde olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

Eşler arasındaki çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkide etkili faktörlerden bir diğeri ise, bilişsel-bağlamsal modelin temelini oluşturan, ergenin çatışmaya ilişkin algısı ve değerlendirmeleridir. Bu konuda yapılan çalışmalar, ergenin

çatışmaya ilişkin algısı ve değerlendirmelerinin, çatışma ile ergen uyumu arasında aracı rolünün olduğunu göstermektedir. Örneğin, Grych ve arkadaşları (1992), ana babaları sık sık ve şiddetli çatışma yaşayan ve aralarındaki çatışmayı yapıcı bir şekilde çözemeyen çocukların içe yönelim ve dışa yönelim problemi yaşama riskinin yüksek olduğunu göstermiştir. Aynı çalışmada, çocuğun çatışmayı tehdit edici olarak değerlendirmesi ve çatışmadan dolayı kendisini suçlaması ise özellikle depresyon ve kaygı gibi içe yönelim problemleriyle bağlantılı bulunmuştur. Turner ve Barrett (1998) ise, anne babaları arasında yaşanan çatışmanın şiddeti ile ergenlerin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasında doğrudan bir ilişki olduğunu, ancak tehdit algısı ve kendini suçlama dikkate alındığında doğrudan ilişkinin anlamlılığını yitirdiğini göstererek, çatışma ile uyum sorunları arasındaki ilişkide ergenin çatışmaya ilişkin algısının ve değerlendirmelerinin önemini ortaya koymuştur. Türkiye’de bu kapsamda yürütülen az sayıda çalışmadan birinde (Peksaygılı ve Güre, 2008), annelerin algıladığı çatışma ile erken ergenlik dönemindeki kız ve erkeklerin uyum problemleri arasındaki ilişkide ergenin algıladığı çatışmanın boyutlarının aracı ve düzenleyici rolü olduğu ortaya konmuştur. Buna göre, örüntü kızlarda ve erkeklerde farklılaşmakla birlikte, çatışmanın şiddetinin ve sıklığının artması, yapıcı bir şekilde çözülememesi, tehdit edici olarak değerlendirilmesi ve ergenin çatışmadan dolayı kendini suçlaması, kaygı, depresyon ve sosyal içedönüklük gibi içe yönelim problemleri ile kurallara karşı gelme ve saldırganlık gibi dışa yönelim problemlerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, hem kızlarda hem de erkeklerde, özellikle kendini suçlamanın, eşler arasındaki çatışma ile çocukların uyum davranışları arasındaki ilişkinin gücünü artıran önemli bir düzenleyici değişken olduğu ortaya çıkmıştır. Ulu ve Fışıloğlu (2002) ise, eşler arasındaki çatışmanın, 9-12 yaş grubu çocuklarda,

hem ie yönelim hem de dışa yönelim problemleriyle olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıntılı bulgular, çocukların ana babaları arasında yaşanan çatışmanın sık ve şiddetli olduğuna ve yapıcı bir şekilde zlmediğine yönelik bildirimlerinin, çocuğun kendisi tarafından bildirilen depresyon ve ana babası ve ğretmeni tarafından bildirilen ie yönelim problemleriyle; tehdit algısının çocuğun kendisi tarafından bildirilen depresyonla ve çatışmadan dolayı kendisini suçlamasının ise çocuğun kendisi tarafından bildirilen depresyon, anne baba tarafından bildirilen ie yönelim ve dışa yönelim ve ğretmen tarafından bildirilen dışa yönelim problemleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bir başka çalışmada (şendil ve Kızıldağ, 2003), eşler arasındaki çatışmanın görücü usulü evliliklerde ve evliliğin ileriki yıllarında artma eğiliminde olduğunu ve anne babaların çatışma bildirimleri arttıķa ergenlerin algıladıkları çatışmaların arttığını ortaya konmuştur. Bu çalışmada ayrıca çatışmanın ergenlerle kıyaslandığında çocuklarda daha fazla tehdit algısına yol açtığı ve bu bakımdan sonuçlarının daha olumsuz olabileceğine dikkat çekilmiştir. şendil (2003) tarafından yapılan bir çalışmada ise, 5-6, 9-10 ve 14-15 yaş grubundaki çocukların ve ergenlerin, ana baba ilişkilerinin 5 farklı tanımını (mutlu bir ilişkiden fiziksel şiddet içeren bir ilişkiye doğru derecelenen) içeren kartlara verdikleri tepkilerden, çocuklar çatışma durumunda, üzüntü ve korku hissettiklerini, kendilerini suçlama eğiliminde olduklarını, çatışmaya müdahale etmek istediklerini, anne babalarına (zellikle babalarına) karşı kızgınlık duyduklarını ve ana babayla olan ilişkiden uzaklaşmayı istediklerini bildirmişlerdir ve bu duyguya ilişkin bildirimlerde yaşa bağlı artış olduğu grlmştir. Ayrıca, eşler arasındaki çatışmasının şiddeti arttıķa, çocukların çatışmanın olumsuz sonuçlanacağına ilişkin beklentilerinin arttığı ve çatışmanın çocuklar için daha üzüntü verici olduğu belirlenmiştir.

Alan yazında, çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik en fazla üzerinde durulan değişkenlerden bir diğeri ise ana babalıktır. Bu bağlamda yürütülen çalışmalar, eşler arasında yaşanan çatışmanın ana baba-ergen ilişkisini zedeleyerek ergen gelişimini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Söz konusu çalışmalar incelendiğinde, Vandewater ve Lansford'ın (1998), çatışmanın yüksek olduğu ailelerde ergenlerin daha fazla içe yönelim ve dışa yönelim problemleri sergilediklerini ve akranlarıyla ilişkilerinin daha kötü olduğunu ve bu durumun evli ya da boşanmış aile yapılarında değişmediğini ortaya koyduğu görülmektedir. Anılan çalışmada, çatışma ve ergenin uyumu arasındaki ilişkiye kızlarda ana baba sıcaklığı tam aracılık ederken, erkeklerde çatışmanın ve ana baba sıcaklığının ergenin iyilik haliyle bağımsız bir biçimde doğrudan ilişkili olduğu bulunmuştur. Buehler ve Gerard'ın (2002) bir çalışmasında anne baba arasında yaşanan çatışma, ergene yönelik bağırma ve dayak atma gibi davranışları içeren katı disiplin uygulamaları ve ana baba-ergen çatışması ile ilişkili bulunmuştur. Katı disiplin ve ana baba-ergen çatışmasının ise sonrasında ergenlerde korku, endişe, mutsuzluk ve sinirlilik gibi uyum problemleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, katı disiplin ve ana baba-ergen çatışmasının, eşler arasındaki çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkide tam aracı rolünün olduğu ortaya konmuştur. Bir başka çalışmada (Benson ve ark., 2008), anneden algılanan kabul, katı disiplin, tutarsızlık ve psikolojik kontrolün, eşler arasında yaşanan düşmanca çatışma ile ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün olduğu gösterilmiştir. Buna göre, düşük düzeyde kabul ve psikolojik kontrol içe yönelim problemlerinde, katı disiplin dışa yönelim problemlerinde ve tutarsızlık hem içe yönelim hem de dışa yönelim problemlerinde aracı rol oynamıştır. Bradford ve arkadaşları (2008) ise, ana baba-ergen arasındaki ilişkide okul, ev işlerine yardım etme ve ailenin diğer

üyeleriyle ilişkiler vb. konularda yaşanan çatışmanın, ana babalar arasında yaşanan hem açık çatışma ile ergenin anti sosyal davranışları (alkol kullanımı, yalan söyleme vb.); hem de örtük çatışma ile depresyon arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün olduğunu belirlemiştir. Krishnakumar ve arkadaşları (2003), çatışmanın hem Avrupa kökenli hem de Afrika kökenli Amerikalılarda ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Avrupa kökenli Amerikalılarda, çatışma ile dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide ana baba izlemesinin, annenin kabulünün ve ana baba-ergen çatışmasının; içe yönelim problemleri arasındaki ilişkide ise annenin psikolojik kontrolü ve ana baba-ergen çatışmasının kısmi aracı rolü olduğu belirlenmiş, Afrika kökenli Amerikalılarda çatışma ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkinin doğrudan olduğu ortaya konmuştur. Dmitrieva ve arkadaşları (2004) ise, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Kore ve Çek Cumhuriyeti olmak üzere dört ayrı ülke örneğinde, aile içinde yaşanan ve eşler arasındaki çatışmayı da içeren olumsuz yaşam olayları ile ergenin davranış problemleri arasındaki ilişkide ana baba katılımı, ana baba-ergen çatışması ve ana baba yaptırımının aracı rol oynadığını bulmuştur.

Eşler arasındaki çatışma, ana babalık ve ergen uyumu arasındaki nedensel ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla yürütülen boylamsal çalışmalarda da, ana babalığın söz konusu ilişkilerdeki aracı rolüne ilişkin güçlü kanıtlar elde edilmiştir. Bu bağlamda yürütülen çalışmalardan birinde (Doyle ve Markiewicz, 2005), ana babaların çocuklarının duygu ve düşüncelerini manipüle ederek onları duygusal olarak kendilerine bağımlı kılmaya yönelik davranışlarını içeren psikolojik kontrolün, çatışma ile ergenlerde kaygı ve depresyon düzeyi arasındaki ilişkide tam aracı rolünün olduğu ortaya konmuştur. Ana baba sıcaklığının ise çatışma ile hem dışa

yönelim davranışları hem de benlik saygısı arasındaki ilişkide tam aracı rolünün olduğu bulunmuştur. Cui ve Conger (2008) ise, eşler arasındaki çatışmanın ergenlerin içe yönelim problemleri (depresyon, kaygı ve düşmanlık), dışa yönelim problemleri (antisosyal davranışlar, suç davranışları ve madde kullanımı) ve duygusal iyilik hali (benlik saygısı, sorun çözmede yeterlilik ve olumlu duygu hali) üzerindeki etkisine olumlu (destek, sıcaklık ve olumlu çocuk yönetimi) ve olumsuz ana babalığın (düşmanlık ve katılık) tam aracılık ettiğini ortaya koymuşlardır. Yine Schoppe-Sullivan ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan bir çalışmada, çatışma ile ergenin içe yönelim problemleri arasındaki ilişkide davranışsal kontrol ve psikolojik özerkliğin tam aracı rolü olduğu görülürken; çatışma ile ergenin dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide psikolojik özerklik ile sıcaklığın kısmi aracı rolünün olduğu belirlenmiştir. Dahası ana babaların davranışsal kontrolünün çatışma ile ergenlerin içe yönelim problemleri arasındaki ilişkideki tam aracı rolü, içe yönelim problemlerinin önceki düzeyleri kontrol edilmesine rağmen değişmemiştir.

Eşler arasındaki çatışma ve ergen uyumunu inceleyen çalışmaların konuya genellikle yukarıda değinilen kuramsal yaklaşımlardan biri temelinde yaklaştığı görülmektedir. Oysa Harold ve Conger (1997) tarafından yapılan bir çalışmada, eşler arasındaki çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkiler, hem ana babalık hem de ergenin çatışmaya ilişkin algısı ve değerlendirmeleri temelinde boylamsal olarak incelenmiş ve her iki görüşü de destekleyen bulgular elde edilmiştir. Buna göre, eşler arasındaki çatışma, ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini hem ana babadan ergene yönelen düşmanca davranışlar üzerinden hem de ergenlerin

anne babaları arasında yaşanan çatışmanın sıklığına yönelik farkındalıkları yoluyla etkilemektedir.

1.4. Araştırmanın Amacı

Aile ile ilişkili faktörler içerisinde, özellikle ailenin yaşadığı ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma gibi stres verici yaşam olayları, çocuk ve ergen gelişimi açısından en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Bu nedenle, son yıllarda çok sayıda araştırmacı, ailenin yaşadığı ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma, ana babalık ve ergenlerde gözlenen uyum sorunları arasındaki ilişkiler üzerinde odaklanmaktadır (Aytaç ve Rankin, 2009; Conger ve ark., 2002; Dmitrieva ve ark., 2004; Uçanok ve Güre, 2014).

Hatırlanacağı gibi, alan yazında ekonomik güçlük ile ergen uyumu arasındaki ilişkileri inceleyen en kapsamlı yaklaşımlardan biri aile stres modelidir. Aile stres modeli, ekonomik zorlukların ana babaların duyguları, davranışları ve ilişkileri üzerinde olumsuz etkilerinin olduğunu, bunun sonrasında onların ana babalık uygulamalarını olumsuz olarak etkilediğini ve sonuç olarak çocukların ve ergenlerin psikolojik sağlıklarının zarar gördüğünü öne sürmektedir (Conger ve Conger, 2002). Giriş bölümünde ayrıntılı olarak değinildiği gibi, çok sayıda araştırma ana babalığın, ailenin yaşadığı ekonomik güçlük ile ergenin duygusal, davranışsal, bilişsel ve sosyal gelişimi arasındaki ilişkide aracı rolünün olduğunu göstermektedir (örn., Conger ve ark., 2002; Conger ve ark., 1992; Cui ve Conger 2008; Harold ve Conger, 1997; McLoyd ve ark., 1994). Ailenin parasal kaynaklarının yetersiz olmasının, çocuklar için risk faktörü olduğu, ancak riskin

derecesinin ana babaların yaşadıkları ekonomik güçlükleri stres verici bir durum olarak değerlendirip değerlendirmediklerine ve aile içi ilişkilerine yansıtıp yansıtmadıklarına bağlı olarak değiştiği vurgulanmaktadır (Sobolewski ve Amato, 2005). Ekonomik güçlüğü olumsuz etkileri ergenlik dönemiyle sınırlı değildir. Parasal kaynakları yetersiz olan ailelerde yetişen çocukların, çocukluk ve ergenlik döneminde iyi bir eğitim alamadıkları, ana babaları ile ilişkilerinde sorunlar yaşadıkları ve bunun sonucunda yetişkinlik yıllarında, psikolojik iyilik hallerinin (benlik saygısı, yaşam doyum ve mutluluk düzeyi) olumsuz olarak etkilendiği belirtilmektedir (Axinn, Duncan ve Thornton, 1997; Sobolewski ve Amato, 2005).

Ergen uyumu üzerindeki olumsuz sonuçları açısından araştırmacıların önemle üzerinde durduğu diğer bir konu ise eşler arasındaki çatışmadır. Eşler arasında çatışma yaşanması kaçınılmaz olmakla birlikte, yaşanan çatışmanın sıklığı, şiddeti ve çözüm şekli çiftten çifte değişmektedir. Çatışmanın yalnızca eşler açısından değil ayrıca çocuklar açısından da önemli olumsuz sonuçları vardır. Öyle ki eşler arasındaki çatışmanın çocuklar üzerindeki etkilerinin boşanmanın etkilerinden daha olumsuz olabildiğine ilişkin araştırma bulguları da mevcuttur (bkz., Vandewater ve Lansford, 1998). Alan yazında, öncelikle çatışmanın çocuklar üzerindeki doğrudan etkilerine ilişkin sonuçların belirli bir noktaya ulaşmasının ardından araştırmacılar bu ilişkiyi açıklamada hangi mekanizmaların etkili olduğunu anlamaya yönelmişlerdir (örn., Benson ve ark., 2008; Bradford ve ark., 2008; Buehler ve ark., 1997; Cui ve Conger, 2008; Harold ve Conger, 1997; Schoppe-Sullivan ve ark., 2007). Bu mekanizmalar içerisinde en önemlilerinden biri, ana babalıktır. Hatırlanacağı gibi, yayılma hipotezine göre, çatışmanın yarattığı olumsuz duygular ya da davranışlar, ana baba-çocuk ilişkisine yansımaktadır. Eşler arasındaki

çatışma, ana baba-ergen çatışması (Almeida ve ark., 1999), ana baba-ergen ilişkilerinde bozulma (Erel ve Burman, 1995), ana babalık uygulamalarında katı disiplin, düşük düzeyde sevgi, destek ve duyarlılık (Krishnakumar ve Buehler, 2000; Şirvanlı-Özen, 2004; Şirvanlı-Özen, 1999b) ve düşük düzeyde kabul (Şirvanlı-Özen, 2004; Yılmaz, 2001a) ile ilişkilidir. Çatışmanın hakim olduğu evlilik ilişkilerinde görülen tutarsız, reddedici, düşmanca ve katı ana babalık uygulamaları ile ana baba-ergen ilişkilerinde bozulmalar, ergenin uyumunu olumsuz olarak etkilemektedir. Çatışma ve ergen uyumu arasındaki ilişkiyi açıklamada ana babalığın önemine ilişkin diğer bir açıklama da duygusal güvenlik modelinden gelmektedir (Davies ve Cummings, 1994). Duygusal güvenlik modeline göre, ana baba-çocuk ilişkisi çocuğun duygusal güvenliğinin önemli bir bileşenidir. Bu nedenle, eşler arasında yaşanan çatışma, ana baba-çocuk ilişkisini zedeleyerek çocuklarda duygusal güvensizlik sorununa yol açmakta, duygusal güvensizlik de uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Nitekim ana babalığın çatışma ve ergen uyumu arasındaki aracı rolünü incelemek amacıyla yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu, ana babalığın anılan ilişkide aracı rolünün olduğunu göstermektedir. Çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkide ana babalığın incelenen boyutlarının bazı çalışmalarda kısmi aracı (Benson ve ark., 2008; Bradford ve ark., 2008; Krishnakumar ve ark., 2003) bazı çalışmalarda tam aracı (Buehler ve Gerard, 2002; Cui ve Conger, 2008; Doyle ve Markiewicz, 2005; Vandewater ve Lansford, 1998), bazı çalışmalarda ise hem kısmi hem de tam aracı (Dmitrieva ve ark., 2004; Schoppe-Sullivan ve ark., 2007) olduğu görülmektedir. Ancak az sayıda da olsa bazı çalışmalarda (Krishnakumar ve ark., 2003, Afrika kökenli Amerikalılar için; Vandewater ve Lansford, 1998, erkekler için) çatışma ile

ergen uyumu arasında ana babalığın aracı rolüne ilişkin herhangi bir kanıt elde edilememiştir.

Alan yazında ana baba-ergen ilişkisini çok yönlü olarak ele alan araştırmaların sayısının görece olarak daha az olduğu dikkat çekmektedir. Alan yazında, ana baba davranışına kıyasla, ana baba-ergen ilişki niteliğinin daha kapsamlı bir kavram olduğu ve iki yönlü bir iletişimi gerektirdiği belirtilmektedir (Dekovic ve ark., 2003; Wissink ve ark., 2006a). Bu nedenle ana baba-ergen ilişki niteliğinin, ergen gelişimini yordamada ana baba davranışına göre daha önemli bir değişken olduğu vurgulanmaktadır (Wissink ve ark., 2006a). Ayrıca, ana babalığın sıcaklık, destek ve ana baba katılımı gibi olumlu boyutları, ekonomik güçlük ve ergen uyumu kapsamında görece daha fazla incelenmiş olmakla birlikte (Benner ve Kim, 2010; Dmitrieva ve ark., 2004; Gutman, McLoyd ve Tokoyawa, 2005; Shek, 2002, 2005, 2008; Solantaus ve ark., 2004), çatışma ve ergen uyumu kapsamında genellikle ana babalığın olumsuz (düşmanca ana babalık ve katı disiplin gibi) boyutlarının incelendiği görülmektedir (Buehler ve Gerard, 2002; Harold ve Conger, 1997). Oysa bazı araştırmalar, ana babalığın olumlu boyutlarının da çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini göstermektedir (Cui ve Conger, 2008; Dmitrieva ve ark., 2004; Doyle ve Markiewicz, 2005). Dolayısıyla, bu araştırma hem anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğini olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alarak hem de anılan ilişkinin ergenlik dönemi boyunca ergenin psikolojik uyumu üzerindeki etkisini ortaya koyarak alan yazına katkı sağlayacaktır.

Ayrıca, alan yazındaki çalışmaların çok büyük çoğunluğu aileye ilişkin olumsuz yaşam olayları ile davranış problemleri (içe yönelim ve dışa yönelim problemleri)

arasındaki ilişkiler üzerinde yoğunlaşmıştır (Benson ve ark., 2008; Bradford ve ark., 2008; Buehler, Benson ve Gerard, 2006; Buehler ve ark., 1998; Buehler ve ark., 1997; Dmitrieva ve ark., 2004; Harold ve Conger, 1997; Gutman ve ark., 2005; Krishnakumar ve ark., 2003; Schoppe-Sullivan ve ark., 2007; Solantaus ve ark., 2004; Vandewater ve Lansford, 1998). Ancak, sağlıklı çocuk ve ergen gelişimine ilişkin çalışmalara son yıllarda daha fazla önem verilmeye başlanmasıyla birlikte, ekonomik sıkıntılar ve evlilik çatışması gibi stresli ortamlarda çocukların olumlu gelişim göstermesindeki koruyucu faktörlerin incelenmesi yönündeki çalışmalar dikkat çekmektedir (Conger ve ark., 1992; Cui ve Conger, 2008; Doyle ve Markiewicz, 2005; Grych ve Fincham 1990; Ho ve ark., 1995; Shek, 2008; Uçanok ve Güre, 2014). Dolayısıyla bu çalışmada, ergen uyumu kapsamında ergenin davranış problemlerine ek olarak benlik saygısı ve genel yaşam doyumunun da incelenmesi amaçlanmıştır.

Olumsuz yaşam olayları ile ergen uyumu arasındaki ilişkide ana babalığın aracı rolünün incelendiği çalışmalarda, anılan ilişkinin kız ve erkek çocuklar için nasıl bir örüntü sergilediği konusu tartışmalı kalmıştır. Bazı araştırmalarda ailenin yaşadığı ekonomik güçlüklerin sonuçlarının kızlar ve erkekler açısından benzer olduğu yönünde bulgular elde edilirken (Conger ve ark., 2002; Dmitrieva ve ark., 2004; Ho ve ark., 1995; Kim, Conger, Elder ve Lorenz, 2003; McLoyd ve ark., 1994; Uçanok ve Güre, 2014; Wadsworth ve Compas, 2002), anılan ilişkilerin sınıandığı diğer çalışmalarda cinsiyetin bazı değişkenler arasındaki ilişkilerin gücünü farklı şekilde etkilediği görülmektedir. Örneğin, bu çalışmaların birinde (Grant ve ark., 2003) yoksulluk ve olumsuz ana babalık (yüksek düzeyde katılık, ana baba reddi, tutarsızlık ve düşük düzeyde bakım) arasındaki ilişkinin erkeklerde

kızlara göre daha güçlü olduğu belirtilirken, başka bir çalışmada (Gutman ve ark., 2005) erkeklerin kızlara kıyasla olumsuz ana baba-ergen ilişkilerinin bir sonucu olarak daha fazla depresyon ve kaygı yaşadıkları rapor edilmiştir. Güre-Duru, Gümüştan, Korfal ve Uçanok (2014) ise algılanan ekonomik güçlük ile ergenin psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkide, kızlarda anneden algılanan desteğin, erkeklerde sınırlayıcı ve demokratik kontrolün aracı rolünün olduğunu; algılanan ekonomik güçlük ile davranış problemleri arasındaki ilişkide ise kızlarda sınırlayıcı kontrolün, erkeklerde demokratik kontrolün aracı rol oynadığını bildirmiştir.

Eşler arasındaki çatışma açısından bakıldığında ise, bazı araştırmalar ana babalığın (katı disiplin, düşmanlık, ana baba-ergen çatışması, davranışsal kontrol, psikolojik kontrol, destek, sıcaklık, ana baba katılımı ve olumlu çocuk yönetimi) çatışma ile ergen uyumu (davranış problemleri ve duygusal iyilik hali) arasındaki ilişkideki aracı rolü açısından kızlarla erkeklerin farklılaşmadığını göstermektedir (Bradford ve ark., 2008; Buehler ve Gerard, 2002; Cui ve Conger, 2008; Dmitrieva ve ark., 2004; Schoppe-Sullivan ve ark., 2007). Bazı araştırmalar ise, çatışmanın olumsuz sonuçları açısından kızların daha fazla risk altında olduklarını ortaya koymaktadır. Örneğin, Krishnakumar ve Buehler (2000) çatışma ile katı disiplin ve ana baba kabulü arasındaki ilişkinin; Benson ve arkadaşları (2008) anneden algılanan katı disiplinin, çatışma ve içe yönelim problemleri arasındaki aracı rolünün kızlarda daha güçlü olduğunu göstermiştir. Öte yandan, Buehler ve arkadaşları (2006) annenin ergene yönelik davranışları tutarsız ve ergenin davranışlarına yönelik izleme bilgisi yetersiz ise, erkeklerin davranış problemleri açısından kızlara kıyasla daha fazla risk altında olduklarını bildirmiştir. Benzer şekilde, Harold, Fincham, Osborne ve Conger (1997) elde ettikleri çatışma ve içe yönelim problemleri

arasındaki doğrudan ilişki nedeniyle çatışmanın erkekleri daha olumsuz etkiliyor olabileceğine dikkat çekmiştir. Buehler ve Gerard (2002) ise, çatışma ile ana baba-ergen çatışması arasındaki ilişkinin kızlarda; çatışma ile katı disiplin arasındaki ilişkinin ise erkeklerde daha güçlü olduğunu göstermiştir. Görüldüğü gibi, ilgili alan yazında incelenen değişkenler açısından kızlarda ve erkeklerde farklı örüntüler ortaya konmuştur. Dolayısıyla, bu çalışma kapsamında da önerilen modeller kız ve erkeklerde ayrı ayrı sınanmıştır.

Alan yazında, ekonomik güçlük ile ergen uyumu arasındaki ilişkileri ergen bakış açısından ele alan çalışmaların (Dmitrieva ve ark., 2004; McLoyd ve ark., 1994; Wadsworth ve Compas, 2002) sınırlı sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Ana baba bildirimine dayalı çalışmalar genel olarak ekonomik güçlük ile ergen uyumu arasındaki ilişkilerin dolaylı olduğunu diğer bir deyişle aileyle ilişkili bazı süreçlerin (duygusal stres ve eşler arasındaki çatışma gibi) bu ilişkiye aracılık ettiğini göstermektedir. Oysa konuyu ergen bakış açısından ele alan araştırmaların, aile stres modeli temelinde ana baba bildirimine dayalı yürütülen araştırmalardan bazı açılardan farklı sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Örneğin, McLoyd ve arkadaşları (1994) bir çalışmalarında, ergenin rapor ettiği ekonomik güçlük ile uyum problemleri arasındaki ilişkilerin aile ile ilişkili değişkenlerden bağımsız olarak ortaya çıktığını göstermiştir. Benzer şekilde, Wadsworth ve Compas (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, aile içi çatışmanın ekonomik güçlük ile ergen uyumu arasındaki ilişkide kısmi aracı rolü bulunmakla birlikte, ekonomik güçlük ile ergenin saldırgan davranışlar gösterme düzeyi arasında güçlü ve doğrudan bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Ergen bildiriminin, eşler arasındaki çatışma, ana babalık ve ergen uyumu arasındaki ilişkiler açısından da önemi vurgulanmaktadır

(Grych ve ark., 1992; Harold ve Conger, 1997). Grych ve arkadaşlarına (1992) göre çocukların ana babaları arasındaki çatışmaya ilişkin algıları ve değerlendirmeleri, evlilik çatışmasının çocukların duygusal ve davranışsal uyumu üzerindeki etkilerini anlamada merkezi bir öneme sahiptir. Nitekim araştırmalar, çocukların ana babaları arasındaki çatışmaya ilişkin değerlendirmelerinin uyum problemlerini daha iyi yordadığını göstermektedir. Örneğin, Grych ve arkadaşları (1992) tarafından yapılan bir çalışmada, ana baba, çocuk ve öğretmen bildirimleri kullanılmış, sonuçlar çocuğun kendi bildiriminin çocuğun uyumunu daha iyi yordadığını ortaya koymuştur. Buna göre, çocuğun rapor ettiği çatışma, hem ana babanın hem öğretmenin hem de akranların rapor ettiği uyum problemleri ile anlamlı olarak ilişkiliyken; ana babanın rapor ettiği çatışma yalnızca ana babanın rapor ettiği uyum problemleri ile ilişkili bulunmuştur. Bu noktadan hareketle, bu çalışmada aileye ilişkin olumsuz yaşam olayları, anne ergen ilişkisi ve ergen uyumu arasındaki ilişkiler ergen bildirimine dayalı irdelenmiştir.

Türkiye’de ulaşılabilen kaynaklar çerçevesinde, aile stres modeli temelinde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların birinde (Uçanok ve Güre, 2014) ekonomik güçlük, aile içi ilişkiler ve ergen uyumu arasındaki ilişkiler ergen bildirimine dayalı irdelenmiştir. Ayrıca, bu araştırmanın da bir bölümünü oluşturduğu, kapsamlı bir proje çerçevesinde (Güre, Uçanok ve Ergül, 2011) yapılan çalışmalar (Çakmak, 2015; Gümüştin, 2013; Şahin 2014) bulunmakla birlikte, aile stres modelinin uzun erimli sonuçlarını irdeleyen geniş kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Gümüştin’in (2013) çalışmasında ekonomik güçlük, anne ergen ilişkisi ve ergenin psikolojik iyilik hali ergen bildirimine dayalı kesitsel olarak ele alınmıştır. Çakmak (2015) ise algılanan ekonomik güçlük, eşler

arasındaki çatışma ve ergenlerin davranış problemleri arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri boylamsal olarak anne bildirimine dayalı incelemiştir. Ayrıca Aytaç ve Rankin (2009) ve Şahin (2014) tarafından yapılan çalışmalarda aile stres modeli evli kadınlar üzerinde sınanmış, ancak modelde sonuç değişken olarak evlilik problemlerine odaklanılmıştır. Anılan çalışmalar, ekonomik güçlük, ekonomik baskı, duygusal sıkıntı ve evlilik problemleri arasındaki ilişkileri ortaya koyması açısından alan yazına önemli katkılar sağlamış olmakla birlikte, anne ergen ilişkileri ile ergen uyumu modele dahil edilmemiştir.

Türkiye’de ilgili alan yazında eşler arasındaki çatışma, anne ergen ilişkisi ve ergen uyumu arasındaki ilişkileri irdeleyen kapsamlı bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Söz konusu ilişkiler ya yalnızca eşler arasındaki çatışma ile ana babalık (Şirvanlı-Özen, 2004; 1999b) ya da eşler arasındaki çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkiler (Şirvanlı-Özen, 2004; 1999b; Kızıldağ ve Şendil, 2006; Ulu ve Fışıloğlu, 2002) açısından ele alınmıştır. Bazı çalışmalarda ise çocukların ve ergenlerin ana babaları arasındaki çatışmaya ilişkin algıları ve değerlendirmeleri ile tepkileri incelenmiştir (Şendil ve Kızıldağ, 2003; Şendil, 2003). Peksaygılı ve Güre (2008) tarafından yapılan bir çalışmada ise, annelerin algıladığı çatışma ile erken ergenlik dönemindeki kız ve erkeklerin uyum problemleri arasındaki ilişkide ergenin algıladığı çatışmanın boyutlarının aracı ve düzenleyici rolü kesitsel olarak incelenmiştir. Ana babalığı inceleyen araştırmalarda ise, daha çok anne baba tutumlarının çocuğun çeşitli psikolojik sonuç değişkenlerle olan ilişkisinin irdelendiği görülmektedir (Bahçıvan-Saydam ve Gençöz, 2005; Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008; Köker, Evrengöl ve Canat, 1994; Musaagaoglu ve Güre 2005; Selçuk, Sümer, Uysal ve Günaydin, 2006; Sümer ve Güngör, 1999; Şirvanlı-Özen,

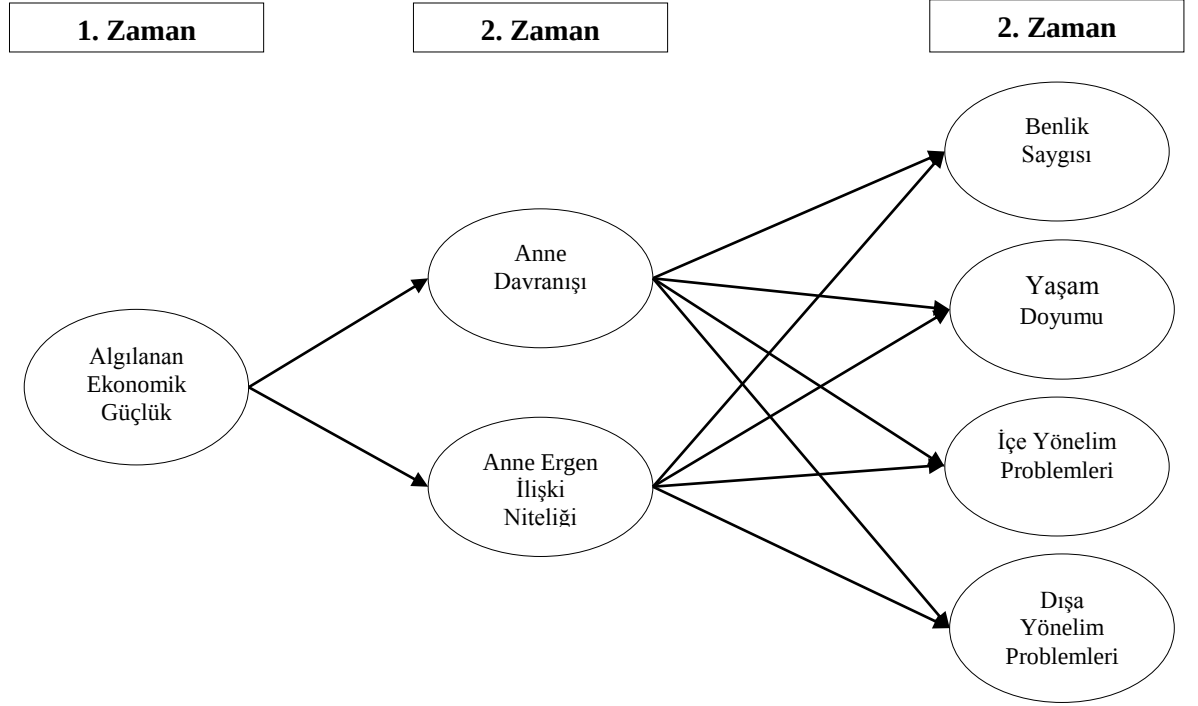
2009; Yılmaz, 2000, 2001a, 2001b). Dolayısıyla, bu araştırma Türkiye’de algılanan ekonomik güçlük, eşler arasındaki çatışma, anne ergen ilişkisi ve ergen uyumu arasındaki ilişkilerin doğasını ve yönünü anlamaya yönelik ileriye dönük boylamsal olarak yapılan ilk kapsamlı çalışma niteliğindedir. Alan yazında olumsuz yaşam olayları, ana babalık ve ergen uyumu arasındaki ilişkiler sıklıkla incelenen konular olmakla birlikte, bu ilişkide zaman içinde nasıl ve ne yönde bir değişme olduğuna ilişkin yapılan boylamsal çalışmaların sınırlı sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Oysa sınanacak nedensel ilişkiler hakkında çıkarımları güçlendirmek için boylamsal çalışmaların çok kritik olduğu belirtilmektedir (Grych, Harold ve Miles, 2003). Aracı ilişkilerin incelendiği modellerde yer alan değişkenlerin neden ve sonuç ilişki zinciri içerisinde zamanda birbirini izlemesi gerekmektedir (Cole ve Maxwell, 2003). Diğer bir deyişle, bağımsız, aracı ve sonuç değişkenlerin ayrı zamanlarda ölçülmesinin önemli olduğu ve ancak bu şekilde nedensel ilişkilerden söz edilebileceği belirtilmektedir (Schoppe-Sullivan ve ark., 2007). Boylamsal çalışmalar, ayrıca kesitsel çalışmaların bir adım ötesine geçerek bağımlı değişkenin önceki düzeylerinin kontrol edilmesine olanak sağlamakta bu da araştırmacılara ergen uyumunda zaman içindeki değişimleri yordama olanağı sağlamaktadır (Cole ve Maxwell, 2003). İleriye dönük boylamsal etkileri incelemek üzere planlanan bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, ergenlerin içinde bulundukları ekonomik koşullar ve ana babaları arasında yaşanan çatışmaya ilişkin algılarının, ergen uyumu üzerindeki zaman içerisindeki değişimleri, anneleriyle olan ilişkileri aracılığıyla ne yönde etkilediğini görme fırsatı verecektir.

Tüm bu noktalardan hareketle, bu çalışmada, aileye ilişkin olumsuz yaşam olayları (ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma) ile ergenin psikolojik iyilik

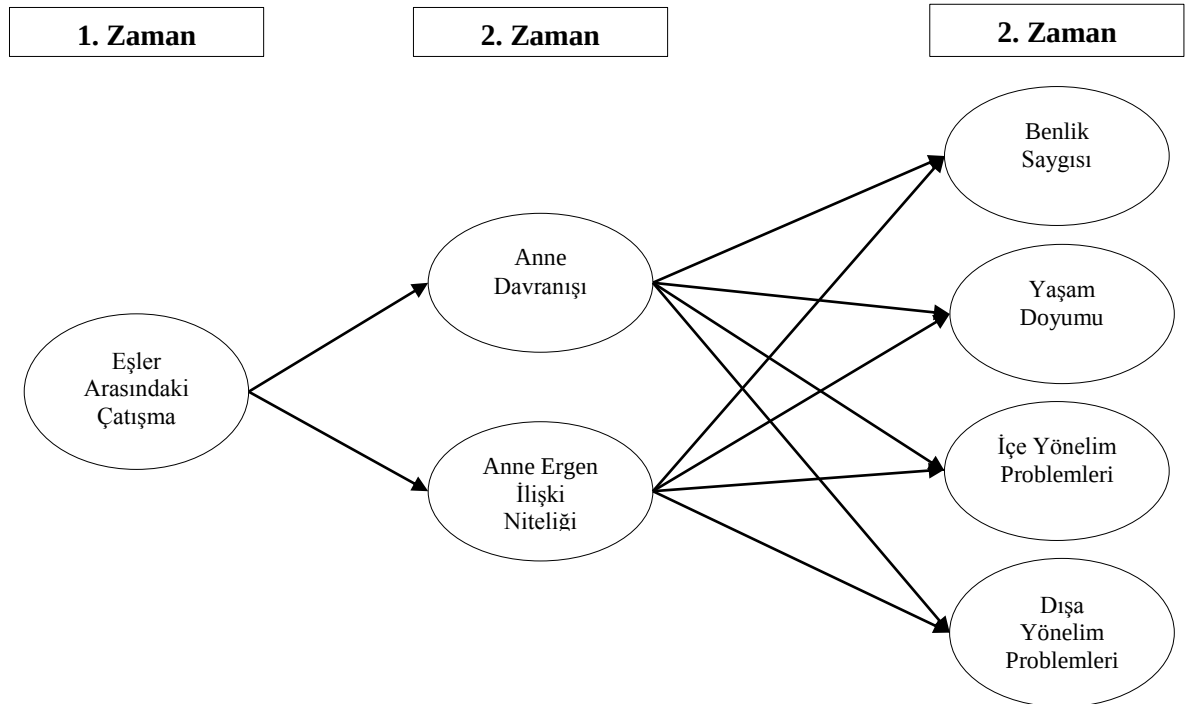
hali (benlik saygısı ve yaşam doyumu) ve davranış problemleri (içe yönelim ve dışa yönelim problemleri) arasındaki ilişkilerde anne ergen ilişkisinin (anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği) aracı rolünün aile stres modeli çerçevesinde, ergen bildirimine dayalı ve boylamsal olarak incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, yukarıda ayrıntılı bir şekilde değinilen aile stres modeli temel alınarak geliştirilen modeller Şekil 1.2’de ve Şekil 1.3’te verilmiştir. Modellerde yer alan değişkenler üç temel grupta toplanmaktadır. Yordayıcı değişken kapsamında ele alınan **olumsuz yaşam olayları** “algılanan ekonomik güçlük” ile “eşler arasındaki çatışma”yı içermektedir. Araştırmada aracı değişken olarak tanımlanan ve iki modelde de ortak olan **anne ergen ilişkisi**, “anne davranışı” (destek, demokratik kontrol ve sınırlayıcı kontrol) ve “anne ergen ilişki niteliği” (açıklama, olumlu anne ergen ilişkisi ve olumsuz anne ergen ilişkisi) olmak üzere iki boyutta değerlendirilmektedir. Son olarak, araştırmada yordanan değişken kapsamında her iki modelde de ortak olan **ergen uyumu** incelenirken, “genel yaşam doyumu”, ”benlik saygısı” ve “içe yönelim problemleri” ve “dışa yönelim problemleri” ele alınmıştır. Özetle önerilen modeller çerçevesinde, birinci zamandaki (Z1) olumsuz yaşam olaylarının ergenin ikinci zamandaki (Z2) uyumuyla ilişkisi ve bu ilişkide ikinci zamandaki anne ergen ilişkisinin aracı rolü, ergen uyumu kapsamındaki değişkenlerin önceki düzeyleri kontrol edilerek kız ve erkeklerde ayrı ayrı incelenmiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda önerilen hipotezler aşağıdaki gibidir.

**Şekil 1. 2. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişkisi ve Ergen Uyumu
Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model**

**Şekil 1. 3. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişkisi ve Ergen Uyumu
Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model**

Algılanan Ekonomik Güçlük Modelleri ile İlgili Hipotezler

Hipotez 1: Birinci zamanda algılanan ekonomik güçlük, kızların ve erkeklerin ikinci zamandaki anne davranışını ve anne ergen ilişki niteliğini olumsuz yönde yordayacaktır.

Hipotez 2: İkinci zamanda anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği kızların ve erkeklerin ikinci zamandaki yaşam doyumunu ve benlik saygısını olumlu; kızların içe yönelim problemleri ve erkeklerin dışa yönelim problemlerini olumsuz yönde yordayacaktır (birinci zamandaki yaşam doyumu, benlik saygısı, içe yönelim problemleri ve dışa yönelim problemleri kontrol edildiğinde).

Hipotez 3: Algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu, benlik saygısı, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkiye ikinci zamandaki anne ergen ilişkisi boyutunda ele alınan değişkenler (ana davranışı ve anne ergen ilişki niteliği) aracılık edecektir (birinci zamandaki yaşam doyumu, benlik saygısı, içe yönelim problemleri ve dışa yönelim problemleri kontrol edildiğinde).

Eşler Arasındaki Çatışma Modelleri ile İlgili Hipotezler

Hipotez 4: Birinci zamanda eşler arasındaki çatışma, kızların ve erkeklerin ikinci zamandaki anne davranışını ve anne ergen ilişki niteliğini olumsuz yönde yordayacaktır.

Hipotez 5: İkinci zamanda anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği kızların ve erkeklerin ikinci zamandaki yaşam doyumunu ve benlik saygısını olumlu; kızların

ie yönelim problemlerini ve erkeklerin dışa yönelim problemlerini olumsuz yönde yordayacaktır (birinci zamandaki yaşam doyumunu, benlik saygısı, ie yönelim problemleri ve dışa yönelim problemleri kontrol edildiğinde).

Hipotez 6: Algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumunu, benlik saygısı, ie yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkiye ikinci zamandaki anne ergen ilişkisi boyutunda ele alınan değişkenler (anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği) aracılık edecektir (birinci zamandaki yaşam doyumunu, benlik saygısı, ie yönelim problemleri ve dışa yönelim problemleri kontrol edildiğinde).

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara şehir merkezinde bulunan ilköğretim ve ortaöğretime devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Okullara ait listeler, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nde saha çalışmaları ve örneklem saptanması konusunda uzman bir öğretim üyesi tarafından İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınmış ve büyüklüğe oransal rastlantısal seçim (probability proportionate to size random selection) yöntemi ile 15 ilköğretim okulu ile 15 ortaöğretim okulu tespit edilmiştir. Okulları belirlemek için kullanılan büyüklüğe oransal rastlantısal seçim yöntemine, evrendeki farklı okullar büyüklükleri oranınca seçilme şansına sahip olacaklarından, evrenin gerçeğe yakın oranda temsil edileceği beklentisiyle başvurulmuştur. Bununla birlikte, bazı okullarda karşılaşılan fiziki ortam yetersizliği ve kabul alamama gibi nedenlerle, uygulama seçilen bu okullar içerisinde sekiz ilköğretim ve yedi ortaöğretim okulunda gerçekleştirilmiştir.

2.1.1. Örneklem Ait Betimsel İstatistikler

Veri toplama işleminin birinci aşaması (Z1), 2011-2012 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında, ilköğretim 6. ve 7. sınıflar ile ortaöğretim 9. ve 10. sınıflara devam eden 1483 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Veri toplama işleminin ikinci aşaması (Z2) ise, birinci zamanda veri toplanan okullarda, ilköğretim 7. ve 8. sınıflar ile ortaöğretim 10. ve 11. sınıflara devam eden ergenlerle 2012-2013 eğitim-öğretim yılı bahar

yarıyılında gerçekleştirilmiştir. İkinci zamanda, birinci zamanda ulaşılan 1483 ergenden 649'u (% 51) kız ve 624'ü (% 49) erkek olmak üzere toplam 1273'üne ulaşılmıştır. Araştırmanın örnekleme ait demografik bilgiler, birinci zamanda toplanan veriler üzerinden verilmiştir.

Araştırmaya yalnızca anne ve babasıyla birlikte yaşayan ergenler dahil edildiğinden, 1483 ergenden babasıyla birlikte yaşadığını belirten 13 (% 0.9); annesiyle birlikte yaşadığını belirten 67 (% 4.5); diğer bir kişiyle (büyükanne, büyükbaba, amca, hala vb.) yaşadığını belirten 155 (% 10.4) ve kiminle birlikte yaşadığını belirtmeyen 60 (% 4.1) ergen olmak üzere toplam 295 (% 19.9) ergen veri setinden çıkarılmıştır. Böylece veri setinde anne ve babası ile birlikte yaşadığını belirten 1188 ergen kalmıştır. Ardından 1188 ergene ait verinin, çok değişkenli istatistiksel analiz sayıltılarını karşılayıp karşılamadığı incelenmiştir. Araştırmada yer alan bütün değişkenlerin z puanları incelenmiş ve +3.00 ve -3.0'un üzerindeki değerlere sahip olan 127 ergen veri setinden çıkarılmıştır. Ayrıca veriler Mahalanobis analizine tabi tutulmuş ve bu şekilde 28 ergen veri setinden çıkarılmıştır. Veri temizleme işlemi sonrası analizler 537'si (% 52) kız ve 496'sı (% 48) erkek toplam 1033 ergen üzerinden gerçekleştirilmiştir. Örneklemin % 24.9'unu 6.sınıf; % 23.6'sını 7. sınıf; % 25.6'sını 9. sınıf ve % 25.9'unu 10. sınıfa devam eden ergenler oluşturmaktadır. Ergenlerin sınıf düzeyi ve cinsiyete göre yaş ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 2.1'de verilmiştir.

Tablo 2. 1. Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete göre Yaş Ortalamaları ve Standart Sapmaları (Z1)

	İlköğretim				Ortaöğretim			
	6. sınıf		7. sınıf		9. sınıf		10. sınıf	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Ort.	11.84	11.95	12.78	12.91	15.09	15.22	15.96	16.02
S	0.33	0.45	0.34	0.38	0.59	0.55	0.67	0.61
N	138	119	134	110	137	127	128	140
Yaş Ranjı	11-12	10-14	11-13	12-14	13-17	14-16	12-17	14-17

Ergenlere uygulamanın yapıldığı dönemden bir önceki döneme ait başarı notları (100'lük sisteme göre) sorulmuş, bu soruyu ilköğretime devam eden ergenlerin % 97.8'i (n = 490); ortaöğretime devam eden ergenlerin ise % 98.5'i (n = 524) yanıt vermiştir. Ergenlerin başarı notlarına ilişkin yüzdeler ve n değerleri Tablo 2.2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. 2. Ergenlerin Bir Önceki Döneme Ait Başarı Notları (Z1)

Başarı Notu	İlköğretim		Ortaöğretim	
	%	n	%	n
0-24 puan	0.4	2	0.2	1
25-44 puan	1	5	3.4	18
45-54 puan	5.5	27	5.9	31
55-69 puan	18.8	92	13.7	72
70-84 puan	40	196	46.9	246
85-100 puan	34.3	168	29.8	156

Ergenlere kaç kardeşlerinin olduğu sorulmuş, % 87.8'i (n = 907) bu soruya yanıt vermiştir. Sonuçlar Tablo 2.3'te gösterilmiştir.

Tablo 2. 3. Ergenlerin Kardeş Sayısı (Z1)

Kardeş Sayısı	%	n
1	61.2	555
2	26.5	240
3	9.0	82
4	2.2	20
5	0.8	7
6	0.2	2
8	0.1	1

Ergenlerin anne ve babalarının eğitim düzeyi, sekiz dereceli bir ölçek (1 = okuryazar değil, 2 = okuryazar, 3 = ilkokul, 4 = ortaokul, 5 = lise, 6 = yüksekokul, 7 = üniversite ve 8 = lisansüstü) üzerinden değerlendirilmiştir. Ergenlerin anne ve babalarının eğitim düzeylerine ilişkin yüzdeler ve n değerleri Tablo 2.4'te verilmiştir.

Tablo 2. 4. Ergenlerin Anne ve Babalarının Eğitim Düzeyleri (Z1)

	İlköğretim				Ortaöğretim			
	Anne		Baba		Anne		Baba	
	%	n	%	n	%	n	%	n
Okuryazar değil	2.6	13	0.4	2	1.1	6	0.0	0
Okuryazar	1.4	7	1.2	6	1.1	6	0.9	5
İlkokul	32.3	161	19.3	96	16.2	86	8.3	44
Ortaokul	14.9	74	21.5	107	11.3	60	8.6	46
Lise	34.1	170	32.3	161	30.6	163	23.7	126
Yüksekokul	3.2	16	5.4	27	6.4	34	9.8	52
Üniversite	11.2	56	18.5	92	30.3	161	39.5	210
Lisansüstü	0.2	1	1.4	7	3.0	16	9.2	49

Ergenlerin anne ve babalarının çalışma durumları, dört dereceli bir ölçek (1 = çalışıyor, 2 = çalışmıyor, 3 = emekli ve 4 = emekli ama çalışıyor) üzerinden değerlendirilmiştir. Ergenlerin anne ve babalarının çalışma durumlarına ilişkin yüzdeler ve n değerleri Tablo 2.5'te verilmiştir.

Tablo 2. 5. Ergenlerin Anne ve Babalarının Çalışma Durumları (Z1)

	İlköğretim				Ortaöğretim			
	Anne		Baba		Anne		Baba	
	%	n	%	n	%	n	%	n
Çalışıyor	24.2	121	90.0	449	34.8	184	81.6	430
Çalışmıyor	73.5	367	2.8	14	56.7	300	1.3	7
Emekli	2.2	11	4.0	20	7.9	42	10.6	56
Emekli ama çalışıyor	0.0	0	3.2	16	0.6	3	6.5	34

Ergenlere ailelerinin gelir durumu sorulmuş, ilköğretime devam eden ergenlerin % 98.0'ı (n = 491); ortaöğretime devam eden ergenlerin ise % 99.8'i (n = 531) bu soruya yanıt vermiştir. Ergenlerin ailelerinin gelir durumuna ilişkin yüzdeler ve n değerleri Tablo 2.6'da gösterilmiştir.

Tablo 2. 6. Ergenlerin Ailelerinin Gelir Durumu (Z1)

Gelir Grubu	İlköğretim		Ortaöğretim	
	%	n	%	n
Alt	2.4	12	0.4	2
Ortanın altı	5.3	26	2.8	15
Orta	61.1	300	62.0	329
Ortanın üstü	23.6	116	31.8	169
Üst	7.5	37	3.0	16

Tablo 2.6’da görüldüğü gibi, ilköğretime devam eden ergenlerin % 61.1’i; ortaöğretime devam eden ergenlerin ise % 62’si kendilerini orta gelir grubunda algılamaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla ergenlere uygulanan Öğrenci Bilgi Formunda kullanılan ölçekler (bkz., Ek 1-Ek 8) üç alt başlık altında toplanmış ve aşağıda sırasıyla verilmiştir.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formunda, ergenlerin adı ve soyadı, okuduğu okulun adı, doğum tarihi, cinsiyeti, sınıfı, bir önceki dönemdeki başarı notu, kardeş sayısı, kimlerle birlikte yaşadığı, anne ve babasının eğitim durumu, çalışıp çalışmadığı ve ailenin hangi gelir grubunda yer aldığına yönelik sorular yer almıştır. Kişisel Bilgi Formunda yer alan bu sorulara yönelik yapılan betimsel analizlerin sonuçları, örneklem kısmında verilmiştir.

2.2.2. Olumsuz Yaşam Olayları ile İlgili Değişkenlerin Ölçümü

2.2.2.1. Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği

Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği (Economic Strain Scale), Connor-Smith, Compas, Wadsworth, Thomsen ve Saltzman (2000) tarafından ergenlerin ne sıklıkla ekonomik güçlük yaşadıklarını belirlemek amacıyla, Strese Tepkiler

Ölçeği'nin (The Responses to Stress Questionnaire) bir versiyonu olarak geliştirilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Wadsworth ve Compas (2002) tarafından geliştirilen formu kullanılmıştır. Toplam 8 maddeden oluşan ölçek (Örn., “Anne-babamın faturaları ödeyecek kadar parası yok”) 4 dereceli Likert tipi bir ölçme aracıdır (1 = hiçbir zaman doğru değil, 2 = bazen doğru, 3 = sıklıkla doğru ve 4 = her zaman doğru). Ergenlerden, ölçekteki soruları ailelerinin son 6 ay içindeki durumunu düşünerek cevaplamaları istenmektedir. Ölçekten alınan puanlardaki artış, algılanan ekonomik güçlüğü arttırdığını göstermektedir. Orijinal ölçeğin iç tutarlık katsayısının .90 olduğu bildirilmiştir.

Ölçeğin Türkiye örnekleme uyarlama çalışması Uçanok ve Güre (2007) tarafından yapılmış ve iç tutarlık katsayısı, kızlar için .95, erkekler için .76 olarak bulunmuştur.

Bu araştırma kapsamında ölçeğin iç tutarlık katsayısı, kızlar için .88 ve erkekler için .87'dir.

2.2.2.2. Çocukların Algıladıkları Evlilik Çatışması Ölçeği

Çocukların Algıladıkları Evlilik Çatışması Ölçeği (Children's Perception of Interparental Conflict Scale), 9-12 yaş grubu çocukların ana babaları arasındaki çatışmaya ilişkin algılarını ölçmek amacıyla, Grych ve arkadaşları (1992) tarafından geliştirilmiştir. Toplam 51 maddeden oluşan ölçek 3 dereceli Likert tipi bir ölçme aracıdır (1 = doğru, 2 = bazen/biraz doğru ve 3 = yanlış). Ölçek, **çatışmanın özellikleri** (çatışmanın sıklığı, yoğunluğu, çözülmesi; örn., “Anne-

babamın tartışıklarını hiç görmedim”), **tehdit** (ana baba arasındaki çatışma sırasında çocuğun ne kadar tehdit hissettiği ve başa çıkma yeterlikleri; örn., “Anne babam tartışıklarında korkarım”) ve **kendini suçlama** (çocuğun ana baba arasındaki tartışmaların kendinden kaynaklı olduğuna inanması ya da ana baba arasındaki çatışmadan dolayı kendini suçlu hissetmesi; örn., “Anne babamın tartışmaları benim suçum değil”)’ olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Her bir alt ölçekten alınabilecek yüksek puan, çocuğun algıladığı çatışmanın yüksek olduğunu göstermektedir. Orijinal ölçek, psikometrik özelliklerine ilişkin sonuçları güçlendirmek amacıyla 9-12 yaş grubunda iki ayrı örnekleme sınanmış ve iç tutarlılık katsayıları sırasıyla; çatışmanın özellikleri için .90 ve .89, tehdit için .83 ve .83, kendini suçlama için ise .78 ve .84 olarak belirtilmiştir. İki hafta aralıklı test tekrar test katsayıları, çatışmanın özellikleri için .70, tehdit için .68, kendini suçlama için ise .76’dır.

Ölçek, Öz (1999) tarafından Türkiye örneklemine uyarlanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda, 35 maddeden oluşan üç faktör elde edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık ve test tekrar test katsayıları sırasıyla, çatışmanın özellikleri için .84 ve .88, tehdit için .78 ve .75, kendini suçlama için .74 ve .77 bulunmuştur.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Ulu ve Fışıloğlu (2004) ve Peksaygılı ve Güre (2008) tarafından tekrarlanmış ve her iki çalışmada da orijinal ölçekte olduğu gibi üç faktör elde edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları ilk çalışmada ve ikinci çalışmada sırasıyla, çatışmanın özellikleri için .84 ve .83; tehdit için .78 ve .81 ve kendini suçlama için .77 ve .77’dir.

Bu çalışma kapsamında da ölçeğin faktör yapısı varimaks eksen döndürme tekniği kullanılarak yapılan temel bileşenler faktör analizi ile incelenmiş, analiz sonucunda orijinal ölçekle benzer bir biçimde toplam varyansın % 42'sini açıklayan üç faktör elde edilmiştir. Çatışmanın özellikleri boyutuna karşılık gelen birinci faktör toplam varyansın % 14.09'unu (özdeğer = 4.93), algılanan tehdit boyutuna karşılık gelen ikinci faktör toplam varyansın % 14.32'sini (özdeğer = 5.01) ve kendini suçlama boyutuna karşılık gelen üçüncü faktör toplam varyansın % 13.83'ünü (özdeğer = 4.84) açıklamıştır. Orijinal ölçekten farklı olarak bu çalışmada çatışmanın özellikleri boyutunda yer alan 27. madde ("Tartışırken bir şeyler kırar veya fırlatırlar") ve 31. madde ("Tartışırken birbirlerini itip kakarlar") kendini suçlama boyutuna yüklenmiştir. Bu araştırmada ölçeğin iç tutarlık katsayısı, çatışmanın özellikleri için .88, algılanan tehdit için .82 ve kendini suçlama için .81 olarak bulunmuştur.

2.2.3. Anne Ergen İlişkisi ile İlgili Değişkenlerin Ölçümü

2.2.3.1. Ebeveyn Davranışı Ölçeği

Wissink, Dekovic ve Meijer (2006a, 2006b) tarafından geliştirilen Ebeveyn Davranış Ölçeği (The Parenting Behavior Questionnaire), **destek, demokratik kontrol ve sınırlayıcı kontrol** olmak üzere, her biri 10 madde içeren üç boyuttan oluşmaktadır. Bunlardan *destek (sıcaklık - duyarlık)* boyutu ana babanın sıcaklık ve duyarlık düzeyini belirlemeye (örn., "Anne ve babanız hangi sıklıkla sizi sevdiğini gösterir ya da sizin tatlı bir çocuk olduğunuzu düşünür?"); *demokratik kontrol (açıklayıcı kontrol - özerklik vermek)* boyutu ana babaların demokratik-

açıklayıcı yöntemleri kullanarak ve çocuklarının bağımsız davranışlarını teşvik ederek kontrol etme girişim düzeylerini belirlemeye (örn., “Anne ve babanız anlamadığınız bir şey sorduğunuzda hangi sıklıkla size güzel bir cevap vermeye çalışır?”); *sınırlayıcı kontrol (katı kural - disiplin)* boyutu ise, ana babaların uyguladığı katı kural ve disiplini (örn., “Anne ve babanız hangi sıklıkla yapmamanız gereken bir şey yaptığınızda sevdiğiniz bir şeyi yapmanızı [TV seyretmek gibi] yasaklarlar?”) ölçmeye yöneliktir. Ebeveyn Davranışı Ölçeği, 5 dereceli Likert tipi bir ölçme aracıdır (1= hiçbir zaman, 2 = çok seyrek, 3 = ara sıra, 4 = çoğunlukla ve 5 = her zaman). Orijinal ölçeğin iç tutarlık katsayıları destek, açıklayıcı kontrol ve sınırlayıcı kontrol alt boyutları için, sırasıyla, .84, .74 ve .82 olarak bildirilmiştir.

Ölçeğin Türkiye örneklemine uyarlama çalışması Ankara şehir merkezindeki ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf ile lise 1., 2. ve 3. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır (Güre, Tazeoğlu ve Angın, 2010). Yapılan faktör analizinde, ölçeğin özgün ölçeğe benzer şekilde üç faktör altında toplandığı görülmüş, ancak faktör yapısı ilköğretim ve lise öğrencilerinde farklılaşmıştır. Ölçeğin ilköğretim öğrencilerinde, demokratik kontrol-duyarlık, sınırlayıcı kontrol ve sıcaklık; ortaöğretim öğrencilerinde ise destek-açıklayıcı kontrol, sınırlayıcı kontrol ve özerklik vermek olmak üzere üçlü bir faktör yapısının olduğu belirtilmiştir. İç tutarlık katsayısı ilköğretim öğrencileri için sırasıyla .96, .81 ve .80; ortaöğretim öğrencileri için .90, .86 ve .66’dır.

Bu araştırma kapsamında ölçek maddeleri anne baba bildirimlerini birbirinden ayırt etmek için anneler ve babalar için ayrı ayrı düzenlenmiştir (örn., “Anneniz hangi

sıklıkla sizi sevdiğini gösterir ya da sizin tatlı bir çocuk olduğunuzu düşünür?”). Varimax eksen döndürme tekniği kullanılarak yapılan temel bileşenler faktör analizi sonucunda, orijinal ölçekle benzer bir biçimde toplam varyansın % 47’sini açıklayan üç faktör elde edilmiştir. Destek boyutuna karşılık gelen birinci faktör toplam varyansın % 19.51’ini (özdeğer = 5.85); sınırlayıcı kontrol boyutuna karşılık gelen ikinci faktör varyansın % 16.27’sini (özdeğer = 4.88); demokratik kontrol boyutuna karşılık gelen üçüncü faktör ise varyansın % 11.40’ını (özdeğer = 3.42) açıklamaktadır. Bu araştırmada orijinal ölçekten farklı olarak sınırlayıcı kontrol boyutunda yer alan 21. madde (“Anneniz hangi sıklıkla yaşça sizden büyük olanların [örneğin, anne, baba, öğretmen] sözünü dinlemeniz gerektiğini söyler?”) demokratik kontrol boyutuna yüklenmiştir. Bu araştırma kapsamında ölçeğin iç tutarlık katsayısı, destek için .88, sınırlayıcı kontrol için .88 ve demokratik kontrol için .81 olarak bulunmuştur.

2.2.3.2. Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği

Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği (The Quality of Parent-Adolescent Relationship) **açıklama, olumlu ana baba-ergen ilişkisi ve olumsuz ana baba-ergen ilişkisi** olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. *Açıklama* boyutu, ergenin anne ve babasına arkadaşlarının kim olduğu, parasını nasıl harcadığı gibi konularda açıklama düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiş olup toplam 6 maddeden (örn., “Anne babanıza arkadaşlarınızın kimler olduğundan ne kadar bahsedersiniz?”) oluşmaktadır (Wissink ve ark., 2006a). Açıklama boyutu 4 dereceli Likert tipi puanlanmaktadır (1 = hiç, 2 = biraz, 3 = çok ve 4 = çok fazla) ve iç tutarlık katsayısı .84’tür.

Olumlu ana baba-ergen ilişkisi boyutu, doyum ve yakınlık gibi olumlu ilişki niteliğini ölçmek amacıyla (örn., “Anne babanızla olan ilişkinizden ne kadar memnunsunuz?”); *olumsuz ana baba-ergen ilişkisi* boyutu ise, çatışma ve düşmanlık gibi olumsuz ilişki niteliğini ölçmek amacıyla (örn., “Anne babanızla birbirinize ne kadar sinirlenir ya da kızarsınız?”) geliştirilmiştir (Furman, 1996; Furman ve Buhrmester, 1985). Olumlu ana baba-ergen ilişkisi ve olumsuz ana baba-ergen ilişkisi boyutları 6’şar maddeden oluşan 5 dereceli Likert tipi puanlanmaktadır (1 = hiç ya da çok az, 2 = biraz, 3 = çok, 4 = oldukça çok ve 5 = çok fazla). İç tutarlık katsayıları ise olumlu ana baba-ergen ilişkisi için .83 ve olumsuz ana baba-ergen ilişkisi için .84’tür.

Ölçeğin Türkiye örneklemine uyarlama çalışması Ankara şehir merkezindeki ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf ile lise 1., 2. ve 3. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır (Güre ve ark., 2010). Yapılan faktör analizinde, ölçeğin özgün ölçeğe benzer şekilde üç faktör altında toplandığı görülmüş, ancak faktör yapısı ilköğretim ve lise öğrencilerinde farklılaşmıştır. Bu faktörler ilköğretim öğrencileri için açıklama-yakınlık, olumsuz ana baba-ergen ilişkisi ve doyum; lise öğrencileri içinse olumsuz ana baba-ergen ilişkisi, olumlu ana baba-ergen ilişkisi ve açıklama’dır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı ilköğretim öğrencileri için sırasıyla .89, .92 ve .93; lise öğrencileri için .92, .88 ve .82’dir.

Bu araştırma kapsamında, açıklama, olumlu ana baba-ergen ilişkisi ve olumsuz ana baba-ergen ilişkisi ölçeklerinin tümü 5 dereceli Likert tipi puanlanmıştır (1 = hiç ya da çok az, 2 = biraz, 3 = çok, 4 = oldukça çok ve 5 = çok fazla). Ayrıca ölçek maddeleri anne baba bildirimlerini birbirinden ayırt etmek için anneler ve babalar

için ayrı ayrı düzenlenmiştir (örn., “Annenizle olan ilişkinizden ne kadar memnunsunuz?”). Varimax eksen döndürme tekniği kullanılarak yapılan temel bileşenler faktör analizi sonucunda, orijinal ölçekle benzer bir biçimde toplam varyansın % 64’ünü açıklayan 3 faktör elde edilmiştir. Açıklama boyutunu oluşturan maddeler toplam varyansın % 24.14’ünü (özdeğer = 4.34) açıklayan birinci faktöre, olumsuz ana baba-ergen ilişkisi boyutuna karşılık gelen maddeler varyansın % 24.06’sını (özdeğer = 4.33) açıklayan ikinci faktöre yüklenmiştir. Elde edilen üçüncü faktör ise olumlu ana baba-ergen ilişkisi boyutuna karşılık gelmektedir ve varyansın % 16.19’una (özdeğer = 2.91) açıklamaktadır. Bu araştırma kapsamında ölçeğin iç tutarlık katsayısı açıklama için .84, olumsuz ana baba-ergen ilişkisi için .91 ve olumlu ana baba-ergen ilişkisi için .85 bulunmuştur.

2.2.4. Ergenin Psikolojik Uyumu ile İlgili Değişkenlerin Ölçümü

2.2.4.1. Öğrenciler İçin Çok Boyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği

Öğrenciler İçin Çok Boyutlu Yaşam Doyumu Ölçeği (Multidimensional Students’ Life Satisfaction Scale), Huebner (1994) tarafından ergenlerin farklı alanlardaki yaşam doyumlarını ölçmek üzere geliştirilmiştir. Ölçek 40 maddeden oluşmaktadır ve 4 dereceli Likert tipi puanlanmaktadır (1 = hiçbir zaman, 2 = bazen, 3 = sık sık ve 4 = her zaman). Ölçek, **aile** (örn., “Anne ve babamla zaman geçirmekten hoşlanırım”), **arkadaşlar** (örn., “Arkadaşlarım bana karşı naziktir”), **okul** (örn., “Okulda çok şey öğrenirim”), **yaşanılan çevre** (örn., “Mahallemi seviyorum”) ve **benlik** (örn., “İyi yapabildiğim pek çok şey vardır”) olmak üzere beş alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanlar arttıkça yaşam doyumu artmaktadır. Ölçeğin

psikometrik özelliklerine ilişkin sonuçları güçlendirmek için yapılan iki farklı çalışmada, ölçeğin iç tutarlık katsayılarının, sırasıyla aile için .82 ve .79, arkadaşlar için .85 ve .81, okul için .85 ve .83, yaşanılan çevre için .83 ve .82, benlik için .82 ve .78 ve toplam yaşam doyumu için .92 ve .92 olduğu belirtilmiştir.

Ölçeğin Türkiye örnekleme uyarlama çalışması Irmak ve Kuruüzüm (2009) tarafından ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinden (8. ve 11. sınıflar) oluşan bir örneklem grubu üzerinde sınanmıştır. Ölçeğin geçerliğini belirlemek üzere yapılan faktör analizi ile ilgili bulgular, ölçeğin orijinalinde olduğu gibi çoklu faktör yapısına sahip olduğunu ve boyutların birbirinden güvenilir bir biçimde ayrıştığını ortaya koymuştur. Ölçeğin Türkiye örnekleme için hesaplanan iç tutarlık katsayıları aile için .83, arkadaşlar için .82, okul için .78, yaşanılan çevre için .76 ve benlik için .77'dir.

Bu araştırmada, orijinal ölçekten farklı olarak ergenlerin kendilerini 4'lü Likert tipi yerine 5'li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir (1 = kesinlikle katılmıyorum, 2 = kısmen katılmıyorum, 3 = emin değilim, 4 = kısmen katılıyorum ve 5 = kesinlikle katılıyorum). Promax eksen döndürme tekniği kullanılarak yapılan temel bileşenler faktör analizi sonucunda, orijinal ölçekte olduğu gibi toplam varyansın % 46'sını açıklayan 5 faktör elde edilmiştir. Aile boyutuna karşılık gelen birinci faktör toplam varyansın % 23.34'ünü (özdeğer = 6.87), arkadaşlar boyutuna karşılık gelen ikinci faktör toplam varyansın % 7.84'ünü (özdeğer = 5.91), okul boyutuna karşılık gelen üçüncü faktör toplam varyansın % 5.76'sını (özdeğer = 5.33), benlik boyutuna karşılık gelen dördüncü faktör varyansın % 4.86 (özdeğer = 5.97) ve yaşanılan çevre boyutuna karşılık gelen

beşinci faktör varyansın % 4.23'ünü (özdeğer = 2.80) açıklamaktadır. Ancak bu çalışmada benlik boyutunda yer alan 33. madde ("Ben iyi bir insanım") orijinal ölçektekinden farklı olarak aile boyutuna ve 17. madde ("Çoğu insan beni sever") arkadaşlar boyutuna; yaşanılan çevre boyutunda yer alan 15. madde ("Yaşadığım yerde yapılabilecek çok eğlenceli şeyler var") benlik boyutuna ve 36. madde ("Evimiz güzeldir") aile boyutuna yüklenmiştir. Ayrıca, benlik boyutunda yer alan 5. madde ("İyi yapabildiğim pek çok şey vardır") ve 35. maddenin ("Yeni şeyler denemeyi severim") faktör yükleri .30'un altında kaldığı için ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı aile için .81, arkadaşlar için .83, okul için .82 ve benlik için .52 ve yaşanılan çevre için .73 bulunmuştur. Bu araştırmada yaşam doyumu ölçeğinin benlik alt boyutu, bu boyuta yüklenen maddelerin orijinal ölçektekenden oldukça farklı olması ve iç tutarlılık katsayısının düşük olması nedeniyle analizlere dahil edilmemiştir.

2.2.4.2. Ergenler için Benlik Algısı Ölçeği

Ergenler için Benlik Algısı Ölçeği (Self-Perception Profile for Adolescents), Harter (1988) tarafından ergenlerde benlik algısının çeşitli alanlarını değerlendirmek üzere geliştirilmiş her biri 5 madde içeren 9 boyuttan (toplam 45 madde) oluşmaktadır. Ölçekte yer alan boyutlar **akademik yeterlik, sosyal onay, atletik yeterlik, fiziksel görünüm, davranıştan hoşnut olma, mesleki yeterlik, romantik çekicilik, yakın arkadaşlık ve bütünsel özdeğer**'dir. Bu çalışma kapsamında, Ergenler için Benlik Algısı Ölçeği'nin yalnızca **bütünsel özdeğer** (örn., "Bazı gençler çoğu zaman kendilerinden hoşnutturlar oysa bazıları kendilerinden hoşnut

değildirler”) alt ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 4 dereceli Likert tipi puanlanmaktadır. Ölçeğin 3, 4 ve 5. maddeleri ters puanlanmaktadır.

Ölçeğin Türkiye örneklemine uyarlama çalışması, Şahin ve Güvenç (1996) tarafından yapılmış ve üç hafta aralıklı test-tekrar test güvenirlik katsayısı .87; tüm ölçeğin iç tutarlık katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Yılmaz (2001a) tarafından yapılan çalışmada da ölçeğin iç tutarlık katsayısı .88 olarak bulunmuştur.

Bu araştırma kapsamında ölçeğin iç tutarlık katsayısı .70 olarak bulunmuştur.

2.2.4.3. 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği

11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (Youth Self-Report), 11-18 yaşlar arasındaki gençlerin yeterlik ve uyum işlevleri ile problem davranışlarını kendi verdikleri bilgiler doğrultusunda değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçme aracıdır (Achenbach ve Rescorla, 2001). Ölçek **yeterlik** ve **problem davranışları** içeren maddelerden oluşmaktadır. Yeterlik ile ilgili maddeler çocuğun etkinlik, sosyallik ve okul durumunu değerlendirirken; problem davranışları ile ilgili maddeler çocuklarda görülen davranış ve duygusal problemleri değerlendirmektedir. Ölçekte yeterlik ile ilgili maddelerden üç alt ölçek elde edilmektedir. Bunlar, spor etkinlikleri, spor dışı ilgi alanları ve uğraşları, ev ya da ev dışı yapılan işleri içeren **etkinlik**; üye olunan kulüp ve kuruluşlar, arkadaş ve kardeş ilişkilerini içeren **sosyallik** ve derslerdeki başarıyı içeren **akademik başarı**’dır. Bu üç alt ölçeğin toplamından *toplam yeterlik* puanı elde edilmektedir.

Ölçekte yer alan 112 problem davranış maddesinden ise sekiz alt ölçek elde edilmektedir. Bunlar, *anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, sosyal sorunlar, düşünce sorunları* ve *dikkat sorunları*'dır. Anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar alt ölçeklerinin toplamından **içe yönelim** boyutu; kurallara karşı gelme ve saldırgan davranışlar alt ölçeklerinin toplamından ise **dışa yönelim** boyutu elde edilmektedir. İçe yönelim ya da dışa yönelim boyutlarından birine girmeyen sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunları alt ölçekleri yalnızca toplam problem puanının hesaplanmasında kullanılmaktadır. Toplam problem puanı ölçekte yer alan problem maddelerinin tümünün toplanmasıyla elde edilmektedir. Her bir problem davranış maddesi, son 6 ayda görülme sıklığına göre gençler tarafından doğru değil (0), “bazen ya da biraz doğru” (1), “çok ya da sıklıkla doğru” (2) olmak üzere 0-2 puan arasında derecelendirilmektedir. Ölçekten alınan puanlardaki artış problem davranış düzeyinin arttığını göstermektedir.

Orijinal ölçeğin iç tutarlık katsayıları yeterlik alt ölçekleri için .55 ile .75 arasında; problem davranış alt ölçekleri için ise .71 ile .95 arasında değişmektedir. Ölçeğin test tekrar test güvenirlik katsayıları ise toplam yeterlik için .89 ve toplam problem için .87 bulunmuştur.

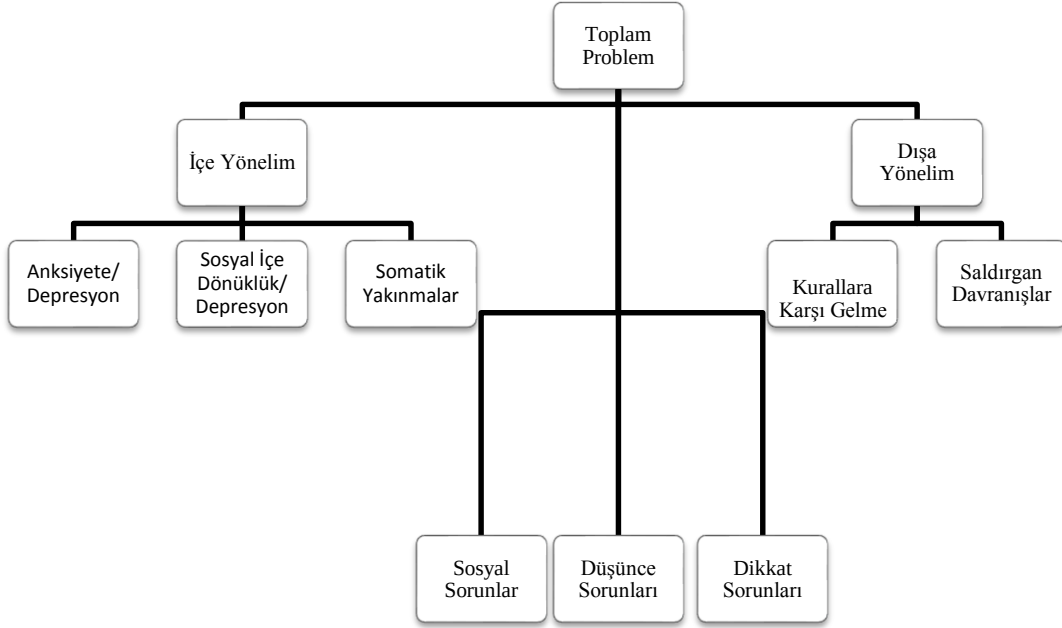
Ölçeğin Türkiye örneklemine uyarlaması Erol ve Şimşek (2010) tarafından yapılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi, ölçeğin orijinalinde olduğu gibi sekiz faktörlü bir yapısının olduğunu ortaya koymuştur (anksiyete/depresyon,

sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunları).

Ölçeğin iç tutarlık katsayıları etkinlik alt ölçeği için .92, sosyallik alt ölçeği için .56, akademik başarı alt ölçeği için .92 ve toplam yeterlik için .92 bulunmuştur. Bu katsayılar, problem davranış alt ölçekleri için .68 ile .84 arasında değişmektedir (anksiyete/depresyon boyutu için .75, sosyal içe dönüklük/depresyon boyutu için .69, somatik yakınmalar için .77, sosyal sorunlar için .69, düşünce sorunları için .74, dikkat sorunları için .73, kurallara karşı gelme davranışı için .68, saldırgan davranışlar için .84). İçe yönelim problemlerinde bu katsayı .89, dışa yönelimde .89 ve toplam problemde .95'tir.

Ölçeğin test tekrar test güvenirlik katsayıları ise, etkinlik alt ölçeği için .81, sosyallik alt ölçeği için .88, akademik başarı alt ölçeği için .89 ve toplam yeterlik için .88 bulunmuştur. Bu katsayılar, problem davranış alt ölçekleri için .71 ile .83 arasında değişmektedir (anksiyete/depresyon boyutu için .81, sosyal içe dönüklük/depresyon boyutu için .71, somatik yakınmalar için .73, sosyal sorunlar için .81, düşünce sorunları için .72, dikkat sorunları için .77, kurallara karşı gelme davranışı için .82, saldırgan davranışlar için .83). İçe yönelim problemlerinde bu katsayı .84, dışa yönelimde .83 ve toplam problemde .87'dir. Bu çalışmada ölçeğin 2001 versiyonu ve içe yönelim ile dışa yönelim boyutları kullanılmıştır. Kullanılan ölçeklerin alt boyutları ile birlikte toplam problem içindeki yerleri Şekil 2.1'de şematik olarak gösterilmiştir.

Şekil 2. 1. 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeğinin Boyutları

2.3. İşlem

Uygulama için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ve etik kuruldan gerekli izinler alındıktan sonra ölçekler optik form haline getirilmiş, birinci aşama ve ikinci aşama uygulamaları için kitapçık halinde basılmıştır. İkinci yıl aynı öğrencilere tekrar ulaşmak gerektiği için birinci ve ikinci yıl uygulanacak kitapçıklara aynı form numarası verilmiştir. Form numarası verilirken, 1'den 750'ye kadar olan numaralar ilköğretim; 751'den 1500'e kadar olan numaralar ise ortaöğretim öğrencileri için kullanılmıştır. Bu sayede ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin birbirinden ayrılması sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, birinci aşama ve ikinci aşama uygulama için hazırlanan kitapçıklar uygulamada kolaylık olması ve karışıklığı önlemek amacıyla farklı renklerde basılmıştır.

Listede yer alan okullara gidilerek okul müdürleri ve rehber öğretmenlerle görüşmeler yapılmış, araştırma hakkında bilgi verilmiş ve uygulama için izin istenmiştir. Bazı okulların uygulamayı kabul etmemesi, uygulama için ayrı bir mekanın sağlanamaması ya da uygulamaların sınav dönemine denk gelmesi gibi nedenlerle veri toplama işlemi sekiz ilköğretim ve yedi ortaöğretim okulunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın birinci ve ikinci aşamasında uygulamalar, üç lisansüstü öğrencinin koordinasyonunda 15 psikoloji lisans ve lisansüstü öğrencisi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama işlemi sırasında, her sınıf düzeyinden iki ya da üçer şube rastlantısal olarak belirlenmiştir. Daha sonra her bir sınıf listesinden 3 ve 3'in katlarına karşılık gelen 10 ile 15 arasında öğrenci seçilmiştir. Seçimlerde, kız-erkek öğrenci sayısının eşit olmasına dikkat edilmiştir. Uygulama belirlenen gün ve saatte, ders saatleri içerisinde, ayrı sınıflarda, kütüphanede ya da laboratuvarında 10-15 kişilik gruplar halinde 2 ya da 3 paralel oturumda gerçekleştirilmiştir.

Öğrenciler, araştırmanın amacı, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu ve istedikleri herhangi bir zamanda neden göstermeden araştırmadan çekilebilecekleri konusunda bilgilendirilmiştir. Ayrıca kendilerinden alınan bilgilerin gizli kalacağı, okul idaresi, öğretmenleri, arkadaşları ya da aileleri ile paylaşılmayacağı belirtilmiştir. Yazılı yönergenin sonunda araştırmacının telefon ve e-posta bilgilerine de yer verilmiştir.

Öğrenciler kitapçıkta yer alan her bir ölçeği nasıl yanıtlayacakları konusunda, ölçeğin başında yer alan yönergelerle bilgilendirilmişlerdir. Uygulama süresince bir

lisansüstü ve iki lisans öğrencisi öğrencilerden gelecek soruları yanıtlamak ve birbirleriyle etkileşimlerini sınırlamak amacıyla sınıfta hazır bulunmuşlardır.

Ölçeklerin yanıtlanması, ilköğretimde yaklaşık olarak 70 dakika, ortaöğretimde ise 60 dakika sürmüştür.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu araştırmada aile içerisindeki olumsuz yaşam olayları (algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma), anne ergen ilişkisi (anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği) ile ergenin psikolojik iyilik hali (benlik saygısı ve yaşam doyumu) ve davranış problemleri arasındaki ilişkilerin (içe yönelim ve dışa yönelim problemleri) aile stres modeli çerçevesinde ergen bildirimine dayalı ve boylamsal olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaç çerçevesinde, aileye ilişkin olumsuz yaşam olayları olarak ele alınan algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma ile ergenin benlik saygısı, yaşam doyumu, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolü incelenmiştir.

Bu bölümde ilk olarak önerilen modellerde yordayıcı, aracı ve sonuç değişkenlerle ilgili betimsel analizlere yer verilmiş, ardından araştırmanın hipotezlerini sınamak amacıyla önerilen modellere ilişkin yapılan analiz sonuçlarına değinilmiştir.

3.1. Önerilen Modellerde Bağımsız, Aracı ve Sonuç Değişkenlerle İlgili Betimsel Analizler

Önerilen modellerde bağımsız değişkenler olan algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma; aracı değişkenler olan anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği ve sonuç değişkenler olan benlik saygısı, yaşam doyumu, içe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin, ergenin cinsiyetine ve ölçme zamanına göre

farklılaşıp farklılaşmadığı **yaşın kontrol edildiği** tekrarlı ölçüm varyans analizleriyle incelenmiştir. Analizler birinci ve ikinci zaman verisi birleştirildikten sonra, her iki zamanda da anne babası ile birlikte yaşayan 442'si (% 53.1) kız ve 390'ı (% 46.9) erkek toplam 832 ergen üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yordayıcı, aracı ve sonuç değişkenlerin arasındaki korelasyonlar ile ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 1. Bağımsız, Aracı ve Sonuç Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar ile Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Z1)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1. Algılanan ekonomik güçlük	-																			
Eşler arasındaki çatışma 2.Çatışmanın özellikleri	.23**	-																		
3.Algılanan tehdit	.18**	.42**	-																	
4.Kendini suçlama	.14**	.40**	.32**	-																
Anne davranışı 5.Destek	-.15**	-.23**	-.13**	-.17**	-															
6.Demokratik kontrol	-.14**	-.20**	.01	-.09*	.66**	-														
7.Sınırlayıcı kontrol	.18**	.28**	.32**	.33**	-.18**	-.01	-													
Anne ergen ilişki niteliği 8.Açıklama	-.07*	-.16**	.01	-.10**	.44**	.45**	-.06	-												
9.Olumlu anne ergen ilişkisi	-.10**	-.27**	-.07*	-.12**	.62**	.54**	-.17**	.64**	-											
10.Olumsuz anne ergen ilişkisi	.23**	.42**	.24**	.36**	-.34**	-.23**	.50**	-.19**	-.28**	-										
11.Benlik saygısı	-.21**	-.29**	-.25**	-.19**	.28**	.21**	-.28**	.18**	.26**	-.25**	-									
Yaşam doyumu 12.Aile	-.23**	-.48**	-.20**	-.22**	.52**	.38**	-.27**	.33**	.46**	-.40**	.33**	-								
13.Arkadaşlar	-.24**	-.26**	-.19**	-.21**	.31**	.28**	-.23**	.18**	.22**	-.23**	.27**	.48**	-							
14.Okul	-.07*	-.25**	-.03	-.09*	.35**	.32**	-.06	.36**	.37**	-.26**	.25**	.42**	.32**	-						

Tablo 3.1.'in devamı

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
15.Yaşanılan çevre	-.18**	-.25**	-.12**	-.08*	.28**	.23**	-.14**	.23**	.31**	-.28**	.22**	.44**	.34**	.37**	-					
İçe Yönelim problemleri	.18**	.26**	.25**	.08*	-.12**	-.13**	.13**	.04	-.13**	.21**	-.27**	-.25**	-.28**	-.16**	-.31**	-				
16.Anksiyete/depresyon																				
17.Sosyal içe dönüklük/depresyon	.20**	.18**	.18**	.08*	-.20**	-.20**	.14**	-.13**	-.20**	.16**	-.26**	-.24**	-.34**	-.19**	-.28**	.57**	-			
18.Somatik yakınmalar	.17**	.31**	.26**	.12**	-.15**	-.15**	.12**	-.06	-.14**	.22**	-.20**	-.27**	-.17**	-.22**	-.26**	.52**	.39**	-		
Dışa yönelim problemleri	.08*	.25**	.09*	.20**	-.29**	-.27**	.16**	-.37**	-.32**	.36**	-.12**	-.40**	-.24**	-.41**	-.29**	.22**	.22**	.27**	-	
19.Kurallara karşı gelme																				
20.Saldırgan davranışlar	.13**	.30**	.09**	.16**	-.24**	-.19**	.14**	-.21**	-.28**	.36**	-.15**	-.36**	-.21**	-.34**	-.32**	.45**	.34**	.39**	.62**	-
Ort.	9.95	21.83	13.94	13.78	41.68	44.89	20.50	22.73	22.71	11.66	15.86	37.70	43.19	27.82	24.80	6.23	4.32	3.41	2.30	6.40
S	3.32	5.75	4.21	3.40	6.92	6.70	7.30	5.45	5.21	5.15	3.17	5.10	5.94	7.07	5.94	3.78	2.46	2.80	2.47	4.39
Min.	8	15	9	11	10	11	9	6	6	6	5	9	10	8	8	0	0	0	0	0
Mak.	32	45	27	33	50	55	45	30	30	30	20	45	50	40	35	26	16	20	30	34
N	832	832	832	832	832	832	832	832	832	832	832	832	832	832	832	832	832	832	832	832

*p < .05, **p < .01

3.1.1. Algılanan Ekonomik Güçlük ve Eşler Arasındaki Çatışmanın Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre İncelenmesi

Önerilen modellerdeki bağımsız değişkenlerden algılanan ekonomik güçlüğü ergenin cinsiyetine ve ölçme zamanına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için 2 x 2 tekrarlı ölçümlü ANCOVA uygulanmıştır. Box'ın M testi varyansların ve kovaryansların homojenliği varsayımının (Box's M = 3.87, $p = .28$) karşılandığını göstermiştir. Analiz sonucunda, cinsiyet ($F_{1, 829} = .04$, $p > .05$, $\eta^2 = .00$) ve ölçme zamanı temel etkisi ($F_{1, 829} = .75$, $p > .05$, $\eta^2 = .00$) ile cinsiyet ve ölçme zamanı ortak etkisinin ($F_{1, 829} = .05$, $p > .05$, $\eta^2 = .00$) anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Eşler arasındaki çatışmanın (çatışmanın özellikleri, algılanan tehdit ve kendini suçlama) ergenin cinsiyeti ve ölçme zamanına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için 2 x 2 tekrarlı ölçümlü MANCOVA yapılmıştır. Box'ın M testi varyansların ve kovaryansların homojenliği varsayımının (Box's M = 83.14, $p = .000$) karşılanmadığını göstermiştir. Bu nedenle veriler tekrarlı ölçümler için varyansların homojenliğinin karşılanmadığı durumlarda uygulanan Huynh-Feldt düzeltmesi sonuçlarına göre değerlendirilmiştir (Gülbetekin, İyilikçi, Amado, Çetinkaya ve Dural, 2012). Analiz sonucunda, cinsiyetin ($F_{1,829} = 57.38$, $p < .001$, $\eta^2 = .06$) kendini suçlama üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre çatışmadan dolayı kendini suçlama bakımından erkeklerin puan ortalaması ($Ort. = 14.86$, $S = .14$) kızlarınkinden ($Ort. = 13.34$, $S = .14$) anlamlı olarak daha yüksektir. Eşler arasındaki çatışma üzerinde ölçme zamanı temel etkisi ile cinsiyet ve ölçme zamanı ortak etkisinin ise anlamlı olmadığı

görülmüştür. Analiz sonucu elde edilen ortalamalar, standart sapmalar ve F değerleri Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3. 2. Eşler Arasındaki Çatışmanın Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler		Grup	Ort.	S	N	F (1, 829)	
Eşler Arasındaki Çatışma	Çatışmanın Özellikleri	Cinsiyet	Kız	21.98	.24	442	.28
			Erkek	22.16	.25	390	
		Zaman	Z1	21.83	.20	832	.12
			Z2	22.31	.19	832	
	Algılanan Tehdit	Cinsiyet	Kız	13.44	.16	442	.42
			Erkek	13.59	.17	390	
		Zaman	Z1	13.94	.14	832	1.20
			Z2	13.10	.13	832	
	Kendini Suçlama	Cinsiyet	Kız	13.34	.14	442	57.38***
			Erkek	14.86	.14	390	
		Zaman	Z1	13.82	.12	832	1.50
			Z2	14.38	.13	832	

***p < .001.

3.1.2. Anne Davranışı ve Anne Ergen İlişki Niteliğinin Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre İncelenmesi

Önerilen modellerdeki aracı değişkenlerden anne davranışının (destek, demokratik kontrol ve sınırlayıcı kontrol) ergenin cinsiyeti ve ölçme zamanına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için 2 x 2 tekrarlı ölçümlü MANCOVA yapılmıştır. Box’ın M testi varyansların ve kovaryansların homojenliği varsayımının (Box’s M = 59.48, p = .000) karşılanmadığını göstermiştir. Bu nedenle veriler tekrarlı ölçümler için varyansların homojenliğinin karşılanmadığı durumlarda uygulanan Huynh-Feldt düzeltmesi sonuçlarına göre değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda, cinsiyetin destek ($F_{1, 829} = 7.02$, $p < .01$, η^2

= .01) ve sınırlayıcı kontrol ($F_{1, 829} = 22.14, p < .001, \eta^2 = .03$) üzerindeki temel etkisi anlamlı bulunmuştur. Buna göre anneden algılanan destek açısından kızların puan ortalaması ($Ort. = 41.90, S = .29$) erkeklerinkinden ($Ort. = 40.76, S = .31$) anlamlı olarak daha yüksektir. Anneden algılanan sınırlayıcı kontrol açısından ise erkeklerin puan ortalaması ($Ort. = 21.40, S = .31$) kızlarınkine göre ($Ort. = 19.40, S = .29$) anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Ölçme zamanının ise destek ($F_{1, 829} = 15.83, p < .001, \eta^2 = .02$) ve demokratik kontrol ($F_{1, 829} = 10.23, p < .001, \eta^2 = .01$) üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre, ergenlerin Z1’de anneden algıladığı destek ve demokratik kontrol (destek için $Ort. = 41.65, S = .23$; demokratik kontrol için $Ort. = 44.88, S = .22$) Z2’ye göre (destek için $Ort. = 41.01, S = .25$; demokratik kontrol için $Ort. = 44.50, S = .24$) daha yüksektir. Anne davranışı üzerinde cinsiyet ve ölçme zamanı ortak etkisi ise anlamlı bulunmamıştır. Analiz sonucu elde edilen ortalamalar, standart sapmalar ve F değerleri Tablo 3.3’te verilmiştir.

Tablo 3. 3. Anne Davranışının Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler		Grup		Ort.	S	N	F (1, 829)
Anne Davranışı	Destek	Cinsiyet	Kız	41.90	.29	442	7.02**
			Erkek	40.76	.31	390	
		Zaman	Z1	41.65	.23	832	15.83***
			Z2	41.01	.25	832	
	Demokratik Kontrol	Cinsiyet	Kız	44.97	.27	442	2.00
			Erkek	44.41	.28	390	
		Zaman	Z1	44.88	.22	832	10.23***
			Z2	44.50	.24	832	
	Sınırlayıcı Kontrol	Cinsiyet	Kız	19.40	.29	442	22.14***
			Erkek	21.40	.31	390	
		Zaman	Z1	20.56	.25	832	.26
			Z2	20.23	.25	832	

p < .01, *p < .001.

Anne ergen ilişki niteliğinin (açıklama, olumlu anne ergen ilişkisi ve olumsuz anne ergen ilişkisi) ergenin cinsiyeti ve ölçme zamanına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için 2 x 2 tekrarlı ölçümlü MANCOVA yapılmıştır. Box'ın M testi varyansların ve kovaryansların homojenliği varsayımının (Box's M = 65.54, p = .000) karşılanmadığını göstermiştir. Bu nedenle veriler tekrarlı ölçümler için varyansların homojenliğinin karşılanmadığı durumlarda uygulanan Huynh-Feldt düzeltmesi sonuçlarına göre değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda, cinsiyetin açıklama ($F_{1, 829} = 48.46$, $p < .001$, $\eta^2 = .06$) ve olumlu anne ergen ilişkisi ($F_{1, 829} = 11.04$, $p < .001$, $\eta^2 = .01$) üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre, anneden algılanan açıklama ve olumlu anne ergen ilişki niteliği açısından kızların puan ortalaması (açıklama için $Ort. = 23.71$, $S = .21$; olumlu anne ergen ilişki niteliği için $Ort. = 23.13$, $S = .21$) erkeklerinkinden (açıklama için $Ort. = 21.59$, $S = .22$; olumlu anne ergen ilişki niteliği için $Ort. = 22.11$, $S = .22$) anlamlı olarak daha yüksektir. Ölçme zamanının ise olumlu anne ergen ilişkisi üzerindeki temel etkisinin ($F_{1, 829} = 14.64$, $p < .001$, $\eta^2 = .02$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre, ergenlerin Z1'de anneden algıladığı olumlu anne ergen ilişki niteliği ($Ort. = 22.68$, $S = .17$) Z2'ye göre ($Ort. = 22.56$, $S = .18$) daha yüksektir. Anne ergen ilişki niteliği üzerinde cinsiyet ve ölçme zamanı ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır. Analiz sonucu elde edilen ortalamalar ve standart sapmalar ve F değerleri Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3. 4. Anne Ergen İlişki Niteliğinin Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler		Grup	Ort.	S	N	F (1, 829)	
Anne Ergen İlişki Niteliği	Açıklama	Cinsiyet	Kız	23.71	.21	442	48.46***
			Erkek	21.59	.22	390	
		Zaman	Z1	22.67	.18	832	.79
			Z2	22.63	.18	832	
	Olumlu Anne Ergen İlişki Niteliği	Cinsiyet	Kız	23.13	.21	442	11.04***
			Erkek	22.11	.22	390	
		Zaman	Z1	22.68	.17	832	14.64***
			Z2	22.56	.18	832	
	Olumsuz Anne Ergen İlişki Niteliği	Cinsiyet	Kız	11.68	.21	442	1.81
			Erkek	12.09	.22	390	
		Zaman	Z1	11.67	.18	832	2.36
			Z2	12.11	.19	832	

***p < .001.

3.1.3. Ergenlerin Benlik Saygısı, Yaşam Doyumu, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemlerinin Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre İncelenmesi

Önerilen modellerdeki sonuç değişkenlerden benlik saygısının ergenin cinsiyetine ve ölçme zamanına bağlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için 2 x 2 tekrarlı ölçümlü ANCOVA uygulanmıştır. Box'ın M testi varyansların ve kovaryansların homojenliği varsayımının (Box's M = 1.58, p = .67) karşılandığını göstermiştir. Analiz sonucunda, cinsiyet ($F_{1, 829} = .36$, $p > .05$, $\eta^2 = .00$) ve ölçme zamanı temel etkisi ($F_{1, 829} = 1.02$, $p > .05$, $\eta^2 = .00$) ile cinsiyet ve zaman ortak etkisinin ($F_{1, 829} = .13$, $p > .05$, $\eta^2 = .00$) anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Ergenlerin yaşam doyumu (aile, arkadaş, okul ve yaşanılan çevre) düzeylerinin ergenin cinsiyetine ve ölçme zamanına bağlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için 2 x 2 tekrarlı ölçümlü MANCOVA uygulanmıştır. Box'ın M testi

varyansların ve kovaryansların homojenliği varsayımının (Box's $M = 72.16$, $p = .000$) karşılanmadığını göstermiştir. Bu nedenle veriler tekrarlı ölçümler için varyansların homojenliğinin karşılanmadığı durumlarda uygulanan Huynh-Feldt düzeltmesi sonuçlarına göre değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda, cinsiyetin aile ($F_{1, 829} = 10.78$, $p < .001$, $\eta^2 = .01$), arkadaş ($F_{1, 829} = 54.59$, $p < .001$, $\eta^2 = .06$) ve okul ($F_{1, 829} = 16.25$, $p < .001$, $\eta^2 = .02$) üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre, aile, arkadaşlar ve okula ilişkin yaşam doyumu açısından kızların puan ortalaması (aile için $Ort. = 38.00$, $S = .21$; arkadaşlar için $Ort. = 44.27$, $S = .24$; okul için $Ort. = 27.94$, $S = .28$) erkeklerinkinden (aile için $Ort. = 37.00$, $S = .22$; arkadaşlar için $Ort. = 41.69$, $S = .26$; okul için $Ort. = 26.30$, $S = .30$) daha yüksektir. Ölçme zamanının ise yaşanan çevre üzerindeki temel etkisinin ($F_{1, 829} = 11.80$, $p < .001$, $\eta^2 = .01$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre, ergenlerin Z1'deki yaşanan çevreye ($Ort. = 24.81$, $S = .20$) ilişkin yaşam doyumu düzeyleri, Z2'dekine göre ($Ort. = 24.08$, $S = .20$) daha yüksektir. Ergenlerin yaşam doyumu üzerinde cinsiyet ve ölçme zamanı ortak etkisi ise anlamlı bulunmamıştır. Analiz sonucu elde edilen ortalamalar, standart sapmalar ve F değerleri Tablo 3.5'te verilmiştir.

Tablo 3. 5. Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Ergenin Cinsiyeti ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler		Grup	Ort.	S	N	F (1, 829)	
Yaşam Doyumu	Aile	Cinsiyet	Kız	38.00	.21	442	10.78***
			Erkek	37.00	.22	390	
		Zaman	Z1	37.68	.17	832	2.61
			Z2	37.32	.18	832	
	Arkadaşlar	Cinsiyet	Kız	44.27	.24	442	54.59***
			Erkek	41.69	.26	390	
		Zaman	Z1	43.12	.20	832	.18
			Z2	42.84	.21	832	

Okul	Cinsiyet	Kız	27.94	.28	442	16.25***
		Erkek	26.30	.30	390	
	Zaman	Z1	27.76	.22	832	.36
		Z2	26.49	.23	832	
Yaşanılan çevre	Cinsiyet	Kız	24.51	.24	442	.14
		Erkek	24.38	.25	390	
	Zaman	Z1	24.81	.20	832	11.80***
		Z2	24.08	.20	832	

***p < .001.

Ergenlerin içe yönelim problem düzeylerinin (anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük ve somatik yakınmalar) ergenin cinsiyeti ve ölçme zamanına bağlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için 2 x 2 tekrarlı ölçümlü MANCOVA uygulanmıştır. Box'ın M testi varyansların ve kovaryansların homojenliği varsayımının (Box's M = 50.02, p = .000) karşılanmadığını göstermiştir. Bu nedenle veriler tekrarlı ölçümler için varyansların homojenliğinin karşılanmadığı durumlarda uygulanan Huynh-Feldt düzeltmesi sonuçlarına göre değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda, cinsiyetin anksiyete/depresyon ($F_{1, 829} = 73.15$, $p < .001$, $\eta^2 = .08$), sosyal içe dönüklük ($F_{1, 829} = 25.30$, $p < .001$, $\eta^2 = .03$) ve somatik yakınmalar ($F_{1, 829} = 47.63$, $p < .001$, $\eta^2 = .05$) üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre, anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük ve somatik yakınmalar açısından kızların puan ortalaması (anksiyete/depresyon için $Ort. = 6.86$, $S = .15$; sosyal içe dönüklük için $Ort. = 4.55$, $S = .10$; somatik yakınmalar için $Ort. = 3.96$, $S = .12$) erkeklerinkinden (anksiyete/depresyon için $Ort. = 4.98$, $S = .16$; sosyal içe dönüklük için $Ort. = 3.83$, $S = .10$; somatik yakınmalar için $Ort. = 2.81$, $S = .12$) daha yüksektir. Ölçme zamanının ise anksiyete/depresyon ($F_{1, 829} = 3.84$, $p < .05$, $\eta^2 = .01$) üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre, ergenlerin Z1'deki anksiyete/depresyon düzeyleri ($Ort. = 6.17$, $S = .13$) Z2'dekine göre ($Ort. = 5.68$, $S = .15$) daha yüksektir. Ergenlerin içe yönelim problem düzeyleri üzerinde ölçme zamanı ile

cinsiyet ve ölçme zamanı ortak etkisi ise anlamlı bulunmamıştır. Analiz sonucu elde edilen ortalamalar, standart sapmalar ve F değerleri Tablo 3.6’da verilmiştir.

Tablo 3. 6. Ergenlerin İçe Yönelim Problem Düzeylerinin Ergenin Cinsiyeti ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler		Grup	Ort.	S	N	F (1, 829)	
İçe Yönelim Problemleri	Anksiyete/depresyon	Cinsiyet	Kız	6.86	.15	442	73.15***
		Erkek	4.98	.16	390		
		Zaman	Z1	6.17	.13	832	3.84*
			Z2	5.68	.15	832	
	Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	Cinsiyet	Kız	4.55	.10	442	25.30***
		Erkek	3.83	.10	390		
		Zaman	Z1	4.30	.08	832	.16
			Z2	4.09	.08	832	
	Somatik Yakınmalar	Cinsiyet	Kız	3.96	.12	442	47.63***
		Erkek	2.81	.12	390		
		Zaman	Z1	3.38	.09	832	.38
			Z2	3.40	.10	832	

*p < .05, ***p < .001.

Ergenlerin dışa yönelim problem düzeylerinin (kurallara karşı gelme ve saldırgan davranışlar) ergenin cinsiyetine ve ölçme zamanına bağlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için 2 x 2 tekrarlı ölçümlü MANCOVA uygulanmıştır. Box’ın M testi varyansların ve kovaryansların homojenliği varsayımının (Box’s M = 85.13, p = .000) karşılanmadığını göstermiştir. Bu nedenle veriler tekrarlı ölçümler için varyansların homojenliğinin karşılanmadığı durumlarda uygulanan Huynh-Feldt düzeltmesi sonuçlarına göre değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda, cinsiyetin kurallara karşı gelme ($F_{1, 829} = 69.18$, $p < .001$, $\eta^2 = .08$) üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre, kurallara karşı gelme açısından erkeklerin puan ortalaması ($Ort. = 3.06$, $S = .11$) kızlarınkinden ($Ort. = 1.82$, $S = .10$) daha yüksektir. Ergenlerin dışa yönelim problem düzeyleri üzerinde ölçme zamanı temel etkisi ise anlamlı bulunmamıştır. Bununla birlikte cinsiyet ve ölçme

zamanın kurallara karşı gelme davranışı üzerindeki ortak etkisinin ($F_{1, 829} = 7.85$, $p < .01$, $\eta^2 = .01$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Farkın kaynağını belirlemek için yapılan ileri analizlerde, kızların Z1 ($Ort. = 1.82$, $S = .11$) ve Z2'deki ($Ort. = 1.81$, $S = .12$) kurallara karşı gelme davranış düzeyleri değişmezken; erkeklerin Z2'de ($Ort. = 3.28$, $S = .13$) Z1'dekine ($Ort. = 2.85$, $S = .12$) göre daha fazla kurallara karşı gelme davranışı sergiledikleri görülmüştür. Ayrıca, hem Z1'de hem de Z2'de erkeklerin (Z1 için $Ort. = 2.85$, $S = .12$; Z2 için $Ort. = 3.28$, $S = .13$) kızlara göre (Z1 için $Ort. = 1.82$, $S = .11$; Z2 için $Ort. = 1.81$, $S = .12$) daha fazla kurallara karşı gelme davranışı sergiledikleri görülmüştür. Analiz sonucu elde edilen ortalamalar, standart sapmalar ve F değerleri Tablo 3.7'de verilmiştir.

Tablo 3. 7. Ergenlerin Dışa Yönelim Problem Düzeylerinin Ergenin Cinsiyetine ve Ölçme Zamanına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler		Grup	Ort.	S	N	F (1, 829)		
Dışa Yönelim Problemleri	Kurallara Karşı Gelme	Cinsiyet	Kız	1.82	.10	442	69.18***	
			Erkek	3.06	.11	390		
		Zaman	Z1	2.34	.08	832	3.04	
			Z2	2.55	.09	832		
		Cinsiyet x Zaman	Z1 _{Kız}	1.82	.11	442	7.85**	
			Z2 _{Kız}	1.81	.12	390		
			Z1 _{Erkek}	2.85	.12	832		
			Z2 _{Erkek}	3.28	.13	832		
		Saldırgan Davranışlar	Cinsiyet	Kız	6.34	.18	442	.00
				Erkek	6.34	.19	390	
			Zaman	Z1	6.40	.15	832	.41
				Z2	6.28	.15	832	

p < .01, *p < .001.

3.2. Ölçüm Modelleri ve Yapısal Eşitlik Modellerine ait Analizler

Aşağıda ilk olarak ölçüm modellerinde ve yapısal eşitlik modellerinde temel alınan ölçütlere ilişkin bilgilere yer verilmiştir. İkinci olarak önerilen kuramsal modellere ait ölçüm modelleri ve yapısal eşitlik modelleri ile ilgili analiz sonuçlarına değinilmiştir.

3.2.1. Analizlerde Temel Alınan Ölçütlere İlişkin Bilgiler

Araştırmanın temel hipotezlerini test etmek için Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanılmıştır. Analizler AMOS 20 (Analysis of Moment Structures) kullanılarak yürütülmüştür. Önerilen modellerin veri ile uyumunu değerlendirmek için χ^2 Uyum İndeksinin örneklem büyüklüğüne karşı duyarlı olması nedeniyle yerine χ^2/sd oranı kullanılmıştır. χ^2/sd oranının, 1 ile 3 arasındaki değerleri iyi uyum olarak kabul edilmiştir (Arbuckle, 2011; Byrne, 2010). Rapor edilen diğer uyum indeksleri ve bu indekslere ait iyi uyum ve kabul edilebilir uyum değerleri Tablo 3.8’de gösterilmiştir (Hoyle ve Panter, 1995; Hu & Bentler, 1999; Brown ve Cudeck, 1993).

Tablo 3. 8. Araştırmada Kullanılan Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	İyi uyum	Kabul edilebilir uyum
GFI (Goodness of Fit)	.95 ve üzeri	.90-.94 arası
AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index)	.90 ve üzeri	.85-.89 arası
NFI (Normed Fit Index)	.95 ve üzeri	.90-.94 arası
CFI (Comparative Fit Index)	.95 ve üzeri	.90-.94 arası
RMSEA (The Root Mean Square Error of Aproximitation)	.05 ve altı	.06 ve .08 arası

Araştırmada önerilen aracı etkiler Holmbeck'in (1997) önerdiği üç aşamalı yöntemin son iki aşaması kullanılarak analiz edilmiştir. Holmbeck'in önerdiği yöntemde, gizil bağımsız değişken (A), gizil aracı değişken (B) ve gizil sonuç değişken (C) olarak tanımlandığında:

- a) Birinci aşamada doğrudan etki modeli ($A \longrightarrow C$) test edilir.
- b) İkinci aşamada $A \longrightarrow B \longrightarrow C$ modeli, $A \longrightarrow C$ arasındaki yol sıfıra sabitlenerek değerlendirilir.
- c) Üçüncü aşamada $A \longrightarrow B \longrightarrow C$ modeli, $A \longrightarrow C$ arasındaki yol modele eklenerek değerlendirilir.

Holmbeck'e (1997) göre, bağımsız değişken ve bağımlı değişken arasındaki doğrudan yolun analize eklendiği model, bu yolun analize eklenmediği modelle karşılaştırıldığında model uyumunun iyileşmemesi gerekmektedir. $A \longrightarrow C$ arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamsız olması tam aracılık (full mediation); ilişkinin anlamlı ancak bu yola ilişkin standardize edilmiş değerinde bir miktar düşüş gözlenmesi kısmi aracılık (partial mediation) durumunu göstermektedir.

Kuramsal modelleri test ederken sonuç değişkenlerin birinci zamandaki düzeyleri kontrol edilmiştir. Boylamsal araştırma desenlerinin en önemli yanlarından biri, sonuçlara etki edebilecek istenmeyen üçüncü bir değişkenin kontrol edilmesine olanak sağlamasıdır. Boylamsal çalışmalarda, Z1'de ölçülen bir bağımsız değişkenden Z2'de ölçülen bir sonuç değişkeni yordanırken, nedensel çıkarımlarda bulunabilmek için sonuç değişkeninin önceki düzeylerinin kontrol edilmesi

gerekmektedir. Bu tür bir kontrol, sonuç değişkende ortaya çıkan değişimin, yalnızca bağımsız değişkenin bir sonucu olduğu anlamına gelmektedir (Cole ve Maxwell, 2003; Solso ve Johnson, 2005). Ayrıca, aynı katılımcıdan alınan aynı yapıya ait iki farklı ölçüm arasında eşdeğerliliği sağlamak, diğer bir deyişle bu ölçümler arasındaki ilişkinin tahmininde oluşabilecek yukarı doğru yanlılığı (upward biased) önlemek için iki farklı zamanda ölçülen değişkenlerin hataları (örn., Z1'deki ve Z2'deki benlik saygısı) birbiriyle ilişkilendirilmiştir (Schermerhorn, Cummings, DeCarlo ve Davies, 2007).

3.2.2. Algılanan Ekonomik Güçlük ile İlgili Modeller

Bu bölümde araştırmanın bağımsız değişkenlerinden biri olan algılanan ekonomik güçlük ile ilgili sırasıyla dört ayrı modelin analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Aşağıda ilk olarak ölçüm modellerinde gösterge değişkenlerin gizil değişkenlerle ne ölçüde ilişkili olduğunu ve gizil değişkenler arasındaki yapısal korelasyonları belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Daha sonra önerilen yapısal eşitlik modelleri analiz sonuçlarına değinilmiştir.

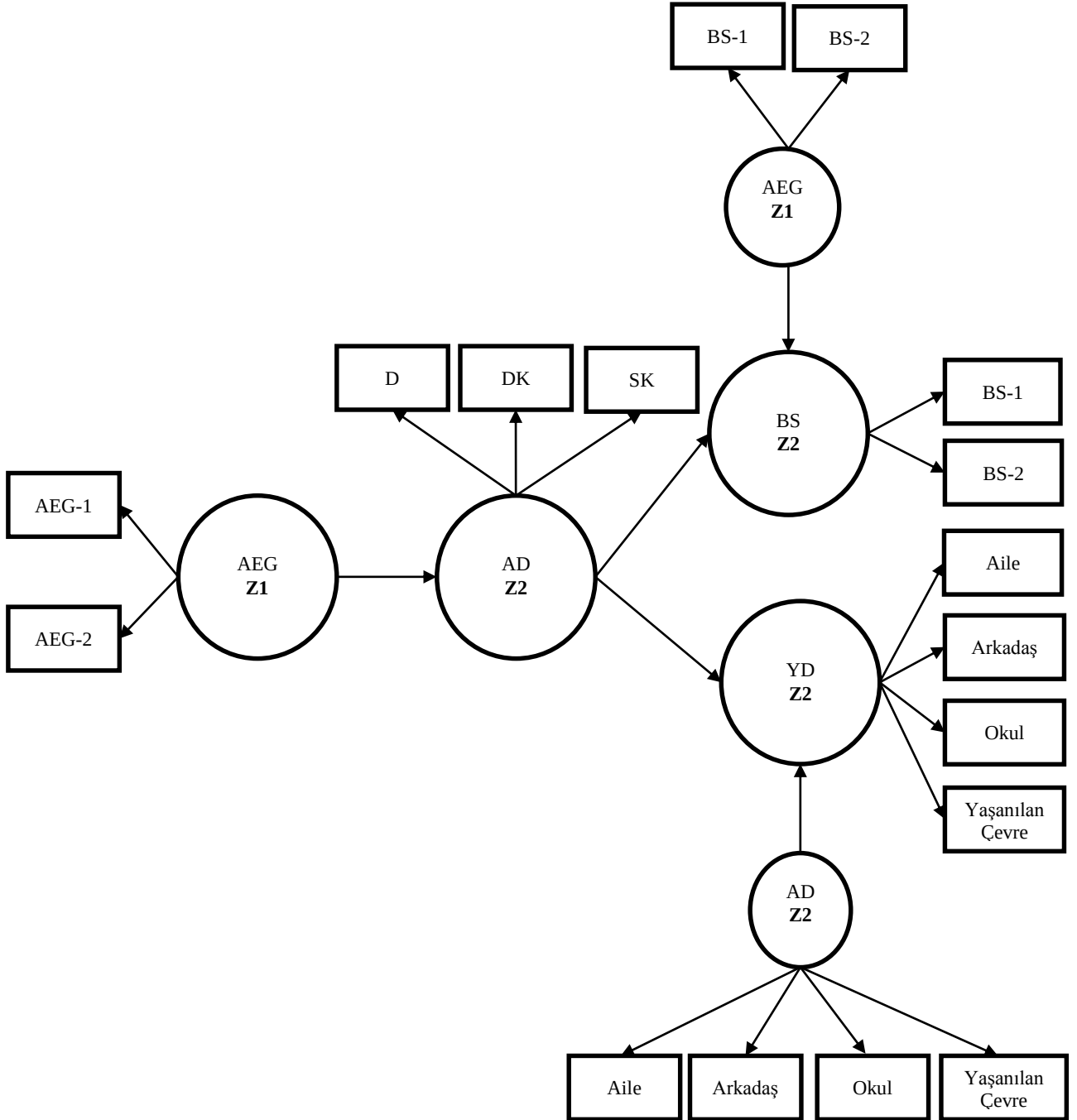
3.2.2.1. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli

Algılanan ekonomik güçlük ile ilgili önerilen ilk kuramsal modelde (bkz., Şekil 3.1), bağımsız değişken olarak birinci zamandaki **algılanan ekonomik güçlük**, aracı değişken olarak ikinci zamandaki **anne davranışı** ile sonuç değişkenler olarak

ikinci zamandaki **benlik saygısı** ve **yaşam doyumu** arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Anne davranışının göstergeleri olarak destek, demokratik kontrol ve sınırlayıcı kontrol kullanılmış; yaşam doyumu aile, arkadaşlar, okul ve yaşanılan çevre boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Tek boyutlu bir yapıya sahip olan algılanan ekonomik güçlük ölçeği ve benlik saygısı ölçeği için gösterge değişkenler madde parselleme yöntemi ile oluşturulmuştur (algılanan ekonomik güçlük ölçeği için AEG-1 ve AEG-2 ve benlik saygısı ölçeği için BS-1 ve BS-2). Parselleme yönteminde, ölçek maddeleri rastgele bir şekilde eşit parçalara ayrılmakta ve bu eşit parçalar gösterge değişken olarak kullanılmaktadır. Araştırmacılar, yapısal eşitlik modellerinin analizinde sıklıkla başvurulan bir yöntem olan parsellemenin model uyumunu iyileştiren bir uygulama olduğunu belirtmektedirler (Bandolos, 2002; Thompson ve Melancon, 1996; Bagozzi ve Heatherton, 1994; Gribbons ve Hocevar, 1998).

Şekil 3. 1. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AEG-1: AEG'in parsellenmiş ilk boyutu, AEG-2: AEG'in parsellenmiş ikinci boyutu, AD: Anne Davranışı, D: Destek, DK: Demokratik Kontrol, SK: Sınırlayıcı Kontrol, BS: Benlik Saygısı, BS-1: BS'nin parsellenmiş ilk boyutu, BS-2: BS'nin parsellenmiş ikinci boyutu, YD: Yaşam Doyumu.

Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuyla İlgili Ölçüm Modeli

Algılanan ekonomik güçlük, anne davranışı, benlik saygısı ve yaşam doyumu ölçüm modeli, kızlarda ve erkeklerde ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modellerinde, algılanan ekonomik güçlük¹, anne davranışı², benlik saygısı³ (Z1 ve Z2’de) ve yaşam doyumunu⁴ (Z1 ve Z2’de) içeren 6 gizil değişken ve 17 gösterge kullanılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, ölçüm modellerinin veri ile **iyi uyum** gösterdiği ve elde edilen standardize edilmiş faktör yüklerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Kızlar için $\chi^2(98, N = 442) = 185.84, p < .001, \chi^2/df = 1.90, GFI = .95, AGFI = .93, NFI = .94, CFI = .97, RMSEA = .04$; erkekler için $\chi^2(98, N = 390) = 156.77, p < .001, \chi^2/df = 1.60, GFI = .96, AGFI = .93, NFI = .94, CFI = .98, RMSEA = .04$ ’tür. Ölçüm modelleri için, standardize edilmiş faktör yükleri ve gösterge değişkenlerin gizil değişkende açıkladıkları varyans değerleri Tablo 3.9’da gösterilmiştir.

¹ Z1’de AEG-1 ve AEG-2 göstergeleriyle temsil edilmiştir.

² Z2’de destek, demokratik kontrol ve sınırlayıcı kontrol göstergeleriyle temsil edilmiştir.

³ Z1 ve Z2’de ayrı ayrı BS-1ve BS-2 göstergeleriyle temsil edilmiştir.

⁴ Z1 ve Z2’de ayrı ayrı aile, arkadaşlık, okul ve yaşanılan çevre ile temsil edilmiştir.

Tablo 3. 9. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu için Ölçüm Modeli

	KIZ		ERKEK	
	Faktör Yükleri	R ²	Faktör Yükleri	R ²
Bağımsız Değişken				
Algılanan Ekonomik Güçlük (Z1)				
AEG-1	.93	.87	.86	.75
AEG-2	.87	.76	.94	.88
Aracı Değişken				
Anne Davranışı (Z2)				
Destek	.94	.89	.85	.72
Demokratik kontrol	.70	.48	.83	.68
Sınırlayıcı kontrol	.29	.08	.12	.02
Sonuç Değişkenler				
Benlik Saygısı (Z1)				
BS-1	.88	.77	.81	.66
BS-2	.72	.52	.71	.50
Benlik Saygısı (Z2)				
BS-1	.88	.77	.79	.62
BS-2	.70	.49	.76	.59
Yaşam Doyumu (Z1)				
Aile	.76	.58	.82	.68
Arkadaşlar	.55	.30	.69	.48
Okul	.55	.30	.45	.20
Yaşanılan çevre	.54	.29	.57	.33
Yaşam Doyumu (Z2)				
Aile	.85	.72	.79	.62
Arkadaşlar	.63	.39	.72	.52
Okul	.41	.17	.43	.18
Yaşanılan çevre	.56	.31	.53	.28

Not: AEG-1: AEG'in parsellenmiş ilk boyutu, AEG-2: AEG'in parsellenmiş ikinci boyutu, BS-1: BS'nin parsellenmiş ilk boyutu, BS-2: BS'nin parsellenmiş ikinci boyutu.

Algılanan ekonomik güçlük, anne davranışı, benlik saygısı ve yaşam doyumu için ergenin cinsiyetine göre üretilen ölçüm modellerinde gizil değişkenler arasındaki yapısal ilişkiler Tablo 3.10'da gösterilmiştir.

Tablo 3. 10. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar

Değişkenler	1 AEG (Z1)	2 AD (Z2)	3 BS (Z1)	4 BS (Z2)	5 YD (Z1)	6 YD (Z2)
1.AEG (Z1)	—					
2.AD (Z2)	<i>-.16**</i> <i>-.16**</i>	—				
3.BS (Z1)	<i>-.28***</i> <i>-.25***</i>	<i>.27***</i> <i>.22**</i>	—			
4.BS (Z2)	<i>-.20***</i> <i>-.28***</i>	<i>.45***</i> <i>.34***</i>	<i>.41***</i> <i>.54***</i>	—		
5.YD (Z1)	<i>-.38***</i> <i>-.25***</i>	<i>.47***</i> <i>.52***</i>	<i>.54***</i> <i>.39***</i>	<i>.40***</i> <i>.34***</i>	—	
6.YD (Z2)	<i>-.26***</i> <i>-.15*</i>	<i>.66***</i> <i>.57***</i>	<i>.44***</i> <i>.27***</i>	<i>.69***</i> <i>.55***</i>	<i>.59***</i> <i>.66***</i>	—

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AD: Anne Davranışı, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

* $p < .05$, ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Kızlar için aracı etki modeline ait yapısal korelasyonlar incelendiğinde, Z1’de ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü Z2’deki anne davranışı ($r = -.16$, $p < .01$), benlik saygısı ($r = -.20$, $p < .001$) ve yaşam doyumu ($r = -.26$, $p < .001$) ile negatif yönde; Z2’deki anne davranışının ise Z2’deki benlik saygısı ($r = .45$, $p < .001$) ve yaşam doyumu ile ($r = .66$, $p < .001$) pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

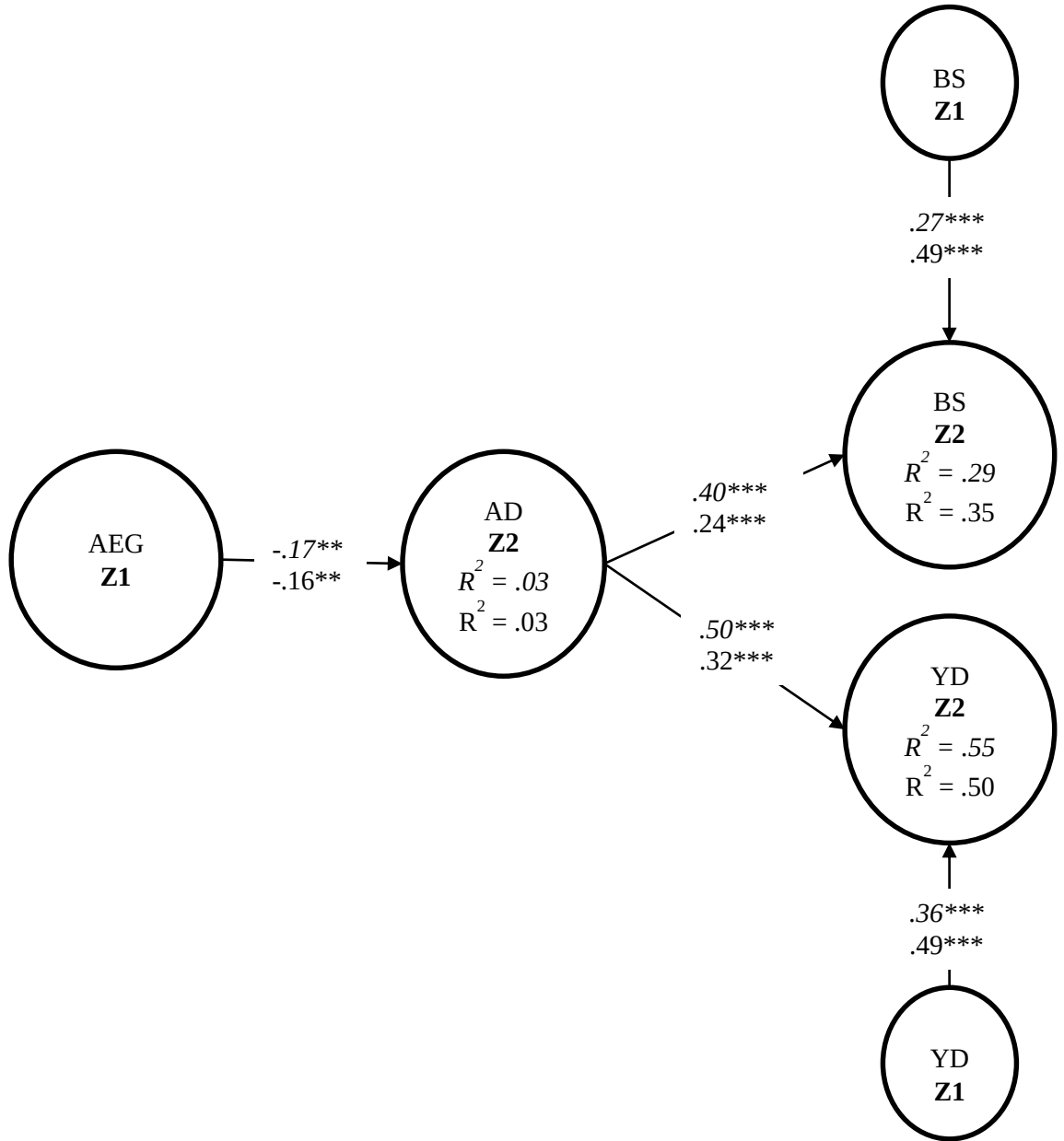
Erkekler için yapısal korelasyonlar incelendiğinde ise Z1’de ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü Z2’deki anne davranışı ($r = -.16$, $p < .01$), benlik saygısı ($r = -.28$, $p < .001$) ve yaşam doyumu ($r = -.15$, $p < .05$) ile negatif yönde; Z2’deki anne davranışının ise Z2’deki benlik saygısı ($r = .34$, $p < .001$) ve yaşam doyumu ile ($r = .57$, $p < .001$) pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Sonuçları

Bu bölümde ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile ergenin benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına değinilmiştir.

Ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile ergenin benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü belirlemek amacıyla oluşturulan model kızlar ve erkekler için ayrı ayrı test edilmiştir. Bağımsız değişken olan algılanan ekonomik güçlük (A) ile sonuç değişkenler olarak ele alınan benlik saygısı (C1) ve yaşam doyumu (C2) arasındaki yol sıfıra sabitlenmiştir. Benlik saygısı (Z2) ile yaşam doyumu (Z2); anne davranışı (Z2) ile benlik saygısı (Z1) ve yaşam doyumu (Z1) arasındaki korelasyonlar anlamlı olduğundan bu değişkenlerin hataları birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, üretilen modelin veri ile **iyi uyum** gösterdiği görülmüştür. Kızlar için $\chi^2(102, N = 442) = 198.14, p < .001, \chi^2/df = 1.94, GFI = .95, AGFI = .93, NFI = .94, CFI = .97, RMSEA = .05$; erkekler için $\chi^2(102, N = 390) = 163.66, p < .001, \chi^2/df = 1.60, GFI = .96, AGFI = .93, NFI = .94, CFI = .98, RMSEA = .04$ 'tür. Modelde elde edilen ilişkiler ve gizil değişkenlerde açıklanan varyans değerleri Şekil 3.2'de ve dışsal değişkenler (exogenous variables) arasındaki ilişkiler Tablo 3.11'de gösterilmiştir.

Şekil 3. 2. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AD: Anne Davranışı, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.
 $^{**}p < .01$, $^{***}p < .001$.

Analiz sonuçları incelendiğinde, kız ve erkek modellerinin her ikisinde de, algılanan ekonomik güçlüğü Z2'deki anne davranışını negatif yönde; Z2'deki anne davranışının Z2'deki benlik saygısı ve yaşam doyumunu pozitif yönde yordadığı görülmüştür.

Tablo 3. 11. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1 AEG (Z1)	2 BS (Z1)	3 YD (Z1)
1.AEG (Z1)	—		
2.BS (Z1)	-.27*** -.26***	—	
3.YD (Z1)	-.38*** -.24***	.54*** .40***	—

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

***p < .001.

Algılanan ekonomik güçlük, anne davranışı, benlik saygısı ve yaşam doyumu modelinde algılanan ekonomik güçlük (A) ile benlik saygısı (C1) ve yaşam doyumu (C2) arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü incelemek için algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki yol (A → C1) ve algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu arasındaki (A → C2) yol sırasıyla modele eklenmiştir.

Kızlar için üretilen modelde, analize dahil edilen algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki yolun ($A \longrightarrow C1$) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($\beta = -.05, p > .05$) ve χ^2 değerinde ($\chi^2(1) = 1.23, p > .05$) anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür. Anılan modelde, algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu arasındaki yol ($A \longrightarrow C2$) analize dahil edildiğinde, bu yolun da anlamlı olmadığı ($\beta = -.03, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = .38, p > .05$). Dolayısıyla kızlarda algılanan ekonomik güçlük ile hem benlik saygısı hem de yaşam doyumu arasındaki ilişki **tümüyle** anne davranışı tarafından açıklanmaktadır.

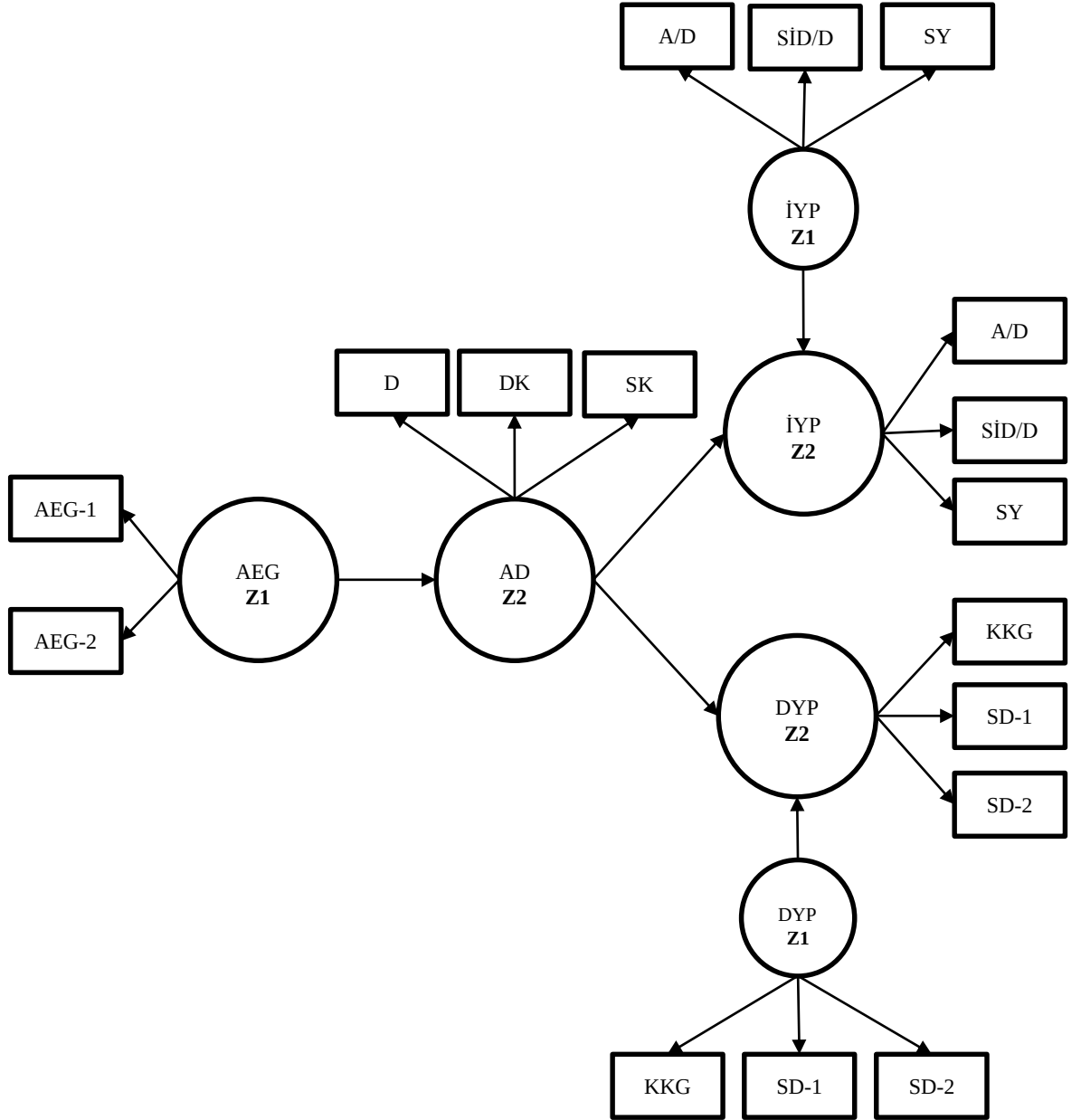
Erkekler için üretilen modelde, analize dahil edilen algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki yolun ($A \longrightarrow C1$) istatistiksel açıdan anlamlı olduğu ($\beta = -.14, p < .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olduğu görülmüştür ($\chi^2(1) = 6.61, p < .05$). Dolayısıyla erkeklerde algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki ilişki, **kısmen** anne davranışı tarafından açıklanmaktadır. Anılan modelde, algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu arasındaki yol ($A \longrightarrow C2$) analize dahil edildiğinde, bu yolun anlamlı olmadığı ($\beta = .06, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = 1.44, p > .05$). Bu sonuç erkeklerde algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin **tümüyle** anne davranışı tarafından açıklandığını göstermektedir.

3.2.2.2. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli

Algılanan ekonomik güçlük ile ilgili önerilen ikinci kuramsal modelde (bkz., Şekil 3.3), bağımsız değişken olarak birinci zamandaki **algılanan ekonomik güçlük**, aracı değişken olarak ikinci zamandaki **anne davranışı** ile sonuç değişkenler olarak ikinci zamandaki **içe yönelim ve dışa yönelim problemleri** arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Anne davranışının göstergeleri olarak destek, demokratik kontrol ve sınırlayıcı kontrol kullanılmış; içe yönelim problemleri, anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar; dışa yönelim problemleri ise, kurallara karşı gelme ve saldırgan davranışlar boyutunun parselleme sonucu elde edilen boyutları (SD-1 ve SD-2) olarak ele alınmıştır. Algılanan ekonomik güçlük ölçeğinin parsellenmiş boyutları (AEG-1 ve AEG-2) kullanılmıştır.

Şekil 3. 3. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AEG-1: AEG'in parsellenmiş ilk boyutu, AEG-2: AEG'in parsellenmiş ikinci boyutu, AD: Anne Davranışı, D: Destek, DK: Demokratik Kontrol, SK: Sınırlayıcı Kontrol, İYP: İçe Yönelim Problemleri, A/D: Anksiyete/Depresyon, SİD/D: Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon, SY: Somatik Yakınlıklar, DYP: Dışa Yönelim Problemleri, KKG: Kurallara Karşı Gelme, SD-1: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ilk boyutu, SD-2: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ikinci boyutu.

Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleriyle İlgili Ölçüm Modeli

Algılanan ekonomik güçlük, anne davranışı, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ölçüm modeli kızlarda ve erkeklerde ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modelinde, algılanan ekonomik güçlük⁵, anne davranışı⁶, içe yönelim problemleri⁷ (Z1 ve Z2'de) ve dışa yönelim problemleri⁸ (Z1 ve Z2'de) içeren 6 gizil değişken ve 17 gösterge kullanılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, ölçüm modelinin veri ile **iyi uyum** gösterdiği ve elde edilen standardize edilmiş faktör yüklerinin, erkeklerde sınırlayıcı kontrol boyutu dışında, anlamlı olduğu görülmüştür. Kızlar için $\chi^2(98, N = 442) = 231.46, p < .001$, $\chi^2/df = 2.36$, GFI = .94, AGFI = .91, NFI = .94, CFI = .96 RMSEA = .06; erkekler için $\chi^2(99, N = 390) = 155.86, p < .001$, $\chi^2/df = 1.57$, GFI = .96, AGFI = .93, NFI = .95, CFI = .98, RMSEA = .04'tür. Ölçüm modelleri için, elde edilen standardize edilmiş faktör yükleri ve gösterge değişkenlerin gizil değişkende açıkladıkları varyans değerleri Tablo 3.12'de gösterilmiştir.

⁵ Z1'de AEG-1 ve AEG-2 göstergeleriyle temsil edilmiştir.

⁶ Z2'de destek, demokratik kontrol ve sınırlayıcı kontrol göstergeleriyle temsil edilmiştir.

⁷ Z1 ve Z2'de ayrı ayrı anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar göstergeleriyle temsil edilmiştir.

⁸ Z1 ve Z2'de ayrı ayrı kurallara karşı gelme, SD-1 ve SD-2 ile temsil edilmiştir.

Tablo 3. 12. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Ölçüm Modeli

	KIZ		ERKEK	
	Faktör Yükleri	R ²	Faktör Yükleri	R ²
Bağımsız Değişken				
Algılanan Ekonomik Güçlük (Z1)				
AEG-1	.89	.80	.89	.80
AEG-2	.91	.83	.91	.82
Aracı Değişken				
Anne Davranışı (Z2)				
Destek	.96	.91	.81	.66
Demokratik kontrol	.69	.47	.87	.75
Sınırlayıcı kontrol	.28	.08	.10 ^a	.01
Sonuç Değişkenler				
İçe Yönelim Problemleri (Z1)				
Anksiyete/depresyon	.84	.71	.77	.59
Sosyal içe dönüklük/depresyon	.65	.42	.64	.42
Somatik yakınmalar	.62	.38	.67	.46
İçe Yönelim Problemleri (Z2)				
Anksiyete/depresyon	.81	.66	.85	.73
Sosyal içe dönüklük/depresyon	.64	.40	.73	.53
Somatik yakınmalar	.58	.33	.54	.29
Dışa Yönelim Problemleri (Z1)				
Kurallara karşı gelme	.63	.40	.74	.54
SD-1	.86	.74	.84	.71
SD-2	.81	.66	.86	.74
Dışa Yönelim Problemleri (Z2)				
Kurallara karşı gelme	.60	.36	.68	.46
SD-1	.86	.74	.88	.77
SD-2	.85	.72	.84	.71

Not: AEG-1: AEG'in parsellenmiş ilk boyutu, AEG-2: AEG'in parsellenmiş ikinci boyutu, SD-1: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ilk boyutu, SD-2: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ikinci boyutu. a: anlamlı değil.

Algılanan ekonomik güçlük, anne davranışı, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri için ergenin cinsiyetine göre üretilen ölçüm modellerinde gizil değişkenler arasındaki yapısal ilişkiler Tablo 3.13'te gösterilmiştir.

Tablo 3. 13. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar

Değişkenler	1 AEG (Z1)	2 AD (Z2)	3 İYP (Z1)	4 İYP (Z2)	5 DYP (Z1)	6 DYP (Z2)
1.AEG (Z1)	—					
2.AD (Z2)	<i>-.16**</i>	—				
3. İYP (Z1)	<i>.25***</i>	<i>-.22***</i>	—			
4. İYP (Z2)	<i>.19**</i>	<i>-.30***</i>	<i>.59***</i>	—		
5. DYP (Z1)	<i>.11*</i>	<i>-.24***</i>	<i>.62***</i>	<i>.36***</i>	—	
6. DYP (Z2)	<i>.04</i>	<i>-.30***</i>	<i>.31***</i>	<i>.69***</i>	<i>.59***</i>	—
	<i>.13*</i>	<i>-.23***</i>	<i>.41***</i>	<i>.66***</i>	<i>.75***</i>	

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AD: Anne Davranışı, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

* $p < .05$, ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Kızlar için aracı etki modeline ait yapısal korelasyonlar incelendiğinde, Z1’de ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü Z2’deki anne davranışı ($r = -.16, p < .01$) ile negatif; içe yönelim problemleri ($r = .19, p < .01$) ile pozitif yönde ilişkili olduğu, ancak dışa yönelim problemleri ($r = .04, p > .05$) ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Ayrıca, Z2’deki anne davranışının Z2’deki içe yönelim problemleri ($r = -.30, p < .001$) ve dışa yönelim problemleri ile ($r = -.30, p < .001$) negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. **Erkekler için** yapısal korelasyonlar incelendiğinde ise Z1’de ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü Z2’deki anne davranışı ($r = -.16, p < .01$) ile negatif yönde, içe yönelim problemleri ($r = .22, p < .001$) ve dışa yönelim problemleri ($r = .13, p < .05$) ile pozitif yönde; Z2’deki anne davranışının ise

Z2'deki içe yönelim problemleri ($r = -.18, p < .01$) ve dışa yönelim problemleri ile ($r = -.23, p < .001$) negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Sonuçları

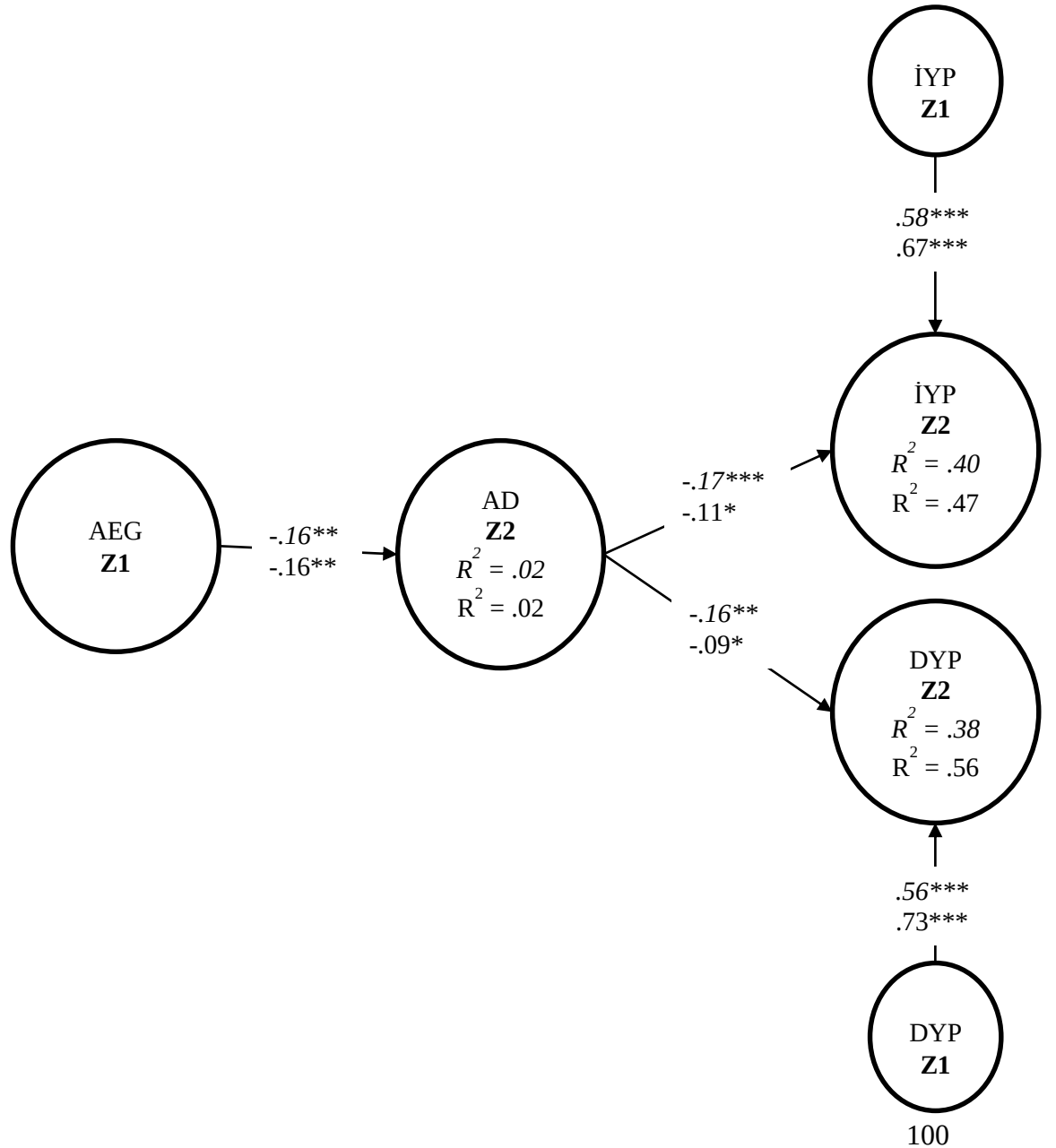
Bu bölümde ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına değinilmiştir.

Ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü belirlemek amacıyla oluşturulan model kızlar ve erkekler için ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modeli analiz sonuçlarına göre faktör yükü anlamlı olmayan sınırlayıcı kontrol boyutu, erkekler için yürütülen yapısal eşitlik modeli analizlerinden çıkarılmıştır.

Anılan modellerde bağımsız değişken olan algılanan ekonomik güçlük (A) ile sonuç değişkenler olarak ele alınan içe yönelim (C1) ve dışa yönelim problemleri (C2) arasındaki yol sıfıra sabitlenmiştir. İçe yönelim (Z2) ile dışa yönelim problemleri (Z2); anne davranışı (Z2) ile içe yönelim (Z1) ve dışa yönelim problemleri (Z1) arasındaki korelasyonlar anlamlı olduğundan bu değişkenlerin hataları birbiriyle ilişkilendirilmiştir (Erkeklerde aralarındaki korelasyon anlamlı olmayan anne davranışı (Z2) ile içe yönelim (Z1) problemleri değişkenlerinin hataları hariç). Yapılan analiz sonucunda, üretilen modelin veri ile kızlarda **kabul edilebilir** ($\chi^2(102, N = 442) = 238.11, p < .001, \chi^2/df = 2.33, GFI = .94, AGFI =$

.91, NFI = .93, CFI = .96, RMSEA = .06); erkeklerde ise **iyi uyum** (χ^2 (89, N = 390) = 145.82, $p < .001$, $\chi^2/df = 1.64$, GFI = .96, AGFI = .93, NFI = .96, CFI = .98, RMSEA = .04) gösterdiği görülmüştür. Modelde elde edilen ilişkiler ve gizil değişkenlerde açıklanan varyans değerleri Şekil 3.4'te ve dışsal değişkenler arasındaki ilişkiler Tablo 3.14'te gösterilmiştir.

Şekil 3. 4. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AD: Anne Davranışı, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

*p < .05, **p < .01, ***p < .001.

Analiz sonuçları, hem kızlarda hem de erkeklerde algılanan ekonomik güçlüğü Z2'deki anne davranışını, Z2'deki anne davranışının ise Z2'deki içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini negatif yönde yordadığını göstermektedir.

Tablo 3. 14. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1 AEG (Z1)	2 İYP (Z1)	3 DYP (Z1)
1.AEG (Z1)	—		
2.İYP (Z1)	.25*** .29***	—	
3.DYP (Z1)	.11* .18**	.62*** .63***	—

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

*p < .05, **p < .01, ***p < .001.

Algılanan ekonomik güçlük, anne davranışı, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri modelinde algılanan ekonomik güçlük (A) ile içe yönelim problemleri (C1) ve dışa yönelim problemleri (C2) arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü incelemek için algılanan ekonomik güçlük ile içe yönelim problemleri arasındaki yol (A → C1) ve algılanan ekonomik güçlük ile dışa yönelim problemleri arasındaki (A → C2) yol sırasıyla modele eklenmiştir.

Kızlar için üretilen modelde, analize dahil edilen algılanan ekonomik güçlük ile içe yönelim problemleri arasındaki yolun ($A \longrightarrow C1$) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($\beta = .06, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = 1.95, p > .05$). Anılan modelde, algılanan ekonomik güçlük ile dışa yönelim problemleri arasındaki yol ($A \longrightarrow C2$) analize dahil edildiğinde, bu yolun da anlamlı olmadığı ($\beta = -.07, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = 3.19, p > .05$). Dolayısıyla kızlarda algılanan ekonomik güçlük ile hem içe yönelim problemleri hem de dışa yönelim problemleri arasındaki ilişki **tümüyle** anne davranışı tarafından açıklanmaktadır.

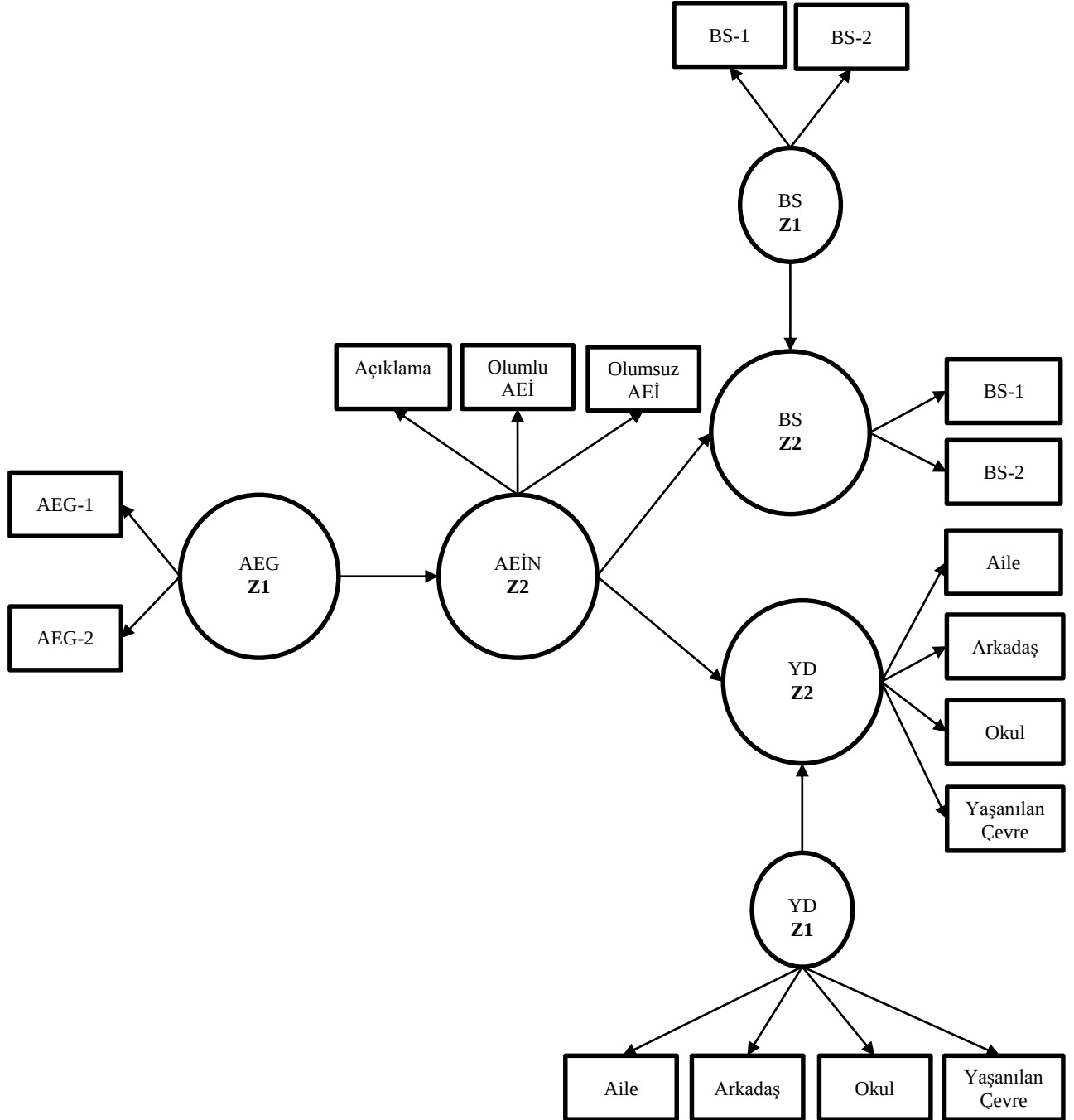
Erkekler için üretilen modelde, analize dahil edilen algılanan ekonomik güçlük ile içe yönelim problemleri arasındaki yolun ($A \longrightarrow C1$) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($\beta = .02, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = .30, p > .05$). Anılan modelde, algılanan ekonomik güçlük ile dışa yönelim problemleri arasındaki yol ($A \longrightarrow C2$) analize dahil edildiğinde, bu yolun da anlamlı olmadığı ($\beta = -.03, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = .45, p > .05$). Dolayısıyla erkeklerde algılanan ekonomik güçlük ile hem içe yönelim problemleri hem de dışa yönelim problemleri arasındaki ilişki **tümüyle** anne davranışı tarafından açıklanmaktadır.

3.2.2.3. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli

Algılanan ekonomik güçlük ile ilgili önerilen üçüncü kuramsal modelde (bkz., Şekil 3.5), bağımsız değişken olarak birinci zamandaki **algılanan ekonomik güçlük**, aracı değişken olarak ikinci zamandaki **anne ergen ilişki niteliği** ile sonuç değişkenler olarak ikinci zamandaki **benlik saygısı** ile **yaşam doyumu** arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Anne ergen ilişki niteliğinin göstergeleri olarak açıklama, olumlu anne ergen ilişkisi ve olumsuz anne ergen ilişkisi kullanılmış; yaşam doyumu aile, arkadaşlar, okul ve yaşanılan çevre boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Algılanan ekonomik güçlük ölçeği ve benlik saygısı ölçeğinin parsellenmiş boyutları (algılanan ekonomik güçlük ölçeği için AEG-1 ve AEG-2 ve benlik saygısı için BS-1 ve BS-2) kullanılmıştır.

Şekil 3. 5. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AEG-1: AEG'in parsellenmiş ilk boyutu, AEG-2: AEG'in parsellenmiş ikinci boyutu, AEİN: Anne Ergen İlişki Niteliği, BS: Benlik Saygısı, BS-1: BS'nin parsellenmiş ilk boyutu, BS-2: BS'nin parsellenmiş ikinci boyutu, YD: Yaşam Doyumu.

Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuyla İlgili Ölçüm Modeli

Algılanan ekonomik güçlük, anne ergen ilişki niteliği, benlik saygısı ve yaşam doyumunu ölçüm modeli kızlarda ve erkeklerde ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modellerinde, algılanan ekonomik güçlük⁹, anne ergen ilişki niteliği¹⁰, benlik saygısı¹¹ (Z1 ve Z2’de) ve yaşam doyumunu¹² (Z1 ve Z2’de) içeren 6 gizil değişken ve 17 gösterge kullanılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, üretilen ölçüm modelinin veri ile kızlarda **iyi uyum** (χ^2 (98, $N = 442$) = 216.04, $p < .001$, $\chi^2/df = 2.20$, GFI = .95, AGFI = .92, NFI = .93, CFI = .96, RMSEA = .05); erkeklerde ise **kabul edilebilir uyum** gösterdiği (χ^2 (98, $N = 390$) = 228.76, $p < .001$, $\chi^2/df = 2.33$, GFI = .94, AGFI = .90, NFI = .91, CFI = .95, RMSEA = .06) görülmüştür. Ölçüm modelleri için, elde edilen standardize edilmiş faktör yükleri ve gösterge değişkenlerin gizil değişkende açıkladıkları varyans değerleri Tablo 3.15’te gösterilmiştir.

⁹ Z1’de AEG-1 ve AEG-2 göstergeleriyle temsil edilmiştir.

¹⁰ Z2’de açıklama, olumlu anne ergen ilişkisi ve olumsuz anne ergen ilişkisi göstergeleriyle temsil edilmiştir.

¹¹ Z1 ve Z2’de ayrı ayrı BS-1 ve BS-2 göstergeleriyle temsil edilmiştir.

¹² Z1 ve Z2’de ayrı ayrı aile, arkadaşlık, okul ve yaşanılan çevre ile temsil edilmiştir.

Tablo 3. 15. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Ölçüm Modeli

	KIZ		ERKEK	
	Faktör Yükleri	R ²	Faktör Yükleri	R ²
Bağımsız Değişken				
Algılanan Ekonomik Güçlük (Z1)				
AEG-1	.93	.87	.87	.76
AEG-2	.87	.76	.93	.87
Aracı Değişken				
Anne Ergen İlişki Niteliği (Z2)				
Açıklama	.71	.51	.74	.54
Olumlu Anne Ergen İlişkisi	.90	.81	.88	.78
Olumsuz Anne Ergen İlişkisi	.40	.16	.06 ^a	.00
Sonuç Değişkenler				
Benlik Saygısı (Z1)				
BS-1	.88	.79	.81	.65
BS-2	.72	.48	.71	.51
Benlik Saygısı (Z2)				
BS-1	.89	.77	.78	.61
BS-2	.69	.52	.77	.60
Yaşam Doyumu (Z1)				
Aile	.75	.56	.81	.66
Arkadaşlar	.55	.30	.69	.48
Okul	.55	.31	.45	.21
Yaşanılan çevre	.55	.31	.58	.34
Yaşam Doyumu (Z2)				
Aile	.85	.72	.78	.60
Arkadaşlar	.62	.39	.73	.53
Okul	.42	.18	.44	.19
Yaşanılan çevre	.56	.32	.53	.28

Not: AEG-1: AEG'in parsellenmiş ilk boyutu, AEG-2: AEG'in parsellenmiş ikinci boyutu, BS-1: BS'nin parsellenmiş ilk boyutu, BS-2: BS'nin parsellenmiş ikinci boyutu. a: anlamlı değil.

Algılanan ekonomik güçlük, anne ergen ilişki niteliği, benlik saygısı ve yaşam doyumu için ergenin cinsiyetine göre üretilen ölçüm modellerinde gizil değişkenler arasındaki yapısal ilişkiler Tablo 3.16'da gösterilmiştir.

Tablo 3. 16. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar

Değişkenler	1 AEG (Z1)	2 AEİ (Z2)	3 BS (Z1)	4 BS (Z2)	5 YD (Z1)	6 YD (Z2)
1.AEG (Z1)	—					
2.AEİ (Z2)	<i>-.15**</i> <i>-.10</i>	—				
3.BS (Z1)	<i>-.28***</i> <i>-.25***</i>	<i>.37***</i> <i>.14*</i>	—			
4.BS (Z2)	<i>-.20***</i> <i>-.28***</i>	<i>.40***</i> <i>.24***</i>	<i>.40***</i> <i>.53***</i>	—		
5.YD (Z1)	<i>-.38***</i> <i>-.25***</i>	<i>.47***</i> <i>.41***</i>	<i>.54***</i> <i>.40***</i>	<i>.39***</i> <i>.34***</i>	—	
6.YD (Z2)	<i>-.26***</i> <i>-.15*</i>	<i>.64***</i> <i>.50***</i>	<i>.45***</i> <i>.28***</i>	<i>.69***</i> <i>.55***</i>	<i>.59***</i> <i>.66***</i>	—

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AEİ: Anne Ergen İlişki Niteliği, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

*p < .05, **p < .01. ***p < .001.

Kızlar için aracı etki modeline ait yapısal korelasyonlar (koyu italik olarak gösterilmiştir) incelendiğinde, Z1’de ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü Z2’deki anne ergen ilişki niteliği ($r = -.15, p < .01$), benlik saygısı ($r = -.20, p < .001$) ve yaşam doyumu ($r = -.26, p < .001$) ile negatif yönde; Z2’deki anne ergen ilişki niteliğinin ise Z2’deki benlik saygısı ($r = .40, p < .001$) ve yaşam doyumu ile ($r = .64, p < .001$) pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. **Erkekler için** yapısal korelasyonlar incelendiğinde ise Z1’de ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü Z2’deki anne ergen ilişki niteliği ($r = -.10, p > .05$) ile olan ilişkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Öte yandan Z1’de ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü Z2’deki benlik saygısı ($r = -.28, p < .001$) ve yaşam doyumu ($r = -.15, p < .05$) ile negatif yönde; Z2’deki anne ergen ilişki niteliğinin ise Z2’deki benlik saygısı ($r =$

.24, $p < .001$) ve yaşam doyumu ile ($r = .50, p < .001$) pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu İle İlgili Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Sonuçları

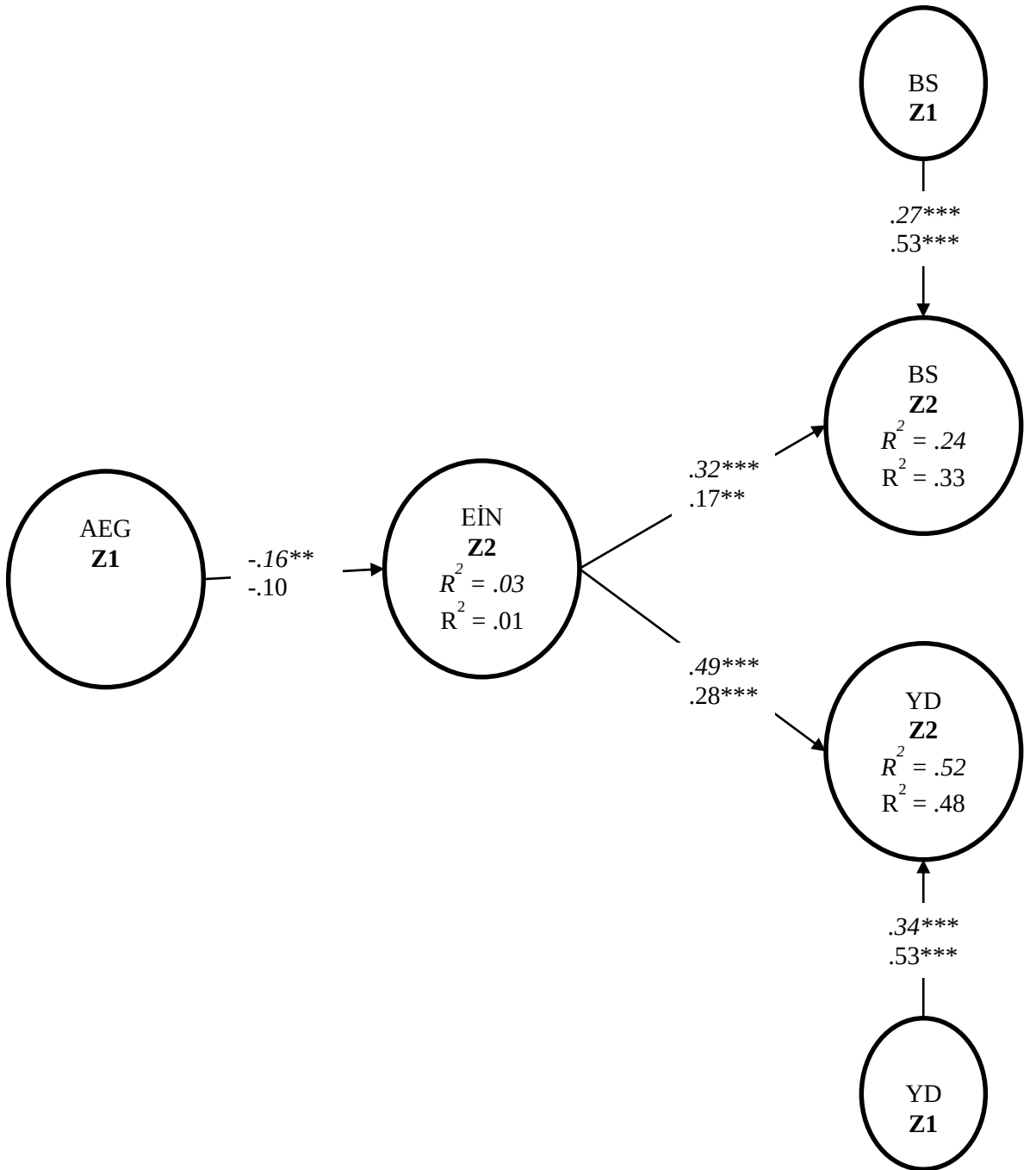
Bu bölümde ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile ergenin benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile ergenin benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü belirlemek amacıyla oluşturulan model kızlar ve erkekler için ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modeli analiz sonuçlarına göre faktör yükü anlamlı olmayan olumsuz anne ergen ilişkisi boyutu, erkekler için yürütülen yapısal eşitlik modeli analizlerinden çıkarılmıştır.

Anılan modellerde, bağımsız değişken olan algılanan ekonomik güçlük (A) ile sonuç değişkenler olarak ele alınan benlik saygısı (C1) ve yaşam doyumu (C2) arasındaki yol sıfıra sabitlenmiştir. Benlik saygısı (Z2) ile yaşam doyumu (Z2); anne ergen ilişki niteliği ile (Z2) ile benlik saygısı (Z1) ve yaşam doyumu (Z1) arasındaki korelasyonlar anlamlı olduğundan bu değişkenlerin hataları birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, üretilen modelin veri ile **iyi uyum** gösterdiği görülmüştür. Kızlar için $\chi^2 (102, N = 442) = 226.25, p < .001, \chi^2/df = 2.22, GFI = .94, AGFI = .92, NFI = .93, CFI = .96, RMSEA = .05$; erkekler için $\chi^2 (87, N = 390) = 154.92, p < .001, \chi^2/df = 1.78, GFI = .95, AGFI = .93, NFI = .94,$

CFI = .97, RMSEA = .04'tür. Modelde elde edilen ilişkiler ve gizil değişkenlerde açıklanan varyans değerleri Şekil 3.6'da ve dışsal değişkenler arasındaki ilişkiler Tablo 3.17'de gösterilmiştir.

Şekil 3. 6. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AEİN: Anne Ergen İlişki Niteliği, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

*p < .05, **p < .01, ***p < .001.

Analiz sonuçları incelendiğinde, kızlarda Z1'deki ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü Z2'deki anne ergen ilişki niteliğini negatif yönde; Z2'deki anne ergen ilişki niteliğinin Z2'deki benlik saygısı ve yaşam doyumunu pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Erkeklerde ise Z2'deki anne ergen ilişki niteliği Z2'deki benlik saygısı ve yaşam doyumunu pozitif yönde yordarken, Z1'deki algılanan ekonomik güçlük ile Z2'deki anne ergen ilişki niteliği arasındaki yolun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tablo 3. 17. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1 AEG (Z1)	2 BS (Z1)	3 YD (Z1)
1.AEG (Z1)	—		
2.BS (Z1)	-.27***	—	
3.YD (Z1)	-.38***	.54***	—
	-.25***	.41***	

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

***p < .001.

Algılanan ekonomik güçlük, anne ergen ilişki niteliği, benlik saygısı ve yaşam doyumunu modelinde algılanan ekonomik güçlük (A) ile benlik saygısı (C1) ve yaşam doyumunu (C2) arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü incelemek için algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki yol (A → C1) ve

algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu arasındaki (A→C2) yol sırasıyla modele eklenmiştir.

Kızlar için üretilen modelde, analize dahil edilen algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı arasındaki yolun (A→C1) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($\beta = -.06, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = 1.50, p > .05$). Anılan modelde, algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu arasındaki yol (A→C2) analize dahil edildiğinde, bu yolun da anlamlı olmadığı ($\beta = -.03, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = .06, p > .05$). Dolayısıyla kızlarda algılanan ekonomik güçlük ile hem benlik saygısı hem de yaşam doyumu arasındaki ilişki **tümüyle** anne ergen ilişki niteliği tarafından açıklanmaktadır.

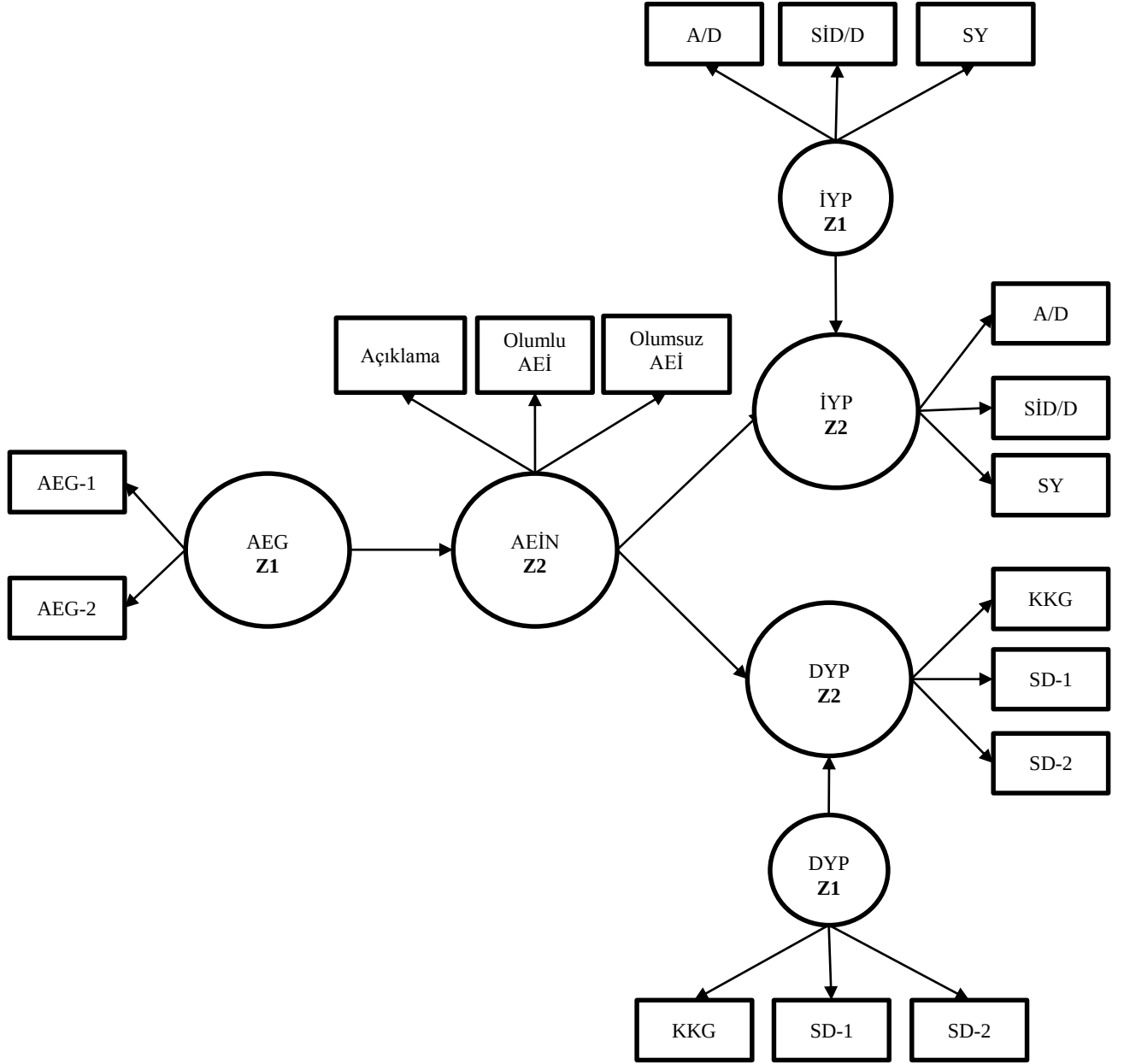
Erkeklerde Z1'deki algılanan ekonomik güçlük ile Z2'deki anne ergen ilişki niteliği arasındaki ilişki anlamlı olmadığından, algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolü incelenememiştir. Doğrudan etkiler incelendiğinde ise, algılanan ekonomik güçlüğü benlik saygısı üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu ($\beta = -.16, p < .05$), yaşam doyumu üzerindeki etkisinin ise anlamlı olmadığı ($\beta = .06, p > .05$) görülmüştür.

3.2.2.4. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri

Algılanan ekonomik güçlük ile ilgili önerilen dördüncü kuramsal modelde (bkz., Şekil 3.7), bağımsız değişken olarak birinci zamandaki **algılanan ekonomik güçlük**, aracı değişken olarak ikinci zamandaki **anne ergen ilişki niteliği** ile sonuç değişkenler olarak ikinci zamandaki **içe yönelim ve dışa yönelim problemleri** arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Anne ergen ilişki niteliğinin göstergeleri olarak açıklama, olumlu anne ergen ilişkisi ve olumsuz anne ergen ilişkisi kullanılmış; içe yönelim problemleri, anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar; dışa yönelim problemleri ise, kurallara karşı gelme ve saldırgan davranışlar boyutunun parselleme sonucu elde edilen boyutları (SD-1 ve SD-2) olarak ele alınmıştır. Algılanan ekonomik güçlük ölçeğinin parsellenmiş boyutları (AEG-1 ve AEG-2) kullanılmıştır.

Şekil 3. 7. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AEG-1: AEG'in parsellenmiş ilk boyutu, AEG-2: AEG'in parsellenmiş ikinci boyutu, AEİN: Anne Ergen İlişki Niteliği, İYP: İçe Yönelim Problemleri, A/D: Anksiyete/Depresyon, SİD/D: Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon, SY: Somatik Yakınmalar, DYP: Dışa Yönelim Problemleri, KKG: Kurallara Karşı Gelme, SD-1: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ilk boyutu, SD-2: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ikinci boyutu.

Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleriyle İlgili Ölçüm Modeli

Algılanan ekonomik güçlük, anne ergen ilişki niteliği, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ölçüm modeli kızlarda ve erkeklerde ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modellerinde, algılanan ekonomik güçlük¹³, anne ergen ilişki niteliği¹⁴, içe yönelim problemleri¹⁵ (Z1 ve Z2’de) ve dışa yönelim problemleri¹⁶ (Z1 ve Z2’de) içeren 6 gizil değişken ve 17 gösterge kullanılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, üretilen ölçüm modelinin veri ile **kabul edilebilir uyum** gösterdiği görülmüştür. Kızlar için $\chi^2(98, N = 442) = 310.92, p < .001, \chi^2/df = 3.17$, GFI = .92, AGFI = .88, NFI = .91, CFI = .94, RMSEA = .07; erkekler için $\chi^2(99, N = 390) = 218.66, p < .001, \chi^2/df = 2.21$, GFI = .94, AGFI = .91, NFI = .93, CFI = .96, RMSEA = .06’dır. Ölçüm modelleri için, elde edilen standardize edilmiş faktör yükleri ve gösterge değişkenlerin gizil değişkende açıkladıkları varyans değerleri Tablo 3.18’de gösterilmiştir.

¹³ Z1’de AEG-1 ve AEG-2 göstergeleriyle temsil edilmiştir.

¹⁴ Z2’de açıklama, olumlu anne ergen ilişkisi ve olumsuz anne ergen ilişkisi göstergeleriyle temsil edilmiştir.

¹⁵ Z1 ve Z2’de ayrı ayrı anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar göstergeleriyle temsil edilmiştir.

¹⁶ Z1 ve Z2’de ayrı ayrı kurallara karşı gelme, SD-1 ve SD-2 ile temsil edilmiştir.

Tablo 3. 18. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Ölçüm Modeli

	KIZ		ERKEK	
	Faktör Yükleri	R ²	Faktör Yükleri	R ²
Bağımsız Değişken				
Algılanan Ekonomik Güçlük (Z1)				
AEG-1	.88	.79	.89	.80
AEG-2	.91	.83	.91	.82
Aracı Değişken				
Anne Ergen İlişki Niteliği (Z2)				
Açıklama	.68	.47	.82	.63
Olumlu Anne Ergen İlişkisi	.95	.90	.80	.67
Olumsuz Anne Ergen İlişkisi	.38	.14	.01 ^a	.00
Sonuç Değişkenler				
İçe Yönelim Problemleri (Z1)				
Anksiyete/depresyon	.85	.72	.77	.59
Sosyal içe dönüklük/depresyon	.65	.42	.64	.42
Somatik yakınmalar	.62	.38	.68	.46
İçe Yönelim Problemleri (Z2)				
Anksiyete/depresyon	.81	.66	.86	.73
Sosyal içe dönüklük/depresyon	.63	.40	.73	.53
Somatik yakınmalar	.58	.34	.54	.29
Dışa Yönelim Problemleri (Z1)				
Kurallara karşı gelme	.64	.40	.74	.55
SD-1	.86	.74	.84	.71
SD-2	.81	.66	.86	.74
Dışa Yönelim Problemleri (Z2)				
Kurallara karşı gelme	.60	.36	.68	.46
SD-1	.86	.74	.88	.78
SD-2	.85	.73	.84	.71

Not: AEG-1: AEG'in parsellenmiş ilk boyutu, AEG-2: AEG'in parsellenmiş ikinci boyutu, SD-1: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ilk boyutu, SD-2: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ikinci boyutu. a: anlamlı değil.

Algılanan ekonomik güçlük, anne ergen ilişki niteliği, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri için ergenin cinsiyetine göre üretilen ölçüm modellerinde gizil değişkenler arasındaki yapısal ilişkiler Tablo 3.19'da gösterilmiştir.

Tablo 3. 19. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar

Değişkenler	1 AEG (Z1)	2 AEİN (Z2)	3 İYP (Z1)	4 İYP (Z2)	5 DYP (Z1)	6 DYP (Z2)
1.AEG (Z1)	—					
2. AEİN (Z2)	-.14** -.09	—				
3. İYP (Z1)	.25*** .28***	-.19** -.15*	—			
4. İYP (Z2)	.19*** .22***	-.24*** -.15*	.59*** .66***	—		
5. DYP (Z1)	.11* .18**	-.23*** -.29***	.62*** .65***	.36*** .46***	—	
6. DYP (Z2)	.04 .13*	-.24*** -.26***	.31*** .41***	.70*** .66***	.59*** .75***	—

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AEİN: Anne Ergen İlişki Niteliği, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

* $p < .05$, ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Kızlar için aracı etki modeline ait yapısal korelasyonlar incelendiğinde, Z1’de ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü Z2’deki anne ergen ilişki niteliği ($r = -.14$, $p < .01$) ile negatif; içe yönelim problemleri ($r = .19$, $p < .001$) ile pozitif yönde ilişkili olduğu, ancak dışa yönelim problemleri ($r = .04$, $p > .05$) ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Ayrıca, Z2’deki anne ergen ilişki niteliğinin Z2’deki içe yönelim problemleri ($r = -.24$, $p < .001$) ve dışa yönelim problemleri ile ($r = -.24$, $p < .001$) negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. **Erkekler için** yapısal korelasyonlar incelendiğinde ise Z1’de ergenin algıladığı ekonomik güçlüğü Z2’deki anne ergen ilişki niteliği ile ilişkili olmadığı ($r = -.09$, $p > .05$), içe yönelim problemleri ($r = .22$, $p < .001$) ve dışa yönelim problemleri ($r = .13$, $p < .05$) ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, Z2’deki anne ergen ilişki niteliğinin Z2’deki içe

yönelim problemleri ($r = -.15, p < .05$) ve dışa yönelim problemleri ile ($r = -.26, p < .001$) negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri İle İlgili Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Sonuçları

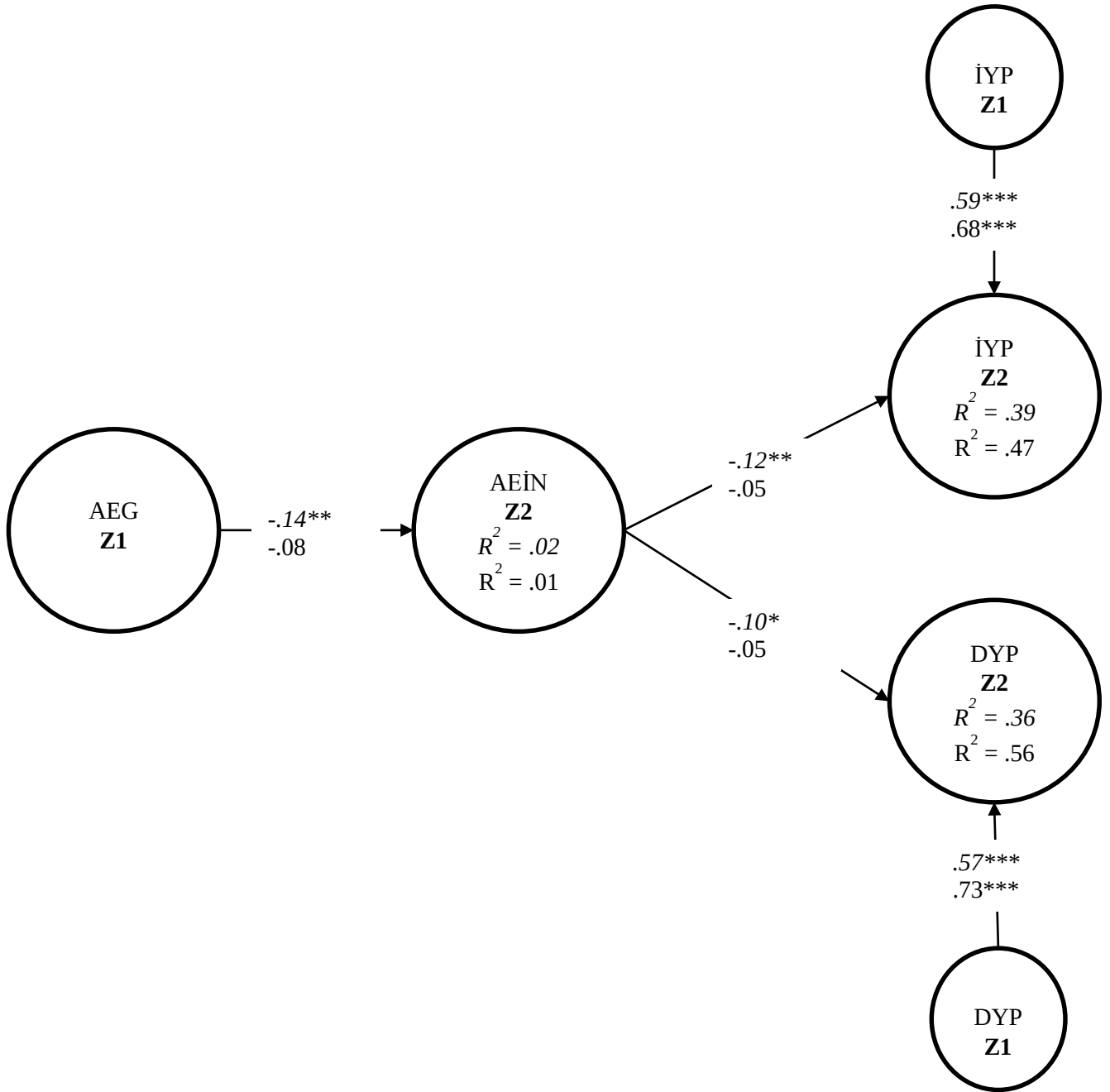
Bu bölümde ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Ergenin algıladığı ekonomik güçlük ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü belirlemek amacıyla oluşturulan model kızlar ve erkekler için ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modeli analiz sonuçlarına göre faktör yükü anlamlı olmayan olumsuz anne ergen ilişkisi boyutu, erkekler için yürütülen yapısal eşitlik modeli analizlerinden çıkarılmıştır.

Anılan modellerde, bağımsız değişken olan algılanan ekonomik güçlük (A) ile sonuç değişkenler olarak ele alınan içe yönelim (C1) ve dışa yönelim problemleri (C2) arasındaki yol sıfıra sabitlenmiştir. İçe yönelim (Z2) ile dışa yönelim problemleri (Z2); anne ergen ilişki niteliği (Z2) ile içe yönelim (Z1) ve dışa yönelim problemleri (Z1) arasındaki korelasyonlar anlamlı olduğundan bu değişkenlerin hataları birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, üretilen modelin veri ile kızlarda **kabul edilebilir** ($\chi^2(102, N = 442) = 316.33, p < .001, \chi^2/df = 3.10$, GFI = .92, AGFI = .88, NFI = .91, CFI = .94, RMSEA = .07; erkeklerde ise **iyi uyum** gösterdiği ($\chi^2(88, N = 390) = 144.11, p < .001, \chi^2/df = 1.64$, GFI = .96, AGFI

= .93, NFI = .96, CFI = .98, RMSEA = .04) görülmüştür. Modelde elde edilen ilişkiler ve gizil değişkenlerde açıklanan varyans değerleri Şekil 3.8’de ve dışsal değişkenler arasındaki ilişkiler Tablo 3.20’de gösterilmiştir.

Şekil 3. 8. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, AEİN: Anne Ergen İlişki Niteliği, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

*p < .05, **p < .01, ***p < .001.

Analiz sonuçları, kızlarda algılanan ekonomik güçlüğü Z2'deki anne ergen ilişkisi niteliğini, Z2'deki anne ergen ilişkisi niteliğinin ise hem Z2'deki içe yönelim problemlerini hem de dışa yönelim problemlerini negatif yönde yordadığını göstermektedir. Bununla birlikte erkeklerde algılanan ekonomik güçlüğü Z2'deki anne ergen ilişkisi niteliğini, Z2'deki anne ergen ilişkisi niteliğinin ise Z2'deki içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini yordamadığı görülmektedir.

Tablo 3. 20. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1 AEG (Z1)	2 İYP (Z1)	3 DYP (Z1)
1.AEG (Z1)	—		
2.İYP (Z1)	.25*** .29***	—	
3.DYP (Z1)	.11* .18**	.62*** .64***	—

Not: AEG: Algılanan Ekonomik Güçlük, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

*p < .05, **p < .01, ***p < .001.

Algılanan ekonomik güçlük, anne ergen ilişkisi niteliği, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri modelinde algılanan ekonomik güçlük (A) ile içe yönelim problemleri (C1) ve dışa yönelim problemleri (C2) arasındaki ilişkide anne ergen ilişkisi

niteliğinin aracı rolünü incelemek için algılanan ekonomik güçlük ile içe yönelim problemleri arasındaki yol ($A \longrightarrow C1$) ve algılanan ekonomik güçlük ile dışa yönelim problemleri arasındaki ($A \longrightarrow C2$) yol sırasıyla modele eklenmiştir.

Kızlar için üretilen modelde, analize dahil edilen algılanan ekonomik güçlük ile içe yönelim problemleri arasındaki yolun ($A \longrightarrow C1$) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($\beta = .06, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = 2.06, p > .05$). Anılan modelde, algılanan ekonomik güçlük ile dışa yönelim problemleri arasındaki yol ($A \longrightarrow C2$) analize dahil edildiğinde, bu yolun da anlamlı olmadığı ($\beta = -.06, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = 2.62, p > .05$). Dolayısıyla kızlarda algılanan ekonomik güçlük ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişki **tümüyle** anne davranışı tarafından açıklanmaktadır.

Erkeklerde algılanan ekonomik güçlüğü Z2'deki anne ergen ilişki niteliği, Z2'deki anne ergen ilişki niteliğinin ise Z2'deki içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile arasındaki ilişkiler anlamlı olmadığından, algılanan ekonomik güçlük ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolü incelenememiştir. Dorudan etkiler incelendiğinde, algılanan ekonomik güçlüğü içe yönelim problemleri ($\beta = .03, p > .05$) ve dışa yönelim problemleri üzerindeki etkisinin ($\beta = -.02, p > .05$) anlamlı olmadığı görülmüştür.

3.2.3. Eşler Arasındaki Çatışma ile İlgili Modeller

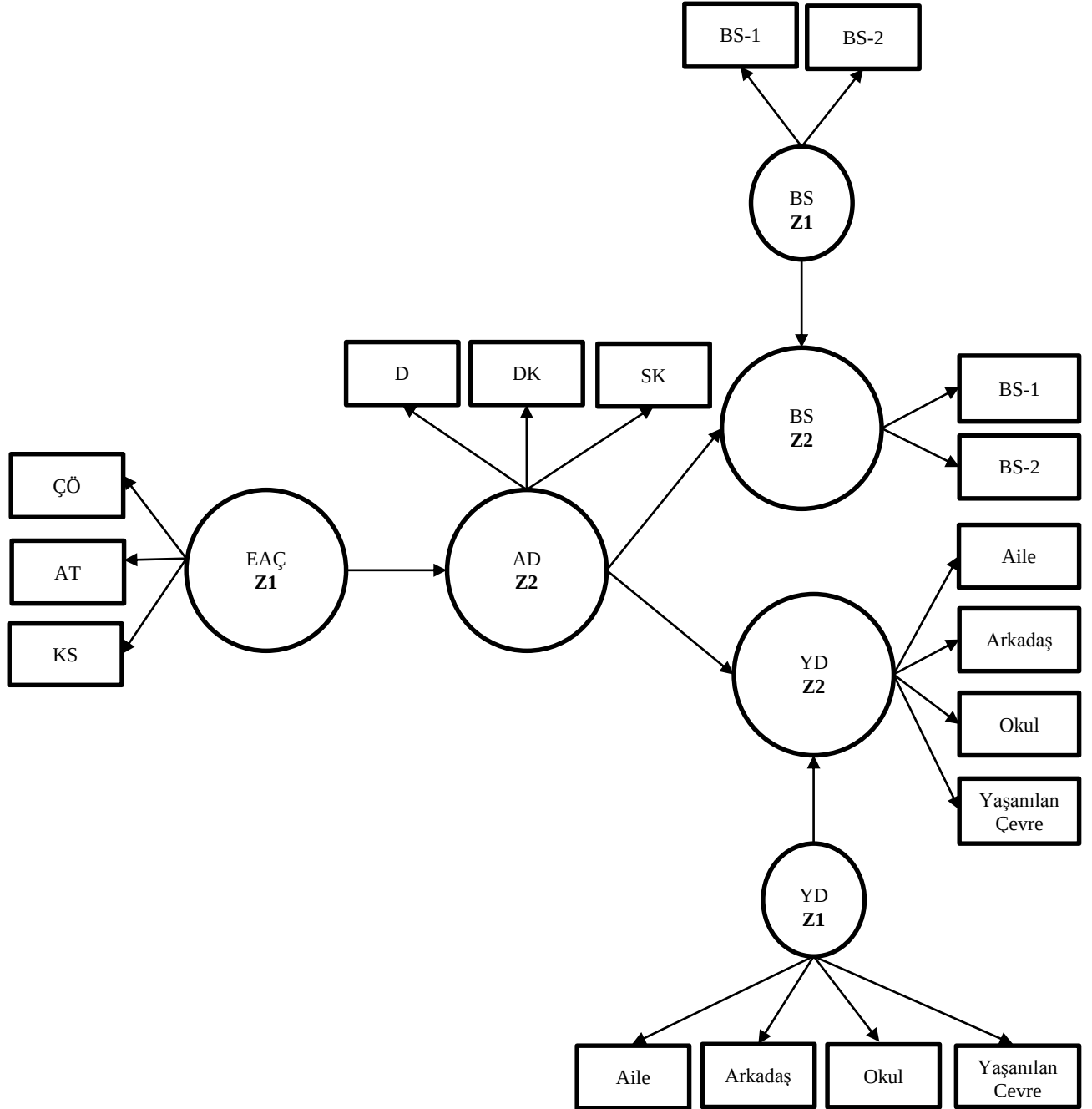
Bu bölümde araştırmanın bağımsız değişkenlerinden biri olan eşler arasındaki çatışma ile ilgili sırasıyla dört ayrı modelin analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Aşağıda ilk olarak ölçüm modellerinde gösterge değişkenlerin gizil değişkenlerle ne ölçüde ilişkili olduğunu ve gizil değişkenler arasındaki yapısal korelasyonları belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Daha sonra önerilen yapısal eşitlik modelleri analiz sonuçlarına değinilmiştir.

3.2.3.1. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli

Eşler arasındaki çatışma ile ilgili önerilen ilk kuramsal modelde (bkz., Şekil 3.9), bağımsız değişken olarak birinci zamandaki **eşler arasındaki çatışma**, aracı değişken olarak ikinci zamandaki **anne davranışı** ile sonuç değişkenler olarak ikinci zamandaki **benlik saygısı** ile **yaşam doyumu** arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Anne davranışının göstergeleri olarak destek, demokratik kontrol ve sınırlayıcı kontrol kullanılmış; yaşam doyumu aile, arkadaşlar, okul ve yaşanılan çevre boyutlarıyla; eşler arasındaki çatışma ise çatışmanın özellikleri, algılanan tehdit ve kendini suçlama boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Benlik saygısı ölçeğinin parsellenmiş boyutları (BS-1 ve BS-2) kullanılmıştır.

Şekil 3. 9. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model

Not: EAC: Eşler Arasındaki Çatışma, ÇÖ: Çatışmanın Özellikleri, AT: Algılanan Tehdit, KS: Kendini Suçlama, AD: Anne Davranışı, D: Destek, DK: Demokratik Kontrol, SK: Sınırlayıcı Kontrol, BS: Benlik Saygısı, BS-1: BS'nin parsellenmiş ilk boyutu, BS-2: BS'nin parsellenmiş ikinci boyutu, YD: Yaşam Doyumu.

Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuyla İlgili Ölçüm Modeli

Eşler arasındaki çatışma, anne davranışı, benlik saygısı ve yaşam doyumu ölçüm modeli kızlarda ve erkeklerde ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modellerinde, eşler arasındaki çatışma¹⁷, anne davranışı¹⁸, benlik saygısı¹⁹ (Z1 ve Z2’de) ve yaşam doyumunu²⁰ (Z1 ve Z2’de) içeren 6 gizil değişken ve 18 gösterge kullanılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, üretilen ölçüm modellerinin veri ile **iyi uyum** gösterdiği ve elde edilen standardize edilmiş faktör yüklerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Kızlar için $\chi^2 (114, N = 442) = 241.69, p < .001, \chi^2/df = 2.12, GFI = .94, AGFI = .91, NFI = .92, CFI = .95, RMSEA = .05$; erkekler için $\chi^2 (114, N = 390) = 202.31, p < .001, \chi^2/df = 1.78, GFI = .94, AGFI = .92, NFI = .92, CFI = .96, RMSEA = .04$ ’tür. Ölçüm modelleri için, elde edilen standardize edilmiş faktör yükleri ve gösterge değişkenlerin gizil değişkende açıkladıkları varyans değerleri Tablo 3.21’de gösterilmiştir.

¹⁷ Z1’de çatışmanın özellikleri, algılanan tehdit, kendini suçlama göstergeleriyle temsil edilmiştir.

¹⁸ Z2’de destek, demokratik kontrol ve sınırlayıcı kontrol göstergeleriyle temsil edilmiştir.

¹⁹ Z1 ve Z2’de ayrı ayrı BS-1ve BS-2 göstergeleriyle temsil edilmiştir.

²⁰ Z1 ve Z2’de ayrı ayrı aile, arkadaşlık, okul ve yaşanan çevre ile temsil edilmiştir.

Tablo 3. 21. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Ölçüm Modeli

	KIZ		ERKEK	
	Faktör Yükleri	R ²	Faktör Yükleri	R ²
Bağımsız Değişken				
Eşler arasındaki çatışma (Z1)				
Çatışmanın özellikleri	.92	.84	.82	.67
Algılanan tehdit	.45	.20	.56	.32
Kendini suçlama	.33	.11	.64	.41
Aracı Değişken				
Anne Davranışı (Z2)				
Destek	.94	.89	.85	.72
Demokratik kontrol	.70	.48	.83	.68
Sınırlayıcı kontrol	.29	.08	.12	.02
Sonuç Değişkenler				
Benlik Saygısı (Z1)				
BS-1	.87	.75	.77	.59
BS-2	.73	.53	.75	.56
Benlik Saygısı (Z2)				
BS-1	.88	.77	.77	.60
BS-2	.70	.49	.78	.61
Yaşam Doyumu (Z1)				
Aile	.80	.63	.86	.73
Arkadaşlar	.51	.26	.68	.46
Okul	.55	.30	.44	.19
Yaşanılan çevre	.54	.29	.55	.30
Yaşam Doyumu (Z2)				
Aile	.86	.75	.81	.65
Arkadaşlar	.62	.38	.71	.51
Okul	.42	.18	.42	.18
Yaşanılan çevre	.56	.31	.52	.26

Not: BS-1: BS'nin parsellenmiş ilk boyutu, BS-2: BS'nin parsellenmiş ikinci boyutu.

Eşler arasındaki çatışma, anne davranışı, benlik saygısı ve yaşam doyumu için ergenin cinsiyetine göre üretilen ölçüm modellerinde gizil değişkenler arasındaki yapısal ilişkiler Tablo 3.22'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 22. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar

Değişkenler	1 EAÇ (Z1)	2 AD (Z2)	3 BS (Z1)	4 BS (Z2)	5 YD (Z1)	6 YD (Z2)
1.EAÇ (Z1)	—					
2.AD (Z2)	<i>-.23***</i> <i>-.32***</i>	—				
3.BS (Z1)	<i>-.39***</i> <i>-.40***</i>	<i>.28**</i> <i>.21**</i>	—			
4.BS (Z2)	<i>-.32***</i> <i>-.37***</i>	<i>.46***</i> <i>.34***</i>	<i>.41***</i> <i>.54***</i>	—		
5.YD (Z1)	<i>-.60***</i> <i>-.59***</i>	<i>.47***</i> <i>.52***</i>	<i>.54***</i> <i>.39***</i>	<i>.39***</i> <i>.32***</i>	—	
6.YD (Z2)	<i>-.52***</i> <i>-.50***</i>	<i>.66***</i> <i>.57***</i>	<i>.44***</i> <i>.27***</i>	<i>.69***</i> <i>.54***</i>	<i>.60***</i> <i>.66***</i>	—

Not: EAÇ: Eşler Arasındaki Çatışma, AD: Anne Davranışı, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

* $p < .05$, ** $p < .01$. *** $p < .001$.

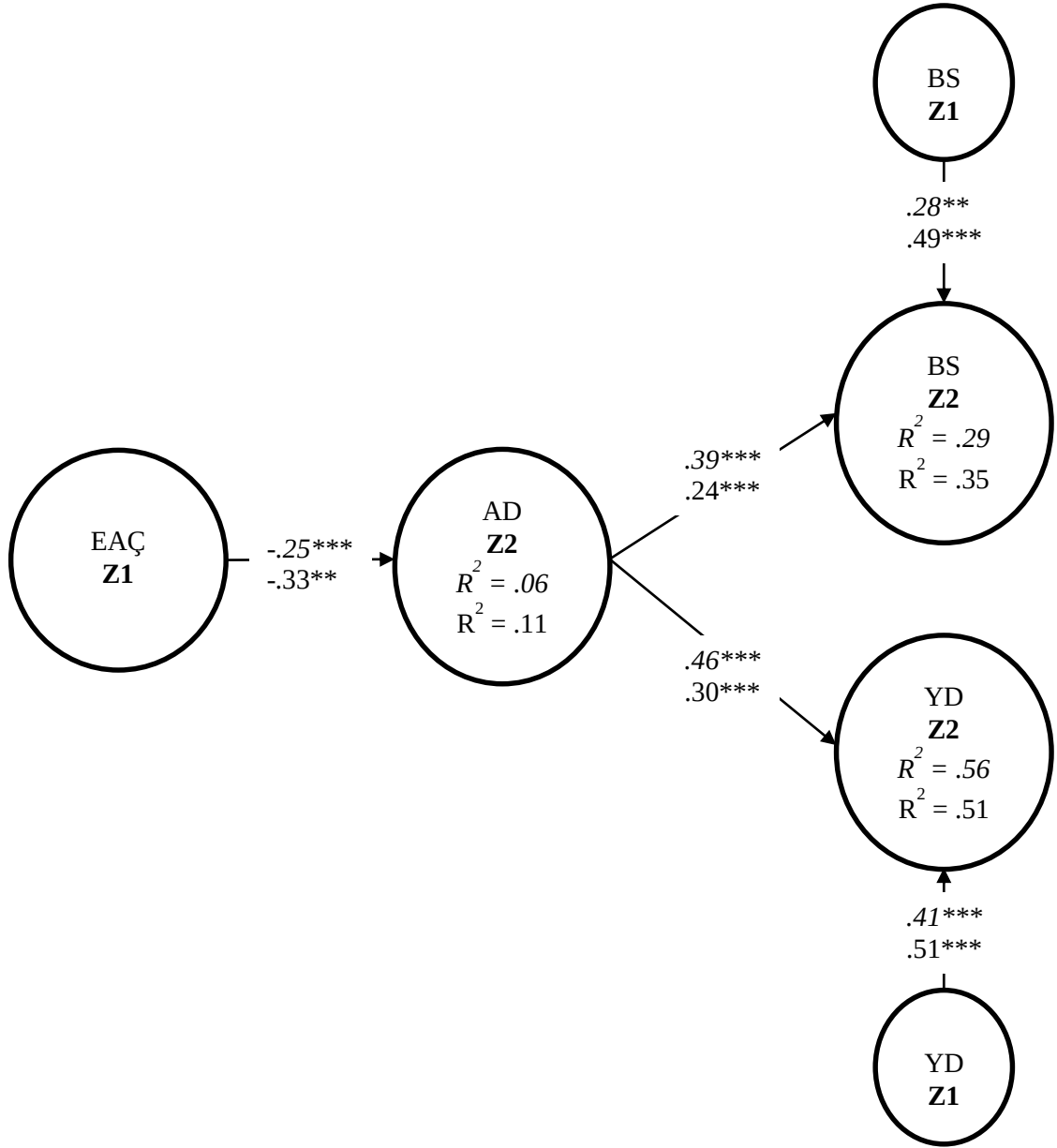
Kızlar için aracı etki modeline ait yapısal korelasyonlar incelendiğinde, Z1’de eşler arasındaki çatışmanın Z2’deki anne davranışı ($r = -.23, p < .001$), benlik saygısı ($r = -.32, p < .001$) ve yaşam doyumu ($r = -.52, p < .001$) ile negatif yönde; Z2’deki anne davranışının ise Z2’deki benlik saygısı ($r = .46, p < .001$) ve yaşam doyumu ile ($r = .66, p < .001$) pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. **Erkekler için** yapısal korelasyonlar incelendiğinde ise Z1’de eşler arasındaki çatışmanın Z2’deki anne davranışı ($r = -.32, p < .001$), benlik saygısı ($r = -.37, p < .001$) ve yaşam doyumu ($r = -.50, p < .001$) ile negatif yönde; Z2’deki anne davranışının ise Z2’deki benlik saygısı ($r = .34, p < .001$) ve yaşam doyumu ile ($r = .57, p < .001$) pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu İle İlgili Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Sonuçları

Bu bölümde eşler arasındaki çatışma ile ergenin benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Eşler arasındaki çatışma ile ergenin benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü belirlemek amacıyla oluşturulan model, kızlar ve erkekler için ayrı ayrı test edilmiştir. Bağımsız değişken olan eşler arasındaki çatışma (A) ile sonuç değişkenler olarak ele alınan benlik saygısı (C1) ve yaşam doyumu (C2) arasındaki yol sıfıra sabitlenmiştir. Benlik saygısı (Z2) ile yaşam doyumu (Z2); anne davranışı (Z2) ile benlik saygısı (Z1) ve yaşam doyumu (Z1) arasındaki korelasyonlar anlamlı olduğundan bu değişkenlerin hataları birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, üretilen modelin veri ile kızlarda **kabul edilebilir** ($\chi^2(118, N = 442) = 271.81, p < .001, \chi^2/df = 2.30, GFI = .94, AGFI = .91, NFI = .90, CFI = .94, RMSEA = .05$); erkeklerde ise **iyi uyum** gösterdiği ($\chi^2(118, N = 390) = 209.33, p < .001, \chi^2/df = 1.77, GFI = .94, AGFI = .92, NFI = .92, CFI = .96, RMSEA = .04$) görülmüştür. Modelde elde edilen ilişkiler ve gizil değişkenlerde açıklanan varyans değerleri Şekil 3.10'da ve dışsal değişkenler arasındaki ilişkiler Tablo 3.23'te gösterilmiştir.

Şekil 3. 10. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli

Not: EAC: Eşler Arasındaki Çatışma, AD: Anne Davranışı, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.
 $^{**}p < .01$, $^{***}p < .001$.

Analiz sonuçları incelendiğinde, kız ve erkek modellerinin her ikisinde de, eşler arasındaki çatışmanın Z2'deki anne davranışını negatif yönde; Z2'deki anne

davranışının Z2'deki benlik saygısı ve yaşam doyumu pozitif yönde yordadığı görülmüştür.

Tablo 3. 23. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1 EAÇ (Z1)	2 BS (Z1)	3 YD (Z1)
1.EAÇ (Z1)	—		
2.BS (Z1)	-.41*** -.41***	—	
3.YD (Z1)	-.62*** -.59***	.54*** .39***	—

Not: EAÇ: Eşler Arasındaki Çatışma, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

***p < .001.

Eşler arasındaki çatışma, anne davranışı, benlik saygısı ve yaşam doyumu modelinde eşler arasındaki çatışma (A) ile benlik saygısı (C1) ve yaşam doyumu (C2) arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü incelemek için eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki yol ($A \longrightarrow C1$) ve eşler arasındaki çatışma ile yaşam doyumu arasındaki ($A \longrightarrow C2$) yol sırasıyla modele eklenmiştir.

Kızlar için üretilen modelde, analize dahil edilen eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki yolun ($A \longrightarrow C1$) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($\beta = -.09, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2 (1) = 2.14, p > .05$). Anılan modelde, eşler arasındaki çatışma ile yaşam doyumu arasındaki yol ($A \longrightarrow C2$) analize dahil edildiğinde, bu yolun anlamlı olduğu ($\beta = -.24, p < .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olduğu görülmüştür ($\chi^2 (1)$

= 17.42, $p < .05$). Dolayısıyla kızlarda eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin **tümüyle**, eşler arasındaki çatışma ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin **kısmen** anne davranışı tarafından açıklandığı bulunmuştur.

Erkekler için üretilen modelde, analize dahil edilen eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki yolun ($A \longrightarrow C1$) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($\beta = -.07, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = 1.11, p > .05$). Anılan modelde, eşler arasındaki çatışma ile yaşam doyumu arasındaki yol ($A \longrightarrow C2$) analize dahil edildiğinde, bu yolun anlamlı olduğu ($\beta = -.14, p < .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olduğu görülmüştür ($\chi^2(1) = 4.12, p < .05$). Bu sonuçlar, erkeklerde eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin **tümüyle**, eşler arasındaki çatışma ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin **kısmen** anne davranışı tarafından açıklandığını göstermektedir.

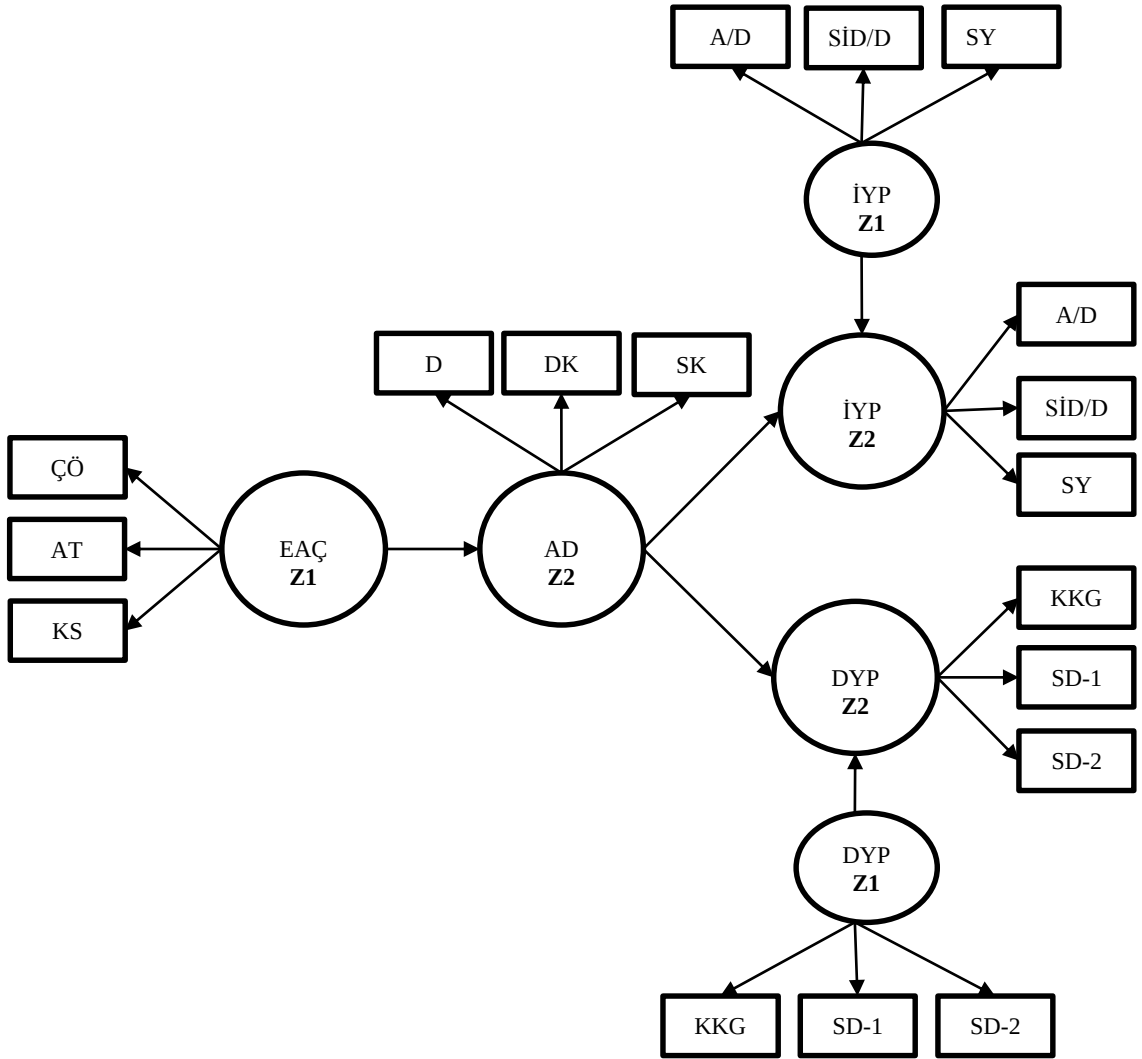
3.2.3.2. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli

Eşler arasındaki çatışma ile ilgili önerilen ikinci kuramsal modelde (bkz., Şekil 3.11), bağımsız değişken olarak birinci zamandaki **eşler arasındaki çatışma**, aracı değişken olarak ikinci zamandaki **anne davranışı** ile sonuç değişkenler olarak ikinci zamandaki **içe yönelim ve dışa yönelim problemleri** arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Eşler arasındaki çatışmanın göstergeleri olarak çatışmanın özellikleri, algılanan tehdit ve kendini suçlama; anne davranışının göstergeleri olarak destek, demokratik

kontrol ve sınırlayıcı kontrol kullanılmıştır. İçe yönelim problemleri, anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar; dışa yönelim problemleri ise, kurallara karşı gelme ve saldırgan davranışlar boyutunun parselleme sonucu elde edilen boyutları (SD-1 ve SD-2) olarak ele alınmıştır.

Şekil 3. 11. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model

Not: EAÇ: Eşler Arasındaki Çatışma, ÇÖ: Çatışmanın Özellikleri, AT: Algılanan Tehdit, KS: Kendini Suçlama, AD: Anne Davranışı, D: Destek, DK: Demokratik Kontrol, SK: Sınırlayıcı Kontrol, İYP: İçe Yönelim Problemleri, A/D: Anksiyete/Depresyon, SİD/D: Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon, SY: Somatik Yakınmalar, DYP: Dışa Yönelim Problemleri, KKG: Kurallara Karşı Gelme, SD-1: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ilk boyutu, SD-2: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ikinci boyutu.

Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim

Problemleriyle İlgili Ölçüm Modeli

Eşler arasındaki çatışma, anne davranışı, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ölçüm modeli kızlarda ve erkeklerde ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modellerinde, eşler arasındaki çatışma²¹, anne davranışı²², içe yönelim problemleri²³ (Z1 ve Z2'de) ve dışa yönelim problemleri²⁴ (Z1 ve Z2'de) içeren 6 gizil değişken ve 18 gösterge kullanılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, üretilen ölçüm modelinin veri ile kızlarda **kabul edilebilir** ($\chi^2(114, N = 442) = 283.80, p < .001, \chi^2/df = 2.49, GFI = .93, AGFI = .90, NFI = .91, CFI = .95, RMSEA = .06$); erkeklerde ise **iyi uyum** gösterdiği ($\chi^2(114, N = 390) = 206.05, p < .001, \chi^2/df = 1.81, GFI = .95, AGFI = .92, NFI = .94, CFI = .97, RMSEA = .05$) görülmüştür. Ölçüm modelleri için, elde edilen standardize edilmiş faktör yükleri ve gösterge değişkenlerin gizil değişkende açıkladıkları varyans değerleri Tablo 3.24'te gösterilmiştir.

²¹ Z1'de çatışmanın özellikleri, algılanan tehdit, kendini suçlama göstergeleriyle temsil edilmiştir.

²² Z2'de destek, demokratik kontrol ve sınırlayıcı kontrol göstergeleriyle temsil edilmiştir.

²³ Z1 ve Z2'de ayrı ayrı anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar göstergeleriyle temsil edilmiştir.

²⁴ Z1 ve Z2'de ayrı ayrı kurallara karşı gelme, SD-1 ve SD-2 ile temsil edilmiştir.

Tablo 3. 24. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Ölçüm Modeli

	KIZ		ERKEK	
	Faktör Yükleri	R ²	Faktör Yükleri	R ²
Bağımsız Değişken				
Eşler arasındaki çatışma (Z1)				
Çatışmanın özellikleri	.72	.52	.80	.64
Algılanan tehdit	.58	.34	.57	.34
Kendini suçlama	.39	.16	.66	.43
Aracı Değişken				
Anne Davranışı (Z2)				
Destek	.96	.93	.84	.70
Demokratik kontrol	.68	.47	.84	.70
Sınırlayıcı kontrol	.28	.08	.12	.01
Sonuç Değişkenler				
İçe Yönelim Problemleri (Z1)				
Anksiyete/depresyon	.84	.70	.77	.59
Sosyal içe dönüklük/depresyon	.64	.41	.63	.40
Somatik yakınmalar	.63	.40	.68	.47
İçe Yönelim Problemleri (Z2)				
Anksiyete/depresyon	.80	.65	.86	.74
Sosyal içe dönüklük/depresyon	.63	.40	.72	.52
Somatik yakınmalar	.59	.35	.54	.29
Dışa Yönelim Problemleri (Z1)				
Kurallara karşı gelme	.64	.40	.74	.54
SD-1	.86	.74	.85	.72
SD-2	.81	.66	.86	.73
Dışa Yönelim Problemleri (Z2)				
Kurallara karşı gelme	.60	.36	.68	.46
SD-1	.86	.74	.88	.78
SD-2	.85	.72	.84	.71

Eşler arasındaki çatışma, anne davranışı, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri için ergenin cinsiyetine göre üretilen ölçüm modellerinde gizil değişkenler arasındaki yapısal ilişkiler Tablo 3.25'te gösterilmiştir.

Tablo 3. 25. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar

Değişkenler	1 EAÇ (Z1)	2 AD (Z2)	3 İYP (Z1)	4 İYP (Z2)	5 DYP (Z1)	6 DYP (Z2)
1. EAÇ (Z1)	—					
2. AD (Z2)	<i>-.24***</i>	—				
3. İYP (Z1)	<i>.53***</i>	<i>-.22***</i>	—			
4. İYP (Z2)	<i>.38***</i>	<i>-.12</i>		—		
5. DYP (Z1)	<i>.34***</i>	<i>-.23***</i>	<i>.63***</i>	<i>.36***</i>	—	
6. DYP (Z2)	<i>.38***</i>	<i>-.20***</i>	<i>.65***</i>	<i>.46***</i>		—
	<i>.16*</i>	<i>-.30***</i>	<i>.31***</i>	<i>.70***</i>	<i>.59***</i>	
	<i>.26***</i>	<i>-.23***</i>	<i>.41***</i>	<i>.66***</i>	<i>.75***</i>	

Not: EAÇ: Eşler Arasındaki Çatışma, AD: Anne Davranışı, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

*p < .05, **p < .01. ***p < .001.

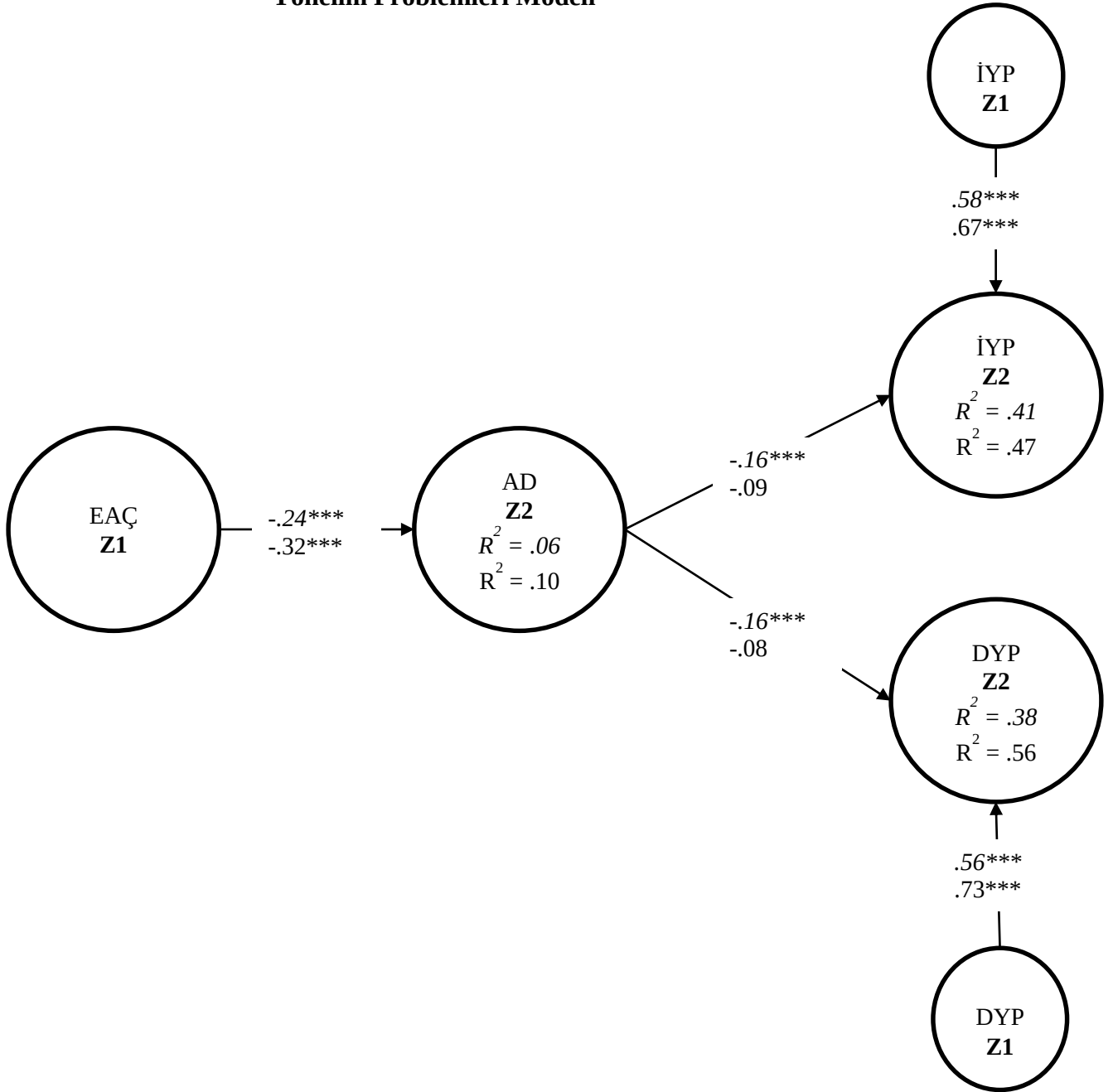
Kızlar için aracı etki modeline ait yapısal korelasyonlar incelendiğinde, Z1’de eşler arasındaki çatışmanın Z2’deki anne davranışı ile negatif yönde ($r = -.24, p < .001$), içe yönelim problemleri ($r = .38, p < .001$) ve dışa yönelim problemleri ($r = .16, p < .05$) ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Z2’deki anne davranışı ise Z2’deki içe yönelim problemleri ($r = -.30, p < .001$) ve dışa yönelim problemleri ile ($r = -.30, p < .001$) negatif yönde ilişkilidir. **Erkekler için** yapısal korelasyonlar incelendiğinde ise Z1’de eşler arasındaki çatışmanın Z2’deki anne davranışı ile negatif yönde ($r = -.32, p < .001$), içe yönelim problemleri ($r = .27, p < .001$) ve dışa yönelim problemleri ($r = .26, p < .001$) ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Z2’deki anne davranışı ise Z2’deki içe yönelim problemleri ($r = -.17, p < .01$) ve dışa yönelim problemleri ile ($r = -.23, p < .001$) negatif yönde ilişkilidir.

Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri İle İlgili Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Sonuçları

Bu bölümde eşler arasındaki çatışma ile ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Eşler arasındaki çatışma ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü belirlemek amacıyla oluşturulan model kızlar ve erkekler için ayrı ayrı test edilmiştir. Bağımsız değişken olan eşler arasındaki çatışma (A) ile sonuç değişkenler olarak ele alınan içe yönelim (C1) ve dışa yönelim problemleri (C2) arasındaki yol sıfıra sabitlenmiştir. İçe yönelim (Z2) ile dışa yönelim problemleri (Z2); anne davranışı (Z2) ile içe yönelim (Z1) ve dışa yönelim problemleri (Z1) arasındaki korelasyonlar anlamlı olduğundan bu değişkenlerin hataları birbiriyle ilişkilendirilmiştir (Erkeklerde aralarındaki korelasyonlar anlamlı olmayan anne davranışı (Z2) ile içe yönelim (Z1) problemleri değişkenlerinin hataları hariç). Yapılan analiz sonucunda, üretilen modelin veri ile kızlarda **kabul edilebilir** ($\chi^2(118, N = 442) = 291.11, p < .001, \chi^2/df = 2.47, GFI = .93, AGFI = .90, NFI = .91, CFI = .94, RMSEA = .06$); erkeklerde ise **iyi uyum** gösterdiği ($\chi^2(119, N = 390) = 210.75, p < .001, \chi^2/df = 1.77, GFI = .94, AGFI = .92, NFI = .93, CFI = .97, RMSEA = .04$) görülmüştür. Modelde elde edilen ilişkiler ve gizil değişkenlerde açıklanan varyans değerleri Şekil 3.12’de ve dışsal değişkenler arasındaki ilişkiler Tablo 3.26’da gösterilmiştir.

Şekil 3. 12. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli

Not: EAÇ: Eşler Arasındaki Çatışma, AD: Anne Davranışı, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.
 $**p < .01$, $***p < .001$.

Analiz sonuçları incelendiğinde, kızlarda eşler arasındaki çatışmanın Z2'deki anne davranışını; Z2'deki anne davranışının ise Z2'deki içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini negatif yönde yordadığı görülmüştür. Erkeklerde ise eşler arasındaki çatışma Z2'deki anne davranışını negatif yönde yordarken, Z2'deki anne davranışının Z2'deki içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini yordamadığı görülmüştür.

Tablo 3. 26. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Davranışı, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1 EAÇ (Z1)	2 İYP (Z1)	3 DYP (Z1)
1. EAÇ (Z1)	—		
2. İYP (Z1)	.54*** .38***	—	
3. DYP (Z1)	.33*** .37***	.62*** .64***	—

Not: EAÇ: Eşler Arasındaki Çatışma, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

***p < .001.

Eşler arasındaki çatışma, anne davranışı, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri modelinde eşler arasındaki çatışma (A) ile içe yönelim problemleri (C1) ve dışa yönelim problemleri (C2) arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolünü incelemek için eşler arasındaki çatışma ile içe yönelim problemleri arasındaki yol (A → C1) ve eşler arasındaki çatışma ile dışa yönelim problemleri arasındaki (A → C2) yol sırasıyla modele eklenmiştir.

Kızlar için üretilen modelde, analize dahil edilen eşler arasındaki çatışma ile içe yönelim problemleri arasındaki yolun ($A \longrightarrow C1$) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($\beta = .10, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = 2.76, p > .05$). Dolayısıyla kızlarda eşler arasındaki çatışma ile içe yönelim problemleri arasındaki ilişki **tümüyle** anne davranışı tarafından açıklanmaktadır.

Anılan modelde, eşler arasındaki çatışma ile dışa yönelim problemleri arasındaki yol ($A \longrightarrow C2$) analize dahil edildiğinde, bu yolun negatif yönde anlamlı olduğu ($\beta = -.11, p < .05$) görülmüştür. Eşler arasındaki çatışma ve dışa yönelim problemleri arasındaki gerçekte pozitif olan ilişkinin yapısal eşitlik modeli analizinde negatif ilişkiye dönmesi, modeldeki başka bir değişkenin baskılayıcı (supression) etkisine işaret ediyor görünmektedir. Conger (1974) baskılayıcı değişkeni regresyon eşitliğine girdiğinde başka bir değişkenin ya da birden çok değişkenin yordayıcı gücünü artıran bir değişken olarak tanımlamaktadır. Bu tür bir durumda, regresyon katsayısı ya beklenenden yüksek ya da negatif değer almaktadır. Maassen ve Bakker (2001) baskılayıcılığın özellikle model analizlerinde ve boylamsal çalışmalarda sık karşılaşılan bir durum olduğunu belirtmektedir. Maassen ve Bakker (2001) ayrıca, baskılamaya bağlı elde edilen beklenmedik sonuçların, araştırmanın hipotezleriyle örtüşmediği şeklinde yorumlanmaması, diğer bir deyişle baskılayıcı değişkenin tespit edilmesi ve kuramsal çerçeveye uygun değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedirler.

Bu doğrultuda, baskılayıcı etkiye neden olan değişkeni belirlemek için modeldeki değişkenlerin farklı kombinasyonlarını içerecek şekilde yapılan analizlerde,

Z1'deki ve Z2'deki dışa yönelim problemleri arasındaki yol modelden çıkarıldığında, diğer bir deyişle dışa yönelim problemlerinin önceki düzeyi kontrol edilmediğinde, eşler arasındaki çatışma ile dışa yönelim problemleri arasındaki yolun ($A \longrightarrow C2$) işaretinin pozitif olduğu ve anlamlı olmadığı ($\beta = .10, p > .05$) görülmüştür. Öyle görünüyor ki kızlarda Z1'deki eşler arasındaki çatışma ile Z2'deki dışa yönelim problemleri arasındaki korelasyon ($r = .16, p < .05$), modeldeki diğer tüm değişkenlerin birbiriyle olan korelasyonları içerisinde en düşüğü olduğundan ve Z1'deki eşler arasındaki çatışma Z1'deki dışa yönelim problemleriyle ($r = .34, p < .001$) Z2'deki dışa yönelim problemleriyle olduğundan ($r = .16, p < .05$) daha yüksek bir korelasyona sahip olduğundan, Z1'deki dışa yönelim problemlerinin Z1'deki eşler arası çatışma ile Z2'deki dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide baskılayıcı etkisi ortaya çıkmaktadır (Maassen ve Bakker, 2001). Dolayısıyla kızlarda eşler arasındaki çatışma ile dışa yönelim problemleri arasındaki ilişki de **tümüyle** anne davranışı tarafından açıklanmaktadır.

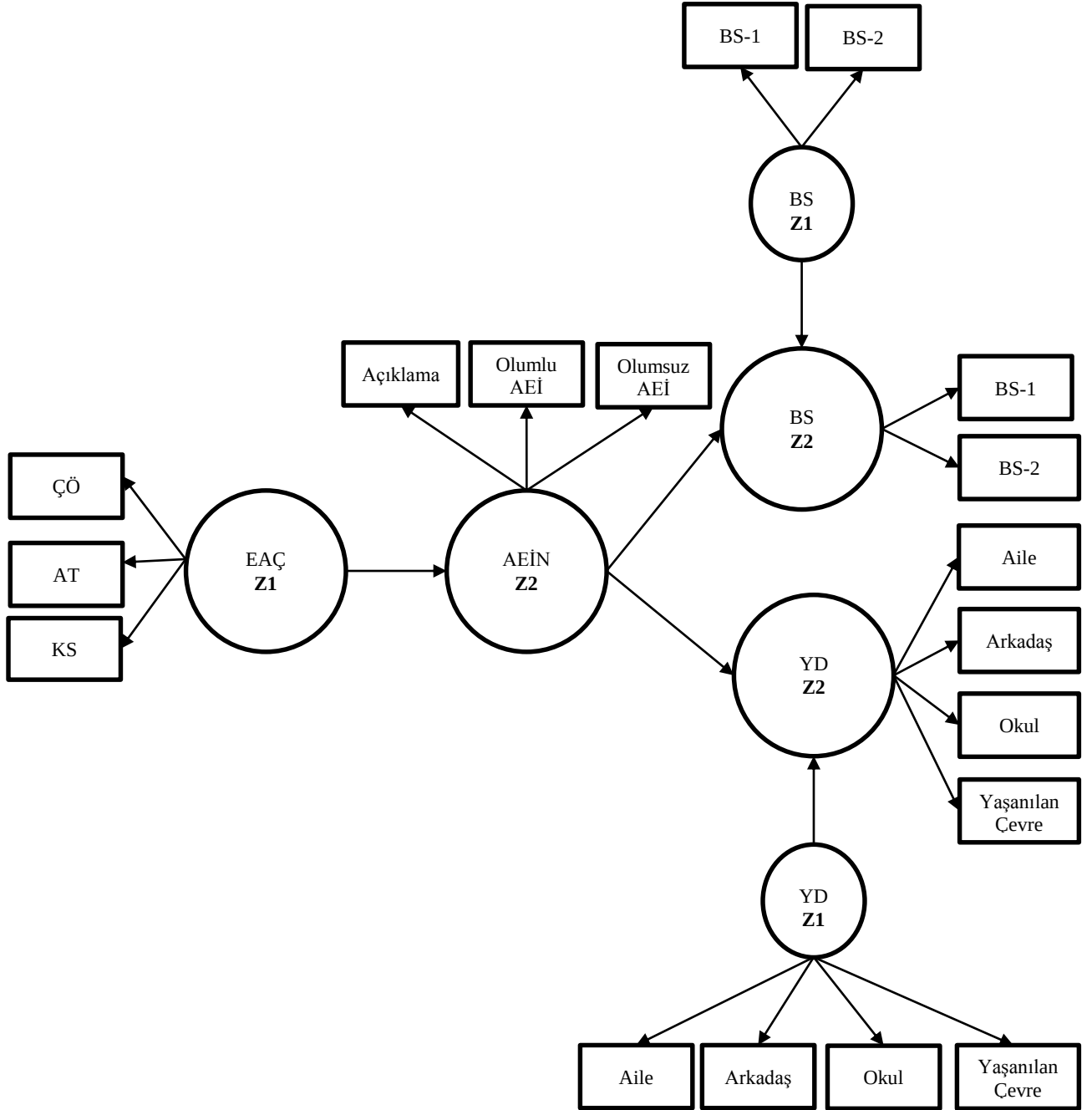
Erkeklerde Z2'deki anne davranışının Z2'deki içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile arasındaki ilişkiler anlamlı olmadığından, eşler arasındaki çatışma ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne davranışının aracı rolü incelenememiştir. Dorudan etkiler incelendiğinde, eşler arasındaki çatışmanın içe yönelim ($\beta = .02, p > .05$) ve dışa yönelim problemleri ($\beta = -.03, p > .05$) üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

3.2.3.3. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli

Eşler arasındaki çatışma ile ilgili önerilen üçüncü kuramsal modelde (bkz., Şekil 3.13), bağımsız değişken olarak birinci zamandaki **eşler arasındaki çatışma**, aracı değişken olarak ikinci zamandaki **anne ergen ilişki niteliği** ile sonuç değişkenler olarak ikinci zamandaki **benlik saygısı** ile **yaşam doyumu** arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Anne ergen ilişki niteliğinin göstergeleri olarak açıklama, olumlu anne ergen ilişkisi ve olumsuz anne ergen ilişkisi kullanılmış; yaşam doyumu aile, arkadaşlar, okul ve yaşanılan çevre boyutlarıyla; eşler arasındaki çatışma ise çatışmanın özellikleri, algılanan tehdit ve kendini suçlama boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Benlik saygısı ölçeğinin parsellenmiş boyutları (BS-1 ve BS-2) kullanılmıştır.

Şekil 3. 13. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model

Not: EAC: Eşler Arasındaki Çatışma, ÇÖ: Çatışmanın Özellikleri, AT: Algılanan Tehdit, KS: Kendini Suçlama, AEİN: Anne Ergen İlişki Niteliği, BS: Benlik Saygısı, BS-1: BS'nin parsellenmiş ilk boyutu, BS-2: BS'nin parsellenmiş ikinci boyutu, YD: Yaşam Doyumu.

Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumuyla İlgili Ölçüm Modeli

Eşler arasındaki çatışma, anne ergen ilişki niteliği, benlik saygısı ve yaşam doyumu ölçüm modeli kızlarda ve erkeklerde ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modellerinde, eşler arasındaki çatışma²⁵, anne ergen ilişki niteliği²⁶, benlik saygısı²⁷ (Z1 ve Z2’de) ve yaşam doyumunu²⁸ (Z1 ve Z2’de) içeren 6 gizil değişken ve 18 gösterge kullanılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, üretilen ölçüm modellerinin veri ile **kabul edilebilir uyum** gösterdiği ve elde edilen standardize edilmiş faktör yüklerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Kızlar için $\chi^2 (114, N = 442) = 273.86, p < .001, \chi^2/df = 2.40$, GFI = .94, AGFI = .91, NFI = .90, CFI = .94, RMSEA = .06; erkekler için $\chi^2 (114, N = 390) = 279.54, p < .001, \chi^2/df = 2.45$, GFI = .93, AGFI = .89, NFI = .89, CFI = .93, RMSEA = .06’dır. Ölçüm modelleri için, elde edilen standardize edilmiş faktör yükleri ve gösterge değişkenlerin gizil değişkende açıkladıkları varyans değerleri Tablo 3.27’de gösterilmiştir.

²⁵ Z1’de çatışmanın özellikleri, algılanan tehdit, kendini suçlama göstergeleriyle temsil edilmiştir.

²⁶ Z2’de açıklama, olumlu anne ergen ilişkisi ve olumsuz anne ergen ilişkisi göstergeleriyle temsil edilmiştir.

²⁷ Z1 ve Z2’de ayrı ayrı BS-1ve BS-2 göstergeleriyle temsil edilmiştir.

²⁸ Z1 ve Z2’de ayrı ayrı aile, arkadaşlık, okul ve yaşanan çevre ile temsil edilmiştir.

Tablo 3. 27. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Ölçüm Modeli

	KIZ		ERKEK	
	Faktör Yükleri	R ²	Faktör Yükleri	R ²
Bağımsız Değişken				
Eşler arasındaki çatışma (Z1)				
Çatışmanın özellikleri	.91	.83	.82	.68
Algılanan tehdit	.45	.20	.56	.32
Kendini suçlama	.33	.11	.64	.40
Aracı Değişken				
Anne Ergen İlişki Niteliği (Z2)				
Açıklama	.71	.50	.74	.55
Olumlu Anne Ergen İlişkisi	.90	.82	.88	.77
Olumsuz Anne Ergen İlişkisi	.40	.16	.06 ^a	.00
Sonuç Değişkenler				
Benlik Saygısı (Z1)				
BS-1	.87	.76	.76	.58
BS-2	.72	.52	.75	.57
Benlik Saygısı (Z2)				
BS-1	.89	.79	.76	.58
BS-2	.69	.48	.80	.63
Yaşam Doyumu (Z1)				
Aile	.78	.61	.85	.72
Arkadaşlar	.52	.27	.68	.46
Okul	.55	.31	.44	.19
Yaşanılan çevre	.55	.30	.56	.31
Yaşam Doyumu (Z2)				
Aile	.86	.74	.80	.64
Arkadaşlar	.61	.38	.72	.52
Okul	.42	.18	.43	.18
Yaşanılan çevre	.56	.31	.51	.26

Not: BS-1: BS'nin parsellenmiş ilk boyutu, BS-2: BS'nin parsellenmiş ikinci boyutu. a: anlamlı değil.

Eşler arasındaki çatışma, anne ergen ilişki niteliği, benlik saygısı ve yaşam doyumu için ergenin cinsiyetine göre üretilen ölçüm modellerinde gizil değişkenler arasındaki yapısal ilişkiler Tablo 3.28'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 28. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeliyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar

Değişkenler	1 EAÇ (Z1)	2 AEİN (Z2)	3 BS (Z1)	4 BS (Z2)	5 YD (Z1)	6 YD (Z2)
1. EAÇ (Z1)	—					
2. AEİN (Z2)	<i>-.26***</i> <i>-.17**</i>	—				
3. BS (Z1)	<i>-.40***</i> <i>-.41***</i>	<i>.37***</i> <i>.14*</i>	—			
4. BS (Z2)	<i>-.32***</i> <i>-.37***</i>	<i>.40***</i> <i>.24***</i>	<i>.40***</i> <i>.54***</i>	—		
5. YD (Z1)	<i>-.60***</i> <i>-.59***</i>	<i>.46***</i> <i>.41***</i>	<i>.54***</i> <i>.39***</i>	<i>.39***</i> <i>.32***</i>	—	
6. YD (Z2)	<i>-.52***</i> <i>-.50***</i>	<i>.64***</i> <i>.50***</i>	<i>.44***</i> <i>.27***</i>	<i>.68***</i> <i>.54***</i>	<i>.60***</i> <i>.66***</i>	—

Not: EAÇ: Eşler Arasındaki Çatışma, AEİN: Anne Ergen İlişki Niteliği, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.
*p < .05, **p < .01. ***p < .001.

Kızlar için aracı etki modeline ait yapısal korelasyonlar incelendiğinde, Z1’de eşler arasındaki çatışmanın Z2’deki anne ergen ilişki niteliği ($r = -.26, p < .001$), benlik saygısı ($r = -.32, p < .001$) ve yaşam doyumu ($r = -.52, p < .001$) ile negatif yönde; Z2’deki anne ergen ilişki niteliğinin ise Z2’deki benlik saygısı ($r = .40, p < .001$) ve yaşam doyumu ile ($r = .64, p < .001$) pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Erkekler için yapısal korelasyonlar incelendiğinde ise Z1’de eşler arasındaki çatışmanın Z2’deki anne ergen ilişki niteliği ($r = -.17, p < .01$), benlik saygısı ($r = -.37, p < .001$) ve yaşam doyumu ($r = -.50, p < .001$) ile negatif yönde; Z2’deki anne ergen ilişki niteliğinin ise Z2’deki benlik saygısı ($r = .24, p < .001$) ve yaşam doyumu ile ($r = .50, p < .001$) pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

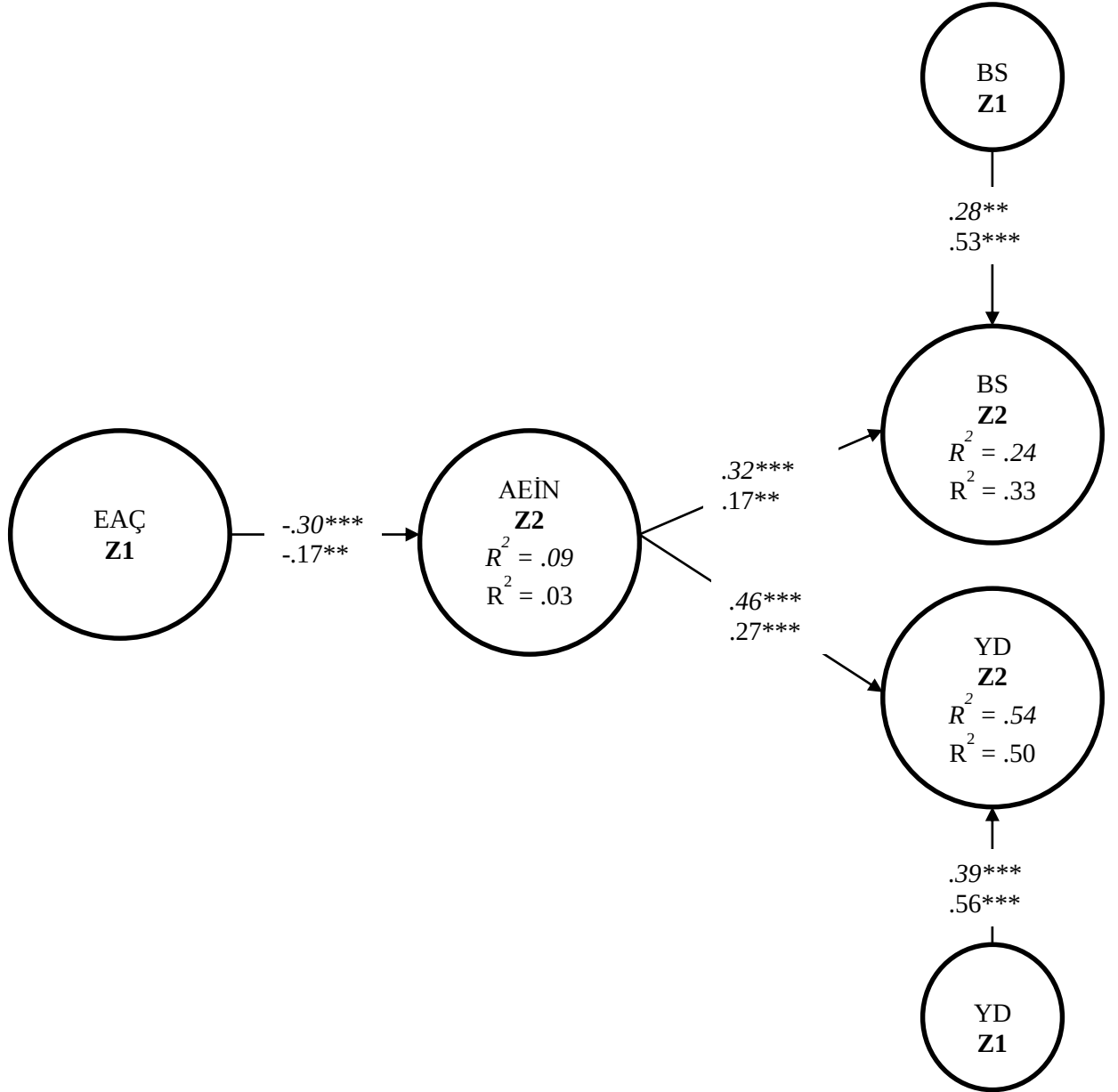
Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu İle İlgili Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Sonuçları

Bu bölümde eşler arasındaki çatışma ile ergenin benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Eşler arasındaki çatışma ile ergenin benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü belirlemek amacıyla oluşturulan model kızlar ve erkekler için ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modeli analiz sonuçlarına göre faktör yükü anlamlı olmayan olumsuz anne ergen ilişkisi boyutu, erkekler için yürütülen yapısal eşitlik modeli analizlerinden çıkarılmıştır.

Anılan modellerde, bağımsız değişken olan eşler arasındaki çatışma (A) ile sonuç değişkenler olarak ele alınan benlik saygısı (C1) ve yaşam doyumu (C2) arasındaki yol sıfıra sabitlenmiştir. Benlik saygısı (Z2) ile yaşam doyumu (Z2); anne ergen ilişki niteliği (Z2) ile benlik saygısı (Z1) ve yaşam doyumu (Z1) arasındaki korelasyonlar anlamlı olduğundan bu değişkenlerin hataları birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, üretilen modelin veri ile kızlarda **kabul edilebilir** ($\chi^2(118, N = 442) = 299.57, p < .001, \chi^2/df = 2.54, GFI = .93, AGFI = .90, NFI = .90, CFI = .93, RMSEA = .06$); erkeklerde ise **iyi uyum** gösterdiği ($\chi^2(102, N = 390) = 187.53, p < .001, \chi^2/df = 1.84, GFI = .94, AGFI = .92, NFI = .92, CFI = .96, RMSEA = .05$) görülmüştür. Modelde elde edilen ilişkiler ve gizil değişkenlerde açıklanan varyans değerleri Şekil 3.14'te ve dışsal değişkenler arasındaki ilişkiler Tablo 3.29'da gösterilmiştir.

Şekil 3. 14. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modeli

Not: EAC: Eşler Arasındaki Çatışma, AEİN: Anne Ergen İlişki Niteliği, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.
 $^{**}p < .01$, $^{***}p < .001$.

Analiz sonuçları incelendiğinde kız ve erkek modellerinin her ikisinde de, Z1'deki eşler arasındaki çatışmanın Z2'deki anne ergen ilişki niteliğini negatif yönde; Z2'deki anne ergen ilişki niteliğinin Z2'deki benlik saygısı ve yaşam doyumu pozitif yönde yordadığı görülmüştür.

Tablo 3. 29. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1 EAÇ (Z1)	2 BS (Z1)	3 YD (Z1)
1.EAÇ (Z1)	—		
2.BS (Z1)	-.41*** -.42***	—	
3.YD (Z1)	-.62*** -.59***	.54*** .40***	—

Not: AEG: Eşler Arasındaki Çatışma, BS: Benlik Saygısı, YD: Yaşam Doyumu. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

***p < .001.

Eşler arasındaki çatışma, anne ergen ilişki niteliği, benlik saygısı ve yaşam doyumu modelinde eşler arasındaki çatışma (A) ile benlik saygısı (C1) ve yaşam doyumu (C2) arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü incelemek için eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki yol (A → C1) ve eşler arasındaki çatışma ile yaşam doyumu arasındaki yol (A → C2) sırasıyla modele eklenmiştir.

Kızlar için üretilen modelde, analize dahil edilen eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki yolun (A → C1) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($\beta = -$

.09, $p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2 (1) = 1.77, p > .05$). Anılan modelde, eşler arasındaki çatışma ile yaşam doyumu arasındaki yol ($A \longrightarrow C2$) analize dahil edildiğinde, bu yolun anlamlı olduğu ($\beta = -.22, p < .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olduğu görülmüştür ($\chi^2 (1) = 14.77, p < .05$). Dolayısıyla kızlarda eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki ilişki **tümüyle**, eşler arasındaki çatışma ile yaşam doyumu arasındaki ilişki ise **kısmen** anne ergen ilişki niteliği tarafından açıklanmaktadır.

Erkekler için üretilen modelde, analize dahil edilen eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki yolun ($A \longrightarrow C1$) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($\beta = -.11, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2 (1) = 2.76, p > .05$). Anılan modelde, eşler arasındaki çatışma ile yaşam doyumu arasındaki yol ($A \longrightarrow C2$) analize dahil edildiğinde, bu yolun anlamlı olduğu ($\beta = -.17, p < .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olduğu görülmüştür ($\chi^2 (1) = 6.28, p < .05$). Dolayısıyla erkeklerde eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki ilişki **tümüyle**, eşler arasındaki çatışma ile yaşam doyumu arasındaki ilişki ise **kısmen** anne ergen ilişki niteliği tarafından açıklanmaktadır.

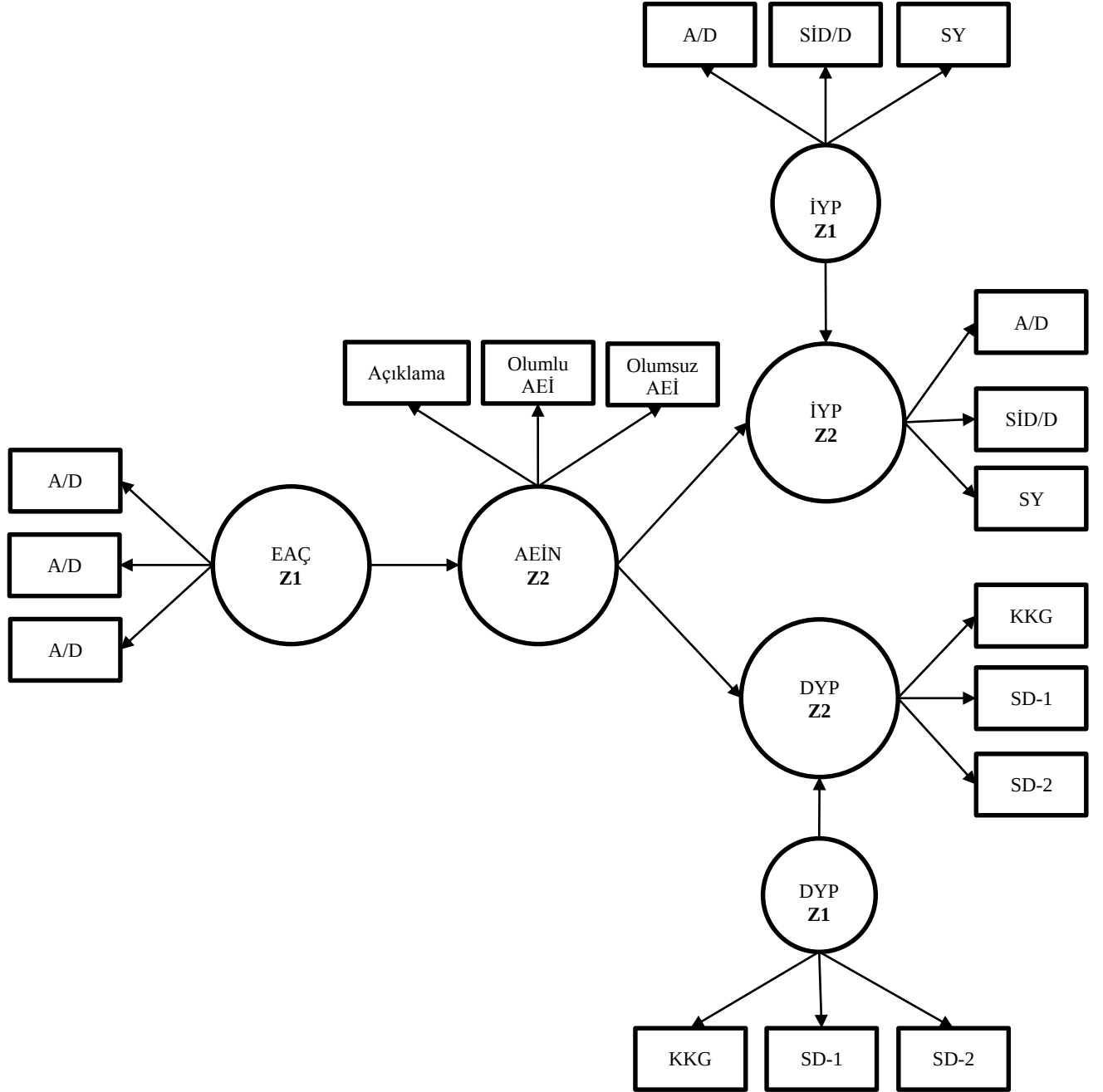
3.2.3.4. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli

Eşler arasındaki çatışma ile ilgili önerilen dördüncü kuramsal modelde (bkz., Şekil 3.15), bağımsız değişken olarak birinci zamandaki **eşler arasındaki çatışma**, aracı değişken olarak ikinci zamandaki **anne ergen ilişki niteliği** ile sonuç değişkenler

olarak ikinci zamandaki **ie yönelim** ve **dışa yönelim problemleri** arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Anne ergen ilişki niteliğinin göstergeleri olarak açıklama, olumlu anne ergen ilişkisi ve olumsuz anne ergen ilişkisi; eşler arasındaki çatışma için ise çatışmanın özellikleri, algılanan tehdit ve kendini suçlama kullanılmış; ie yönelim problemleri, anksiyete/depresyon, sosyal ie dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar; dışa yönelim problemleri ise, kurallara karşı gelme ve saldırgan davranışlar boyutunun parselleme sonucu elde edilen boyutları (SD-1 ve SD-2) olarak ele alınmıştır.

Şekil 3. 15. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Önerilen Kuramsal Model

Not: EAÇ: Eşler Arasındaki Çatışma, ÇÖ: Çatışmanın Özellikleri, AT: Algılanan Tehdit, KS: Kendini Suçlama, AEİN: Anne Ergen İlişki Niteliği, İYP: İçe Yönelim Problemleri, A/D: Anksiyete/Depresyon, SİD/D: Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon, SY: Somatik

Yakınmalar, DYP: Dışa Yönelim Problemleri, KKG: Kurallara Karşı Gelme, SD-1: Saldırgan Davranışların parsellenmiş ilk boyutu, SD-2: Saldırgan Davranışların parsellenmiş ikinci boyutu.

Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleriyle İlgili Ölçüm Modeli

Eşler arasındaki çatışma, anne ergen ilişki niteliği, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ölçüm modeli kızlarda ve erkeklerde ayrı ayrı test edilmiştir. Ölçüm modellerinde, eşler arasındaki çatışma²⁹, anne ergen ilişki niteliği³⁰, içe yönelim problemleri³¹ (Z1 ve Z2’de) ve dışa yönelim problemleri³² (Z1 ve Z2’de) içeren 6 gizil değişken ve 18 gösterge kullanılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, üretilen ölçüm modelinin veri ile **kabul edilebilir** uyum gösterdiği görülmüştür. Kızlar için $\chi^2 (114, N = 442) = 358.77, p < .001, \chi^2/df = 3.15, GFI = .92, AGFI = .87, NFI = .89, CFI = .92, RMSEA = .07$; erkekler için ise $\chi^2 (114, N = 390) = 269.80, p < .001, \chi^2/df = 2.37, GFI = .93, AGFI = .90, NFI = .92, CFI = .95, RMSEA = .06$ ’dır. Ölçüm modelleri için, elde edilen standardize edilmiş faktör yükleri ve gösterge değişkenlerin gizil değişkende açıkladıkları varyans değerleri Tablo 3.30’da gösterilmiştir.

²⁹ Z1’de çatışmanın özellikleri, algılanan tehdit, kendini suçlama göstergeleriyle temsil edilmiştir.

³⁰ Z2’de açıklama, olumlu anne ergen ilişkisi ve olumsuz anne ergen ilişkisi göstergeleriyle temsil edilmiştir.

³¹ Z1 ve Z2’de ayrı ayrı anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar göstergeleriyle temsil edilmiştir.

³² Z1 ve Z2’de ayrı ayrı kurallara karşı gelme, SD-1 ve SD-2 ile temsil edilmiştir.

Tablo 3. 30. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Ölçüm Modeli

	KIZ		ERKEK	
	Faktör Yükleri	R ²	Faktör Yükleri	R ²
Bağımsız Değişken				
Eşler arasındaki çatışma (Z1)				
Çatışmanın özellikleri	.72	.52	.80	.64
Algılanan tehdit	.58	.34	.57	.33
Kendini suçlama	.39	.15	.66	.43
Aracı Değişken				
Anne Ergen İlişki Niteliği (Z2)				
Açıklama	.69	.48	.80	.64
Olumlu Anne Ergen İlişkisi	.94	.88	.82	.66
Olumsuz Anne Ergen İlişkisi	.38	.14	.02 ^a	.00
Sonuç Değişkenler				
İçe Yönelim Problemleri (Z1)				
Anksiyete/depresyon	.84	.70	.77	.59
Sosyal içe dönüklük/depresyon	.64	.40	.63	.40
Somatik yakınmalar	.63	.40	.68	.47
İçe Yönelim Problemleri (Z2)				
Anksiyete/depresyon	.80	.65	.86	.74
Sosyal içe dönüklük/depresyon	.63	.40	.72	.52
Somatik yakınmalar	.59	.34	.54	.29
Dışa Yönelim Problemleri (Z1)				
Kurallara karşı gelme	.64	.36	.74	.55
SD-1	.86	.74	.85	.71
SD-2	.81	.66	.86	.73
Dışa Yönelim Problemleri (Z2)				
Kurallara karşı gelme	.60	.36	.68	.46
SD-1	.86	.74	.88	.78
SD-2	.85	.73	.84	.71

SD-1: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ilk boyutu, SD-1: Saldırgan Davranışlar'ın parsellenmiş ikinci boyutu. a: anlamlı değil.

Eşler arasındaki çatışma, anne ergen ilişki niteliği, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri için ergenin cinsiyetine göre üretilen ölçüm modellerinde gizil değişkenler arasındaki yapısal ilişkiler Tablo 3.31'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 31. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modelleriyle İlgili Gizil Değişkenler Arasındaki Yapısal Korelasyonlar

Değişkenler	1 EAÇ (Z1)	2 AEİN (Z2)	3 İYP (Z1)	4 İYP (Z2)	5 DYP (Z1)	6 DYP (Z2)
1. EAÇ (Z1)	—					
2. AEİN (Z2)	<i>-.27***</i> <i>-.16*</i>	—				
3. İYP (Z1)	<i>.53***</i> <i>.38***</i>	<i>-.19**</i> <i>-.15*</i>	—			
4. İYP (Z2)	<i>.38***</i> <i>.27***</i>	<i>-.24***</i> <i>-.16*</i>	<i>.59***</i> <i>.66***</i>	—		
5. DYP (Z1)	<i>.34***</i> <i>.38***</i>	<i>-.23***</i> <i>-.29***</i>	<i>.63***</i> <i>.65***</i>	<i>.37***</i> <i>.46***</i>	—	
6. DYP (Z2)	<i>.16*</i> <i>.26***</i>	<i>-.24***</i> <i>-.26***</i>	<i>.32***</i> <i>.41***</i>	<i>.70***</i> <i>.66***</i>	<i>.59***</i> <i>.75***</i>	—

Not: EAÇ: Eşler Arasındaki Çatışma, AEİN: Anne Ergen İlişki Niteliği, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

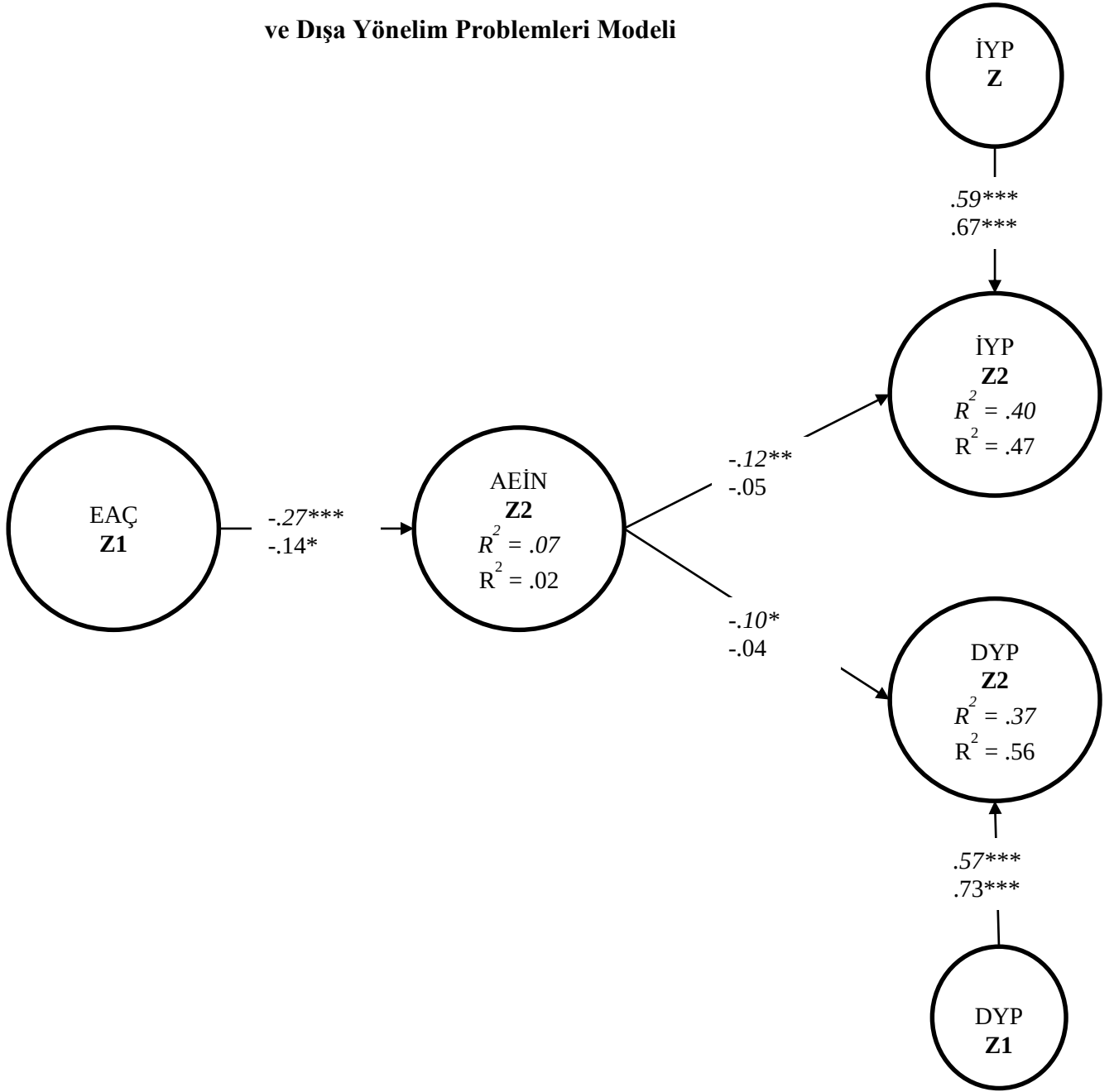
Kızlar için aracı etki modeline ait yapısal korelasyonlar incelendiğinde, Z1’de eşler arasındaki çatışmanın Z2’deki anne ergen ilişki niteliği ile negatif ($r = -.27$, $p < .001$), içe yönelim problemleri ($r = .38$, $p < .001$) ve dışa yönelim problemleri ($r = .16$, $p < .05$) ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca Z2’deki anne ergen ilişki niteliğinin Z2’deki içe yönelim problemleri ($r = -.24$, $p < .001$) ve dışa yönelim problemleri ile ($r = -.24$, $p < .001$) negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. **Erkekler için** yapısal korelasyonlar incelendiğinde ise Z1’de eşler arasındaki çatışmanın Z2’deki anne ergen ilişki niteliği ile negatif ($r = -.16$, $p < .05$), içe yönelim problemleri ($r = .27$, $p < .001$) ve dışa yönelim problemleri ($r = .26$, $p < .001$) ile pozitif yönde; Z2’deki anne ergen ilişki niteliğinin ise Z2’deki içe yönelim problemleri ($r = -.16$, $p < .05$) ve dışa yönelim problemleri ile ($r = -.26$, $p < .001$) negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri İle İlgili Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Sonuçları

Bu bölümde eşler arasındaki çatışma ile ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarına değinilmiştir.

Eşler arasındaki çatışma ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü belirlemek amacıyla oluşturulan model kızlar ve erkekler için ayrı ayrı test edilmiştir. Bağımsız değişken olan eşler arasındaki çatışma (A) ile sonuç değişkenler olarak ele alınan içe yönelim (C1) ve dışa yönelim problemleri (C2) arasındaki yol sıfıra sabitlenmiştir. İçe yönelim (Z2) ile dışa yönelim problemleri (Z2); anne ergen ilişki niteliği (Z2) ile içe yönelim (Z1) ve dışa yönelim problemleri (Z1) arasındaki korelasyonlar anlamlı olduğundan bu değişkenlerin hataları birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, üretilen modelin veri ile kızlarda **kabul edilebilir** ($\chi^2 (118, N = 442) = 364.91, p < .001, \chi^2/df = 3.09, GFI = .92, AGFI = .88, NFI = .89, CFI = .92, RMSEA = .07$); erkeklerde ise **iyi uyum** gösterdiği ($\chi^2 (102, N = 390) = 164.05, p < .001, \chi^2/df = 1.61, GFI = .95, AGFI = .93, NFI = .95, CFI = .98, RMSEA = .04$) görülmüştür. Modelde elde edilen ilişkiler ve gizil değişkenlerde açıklanan varyans değerleri Şekil 3.16'da ve dışsal değişkenler arasındaki ilişkiler Tablo 3.32'de gösterilmiştir.

Şekil 3. 16. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modeli

Not: EYAÇ: Eşler Arasındaki Çatışma, AEİN: Anne Ergen İlişki Niteliği, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Analiz sonuçları incelendiğinde, kız modelinde eşler arasındaki çatışmanın Z2'deki anne ergen ilişki niteliğini; Z2'deki anne ergen ilişki niteliğinin de Z2'deki içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini negatif yönde yordadığı görülmüştür. Erkeklerde ise eşler arasındaki çatışma Z2'deki anne ergen ilişki niteliğini negatif yönde yordarken; Z2'deki anne ergen ilişki niteliğinin Z2'deki içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini yordamadığı görülmüştür.

Tablo 3. 32. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişki Niteliği, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Modelinde Ele Alınan Dışsal Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1 EAÇ (Z1)	2 İYP (Z1)	3 DYP (Z1)
1. EAÇ (Z1)	—		
2. İYP (Z1)	.54*** .38***	—	
3. DYP (Z1)	.33*** .37***	.62*** .64***	—

Not: EAÇ: Eşler Arasındaki Çatışma, İYP: İçe Yönelim Problemleri, DYP: Dışa Yönelim Problemleri. Kızlara ait değerler italik olarak gösterilmiştir.
***p < .001.

Eşler arasındaki çatışma, anne ergen ilişki niteliği, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri modelinde eşler arasındaki çatışma (A) ile içe yönelim problemleri (C1) ve dışa yönelim problemleri (C2) arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü incelemek için eşler arasındaki çatışma ile içe yönelim problemleri arasındaki yol (A → C1) ve eşler arasındaki çatışma ile dışa yönelim problemleri arasındaki yol (A → C2) sırasıyla modele eklenmiştir.

Kızlar için üretilen modelde, analize dahil edilen eşler arasındaki çatışma ile içe yönelim problemleri arasındaki yolun ($A \longrightarrow C1$) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($\beta = .10, p > .05$) ve χ^2 değerinde anlamlı bir düşüşe neden olmadığı görülmüştür ($\chi^2(1) = 2.66, p > .05$). Dolayısıyla kızlarda eşler arasındaki çatışma ile içe yönelim problemleri arasındaki ilişki **tümüyle** anne ergen ilişki niteliği tarafından açıklanmaktadır.

Anılan modelde, eşler arasındaki çatışma ile dışa yönelim problemleri arasındaki yol ($A \longrightarrow C2$) analize dahil edildiğinde, bu yolun negatif yönde anlamlı olduğu ($\beta = -.10, p < .05$) görülmüştür. Eşler arasındaki çatışma ve dışa yönelim problemleri arasındaki gerçekte pozitif olan ilişkinin yapısal eşitlik modeli analizinde negatif ilişkiye dönmesi, modeldeki başka bir değişkenin baskılayıcı (supression) etkisine işaret ediyor görünmektedir. Baskılayıcı etkiye neden olan değişkeni belirlemek için modeldeki değişkenlerin farklı kombinasyonlarını içerecek şekilde yapılan analizlerde, Z1'deki ve Z2'deki dışa yönelim problemleri arasındaki yol modelden çıkarıldığında, diğer bir deyişle dışa yönelim problemlerinin önceki düzeyi kontrol edilmediğinde, eşler arasındaki çatışma ile dışa yönelim problemleri arasındaki yolun ($A \longrightarrow C2$) işaretinin pozitif olduğu ve anlamlı olmadığı ($\beta = .11, p > .05$) görülmüştür. Öyle görünüyor ki kızlarda Z1'deki eşler arasındaki çatışma ile Z2'deki dışa yönelim problemleri arasındaki korelasyon ($r = .16, p < .05$), modeldeki diğer tüm değişkenlerin birbiriyle olan korelasyonları içerisinde oldukça düşük olduğundan ve Z1'deki eşler arasındaki çatışma Z1'deki dışa yönelim problemleriyle ($r = .34, p < .001$) Z2'deki dışa yönelim problemleriyle olduğundan ($r = .16, p < .05$) daha yüksek bir korelasyona sahip olduğundan, Z1'deki dışa yönelim problemlerinin Z1'deki eşler arasındaki çatışma ile Z2'deki

dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide baskılayıcı etkisi ortaya çıkmaktadır (Maassen ve Bakker, 2001). Dolayısıyla kızlarda eşler arasındaki çatışma ile dışa yönelim problemleri arasındaki ilişki de **tümüyle** anne davranışı tarafından açıklanmaktadır.

Erkeklerde Z2'deki anne ergen ilişki niteliğinin Z2'deki içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile arasındaki ilişkiler anlamlı olmadığından, eşler arasındaki çatışma ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolü incelenememiştir. Dorudan etkiler incelendiğinde, eşler arasındaki çatışmanın içe yönelim ($\beta = .02, p > .05$) ve dışa yönelim problemleri ($\beta = -.03, p > .05$) üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

Araştırmada algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma ile ilgili sınanan modellere ilişkin özet bulgular Tablo 3.33, Tablo 3.34 ve Tablo 3.35'te verilmiştir.

Tablo 3. 33. Algılanan Ekonomik Güçlük Modelleri ile İlgili Özet Bulgular

MODELLER	KIZLAR İÇİN	ERKEKLER İÇİN
AEG → AD	-	-
AD → BS	+	+
AEG → AD	-	-
AD → YD	+	+
AEG → AD	-	-
AD → İYP	-	-
AEG → AD	-	-
AD → DYP	-	-
AEG → AEİN	-	Anlamlı Değil
AEİN → BS	+	+
AEG → AEİN	-	Anlamlı Değil
AEİN → YD	+	+
AEG → AEİN	-	Anlamlı Değil
AEİN → İYP	-	Anlamlı Değil
AEG → AEİN	-	Anlamlı değil
AEİN → DYP	-	Anlamlı değil

Not: + istatistiksel olarak anlamlı olumlu etkiyi, - ise istatistiksel olarak anlamlı olumsuz etkiyi göstermektedir.

Tablo 3. 34. Eşler Arasındaki Çatışma Modelleri ile İlgili Özet Bulgular

MODELLER	KIZLAR İÇİN	ERKEKLER İÇİN
EAÇ → AD	-	-
AD → BS	+	+
EAÇ → AD	-	-
AD → YD	+	+
EAÇ → AD	-	-
AD → İYP	-	Anlamlı değil
EAÇ → AD	-	-
AD → DYP	-	Anlamlı değil
EAÇ → AEİN	-	-
AEİN → BS	+	+
EAÇ → AEİN	-	-
AEİN → YD	+	+
EAÇ → AEİN	-	-
AEİN → İYP	-	Anlamlı değil
EAÇ → AEİN	-	-
AEİN → DYP	-	Anlamlı değil

Not: + istatistiksel olarak anlamlı olumlu etkiyi, - ise istatistiksel olarak anlamlı olumsuz etkiyi göstermektedir.

Tablo 3. 35. Aracı Etkiler ile İlgili Özet Bulgular

		Algılanan Ekonomik Güçlük		Eşler Arasındaki Çatışma	
		Anne Davranışı	Anne Ergen İlişki Niteliği	Anne Davranışı	Anne Ergen İlişki Niteliği
Psikolojik İyi Hali	Benlik Saygısı	<i>T</i> K	<i>T</i> Sınamadı	<i>T</i> T	<i>T</i> T
	Yaşam Doyumu	<i>T</i> T	<i>T</i> Sınamadı	<i>K</i> K	<i>K</i> K
Davranış Problemleri	İçe Yönelim Problemleri	<i>T</i> T	<i>T</i> Sınamadı	<i>T</i> Sınamadı	<i>T</i> Sınamadı
	Dışa Yönelim Problemleri	<i>T</i> T	<i>T</i> Sınamadı	<i>T</i> Sınamadı	<i>T</i> Sınamadı

T: Tam aracı, K: Kısmi aracı; Kızlara ait sonuçlar italik olarak gösterilmiştir.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırmada aile içerisindeki olumsuz yaşam olayları (algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma), anne ergen ilişkisi (anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği) ile ergenin psikolojik iyilik hali (benlik saygısı ve yaşam doyumu) ve davranış problemleri arasındaki ilişkilerin aile stres modeli çerçevesinde ergen bildirimine dayalı ve boylamsal olarak incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu bölümde çalışmamızda önerilen kuramsal modellerle ilgili betimsel ve yapısal eşitlik modeli analizleri sonucu elde edilen bulguların tartışılmasına yer verilmiştir. Aşağıda ilk olarak önerilen modellerde yordayıcı (algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma), aracı (anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği) ve sonuç değişkenlerle (benlik saygısı, yaşam doyumu, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri) ilgili betimsel analiz sonuçları tartışılmıştır. Daha sonra yapısal eşitlik modeli analiz sonuçlarına geçilmiş ve sırasıyla, yordayıcı değişkenlerden algılanan ekonomik güçlük, aracı ve sonuç değişkenler arasındaki ilişkilere dair araştırma sonuçları tartışılmıştır. Ardından algılanan ekonomik güçlük ile sonuç değişkenler arasındaki ilişkide anne ergen ilişkisinin aracı rolüne yönelik bulgular tartışılmıştır. Daha sonra yordayıcı değişkenlerden eşler arasındaki çatışma, aracı ve sonuç değişkenler arasındaki ilişkilere dair araştırma sonuçları tartışılmıştır. Son olarak, eşler arasındaki çatışma ile sonuç değişkenler arasındaki ilişkide anne ergen ilişkisinin aracı rolüne yönelik bulgular tartışılmıştır.

4.1. Önerilen Modellerde Yordayıcı, Aracı ve Sonuç Değişkenlerle İlgili Betimsel Bulguların Tartışılması

Önerilen modellerde algılanan ekonomik güçlük, eşler arasındaki çatışma, anne ergen ilişkisi, benlik saygısı, yaşam doyumu, içe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin, ergenin cinsiyetine ve ölçme zamanına göre farklılaşp farklılaşmadığı yaştın kontrol edildiği tekrarlı ölçüm varyans analizleriyle incelenmiştir. Bu kapsamda aşağıda ilk önce cinsiyete bağlı, ardından zamana bağlı farklılıklara ilişkin bulgular tartışılmıştır.

Çalışmamızda algılanan ekonomik güçlük açısından cinsiyete bağlı bir farklılık elde edilmemiştir. Bir başka deyişle, kızlarla erkeklerin ailelerinin yaşadığı ekonomik zorluklara ilişkin algılarının benzer olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ele alınan ekonomik güçlük, yeterli yiyecek ve giyecek gibi maddi gereksinimleri karşılayamama, faturaları ödeyememe ve zorunlu harcamalarda kesintiye gitme gibi çok temel ekonomik durumları içerdiğinden kızlar ve erkeklerin değerlendirmelerinin benzer olması anlaşılır görünmektedir.

Eşler arasındaki çatışma açısından sonuçlara bakıldığında, alan yazındaki bazı bulgularla tutarlı olarak (Grych ve ark., 2000; Ulu ve Fışıloğlu, 2002) erkeklerin ana babaları arasındaki çatışmadan dolayı kendilerini kızlara kıyasla daha fazla suçladıkları görülmüştür. Çatışmanın içeriği çatışmanın ergenler üzerindeki etkisini belirlemede önemli bir faktördür. Eşler arasındaki çatışmanın içeriğinin ergenle ilişkili olması, diğer bir deyişle ergenin çatışmanın kendisinden kaynaklandığını düşünmesi, onların aile içerisindeki önemini ve ana babasının kendisiyle ilgili

duygularını sorgulamasına yol açarak kendilerini suçlamalarıyla sonuçlanabilmektedir. Ergenin çatışmadan dolayı kendini suçlaması çatışmaya bağlı yaşanan duygusal ve davranışsal problemleri artıran bir faktördür (Grych ve Fincham, 1990). Çatışmadan dolayı kendisini suçlayan ergenlerin özellikle depresyon ve kaygı gibi içe yönelim problemleri olmak üzere (Grych ve ark., 1992; Peksaygılı ve Güre, 2008), kurallara karşı gelme ve saldırganlık gibi dışa yönelim problemleri gösterme eğilimleri daha yüksektir (Peksaygılı ve Güre, 2008; Ulu ve Fışıloğlu, 2002). Ana babaları arasındaki çatışmadan dolayı kendini suçlayan ergenlerin, sorumluluk duygusuyla çatışmayı sona erdirmek için saldırgan davranışlarla araya girmeleri mümkündür. Bu tür davranışların, kısa dönemde etkili olma ihtimali bulunmakla birlikte, uzun dönemde saldırgan ve yıkıcı davranışları artırabileceği vurgulanmaktadır (Ulu ve Fışıloğlu, 2002).

Çalışmamızın aracı değişkenleri ile ilgili elde edilen sonuçlarda cinsiyete bağlı farklılıklar incelendiğinde, kızların erkeklere göre annelerinden daha fazla destek; erkeklerin ise daha fazla sınırlayıcı kontrol algıladıkları görülmüştür. Anne ergen ilişki niteliği açısından ise, erkeklerle kıyaslandığında kızlar anneleriyle ilişkilerinin daha olumlu olduğunu ve annelerine kendileri hakkında daha fazla açıklamada bulunduklarını belirtmişlerdir. Diğer bir deyişle, kızlar hem anne davranışının hem de anne ergen ilişki niteliğinin tüm olumlu yönlerinde (demokratik kontrol hariç) daha yüksek puan almışlardır. Kızların anneleriyle ilişkilerini erkeklere göre daha olumlu değerlendirdikleri yönündeki bulgular, alan yazındaki pek çok bulguyla tutarlıdır. Örneğin, Uçanok ve Güre (2014) erkeklerin ana babalarıyla ilişkilerinde daha fazla çatışma yaşadıklarını göstermiştir. Keijsers, Branje, Frijns, Finkenauer ve Meeus (2010) ergenlik döneminde ana babalardan sır

saklamanın arttığını ve bu artışın kızlara kıyasla erkeklerde daha belirgin olduğunu ortaya koymuştur. Shek (2008) ise ergenlikte zaman içerisinde ana babaların çocukları üzerindeki davranışsal kontrollerinin azaldığını, psikolojik kontrollerinin arttığını ve ana baba çocuk ilişki niteliğinde olumsuz yönde değişimler olduğunu, ancak erkeklerle kıyaslandığında kızların ana babalarıyla ilişkilerinin daha iyi olduğunu göstermiştir. Kızların anneleriyle olan ilişkilerinin erkeklere göre daha olumlu olduğu bulgusu, diğer pek çok çalışma tarafından da desteklenmiştir (Örn., Mandara, Murray, Telesford, Varner ve Richman, 2002; Shanahan, McHale, Crouter ve Osgood, 2007). Kızların anneleriyle olumlu ilişkilerinin, cinsiyete dayalı sosyalleşme ve ilişkiselliğe verilen önemle açıklanabileceği düşünülmektedir. Cinsiyete dayalı sosyalleşme temelinde kızlar anneleriyle daha fazla vakit geçirmekte ve daha fazla etkileşim içerisine girmektedirler. Kızlar ayrıca yakınlığa, karşılıklılığa ve ilişkiselliğe daha fazla önem vermektedirler (Keijsers ve ark.,2010).

Özerkliğin giderek daha fazla kabul gördüğü günümüzde (Kağıtçıbaşı, 2012), bu çalışmada ilginç bir şekilde erkekler annelerinin onlara karşı daha katı ve disiplinli olduklarını, diğer bir deyişle annelerinden daha fazla sınırlayıcı kontrol algıladıklarını bildirmişlerdir. Yakın zamanda yapılan bir araştırmada (Bolak-Boratav, 2013), katılımcılar ana babalarının kendilerine gösterdiğini düşündükleri özerklikle kıyaslandığında, çocuklarına daha fazla özerklik gösterdiklerini bildirmişlerdir. Sunar'ın (2013) çalışmasında da, üç nesilden çocuk neslinin ana babalarının ve büyükanne büyükbabalarının algıladığından daha fazla şefkat ve özerklik, daha az kontrol ve disiplin algıladığı gösterilmiştir. Alan yazında, ergene özerklik tanınmasında cinsiyetin belirleyici bir faktör olduğu vurgulanmakla

birlikte, bu konuda kızlara mı, erkeklere mi daha fazla özerklik tanındığı konusu kültürden kültüre farklılaşıyor görünmektedir. Örneğin, Türkiye’yi de içeren on farklı ülkede gerçekleştirilen çocuğun değeri araştırmasında (Trommsdorff, 2013), Fransa ve Çin’de erkeklerin; Türkiye, Almanya, Japonya, Kore, İsrail, Güney Afrika, Hindistan ve Endonezya’da ise kızların daha fazla kontrol algıladığı gösterilmiştir. Diğer yandan Shek’in (2008) bir çalışmasında, bizim çalışmamızda olduğu gibi, erkek ergenlerin kızlara kıyasla annelerinden daha fazla disiplin algıladıkları ortaya konmuştur. Erkeklerin annelerinden daha fazla sınırlayıcı kontrol algılamaları, erkeklerin kızlarla kıyaslandığında olumsuz davranışlarda bulunmaya daha eğilimli olmaları ve annelerinin onları bu durumdan korumak istemeleriyle açıklanabilir. Araştırmalar kızlarla kıyaslandığında erkeklerin daha fazla sapkın arkadaşına sahip olduklarını (Kındap ve ark., 2008) ve madde kullanımı, saldırganlık ve suça yönelik davranışlarda daha fazla bulunduklarını göstermektedir (Chun ve Mobley, 2010; Kındap ve ark., 2008; Miller, Malone ve Dodge, 2010). Bu durumda anneler erkek çocuklarını sapkın arkadaşlardan ve riskli davranışlardan korumak amacıyla, onlara karşı daha katı ve disiplinli yaklaşım sergiliyor olabilirler. Diğer yandan kızlar annelerine daha fazla açılmakta, diğer bir deyişle onları nerede, kimlerle oldukları ve neler yaptıkları hakkında daha fazla bilgilendirmektedirler. Erkeklerin annelerinden algıladıkları sınırlayıcı kontrolün diğer bir nedeni ise, özerklik ve bağımsızlık talebiyle ilişkili olabilir. Erkeklerin kızlara göre annelerini kendileri ve eylemleri hakkında daha az bilgilendirmeleri, eylemleri üzerinde annelerinin etkisini azaltma isteğinin, diğer bir deyişle daha fazla bağımsızlık ve özerklik talebinin bir sonucu olabilir. Diğer yandan kızlar özerklik taleplerinin yanı sıra ana babalarıyla bağlılığın güçlü olduğu bir ilişkiyi sürdürmeye daha eğilimlidirler (Keijsers ve ark.,2010). Kısaca, erkeklerin yüksek

özerklik talepleri, olduğundan daha fazla kontrol algılamalarına neden oluyor olabilir.

Bu çalışmanın anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği ile ilgili sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, annelerden algılanan destek ile yakınlık ve doyum alt boyutlarından oluşan olumlu anne ergen ilişkisi ile anneye açılma davranışlarının birbiriyle bağlantılılığı dikkat çekmektedir. Türkiye’de de bir çalışmada (Sayıl ve Kındap-Tepe, 2012) ergenin anneye kendini açmasının annesinden aldığı destek, yakınlık ve yakın iletişim gibi uygulamalarla ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bu bulgu, tersi de mümkün olmakla birlikte, anne desteği ve yakınlığının ergenin anneye açılmasına katkıda bulunabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Ana babaya açılmanın da ergenlikte saldırganlık ve suça yönelik davranışlara karşı koruyucu işlevi olduğu vurgulanmaktadır (Eichelsheim ve ark., 2010; Wissink ve ark., 2006a).

Sonuç değişkenler açısından cinsiyete bağlı farklılıklar incelendiğinde, benlik saygısı açısından cinsiyete göre bir farklılık bulunmazken, yaşam doyumu, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri açısından cinsiyete bağlı farklılıklar elde edilmiştir. Benlik saygısının fiziksel, bilişsel ve toplumsal değişikliklerin etkilerine bağlı olarak ergenliğin başlarında özellikle kızlarda daha düşük olduğu belirtilmektedir (Heaven ve Ciarrochi, 2008; Clay, Vignoles ve Dittmar, 2005). Kling, Hyde, Showers ve Buswell (1999) tarafından yapılan bir meta analiz çalışması ise, ergenlik döneminde genel olarak değerlendirildiğinde kızların benlik saygılarının erkeklerinkinden düşük olduğunu, ancak bu farkın küçük olduğunu göstermiştir. Güre, Wissink ve Deković’in (2010) çalışmasında ise Hollandalı,

Türk ve Türk asıllı Hollandalı kız ergenlerin benlik saygıları erkek ergenlerinkine kıyasla (Türk örnekleminde bu farklılık daha az olmakla birlikte) daha düşük bulunmuştur. Diğer bazı çalışmalar da benlik saygısının cinsiyete bağlı değişmediğini ortaya koymuştur (Bayraktar, Sayıl ve Kumru, 2009; Green ve Way, 2005; Güvenç ve Aktaş, 2006; Kindap ve ark., 2008; Mullis, Mullis ve Normandin, 1992). Bu çalışmada yukarıda değinilen son grup araştırmalarla tutarlı olarak kız ve erkek ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin değişmediği gösterilmiştir. Ancak çalışmamıza 11-17 yaşları arasında ergenler dahil edildiği ve yaş kontrol edildiği için, ergenliğin başlarındaki ergenler bu açıdan karşılaştırılmamıştır. Ergenlik dönemiyle ilgili alan yazındaki bilgiler dikkate alındığında, anılan örneklem grubunda benlik saygısı açısından olası farkların elde edilebileceğinin göz ardı edilmemesi ve bulguların bu açıdan dikkatli tartışılması gerektiği de bilinmektedir.

Çalışmamızda yaşam doyumunun alt boyutları açısından bulgular irdelendiğinde, kızların aile, okul ve arkadaşlarına ilişkin yaşam doyumlarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Son yıllarda sağlığın tanımlanmasında, hastalığın yokluğu yaklaşımından iyilik halinin en üst düzeye çıkarılması yaklaşımına doğru bir değişim söz konusudur (Antaramian, Huebner ve Valois, 2008). Bu kapsamda psikolojik iyilik halinin olumlu göstergelerinden biri olan yaşam doyumu araştırmacıların özellikle üzerinde durduğu değişkenlerden biri olmuştur. Ergenlerin yaşamlarından memnun ve mutlu olmaları psikososyal gelişimleri açısından büyük önem taşımaktadır (Dew ve Huebner, 1994; Jiang, Huebner ve Hills, 2013; Mcknight, Huebner ve Suldo, 2002; Suldo ve Huebner, 2004). Bu açıdan bakıldığında, çalışmamızda ergenlik döneminde gelişimsel açıdan çok

önemli olan alanların neredeyse (yaşanılan çevre hariç) tümünde kızların yaşam doyumunun erkeklere oranla yüksek olduğu bulgusu özellikle dikkate değerdir. Ancak alan yazına bakıldığında, araştırma sonuçları ergenin yaşam doyumunda cinsiyete bağlı farklılıklar konusunda tutarlılık göstermemektedir. Örneğin, Nickerson ve Nagle (2004) kızların yalnızca okula ilişkin yaşam doyumunu düzeylerinin erkeklerinkine oranla daha yüksek olduğunu göstermişlerdir. Benzer şekilde, Ferguson, Kasser ve Jahng (2010) Güney Kore, Amerika Birleşik Devletleri ve Danimarka örneklemelerinde yaptıkları bir çalışmada, yalnızca Danimarkalı kız ergenlerin okula ilişkin yaşam doyum puanlarının erkeklerinkine göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Goldbeck, Schmitz, Besier, Herschbach ve Henrich (2007) tarafından Alman çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada aile, okul, arkadaşlar ve genel yaşam doyum açısından kızlarla erkekler arasında fark bulunmazken, kızların genel yaşam doyumunun erkeklere oranla daha düşük olduğu gösterilmiştir. Jiang ve arkadaşlarının (2013) çalışması da kızların genel yaşam doyumlarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu gösterirken; diğer bazı çalışmalar, genel yaşam doyum açısından ergenin cinsiyetine göre bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur (Ayub, 2010; Dew ve Huebner, 1994; Jiang ve ark., 2013; Huebner, 1991; Huebner ve Alderman, 1993; Huebner, Drane ve Valois, 2000; Uçanok ve Güre, 2014). Türkiye’de yapılan bazı araştırmalarda ise (Cenkseven-Önder, 2012; Çivitci, 2009; Kabakçı ve Totan, 2013) kızların arkadaşlarıyla ilişkileri ve okuldan aldıkları doyuma ilişkin değerlendirmeleri daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmacılar ergenlikte aileye ilişkin yaşam doyumunun genel yaşam doyumuyla ilişkisi açısından diğer alanlar içerisinde ilk sırada geldiğini bildirmektedirler (Dew

ve Huebner, 1994; Huebner, 1991). Ergenlikte aileye ilişkin yaşam doyumuna katkıda bulunan faktörlerin başında kuşkusuz ana baba ile olumlu ilişkiler gelmektedir. Örneğin, Uçanok ve Güre (2014), anne babayla iletişimin ergenlerin genel yaşam doyumunu düzeyleri ile pozitif, anne ile çatışmanın ise negatif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Leung ve Zhang (2000) ergenin anne babasıyla iyi ilişkilere sahip olmasının yaşam doyumunu anlamlı, hatta okulundaki ilişkileri ile kıyaslandığında, daha güçlü bir biçimde yordadığını göstermiştir. Edwards ve Lopez (2006), ailenin, özellikle aileden algılanan desteğin ergenlerin yaşam doyumuyla, arkadaşlar, din ve parasal konulara kıyasla daha bağlantılı olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, ana babaya bağlanma düzeyinin ergenlerin yaşam doyumları ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Jiang ve ar., 2013; Nickerson ve Nagle, 2004; Özdemir ve Koruklu, 2013). Dolayısıyla, çalışmamızda kızların aileye ilişkin yaşam doyumlarını daha yüksek değerlendirmelerinin bir nedeni ana babalarıyla ilişkilerinin daha olumlu olması olabilir.

Okula ilişkin yaşam doyumunu açısından önemli faktörlerin başında akranlarla ilişkiler, öğretmenden algılanan destek ve akademik başarı gibi faktörler gelmektedir (Ferguson ve ark., 2010; Özdemir ve Koruklu, 2013; Suldo, Riley ve Shaffer, 2006). Akranlarla ilişkiler açısından, erkeklerle kıyaslandığında, kızların arkadaşlarından daha fazla destek aldıkları (Cheng ve Chan 2004; Furman ve Buhrmester, 1992; Cui, Conger, Bryant ve Elder, 2002), ilişkilerinin daha yakın olduğu (Cui ve ark., 2002), daha fazla olumlu arkadaşla sahip oldukları (Kındap ve ark., 2008) ve daha fazla bağlılık ilişkisi geliştirdikleri (Claes, 1992; Ma ve Huebner, 2008) bilinmektedir. Ayrıca, araştırmalar erkeklerin genel olarak zorbalık sürecine kızlara kıyasla daha etkin olarak katıldıklarını, diğer bir deyişle daha fazla

zorbalık sergilediklerini ve zorbalığa maruz kaldıklarını göstermektedir (Andreou ve Metallidou, 2004; Ergül ve Dönmez, 2015; Pekel-Uludağlı ve Uçanok, 2005; Salmivalli, Kaukiainen, Kaistaniemi ve Lagerspetz, 1999; Sutton ve Smith, 1999). Kındap ve arkadaşları (2008) da erkeklerin kızlarla kıyaslandığında daha fazla sapkın arkadaşına sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Akranlarla olumlu ilişkilere ek olarak, kızların öğretmenlerinden daha fazla destek, erkeklerinse öğretmenleriyle ilişkilerinde ceza ve çatışma algıladıkları görülmüştür (Furman ve Buhrmester, 1992; Rueger, Malecki ve Demaray, 2010). Ayrıca kızların akademik başarılarının daha yüksek olduğunu gösteren bazı kanıtlar da bulunmaktadır (Kındap ve ark., 2008). Dolayısıyla, kızların akranlarıyla olumlu ilişkilerinin, öğretmenlerinden algıladıkları desteğin ve akademik başarının, okula ilişkin yaşamlarından daha memnun olmalarına katkıda bulunuyor olabileceği düşünülmektedir. Kızların akranlarıyla olumlu ilişkileri ayrıca onların arkadaşlarına ilişkin yaşam doyumlarını da olumlu olarak etkiliyor görünmektedir. Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, yaşamın önemli alanlarında, özellikle önemli kişilerle kurulan olumlu ilişkiler, bağlanma ve desteğin kızların yaşamlarından daha memnun olmalarına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Çalışmamızın sonuç değişkenlerinden bir diğeri olan içe yönelim problemleri ile ilgili bulgular, kızların kaygı/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar açısından erkeklere oranla anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldıklarını göstermektedir. Dışa yönelim problemlerinden saldırgan davranışlar açısından sonuçlar farklılaşmamakla birlikte, erkeklerin kızlara kıyasla daha fazla kurallara karşı gelme davranışı bildirdikleri görülmektedir. Bu sonuçlar kızların daha fazla içe yönelim, erkeklerinse dışa yönelim problemleri yaşadıklarını

gösteren araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir (Chun ve Mobley, 2010; Dekovic ve ark., 2003; Dekovic, 1999b; Rosenfield, Lennon ve White, 2005; Rosenfield, Vertefuille ve Mcalpine, 2000; Stevens ve ark., 2003; Ulu ve Fışıloğlu, 2002; Santrock, 2011). Grant ve arkadaşları (2003), bireylerin fiziksel ve/veya psikolojik sağlığını etkileyen önemli faktörlerden birinin stres olduğunu, stresin sonuçlarının kızlar ve erkekler açısından farklılaştığını belirtmektedir. Biri meta analiz, diğeri de derleme olan iki farklı çalışmada kızların strese daha çok içe yönelim, erkeklerinse dışa yönelim problemleriyle tepki verdikleri bildirilmiştir (Grant ve ark., 2003; 2006). Santrock (2011) ise, kız ergenlerin 15 yaşına gelinceye kadar erkeklerin iki katı depresyon yaşadığını ve bunun nedenleri arasında kızların ergenliğe daha erken girmeleri, beden imgelerinin erkeklere kıyasla daha olumsuz olması ve daha fazla ayrımcılıkla karşılaşmalarının sayılabileceğini belirtmektedir. Ek olarak ergenlikte duygusal ve davranışsal sorunlarda cinsiyete bağlı belirgin farklılıklar, büyük ölçüde sosyalleşme sürecinde, kız ve erkeklerin özellikle, empati, diğerlerine verilen önem, ilişkisellik, kişilerarası ilişkilerde duyarlılık gibi konularda yetiştirilme farklılıklarıyla da açıklanabilir. Örneğin, Rosenfield ve arkadaşları (2000) kızların daha fazla içe yönelim, erkeklerinse dışa yönelim problemleri yaşamalarında başkalarının duygularıyla özdeşleşme, diğeri bir deyişle empatinin katkısına dikkat çekmektedirler. Yazarlar kızların empati düzeylerinin yüksek, erkeklerinse düşük olduğunu ve başkalarının duygularını fazlaca önemsemenin depresyon; önemsememenin ise antisosyal davranışlarla ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Yine, Rosenfield ve arkadaşları (2005) bir çalışmalarında kızların başkalarına kendilerine olduğunda daha fazla ayrıcalık tanıyan, erkeklerinse tersi şemalarının olduğunu ve bu şemaların kızlarda yüksek düzeyde içe yönelim; erkeklerde ise dışa yönelim problemleriyle ilişkili olduğunu ortaya

koymuşlardır. İçe yönelim ve dışa yönelim problemlerinde kızlarla erkekler arasındaki farklılığı açıklamaya yönelik diğer bir faktör ise kişiler arası ilişkilerdeki duyarlılık olabilir. Leadbeater, Kuperminc, Blatt ve Hertzog (1999), kızların kişilerarası duyarlılığının daha yüksek olduğunu, diğer bir deyişle kişilerarası ilişkilerinin niteliğiyle daha fazla meşgul olduklarını, daha fazla yakınlık arzuladıklarını ve daha fazla yalnızlık, çaresizlik ve terkedilme korkusu yaşadıklarını göstermişlerdir. Daha da önemlisi, kızlarda görülen bu yüksek kişiler arası duyarlılığın ergenlikte zaman içerisinde içe yönelim problemlerinin artışına katkıda bulunduğu ortaya konmuştur. Miller ve arkadaşları (2010) ise, depresyonun kişinin yakın ilişkilerinde yaşadığı sorunlarla bağlantılı olabileceğinin altını çizmektedir. Bu durumda ilişkiselliğe önem veren kızlar yakın ilişkilerinde yaşadıkları sorunlar karşısında daha fazla stres yaşıyor ve bu strese depresyonla karşılık veriyor olabilirler.

Yukarıda da değinildiği gibi çalışmamızda kızlar ve erkekler kaygı, depresyon ve somatik yakınmalar ile kurallara karşı gelme açısından farklılaşmakla birlikte, saldırganlık düzeyleri açısından farklılaşmamıştır. Ancak çalışmamızda saldırganlık genel olarak ele alınmış, diğer bir deyişle ölçme aracı buna izin vermediğinden saldırganlığın türü açısından bir ayırım yapılmamıştır. Oysa alan yazındaki bulgular erkeklerin daha fazla doğrudan ya da fiziksel saldırganlık; kızlarınsa erkeklerden farklılaşmamakla birlikte, temel olarak dolaylı ya da ilişkiyel saldırganlık sergilediklerini göstermektedir (Archer, 2004; Card, Stucky, Sawalani ve Little, 2008; Smith, Rose ve Schwartz-Mette, 2009).

Ölçme zamanına bağlı sonuçlar incelendiğinde ise, anneden algılanan destek ve demokratik kontrol; olumlu anne ergen ilişkisi; yaşanan çevreye ilişkin doyum ve anksiyete/depresyon düzeyinin birinci zamanda ikinci zamanda olduğundan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle aradan geçen bir yıllık zaman diliminde anne ergen ilişkisinin olumlu boyutlarında, yaşanan çevreye ilişkin memnuniyette ve anksiyete/depresyonda bir düşüş olduğu görülmektedir. Olumlu anne ergen ilişkisinde gözlenen düşüş, zaman içerisinde anne ergen ilişkisinde gözlenen ergenliğe bağlı çatışmaların artmasıyla ilişkilendirilebilir. Nitekim Sayıl, Uçanok ve Güre (2002) ergenlikte anne babayla ilişkilerde, arkadaşlarla dışarı çıkmak isteme, karşı cinsle arkadaşlık, eşyaların korunması ve odayı düzenli tutma gibi konulardaki çatışmada yaşla birlikte bir artış olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yine bu dönemde, akranlarla yakınlığın ve bağlılığın artması anneden algılanan desteğin; bağımsızlaşma ve özerklik taleplerindeki artış da anneden algılanan demokratik kontrolün azalmasına neden oluyor olabilir. Bu dönemde arkadaşlarla ilişkilerin ve dışarda yapılan etkinliklerin artmasının, ergenlerin yaşadıkları çevreyi olanakları açısından eskisine göre daha fazla değerlendirmelerine ve daha az memnun olmalarına yol açtığı düşünülebilir.

4.2. Algılanan Ekonomik Güçlük, Anne Ergen İlişkisi ve Ergenin Uyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Hatırlanacağı gibi, araştırmanın **hipotezlerinden ilki**, birinci zamandaki algılanan ekonomik güçlüğü, kızların ve erkeklerin ikinci zamandaki anne davranışını ve anne ergen ilişki niteliğini olumsuz yönde yordayacağı şeklindeydi. Bulgularımız araştırmanın hipotezini destekler yönde, aile içerisinde yaşanan ekonomik

sorunların anne ergen ilişkisinde bozulmalarla ilişkili olduğunu göstermiştir. Bir başka deyişle, çalışmamızda, kızlarda algılanan ekonomik güçlüğü hem anne davranışıyla hem de anne ergen ilişki niteliğiyle olumsuz yönde ilişkili olduğu görülürken, erkeklerde yalnızca anne davranışıyla olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Buna göre, ailelerinin ekonomik sorun yaşadığını algılayan ergenler annelerinden daha az destek ve demokratik kontrol, daha fazla sınırlayıcı (zora, tehdide ve fiziksel cezalandırmaya dayalı) kontrol algılamışlardır. Ayrıca, yaşanan ekonomik sorunlar anne ergen ilişkisinde, yakınlık, doyum ve açıklayıcılığı düşürerek ergenin annesiyle olan ilişkilerini olumsuz olarak etkilemiştir. Anne davranışı günlük yaşamın tamamına yayılan amaca dayalı ve somut çocuk yetiştirme uygulamalarını yansıtmaktadır. Anne davranışı ayrıca anneden ergene tek yönlüken (örn., ergenin kendi başına karar vermesine izin verme gibi), anne ergen ilişki niteliği (örn., ergenle annesinin sırlarını ve özel duygularını paylaşması gibi) çift yönlü bir iletişimi içermektedir. Dolayısıyla hem kız hem erkek ergenlerin annelerinden algıladıkları davranış biçiminin ekonomik sorunlardan olumsuz yönde etkilenmesi anlaşılır görünmektedir. Diğer yandan anne ergen ilişki niteliği, annenin yanı sıra ergenin de etki ederek şekillendirdiği bir ilişki olduğundan erkeklerin anneleriyle bu yönde bir ilişkiye ilişkin algıları kızlarınkinden farklı olabilir. Çalışmamızda katılımcıların yaklaşık % 65'inin annelerinin çalışmadığı bulgusuyla birlikte değerlendirildiğinde, erkek ergenlerin algıladıkları ekonomik sorunları anneleriyle ilişkilendirmedikleri ve karşılıklı ilişkilerine yansıtmadıkları düşünülebilir.

Çalışmamızın bulguları alan yazında aile stres modeli çerçevesinde yürütülen çok sayıda çalışmanın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Söz konusu çalışmalar,

düşük gelir, yüksek düzeyde borçlanma ve olumsuz parasal olaylar (örn., artan ekonomik talepler, gelir kaybı ve iş istikrarsızlığı) gibi yaşantıları içeren ekonomik güçlüklerle karşılaşan ana babaların çocukları ile ilişkilerinde daha az sıcak (Conger ve ark., 1992; Conger ve ark., 1993); daha az katılımcı (Conger ve ark., 1992; Conger ve ark., 1993; Solantaus ve ark., 2004); daha fazla düşmanca (Benner ve Kim, 2010; Conger ve ark., 1994); baskıcı (Benner ve Kim, 2010); sınırlayıcı ve cezalandırıcı (Solantaus ve ark., 2004) olduklarını ve ana baba ergen arasında yaşanan çatışmaların arttığını (Conger ve ark., 1994; Dmitrieva ve ark., 2004; Wadsworth ve Compas, 2002; Uçanok ve Güre, 2014) göstermektedir. Ekonomik sorunların anne ergen ilişkisi ile olan bağlantısı, ayrıca Türkiye’de aile stres modeli kapsamında yürütülen kesitsel araştırmaların bulgularıyla da tutarlıdır. Örneğin, Ergül ve Güre (2012), ekonomik sorun yaşadıklarını belirten ergenlerin, annelerinden düşük düzeyde destek, demokratik kontrol, açıklama, doyum ve yakınlık algıladıklarını ortaya koymuşlardır. Yine başka bir çalışmada (Gümüşt en, 2014), ekonomik güçlüğün ergenlerin annelerinden algıladıkları sınırlayıcı kontrolü artırdığı, desteği ve demokratik kontrolü düşürdüğü görülmüştür. Sözü edilen çalışmada ayrıca ailesinin yaşadığı ekonomik sorunların farkında olan ergenlerin anneleriyle ilişkilerinin olumsuz olduğu belirlenmiştir. Bizim çalışmamızdan farklı olarak bu çalışmada, ergenin algıladığı ekonomik güçlüğün anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğinin alt boyutlarını kızlarda ve erkeklerde ayrı ayrı ne yönde yordadığına bakılmıştır. Sonuçlar, ergenin algıladığı ekonomik güçlüğün erkeklerde, anne davranışı açısından yalnızca demokratik kontrolü; anne ergen ilişki niteliği açısından ise olumlu ve olumsuz anne ergen ilişkisini yordadığını göstermiştir. İki çalışma arasındaki bu farklılık, anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğinin alt boyutları düzeyinde de irdelenmesinin önemini ortaya koymuştur.

Aile stres modeline göre, ekonomik baskı yüksek olduğunda, ana babalar duygusal stres yaşamakta ve yaşanan bu stres evlilikte çatışmaları artırmakta ve ilişkiden alınan doyumunu düşürmektedir. Bu görüş Türkiye’de ekonomik güçlük ile evlilik problemleri arasındaki ilişkilerin aile stres modeli çerçevesinde incelendiği çalışmalarda (Aytaç ve Rankin, 2009; Şahin, 2014), ekonomik güçlüğün hem doğrudan eşler arasındaki ilişkide problemlere yol açtığı hem de kadınların duygusal durumunu olumsuz yönde etkilediği gösterilerek desteklenmiştir. Aile stres modelinin de belirttiği gibi, eşler arasında ekonomik güçlüğe bağlı yaşanan bu duygusal sorunlar, sonrasında ana babalık uygulamalarını olumsuz olarak etkilemektedir. Diğer bir deyişle, ana babalar böylesi bir durumda kendi kişisel sorunlarıyla ve evlilik stresiyle fazlaca meşgul olmaktadır. Bu da onların çocuklarına daha az sevgi göstermelerine, onların günlük etkinliklerine daha az katılmalarına, daha sinirli, daha sert ve disiplin uygulamalarında tutarsız davranmalarına yol açabilmektedir (Conger ve ark., 2010; Conger ve Donnellan, 2007).

Aile içerisinde yaşanan ekonomik sorunlar ana babanın ergenle ilişkisine yalnızca ana baba arasındaki ilişkide bozulmalar yoluyla değil, doğrudan da zarar verebilmektedir (Wadsworth ve Compas, 2002). Ana, baba ve ergen arasında doğrudan çatışmaya neden olan faktörlerden biri parasal konulardır. Ergenlik ihtiyaçların değiştiği ve aileden bağımsızlaşmayla birlikte ekonomik taleplerin arttığı bir dönemdir (Uçanok ve Güre, 2014). Dolayısıyla, ana babalar çocuklarının ekonomik isteklerini karşılayamadıklarında, ana, baba ve ergen arasında çatışma yaşanabilmektedir. Yaşanan bu çatışma ana babaların çocuklarına yönelik giderek

daha da olumsuzlaşan davranışlarıyla sonuçlanabilmektedir (Conger ve ark., 1994; Wadsworth ve Compas, 2002).

Ekonomik sorunlar yaşayan aileler bu duruma uyum sağlayabilmek için yaşamlarında bazı düzenlemeler yapmaya çalışırlar. Bunlardan bazıları, temel harcamalarda kesintiye gitme, satın alınacak önemli şeyleri ve tatil planlarını ertelemektir (Conger ve ark., 1994). Ekonomik sorunlarla başa çıkmanın diğer bir yolu ise ailenin gelirini artırmaktır. Bunun yolu da çoğunlukla ek bir işte çalışmaktır. Böylece ana babalar vakitlerinin çoğunu işte geçirir ve eve yorgun gelme ihtimalleri artar. Bu da onların ana babalık uygulamalarını olumsuz yönde etkileyebilen diğer bir faktör olarak görülmektedir. (Leinonen, Solantaus ve Punamaki, 2003).

Ekonomik sorunların anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğine olan olumsuz etkisi, ülkemizde ekonomik refah düzeyinin düşük ve sürekli yoksulluğun yüksek olduğu dikkate alındığında özellikle önem kazanmaktadır. TÜİK'in 2013 verilerine göre, Türkiye'de nüfusun % 15'i yoksulluk sınırının altındadır ve % 13'ü sürekli yoksulluk yaşamaktadır. Nüfusun % 65,4'ü ailesinin taksit ödemeleri ve borçları (konut alımı ve konut masrafları dışında) olduğunu belirtmiştir. Yine nüfusun % 78,5'i "evden uzakta bir haftalık tatili", % 49'u "beklenmedik harcamalarını" ve % 75,5'i "yıpranmış ve eskimiş mobilyalarını yenileme ihtiyacını" ekonomik nedenlerle karşılayamadığını belirtmiştir. Ayrıca kırsal bölgelerde yaşayanlar daha fazla yoksulluk riski altındadır (TÜİK, 2014; <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16204>; <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16083>). Çalışmamıza katılan

ergenlerin yaklaşık % 60'ı ailelerini orta gelir grubunda değerlendirmişlerdir ve kentte yaşamaktadırlar. Oysa yoksulluğun sürekli ve şiddetli olduğu ailelerde çocukların daha fazla risk altında olacağı açıktır. Örneğin, Uçanok ve Güre'nin (2014) çalışmasında, düşük sosyoekonomik düzeyden gelen ergenlerin, anne babalarıyla ilişkilerinde daha fazla çatışma yaşadıkları gösterilmiştir. Başka bir çalışmada (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995), ana babalık davranışlarının sosyoekonomik düzeye göre önemli ölçüde farklılaştığı, düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerde itaate ve cezaya dayalı; yüksek sosyoekonomik düzeydeki ailelerde ise özerkliği destekleyici ana babalığın öne çıktığı belirlenmiştir (akt., Baydar, Akçınar ve İmer, 2012). Trommsdorff (2013) ise, Türkiye'de sosyoekonomik düzeyi daha yüksek ailelerde daha az kontrolün söz konusu olduğunu göstermiştir.

Araştırmanın **ikinci hipotezi**, ikinci zamandaki anne davranışının ve anne ergen ilişki niteliğinin kızların ve erkeklerin ikinci zamandaki yaşam doyumunu ve benlik saygısını olumlu; kızların içe yönelim problemleri ve erkeklerin dışa yönelim problemlerini olumsuz yönde yordayacağıydı. Bulgularımız araştırmanın hipotezini destekler yönde, annelerinden düşük düzeyde destek ve demokratik kontrol ile yüksek düzeyde sınırlayıcı kontrol algılayan kız ve erkek ergenlerin benlik saygılarının daha düşük olduğunu göstermiştir. Anne ergen ilişki niteliği açısından ise, annelerine fazla açılmayan ve anneleriyle ilişkileri genel olarak olumsuz olan kız ve erkek ergenlerin benlik saygılarının daha düşük olduğu bulunmuştur. Anılan bulgular hem pek çok farklı ülkede yürütülen uluslararası hem de ulusal yazındaki bulgularla tutarlılık göstermektedir. Bu çalışmalar anne babayla kötü ilişkilerin (Ho ve ark., 1995; Wissink ve ark., 2006a), cezalandırıcı (Bush,

Peterson, Cobas ve Supple, 2002) ve otoriter ana babalığın (Heaven ve Ciarrochi, 2008) ergenlerin benlik saygısı ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Diğer yandan, ana babasıyla daha az çatışma yaşayan ve onların ana babalık tarzını olumlu algılayan (Shek, 1997) ve ana babalarından daha fazla açıklama, özerklik ve izleme algılayan ergenler (Bush ve ark., 2002) daha yüksek benlik saygısı bildirmişlerdir. Türkiye’de ise Sayıl ve Kındap-Tepe (2012) davranışsal kontrolün hem kızlarda hem de erkeklerde benlik saygısıyla olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Bunun yanında Sunar (2013) özellikle anneden algılanan yetkeci kontrolün ve güç gösterimine dayalı disiplinin, benlik saygısıyla olumsuz; algılanan özerklik verme ve şefkatin ise olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, Uçanok ve Güre’nin (2014) çalışmasında anneyle iletişim ergenlerin benlik saygısını olumlu, çatışmayı ise olumsuz yönde yordamıştır. Diğer yandan Güre, Wissink ve Deković’in (2010) çalışmasında, olumlu ve olumsuz ana baba-ergen ilişki niteliği ile Hollandalı ve Türk asıllı Hollandalı ergenlerin benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunurken; Türk ergenlerde ana baba-ergen ilişki niteliğinin ergenin benlik saygısıyla ilişkili olmadığı görülmüştür. Güre ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında ergenler anneleriyle ve babalarıyla olan ilişkilerini birlikte değerlendirirken, bizim çalışmamızda yalnızca anneleriyle olan ilişkilerini değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla, söz konusu çalışmanın Türk ergenlerle ilgili bulgusu ile bizim çalışmamızın bulguları arasındaki farklılık, Güre ve arkadaşlarının (2010) da dikkat çektikleri gibi Türkiye’de ergenlerin anneleriyle ilişkilerinin, anne babalarıyla olan ilişkilerine kıyasla onların benlik saygılarını açıklamada daha önemli bir faktör olduğunun bir işareti olabilir.

Benlik kişilerarası bağlamda özellikle önemli diğerleriyle (ana babalar, öğretmenler ve arkadaşlar gibi) kurulan ilişkiler yoluyla gelişen bir yapıdır. Bu kişiler içerisinde ana babalar kuşkusuz ilk sırada gelmektedir. Yüksek benlik saygısının özünü oluşturan aidiyet (güvenli bir bağlılık) ve hakimiyet duyguları (çevreyi araştırma isteği), çoğunlukla ana baba çocuk etkileşimi sonucunda, genellikle yaşamın ilk yıllarında gelişir (Brown, 1998). Dolayısıyla, sağlıklı bir benlik gelişimi için ana babanın çocukla ilişkisinde hem yakınlığı destekleyen hem de özerklik veren bir tarzı benimsemesi önemlidir (Kağıtçıbaşı, 2012). Sıcak ve duyarlı bir ortamda çocuklar sevdiklerini hissederek büyür ve başkalarına güven geliştirmeyi öğrenirler. Böylece ilerleyen yıllarda yakın ilişkilerine yön verecek olan hem sağlıklı bir benlik modeli hem de başkaları modeli geliştirmeleri mümkün olur (Sümer, 2012). Diğer yandan Rohner (2004) soğukluk-şefkat eksikliği, düşmanca-saldırgan davranış, ilgisizlik-ihmal ve sevgisizlik gibi davranışları içeren ana baba reddinin, çocuklarda ve yetişkinlerde düşük benlik saygısıyla ve benlik yeterliliğiyle ilişkili olduğuna dikkat çekmektedir. Rohner'e (2004) göre, ana baba reddi ile benlik arasındaki bu ilişki, sembolik etkileşim kuramının benlik gelişiminin kişinin kendisini önemli diğerlerinin gözüyle değerlendirme eğilimlerinin bir yansıması olduğu bakış açısıyla uyumludur. Dolayısıyla, ana babası tarafından reddedilen kişiler iyi insanlar olmadıkları, ana babalarını memnun edemedikleri ve sevmeye değer olmadıkları gibi kendileriyle ilgili olumsuz değerlendirmelerde bulunmaya eğilimli olmaktadır.

Anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği ile ergenin yaşam doyumu arasındaki ilişkilere bakıldığında ise, annelerinden düşük düzeyde destek ve demokratik kontrol ile yüksek düzeyde sınırlayıcı kontrol algılayan kız ve erkek ergenlerin

yaşam doyumlarının daha düşük olduğu gör÷lmektedir. Ek olarak, annelerine fazla açılmayan ve anneleriyle ilişkileri genel olarak olumsuz olan ergenlerin yaşam doyumlarının da daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar ergenlerin aile, arkadaş, okul ve yaşanan çevre gibi yaşamlarının önemli alanlarına ilişkin memnuniyetlerinin annelerinin onlara yönelik davranışları ve anneleriyle ilişkilerinden önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Yaşam doyumu demografik ve kişisel pek çok değişkenle ilişkili olmakla birlikte, bunun için en önemli kaynak diğer insanlarla kurulan ilişkilerdir (Huebner, 1991). Daha önce de değinildiği gibi, ergenlikte akranlarla ilişkiler artmasına rağmen, ailenin ergenin yaşamındaki önemi hala ilk sırada gelmektedir. Hatta aileye ilişkin yaşam doyumunun ergenin genel yaşam doyumuna katkısının, arkadaş, okul vb. diğer alanlara göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Antaramian ve ark., 2008). Edwards ve Lopez (2006) de benzer şekilde ailenin ergenlerin yaşamlarından memnun olmalarına katkısının arkadaşlar, din ve para gibi faktörlerden önde geldiğini ortaya koymuştur. Alan yazındaki pek çok çalışma yüksek yaşam doyumunun, ana babaların özerklik desteğiyle (Ferguson ve ark., 2010); ana babayla etkili iletişim ve düşük düzeyde çatışmayla (Uçanok ve Güre, 2014; Shek, 1997); olumlu anne ergen ilişkisi ile (Gümüşt en ve Güre, 2013; Leung ve Zhang, 2000; Shek, 1997); aileden algılanan destekle (Edwards ve Lopez, 2006); ana babaya bağlanma düzeyinin yüksekliğiyle (Jiang ve ark., 2013; Nickerson ve Nagle, 2004; Özdemir ve Koruklu, 2013); ana baba kabulü ve istendik düzeyde ana baba kontrolüyle (Trommsdorff, 2013) ilişkili olduğunu göstermektedir. Ana babalar demokratik kontrol yöntemlerini kullandıklarında, ergenler ana babalarının onların bakış açısını algıladıklarını, kendi kararlarını vermeleri konusunda teşvik ettiklerini hissederler ve buna bağlı olarak yaşamlarına ilişkin memnuniyetleri artar. Diğer

yandan, sınırlayıcı kontrol söz konusu olduğunda, ergenler kararlarına ve seçimlerine aileleri tarafından önem verilmediğini hissederler, bu da onların yaşam doyumlarını olumsuz etkiler (Ferguson ve ark., 2010). Ayrıca, yaşam doyumunun en güçlü yordayıcıları arasında kabul edilen kişilerarası ilişkiler içerisinde (Ma ve Huebner, 2008), ana baba ergen arasında yakınlık, güven ve açık iletişim gibi özellikleri içeren olumlu ilişkiler, temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak ergenin yaşamından memnun olmasına katkıda bulunmaktadır (Nickerson ve Nagle, 2004).

Anne davranışı ile ergenin içe yönelim ve dışa yönelim davranışları arasındaki ilişkiler irdelendiğinde, annelerinden düşük düzeyde destek ve demokratik kontrol ile yüksek düzeyde sınırlayıcı kontrol algılayan hem kızların ve hem de erkeklerin, daha fazla içe yönelim (kaygı, depresyon ve psikosomatik yakınmalar) ve dışa yönelim (kurallara karşı gelme ve saldırgan davranışlar) problemleri bildirdikleri görülmüştür. Anne ergen ilişki niteliği açısından ise, annelerine fazla açılmayan ve anneleriyle ilişkileri genel olarak olumsuz olan kızların daha fazla içe yönelim ve dışa yönelim problemi yaşadıkları ortaya konmuştur. Bu sonuçlar alan yazında aile stres modeli temelinde yürütülen çalışmaların bulgularıyla genel olarak tutarlıdır. Bu çalışmalarda ekonomik sorunların yol açtığı düşük düzeyde ana baba sıcaklığı ve katılımının (Conger ve ark., 1992, 1993), düşmanca ana babalığın (Benner ve Kim, 2010; Conger ve ark., 1994), sınırlayıcı, cezalandırıcı ve katılımcı olmayan ana babalığın (Benner ve Kim, 2010; Solantaus ve ark., 2004); ana baba ergen çatışmasının (Dmitrieva ve ark., 2004; Hemphill ve Littlefield, 2006; Sun ve Shek, 2010; Wadsworth ve Compas, 2002) ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemleriyle olumlu yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Wissink ve

arkadaşları (2006a) Hollandalı, Türk, Fas ve Surinam asıllı ergenlerle yaptıkları bir çalışmada, anne babayla kötü ilişkilerin ergenlerin saldırgan ve suç davranışları ile olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Sayıl ve Kındap-Tepe (2012) ise olumsuz bir kontrol yöntemi olan psikolojik kontrolün hem kızlarda hem de erkeklerde saldırganlıkla ve sapkın arkadaşlara sahip olmayla olumlu yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, çalışmamızda erkeklerde anne davranışının içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile ilişkisi anlamlı iken anne ergen ilişki niteliğinin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile ilişkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Erkeklerde anne davranışı ile anne ergen ilişki niteliği arasındaki bu farklılaşma aşağıda tartışılmıştır.

Çalışmamızın sonuçlarının da gösterdiği gibi, ergenlikte yaşanan saldırganlık ve kurallara karşı gelme davranışları, özellikle bireyin ana babalar, kardeşler ve akranlar gibi sosyal ilişkilerini oluşturan kişilerle arasındaki çatışmacı ve olumsuz ilişkilerle yakından ilişkilidir (Kim, Hetherington ve Reiss, 1999). Ana, baba ve ergen arasındaki olumsuz ilişkilerin ergenlerin ana babalarının uygun ya da kabul gören davranışlar konusundaki normlarını içselleştirmelerini engelleyerek kurallara karşı gelme ve saldırgan davranışlar sergileme ihtimallerini arttırabildiği belirtilmektedir (Dekovic, Wissink ve Meijer, 2004). Bunun yanında ana, baba ve ergen arasındaki olumsuz ilişkiler ergeni sapkın arkadaşlarla daha fazla etkileşime iterek de dışa yönelim problemlerini artırabilmektedir (Dekovic ve ark., 2004; Kim ve ark., 1999). Ayrıca, anne, baba ve ergen arasındaki olumsuz etkileşimler sırasında, anne babaların çocuklarına karşı düşmanca davranışlarda ve aşırı eleştiride bulunmaları sık karşılaşılan bir durumdur (Yong, Fleming, McCarty ve Catalano, 2014). Ana babaların bu tarzdaki yaklaşımları ergenlerin yetersizlik ve

değersizlik duygularını artırarak kaygı ve depresyon gibi içe yönelim problemlerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunabilmektedir. Diğer yandan anne desteği ergene değerli olduğunu hissettirerek, anne babalarıyla aralarındaki yakın bağları güçlendirerek ve ana babalarının onların yeteneklerine güvendikleri hissini vererek hem içe yönelim hem de dışa yönelim problemlerinin azalmasına katkıda bulunmaktadır (Peterson, 2005). Neden göstermeye ve açıklamaya dayalı kontrol ise, kuralların neden gerekli olduğu, uygunsuz davranışların niçin kabul edilebilir olmadığı ve olumsuz eylemlerin başkalarını nasıl etkileyebileceği gibi konularda bir farkındalık sağlayarak ergenin dışa yönelim problemleri riskini azaltmaktadır (Peterson, 2005). Uygun düzeyde izleme, diğer bir deyişle, ana babanın ergenin etkinliklerine katılması, nerede ve ne yaptığını takip etmesi, zaman içerisinde dışa yönelim problemleri riskini düşüren diğer bir ana babalık uygulamasıdır (Kim ve ark., 1999; Fosco ve ark., 2012). Araştırmacılar ana babanın ergenin davranışlarını aşırıya kaçmayan biçimde izlemesinin önemli olduğunu, ancak ergenin anne babasını kendiliğinden bilgilendirmesinin çok daha önemli olduğunu vurgulamaktadırlar (Wissink ve ark., 2006a; Stattin ve Kerr, 2000). Bizim çalışmamızda önerildiği gibi, annenin ergenin davranışlarını doğrudan izlemesi yerine ergenin annesini kendiliğinden bilgilendirmesi (anne ergen ilişkisi niteliğinin açıklama boyutu) ölçülmüş, ancak çalışmamızda anne ergen ilişkisi niteliği alt boyutlar temelinde analiz edilmediğinden açıklama boyutunun incelenen ilişkiler açısından tek başına önemi belirlenememiştir. İleride yapılacak çalışmalarda anne ergen ilişkisi kapsamındaki değişkenlerin alt boyutlarının tek tek etkilerinin ortaya konmasının alan yazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

4.2.1. Algılanan Ekonomik Güçlük ile Ergenin Uyumu Arasındaki Bağlantılarda Anne Ergen İlişkilerinin Aracı Rolüne Yönelik Bulguların Tartışılması

Hatırlanacağı gibi, araştırmanın **üçüncü hipotezi**, algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu, benlik saygısı, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkiye ikinci zamandaki anne ergen ilişkisi boyutunda ele alınan değişkenlerin (anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği) aracılık edeceği şeklindeydi. Bu kapsamda kızlar için elde edilen sonuçlar, hem anne davranışının hem de anne ergen ilişki niteliğinin, algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı, yaşam doyumu, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı rolünün olduğunu göstermiştir. Erkeklerde ise, sadece anne davranışının, algılanan ekonomik güçlük ile yaşam doyumu, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı; benlik saygısı arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, genel olarak Conger ve Elder (1994) tarafından önerilmiş olan aile stres modelini desteklemekte ve alan yazındaki bulgularla tutarlılık göstermektedir. Örneğin Grant ve arkadaşları (2003) tarafından 15 yıl boyunca kesitsel ve boylamsal yürütülen çalışmaların bir meta analizi, yoksulluğun ana babalık davranışlarında bozulmalara yol açtığını ve bunun da sonrasında çocuklukta ve ergenlikte psikososyal uyum sorunlarını beraberinde getirdiğini ortaya koymuştur. Türkiye’de ise Uçanok ve Güre (2014) ergenin ana babasıyla ilişkisinin, algılanan ekonomik güçlük ile ergenlerin psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkide aracı rol oynadığını göstermiştir. Gümüşt en ve Güre (2013) de, anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğinin, ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün olduğu görülmüştür.

Aile stres modelinin de belirttiği gibi, ekonomik güçlük ana babalar için psikolojik açıdan stres verici olmakta, aile içi ilişkileri zedelemekte ve bu durum da çocuklarda psikososyal uyum sorunlarına yol açmaktadır (Conger, Conger ve Martin, 2010). Ergenin psikososyal uyumu, aileyle ilişkili çok sayıda faktörden etkilenmekle birlikte, bu faktörlerin başında ana baba davranışı ve ana baba ergen ilişki niteliği gelmektedir. Dekovic ve arkadaşları (2003), yakın (ana babanın çocuk yetiştirme davranışları veya ana baba ergen ilişki niteliği), uzak (ana babanın depresyonu ve öz güveni), bağlamsal (aile içindeki diğer ilişkilerin niteliği) ve genel (sosyoekonomik düzey ve tek-çift ebeveynlik) olmak üzere aileyle ilişkili çok sayıda faktör tanımlamışlardır. Bu faktörlerden ergenin antisosyal davranışlarıyla en fazla ilişkili değişkenlerin, yakın faktörler olan ana baba davranışı ve ana baba ergen ilişki niteliği olduğunu göstermişlerdir. Araştırmacılar ana baba davranışının ve ana baba ergen ilişkisinin ailenin işlevselliğinin farklı yönlerini temsil ettiğini ve ergenin antisosyal davranışları açısından her ikisinin de önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu değişkenlerin tanımlanan diğer değişkenlerle ergenin antisosyal davranışları arasındaki ilişkide aracı rolünün olduğunu da bulmuşlardır. Bizim çalışmamızda da benzer şekilde, hem anne davranışının hem de anne ergen ilişki niteliğinin, algılanan ekonomik güçlükle ergenin uyumu arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu belirlenerek, önemi bir kez daha ortaya konulmuştur.

Hatırlanacağı gibi, araştırmalar ailenin yaşadığı ekonomik güçlüklerin sonuçlarının kızlar ve erkekler açısından genel olarak benzer olduğunu göstermektedir (Conger ve ark., 2002; Dmitrieva ve ark., 2004; Ho ve ar., 1995; Kim ve ark., 2003; McLoyd ve ark., 1994; Uçanok ve Güre, 2014; Wadsworth ve Compas, 2002). Bazı

araştırmalar ise, anılan ilişkilerin sınıandığı modellerde cinsiyetin bazı değişkenler arasındaki ilişkilerin gúcünü farklı şekilde etkilediğini ortaya koymaktadır (Grant ve arkadaşları, 2003; Gutman ve ark., 2005). Çalışmamızda, anne davranışı açısından cinsiyete bağlı elde edilen bulgular, yukarıda değinilen ekonomik gúcülüđün sonuçlarının kızlarda ve erkeklerde farklılaşmadığını gösteren bulgularla genel olarak tutarlıdır. Anne davranışının kızlar ve erkekler açısından sonuçlarının benzer olması, son dönemde ana babalık uygulamalarında yaşanan birtakım değişimlere rağmen, annenin devam eden çocuk yetiştirme rolüyle ilişkili olabilir. Hızlı toplumsal değişimlerin yaşandığı günümüzde, ana babalık da diğer pek çok alanda olduğu gibi değişime uğramaktadır. Özellikle kentleşme, eğitim ve gelir artışı gibi nedenlere bağlı olarak çocuk yetiştirmede itaat yerine özerkliği destekleyici yaklaşımın öne çıktığı görölmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012). Artık ana babalar çocuklarını yetiştirirken cinsiyet açısından geçmişe göre daha eşit davranma eğilimindedirler. Ayrıca babalar çocuk yetiştirme uygulamalarına giderek daha fazla katılmaktadırlar ve eskiden sert, mesafeli ve otorite figürü olarak değerlendirilen babalar, günümüzde özellikle eğitimli orta sınıf ailelerde demokrat, sevgi dolu ve dostça tanımlanmaktadır (Onur, 2012). Son dönemde ana babalık uygulamalarında gözlenen bu olumlu değişimlere rağmen, çocuk yetiştirme sorumluluğu kúltürümüzde hala annelere yüklenmeye devam ediyor görönmektedir (Baydar, Akçınar ve İmer, 2012; Ataca, 2013). Bu açıdan bakıldığında, çocuk yetiştirme uygulamalarının bir yansıması olan anne davranışının sonuçlarının kızlar ve erkekler açısından benzer olması anlaşılır görönmektedir.

Anne davranışı kızlar ve erkekler açısından benzer bir örüntü göstermekle birlikte, anne ergen ilişki niteliğinde, bulguların farklılaştığı görölmektedir. Diğer bir

deyişle, erkeklerde algılanan ekonomik güçlüğü anne ergen ilişki niteliğiyle; anne ergen ilişki niteliğinin ise içe yönelim ve dışa yönelim problemleriyle ilişkisinin olmadığı görülmüştür. Bu ilişkiler anlamlı olmadığından, erkeklerde anne ergen ilişki niteliğinin algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı, yaşam doyumu, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki aracı rolü sınanamamıştır. Ancak algılanan ekonomik güçlüğü benlik saygısını doğrudan etkilediği görülmüştür.

Ana baba davranışına kıyasla, ana baba ergen ilişki niteliği, iki yönlü bir iletişimi gerektiren daha kapsamlı bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Ana baba davranışı, ana babanın çocuğuyla etkileşimi sırasında başvurduğu somut ve amaca yönelik uygulamalara işaret ederken, ana baba ergen ilişki niteliği hem ana babanın hem de ergenin davranışlarını içermekte ve ana baba çocuk arasındaki karşılıklı ilişkileri ifade etmektedir (Wissink ve ark., 2006a). Anne ergen ilişki niteliğinin erkeklerde davranış problemleriyle ilişkisinin olmamasının bir nedeni, ergenlikte değişen aile ilişkileri ile bağlantılı olabilir. Ergenlik, ana babalık davranışlarının ve ana babayla ilişkilerin değişime uğradığı bir dönemdir (Santrock, 2011). Ergen için akran ilişkilerinin önemli hale gelmesiyle birlikte, aileyle geçirilen zaman ve aileye yakınlık azalır ve ergenlerin eylemleri üzerinde ailenin kontrolü zayıflar (Fosco ve ark., 2012). Bu dönemde aile içerisindeki rollerin yeniden düzenlendiği ve özellikle annelerin erkek çocukları ile ilişkilerinin daha mesafeli olduğu ve onlar üzerindeki kontrollerinin zayıfladığı vurgulanmaktadır (Dekovic, 1999a). Hatta bir çalışmada, Dekovic (1999a), katılımcıların analık konusundaki yeterlilik duygularının oğulları ile olan ilişkilerinden etkilenmediğini ortaya koymuştur. Daha önce de değinildiği gibi, bizim çalışmamızda da, erkeklerin kızlarla kıyaslandığında anneleriyle ilişkilerinin daha zayıf ve mesafeli olduğu gösterilmişti. Diğer bir deyişle, erkekler

annelerinden daha az destek ve daha fazla sınırlayıcı kontrol algıladıklarını, annelerine daha az açıldıklarını ve ilişkilerinin daha az olumlu olduğunu bildirmişlerdi. Erkeklerin anneleriyle ilişkilerinin mesafeli ve zayıf oluşu, anne ergen ilişki niteliğinin ilgilenilen değişkenler açısından önemini azaltan bir faktör olabilir. Fosco ve arkadaşları (2012) babalarına yakın hissettiklerini, güvendiklerini, düşüncelerine ve önerilerine değer verdiklerini ve birlikte zaman geçirmekten zevk aldıklarını belirten ergenlerin davranış problemlerinde (antisosyal davranışlar, madde kullanımı ve sapkın akran grubuna katılma) zaman içerisinde bir azalma olduğunu, ancak bu azalmanın anne ergen ilişkisinde görülmediğini ortaya koymuşlardır. Her ne kadar Fosco ve arkadaşlarının (2012) çalışmasında kızlar ve erkekler açısından bir farklılık elde edilmemiş olsa da, cinsiyet temelli rollerin ve sosyalleşmenin daha belirgin olduğu kültürümüzde, baba erkek çocuk ilişkisi incelenen değişkenler arasındaki ilişkileri açıklamada önemli bir faktör olabilir. Dolayısıyla, babaların ekonomik güçlük ile ergen gelişimi arasındaki ilişkide doğrudan ya da dolaylı rolünün anlaşılması da en az annelerin rolünün anlaşılması kadar önemlidir.

Çalışmamızın sonuçları, ekonomik sorunların ergenleri genel olarak annelerinin davranışları ve anneleriyle olan ilişkileri aracılığıyla dolaylı olarak etkilediğini göstermektedir. Bununla birlikte benlik saygısı açısından sonuçlar, anne davranışı modelinde algılanan ekonomik güçlüğü, erkeklerde benlik saygısını anne davranışı üzerinden etkilemenin yanı sıra doğrudan da olumsuz yönde etkilediğini; anne ergen ilişki niteliği modelinde ise algılanan ekonomik güçlüğü, benlik saygısını yalnızca doğrudan etkilediğini göstermiştir. Bu bulgu, Elder ve arkadaşlarının (1985) ailenin yaşadığı ekonomik güçlüğü erkeklerde benlik

yeterliliği ile doğrudan ilişkili olduğu yönündeki bulgusuyla tutarlıdır. Ekonomik güçlüğü benlik saygısı üzerindeki doğrudan etkisi, erkeklerin erken özerkleşmeye bağlı artan ekonomik talepleriyle ve bu taleplerin karşılanmasının akran grubu açısından değeriyle ilişkili olabilir. Akran grubu ergenlikte aileden daha önemli olduğu belirtilen diğer bir benlik saygısı kaynağıdır. Türkiye’de son yıllarda popüler kültürün de etkisiyle, maddi sahiplikler gençler arasında kendini tanımlamak açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, arkadaşlarıyla önemli etkinliklere katılmaya, moda giysiler ve diğer popüler ürünleri almaya yetecek parasal kaynakları olmadığını algılayan erkek ergenler, kendilerini akran grubu içerisinde değersiz hissediyor ve bu da onların benlik saygılarını olumsuz bir biçimde etkiliyor olabilir (McLoyd ve ark., 1994). Diğer yandan erkeklerde algılanan ekonomik güçlükle benlik saygısı arasında elde edilen bu doğrudan ilişkiler, anne davranışının kısmi etkisi dışında, anne ergen ilişkisinin algılanan ekonomik güçlükle benlik saygısı arasındaki ilişkiyi açıklamada bir etkisinin olmadığı anlamına gelmektedir. Kızlarda ise tersine hem anne davranışı hem de anne ergen ilişki niteliği algılanan ekonomik güçlükle benlik saygısı arasındaki ilişkiyi tam olarak açıklamıştır. Bu sonuçlar, benlik saygısı söz konusu olduğunda kızlarda anneyle kurulan ilişkilerin daha önemli olduğuna işaret etmektedir.

Özetle, çalışmamızda ergenin algıladığı ekonomik sorunların anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğini olumsuz yönde etkilediği; anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğindeki bozulmaların ise zaman içerisinde ergenlerin benlik saygısının ve yaşam doyumunun düşmesine; içe yönelim ve dışa yönelim problemlerin artmasına neden olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar ekonomik güçlük algılayan

ergenlerin, psikososyal uyum sorunları açısından risk altında olduğunu göstermektedir. Ergenlik dönemi aileden tutum, davranış ve duygusal bakımdan bağımsızlaşma ve akranlara yakınlık ve bağlanmanın arttığı bir dönem olmasına rağmen, annenin ergenin psikososyal uyumu açısından önemi bu dönemde de devam etmektedir.

Ekonomik güçlük ana babalardan çocuklara tüm aileyi olumsuz olarak etkileyen, olumsuz etkileri yaşamın ileriki dönemlerine dek uzanan bir sorundur. Parasal kaynakları yetersiz olan ailelerde yetişen çocukların, yetişkinlik yıllarında, daha az mutlu oldukları ve ayrıca benlik saygılarının ve yaşam doyumlarının düşük olduğu görülmektedir (Axinn ve ark., 1997; Sobolewski ve Amato, 2005). Bununla birlikte, ekonomik sorunların çocuklar üzerindeki etkileri, ana babaların yaşadıkları ekonomik sorunları stres verici bir durum olarak değerlendirip değerlendirmediklerine ve aile içi ilişkilerine yansıtıp yansıtmadıklarına bağlı olarak değişebilmektedir (Grant ve ark., 2003; Sobolewski ve Amato, 2005). Pek çok engele rağmen, ekonomik sorunlar yaşayan çok sayıda ana baba çocuklarına yönelik hala duyarlı ve etkili davranabilmekte ve bu da çocukların davranışsal sorun yaşamalarında koruyucu rol oynamaktadır (Barnett, 2008). Bizim çalışmamızda da kızlarda hem anne davranışının hem de anne ergen ilişki niteliğinin, erkeklerde ise anne davranışının algılanan ekonomik güçlük ile ergen uyumunu arasındaki ilişki açısından önemli olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, ekonomik sorunların baskısı altındaki annelerin çocuklarına yönelik destekleyici ve demokratik davranmayı başarabilmeleri durumunda, hem kız hem de erkek çocuklarını ekonomik sorunların olumsuz etkisinden koruyabileceklerine işaret etmektedir. Kızlarda ayrıca anneye kurulan olumlu ilişkiler de ekonomik sorunların ergen uyumu üzerindeki etkisine

karşı koruyucu olabilecekken, erkeklerde anneyle olumlu ilişkilerin, ekonomik sorunlarla uyum problemleri arasındaki ilişkide aracı rolünün olmaması da dikkat çekicidir.

4.3. Eşler Arasındaki Çatışma, Anne Ergen İlişkisi ve Ergenin Uyumu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırmanın amaçlarından bir diğeri ise, eşler arasındaki çatışma ile ergenin benlik saygısı, yaşam doyumu, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide anne ergen ilişkisinin aracı rolünü sınamaktır. Araştırmanın bu kapsamdaki **hipotezlerinden ilki**, birinci zamandaki eşler arasındaki çatışmanın, kızların ve erkeklerin ikinci zamandaki anne davranışını ve anne ergen ilişki niteliğini olumsuz yönde yordayacağı şeklindeydi. Bulgularımız, araştırmanın hipotezini destekler yönde, eşler arasındaki çatışmanın anne ergen ilişkisini olumsuz olarak etkilediğini göstermiştir. Buna göre, anne babasının çatışma yaşadığını algılayan kız ve erkek ergenler annelerinden daha az destek ve demokratik kontrol, daha fazla sınırlayıcı kontrol algılamışlardır. Eşler arasındaki çatışmanın, ayrıca anne ergen ilişki niteliği açısından ergenin kendisiyle ilgili açıklayıcılığını düşürdüğü ve ergenin annesiyle olan ilişkilerini olumsuz olarak etkilediği görülmüştür. Bu bulgular, konuyla ilgili farklı kültürlerde yürütülen çalışmaların bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Bu çalışmaların da ortaya koyduğu gibi evlilik ilişkisinin niteliği ile ana baba çocuk ilişkisinin niteliği arasında olumlu bir ilişki vardır (Erel ve Burman,1995). Anne babalar aralarında anlaşmazlık, gerginlik veya tartışma yaşadıklarında arkasından çocuklarıyla gerginlik yaşama olasılıkları artmaktadır (Almeida ve ark., 1999). Bunun yanında, çatışma yaşayan ana babalar, çocuklarına katı disiplin

uygulamakta, daha az sevgi, destek ve duyarlılık göstermektedirler (Şirvanlı-Özen, 1999b, 2004; Krishnakumar ve Buehler, 2000). Bu olumsuz ana babalığın düzeyi özellikle çatışma düşmanca olduğunda daha da artmaktadır (Krishnakumar ve Buehler, 2000).

Bu araştırmanın alan yazınıla da tutarlı sonuçları, eşler arasındaki çatışma ile anne ergen ilişkisi arasında elde edilen ilişkiler hakkında öne sürülmüş olan yayılma hipotezini destekler görünmektedir. Yayılma hipotezine göre, çatışmanın yarattığı olumsuz duygu durumu ana babalık ve ana baba çocuk ilişkilerine taşınmaktadır (Krishnakumar ve Buehler, 2000). Olumsuz duygu durumu başka gerilimleri doğurabildiğinden, ana baba arasında yaşanan bir çatışma, ana baba ergen arasında başka bir çatışmayı tetikleyebilmektedir. Ayrıca çatışma ergenle ilgili olabilmektedir ve bu da ergeni çatışmanın bir sonraki hedefi haline getirebilmektedir (Almeida ve ark., 1999). Böylece eşler arasındaki ilişkilerde çatışma hakim olduğunda, ana babalık uygulamaları düşmanca, katı, reddedici ve tutarsız olma eğilimindedir (Buehler ve Gerard, 2002; Cui ve Conger, 2008). Ayrıca, çiftlerin çatışma durumunda yaşadıkları olumsuz duygular, onların aralarındaki bağları zayıflatır. Bu durum onların çocuklarıyla aralarındaki ilişkilere de yansır. Böylece çocuklarına yönelik sıcaklık ve kabul düzeyleri düşer (Benson ve ark., 2008).

Benson ve arkadaşlarına (2008) göre düşmanca çatışma yaşayan eşler, çatışma sırasında kendilerini güçsüz hissederek ve çatışmayı kontrol etme yönünde tepkisel girişimlerde bulunurlar. Çatışmalı bir ilişkide sağlıklı iletişimin engellenmesiyle ilişkilerinde kontrolü sağlayamayan çiftler, yaşamlarının ana baba ergen ilişkisi gibi

diğer alanlarını kontrol etmeye çalışabilirler. Bu durumda ana babalar açıklamaya ve neden göstermeye dayalı kontrol yerine daha çok zora ve baskıya dayalı kontrol yöntemlerine başvurumaktadırlar. Ek olarak çatışma ana babaları duygusal açıdan tüketerek ve çocuklarının ihtiyaçlarına istendik düzeyde karşılık verme yetilerini bozarak ana baba ergen çatışmasına yol açabilmektedir (Bradford ve ark., 2008). Kendi kişisel sorunlarıyla meşgul olan ana babalar ayrıca çocuklarının nerede, kimlerle, neler yaptıklarını izlemede zorluklar yaşayabilmektedirler. Çocuklar da ana babalarıyla daha fazla tartışmadan kaçınmak için yapıp ettikleri konusunda anne babalarına bir şeyler anlatma konusunda çekimser davranabilmektedirler (Buehler ve ark., 2006).

Araştırmanın eşler arasındaki çatışma kapsamındaki **ikinci hipotezi**, ikinci zamandaki anne davranışının ve anne ergen ilişki niteliğinin kızların ve erkeklerin ikinci zamandaki yaşam doyumunu ve benlik saygısını olumlu; kızların içe yönelim problemleri ve erkeklerin dışa yönelim problemlerini olumsuz yönde yordayacağıydı. Bu kapsamdaki sonuçlara bakıldığında, hem kızlarda hem de erkeklerde anne davranışının ve anne ergen ilişki niteliğinin, benlik saygısı ve yaşam doyumuyla olumlu yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği ile ergenlerin benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki bu anlamlı ilişkiler, konuyla ilgili diğer çalışmaların bulgularıyla tutarlılık göstermektedir (Doyle ve Markiewicz, 2005; Cui ve Conger, 2008; Wissink ve ark., 2006a).

Benlik saygısı ve yaşam doyumu açısından sonuçlar kızlar ve erkekler için aynı iken davranış problemleri açısından sonuçlar farklılaşmıştır. Kızlarda anne

davranışı ve anne ergen ilişki niteliği, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile olumsuz yönde ilişkili iken, erkeklerde anılan değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Çalışmamızda elde edilen kızlarda anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki olumsuz ilişkiler, diğer çalışmaların bulgularıyla büyük ölçüde tutarlı iken, erkeklerde içe yönelim ve dışa yönelim problemleri açısından anlamlı olmayan sonuçlar, alan yazında bu yöndeki bazı çalışmaların bulgularıyla örtüşmemektedir.

Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde genel olarak sıcaklık, destek, ana baba kabulü ve katılımı ile psikolojik özerklik gibi özellikleri içeren olumlu ana babalığın, içe yönelim ve dışa yönelim problemleriyle olumsuz olarak ilişkili olduğu görülmektedir (Cui ve Conger, 2008; Benson ve ark., 2008; Dmitrieva ve ark., 2004; Doyle ve Markiewicz, 2005; Krishnakumar ve ark., 2003; Schoppe-Sullivan ve ark., 2007; Vandewater ve Lansford, 1998). Ayrıca katı disiplin, düşmanca ana babalık ve psikolojik kontrolü içeren olumsuz ana babalık ise içe yönelim ve dışa yönelim problemleriyle olumlu yönde ilişkilidir (Buehler ve Gerard, 2002; Benson ve ark., 2008; Cui ve Conger, 2008; Doyle ve Markiewicz, 2005; Krishnakumar ve ark., 2003). Ek olarak ana baba ergen çatışmasının da sıklıkla ergenin hem içe yönelim hem de dışa yönelim problemleriyle ilişkili olduğu görülmektedir (Buehler ve Gerard, 2002; Bradford ve ark., 2008; Dmitrieva ve ark., 2004; Krishnakumar ve ark., 2003). Cinsiyet temelinde yapılan çalışmaların çoğunda anne davranışının ve anne ergen ilişki niteliğinin erkeklerin davranış problemiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Örneğin Harold ve Conger (1997) düşmanca ana babalık ile içe yönelim problemleri arasındaki ilişkinin hem kızlarda hem de erkeklerde, düşmanca ana babalık ile dışa yönelim problemleri arasındaki

ilişkinin ise yalnızca erkeklerde anlamlı olduğunu göstermiştir. Grant ve arkadaşları (2003) da kızlarda olumsuz ana babalıkla içe yönelim davranışları arasındaki ilişkinin erkeklere göre daha güçlü olduğunu ortaya koymuştur. Öte yandan, Buehler ve arkadaşları (2006) annenin ergene yönelik davranışları tutarsız ve ergenin davranışlarına yönelik izleme bilgisi yetersiz ise, erkeklerin davranış problemleri açısından kızlara kıyasla daha fazla risk altında olduklarını bildirmiştir.

Algılanan ekonomik güçlkle ilgili tartışma kısmında da değinildiği gibi ergenlik dönemi aile içerisindeki rollerin yeniden düzenlendiği ve özellikle annelerin erkek çocukları ile ilişkilerinin daha mesafeli olduğu ve onlar üzerindeki kontrollerinin zayıfladığı bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Dekovic, 1999a). Bizim çalışmamızda da, bu görüşü destekler biçimde kızlarla kıyaslandığında erkeklerin anneleriyle ilişkilerinin daha zayıf ve mesafeli olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, erkekler annelerinden daha az destek ve daha fazla sınırlayıcı kontrol algıladıklarını, annelerine daha az açıldıklarını ve ilişkilerini daha az olumlu olarak algıladıklarını bildirmişlerdir. Dolayısıyla erkeklerin anneleriyle ilişkilerinin mesafeli ve zayıf oluşu, anne ergen ilişkisinin, davranış problemleri açısından önemini azaltan bir faktör olabilir. Diğer yandan, davranış problemleri söz konusu olduğunda, erkeklerin babalarıyla olan ilişkileri anneleriyle olan ilişkilerine göre daha önemli bir faktör olabilir. Nitekim Fosco ve arkadaşları (2012) babalarına yakın hissettiklerini, güvendiklerini, düşüncelerine ve önerilerine değer verdiklerini ve birlikte zaman geçirmekten zevk aldıklarını belirten ergenlerin davranış problemlerinde (antisosyal davranışlar, madde kullanımı ve sapkın akran grubuna katılma) zaman içerisinde bir azalma olduğunu, ancak bu azalmanın anne ergen ilişkisinde görülmediğini ortaya koymuşlardır. Ayrıca Solantaus ve arkadaşları

(2004), erkeklerin dışa yönelim problemlerinin babalık davranışlarıyla olan ilişkisinin, annelik davranışlarıyla olan ilişkisine göre çok daha güçlü olduğunu ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla, cinsiyet temelli rollerin ve sosyalleşmenin belirgin olduğu kültürümüzde, baba ve erkek çocukları arasındaki ilişkilerin incelenen değişkenler açısından önemli bir faktör olabileceği düşünülmektedir.

Özetle, sonuçlar çatışmanın hem kızlarda hem de erkeklerde anne davranışını ve anne ergen ilişki niteliğini olumsuz olarak etkilediğini göstermektedir. Buna göre, çatışmanın hakim olduğu ailelerde hem kızlar hem de erkekler annelerinden düşük düzeyde destek, yüksek düzeyde sınırlayıcı kontrol, olumsuz ilişki algılamakta ve annelerine daha az açılmaktadırlar. Bununla birlikte, anneyle olan olumsuz iletişim ve ilişkiler kızların uyum sorunlarının ortaya çıkması açısından risk faktörü olarak görülmektedir. Çünkü anneyle olumsuz ilişkiler kızlarda incelenen benlik saygısı, yaşam doyumu, içe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin tümüyle ilişkiliyken, erkeklerde, incelenen ilişkiler yalnızca benlik saygısı ve yaşam doyumu açısından anlamlı çıkmıştır.

Eşler arasındaki çatışma bağlamında kızların daha fazla uyum sorunu yaşamalarının kızların çatışmaya yönelik müdahalesi ve olumsuz tepkileriyle açıklanabileceği düşünülmektedir. Çocuklar kendi gelişimlerinin aktif özneleridir, diğer bir deyişle ana babalarının ebeveynlik davranışları karşısında edilgen değillerdir. Tersine ana babaları arasındaki ilişkilere aktif bir biçimde katılarak bu ilişkileri etkilerler. Duygusal güvenlik modeline göre, ana babaları arasında çatışmaya maruz kalmak çocukların olumsuz duygularını artırır. Yaşanan bu duygusal güvensizliği ortadan kaldırma ihtiyacı, çocukları anne babaları arasında ara buluculuk, çatışmadan

kaçınma ve benzeri farklı davranışsal tepkilere iter. Bazı çocuklar, çatışmayı azaltmaya yönelik aktif yardım etme davranışı sergilerken, bazı çocuklar sözel ya da fiziksel saldırganlık ya da olumsuz davranışlar sergilerler. Araştırmalar, çatışma karşısında saldırganlıkla ya da uygunsuz davranışlarla araya girmeye çalışan çocukların sonrasında uyum sorunu yaşama riskinin diğer çocuklara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir (Schermerhorn, Cummings, DeCarlo ve Davies, 2007). Cummings, Vogel, Cummings ve El-Sheikh'in (1989) çalışmasına göre kızlar çatışmaya erkeklere göre daha fazla tanık olmaktadır. Dolayısıyla, ana babaları arasında yaşanan çatışmaya tanıklık eden kızlar, ana babalarıyla ilişkilerinde kendilerini daha az güvende hissediyor ve bu duygusal güvensizliği ortadan kaldırmak için ana babaları arasında yaşanan çatışmaya daha fazla müdahale ediyor olabilirler. Ayrıca, kızlar özellikle aile içinde erkeklere göre daha fazla ilişki odaklıdır ve buna bağlı olarak aile içi ilişkilerde uyumun bozulması karşısında olumsuz tepkiler verme ihtimalleri daha yüksektir. Hatta çatışma bir ölçüde kendilerine de yöneliyor olabilir (Davies ve Cummings, 1994). Tüm bunların kızların uyum sorunu yaşama riskini artırıcı bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. İlerde yapılacak çalışmalarda, ergenlerin anne babaları arasında yaşanan çatışmaya yönelik tepkilerinin ve çatışma üzerindeki etkilerinin ele alınması, çatışmanın ergen uyumu üzerindeki etkilerine ilişkin alan yazına önemli katkı sağlayacaktır.

4.3.1. Eşler Arasındaki Çatışma ile Ergenin Uyumu Arasındaki Bağlantılarda Anne Ergen İlişkilerinin Aracı Rolüne Yönelik Bulguların Tartışılması

Hatırlanacağı gibi, araştırmanın eşler arasındaki çatışma kapsamındaki **üçüncü hipotezi**, eşler arasındaki çatışma ile yaşam doyumu, benlik saygısı, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkiye ikinci zamandaki anne ergen ilişkisi boyutunda ele alınan değişkenlerin (anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği) aracılık edeceği şeklindeydi. Bu kapsamda elde edilen sonuçlar, anne ergen ilişkisinin, eşler arasındaki çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkide aracı rolünün olduğunu ortaya koymuştur. Kızlar için elde edilen sonuçlar, hem anne davranışının hem de anne ergen ilişki niteliğinin, eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı; yaşam doyumu arasındaki ilişkide ise kısmi aracı rolünün olduğunu göstermiştir. Erkeklerde ise, anılan ilişkiler bazı açılardan farklılaşmıştır. Buna göre, anne davranışının, eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki ilişkide tam aracı; yaşam doyumu arasındaki ilişkide kısmi aracı rolü vardır. Anne ergen ilişki niteliğinin ise hem benlik saygısı hem de yaşam doyumu arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün olduğu görülmüştür. Bununla birlikte erkeklerde anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğinin eşler arasındaki çatışma ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki aracı rolü, anılan değişkenlerle anne davranışı ve anne ergen ilişkisi arasındaki doğrudan yollar anlamlı olmadığından sıranamamıştır.

Hatırlanacağı gibi, alan yazında eşler arasındaki çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkiler üzerine, aracı ve doğrudan etki olmak üzere iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki, eşler arasındaki sorunların (çatışma dahil), ergen uyumunu ana

baba uygulamalarında bozulmalar yoluyla etkilediğini ileri sürmektedir (Cui ve Conger, 2008; Schoppe-Sullivan ve ark., 2007). İkinci görüş ise çatışmanın ergen uyumunu, ergenin çatışmaya ilişkin farkındalığına bağlı olarak doğrudan etkilediğini ileri sürmektedir (Grych ve Fincham, 1990; Grych ve ark., 1992). Bu bağlamda yapılan araştırmaların çok büyük bir çoğunluğu aracı etki görüşünü desteklemekle birlikte (Dmitrieva ve ark., 2004; Doyle ve Markiewicz, 2005; Cui ve Conger, 2008; Harold ve Conger, 1997) bazı araştırmalar (Harold ve Conger 1997; Schoppe-Sullivan ve ark., 2007), her iki görüşü de destekleyen bulgular elde etmişlerdir. Örneğin, Harold ve Conger (1997), hem aracı hem de doğrudan etki bakış açısını içeren şekilde, eşler arasındaki çatışmanın, ergen uyumunu hem ebeveynin düşmanca davranışları üzerinden hem de ergenlerin anne babaları arasında yaşanan çatışmanın sıklığına yönelik farkındalıkları yoluyla doğrudan etkilediğini ortaya koymuşlardır. Çalışmamızda elde edilen sonuçlar, Harold ve Conger'in (1997) sonuçlarıyla tutarlı bir biçimde, anne baba arasındaki çatışma ile ergenin uyumu arasındaki ilişkide anne davranışının ve anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolü olduğunu göstermiş; ayrıca, anne baba arasındaki çatışmanın kızlarda yaşam doyumunu; erkeklerde ise benlik saygısını ve yaşam doyumunu doğrudan da etkilediğini ortaya koymuştur. Çalışmamızda, ergenlerin çatışmaya ilişkin farkındalıkları, anne babaları arasındaki çatışmanın özellikleri, algıladıkları tehdit ve çatışmadan dolayı kendilerini suçlama boyutlarıyla değerlendirmiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi, evlilik çatışması, çiftler arasındaki ilişkilerin çoğunda değişen derecelerde görülen bir olgudur ve bütünüyle normaldir (Grych ve Fincham, 1990). Eğer anne babalar, çatışma sırasında etkili başa çıkma stratejileri kullanırlarsa, çocuklar gözlem yoluyla bu etkili başa çıkma stratejilerini öğrenerek

kendi yaşamlarında çatışma durumlarına uygulayabilirler. Diğer bir deyişle, aralarındaki çatışmayı yapıcı bir şekilde çözen ana babalar, çocukları için etkili problem çözme ve çatışma çözme açısından rol modeli olmakta bu da çocukların başkalarıyla ilişkilerini kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte, çatışmanın şiddetinin artması, çocuğun anne babası arasındaki çatışmanın kendisinden kaynaklı olduğunu düşünmesi, çatışmaya maruz kalma süresinin artması, çocukların çatışmaya bağlı yaşadığı duygusal sıkıntının düzeyini artırmaktadır. Çocukların çatışma konusundaki farkındalıkları ve değerlendirmeleri, çatışmaya karşı psikolojik tepkilerini olumsuz yönde etkileyerek doğrudan uyum sorunlarına yol açabilmektedir. Bu nedenle müdahale programlarının öncelikle çiftlerin aralarındaki çatışmanın sıklığını ve şiddetini azaltma ve yapıcı bir şekilde çözümüne odaklanmaları gerekmektedir (Cummings ve Davies, 1994).

Ayrıca, anne baba arasında yaşanan çatışmanın, annenin ergene karşı davranışlarını ve anne ergen ilişkisini bozarak ergenin uyum sorunları yaşama riskini artırdığı bulgusu, özellikle ergenlerin, doğrudan maruz kalmadığı durumlarda bile çatışmadan etkilenebileceklerini göstermesi bakımından önemlidir. Erel ve Burman'ın da (1995) işaret ettiği gibi, ana babaların, çocuklarını aralarındaki çatışma ve anlaşmazlıklara tanık olmalarını engelleyerek çatışmadan korumaya çalışabilirler, ancak çatışmanın ana baba çocuk ilişkisi üzerindeki olumsuz etkisinden koruyamayabilirler.

Özetle, çalışmamızda kız ergenlerin algıladığı çatışmanın anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğini olumsuz yönde etkilediği; anne davranışı ve anne ergen ilişkisindeki bozulmaların ise zaman içerisinde ergenlerin benlik saygılarının ve

yaşam doyumlarının düşmesine; içe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin artmasına neden olduğu belirlenmiştir. Eşler arasındaki çatışma erkeklerde de anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliğini olumsuz yönde etkilemiş; ancak anne davranışı ve anne ergen ilişkisindeki bozulmaların zaman içerisinde ergenlerin yalnızca benlik saygısının ve yaşam doyumunun düşmesine neden olduğu ortaya konmuştur. Görüldüğü gibi, çalışmamızın sonuçları anne babası arasında çatışma algılayan ergenlerin, psikososyal uyum sorunları açısından risk altında olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, anılan sonuçlar eşler arasındaki çatışmanın, ergen uyumunu anne ergen ilişkisi yoluyla her zaman olumsuz yönde etkileyeceği anlamına gelmemektedir. Diğer bir deyişle ana babalar, çatışmaya rağmen çocuklarına yönelik olumlu davranışlarda bulunmayı ve çocuklarıyla olumlu ilişkiler kurmayı başarabildikleri ölçüde, çocuklarını çatışmanın olumsuz etkisine karşı koruyabilmektedirler. Örneğin Davies ve Windle (2001) bir çalışmalarında, ergenin ailesinden algıladığı desteğin yüksek olduğu koşulda, anne baba arasındaki çatışma ile ergenin suça yönelik davranışları arasındaki ilişkilerin en düşük; desteğin düşük olduğu koşulda ise en yüksek olduğunu göstermiştir. Bu durumda aileden algılanan destek ergenlerin kendilerini daha fazla güvende hissetmelerini ve çatışmadan dolayı daha az tehdit algılamalarını sağlayarak koruyucu bir rol üstlenmektedir (Davies ve Windle, 2001). Böylece çatışmanın hakim olduğu ailelerden gelen çocukların, anne babasıyla kurduğu olumlu ilişkiler sayesinde, psikolojileri korunabilmekte ve uyumlu davranış sergileyebilmektedirler (Cummings ve Davies, 1994).

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada temel olarak aileye ilişkin olumsuz yaşam olayları (algılanan ekonomik güçlük ile eşler arasındaki çatışma), anne ergen ilişkisi (anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği), ergenin psikolojik iyilik hali (yaşam doyumu ve benlik saygısı) ve davranış problemleri (içe yönelim ve dışa yönelim problemleri) arasındaki ilişkiler aile stres modeli çerçevesinde ergen bildirimine dayalı ve boylamsal olarak incelenmiştir. Bu doğrultuda, olumsuz yaşam olaylarının anne ergen ilişkisi ile ilişkisi, anne ergen ilişkisinin ise ergen uyumuyla arasındaki doğrudan ilişkiler incelenmiştir. Bunun yanında anne ergen ilişkisinin, olumsuz yaşam olayları ile ergenin uyumu arasındaki aracı rolü de sınanmıştır.

Aile stres modeli, çalışmamızda ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma ile ergenin uyumu arasındaki ilişkilerde rol oynayan aracı değişkenleri ortaya koymak açısından önemli bir çerçeve sağlamıştır. Bu çerçevede araştırmamızda, temel olarak, algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışmanın, ergenin psikolojik iyilik hali ve davranış problemlerini anne ergen ilişkisi yoluyla dolaylı olarak etkilediğinin ortaya konmuş olması, ilgili alan yazını desteklemesi açısından önemlidir. Buna göre, algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma, anne ergen ilişkisinde sorunlara, anne ergen ilişkisinde yaşanan sorunlar da ergenlerde uyum problemlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Diğer bir deyişle, annenin ergene yönelik katı ve sınırlayıcı davranışları ile ergenin annesiyle kendisi hakkındaki sınırlı paylaşımlarının ve anneye kurulan olumsuz ilişkilerin ergenin hem psikolojik iyilik hali hem de davranış problemleri açısından risk

oluşturabileceği görülmüştür. Öte yandan sıcak, destekleyici, demokratik ve ergenin ana babasını kendisi hakkında bilgilendirdiği bir aile ortamının, ergenin psikolojik iyilik hali düzeyinin artmasına ve davranış problemlerinin azalmasına katkıda bulunabileceği görülmektedir.

Alan yazında çoğu araştırma ya anne davranışına ya da anne ergen ilişki niteliğine odaklanmıştır. Bizim çalışmamızda ise, olumsuz yaşam olayları ile ergen uyumu arasındaki ilişkiler incelenirken, anne ergen ilişkisi kapsamında hem anne davranışı hem de anne ergen ilişki niteliği ele alınmıştır. Bu durum anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği ile ergen uyumu arasındaki ilişkilerin kızlarda ve erkeklerde nasıl farklılaştığını görmemize izin vermiştir. Buna göre, anne davranışı kızlarda ve erkeklerde ilgilenilen değişkenler arasındaki ilişkiler açısından genel olarak benzer bir örüntü gösterirken, anne ergen ilişki niteliği farklılaşmıştır. Çalışmamız, anne davranışının hem kızlarda hem de erkeklerde, anne ergen ilişki niteliğinin ise, sadece kızlarda algılanan ekonomik güçlük ile ergen uyumu arasındaki ilişkide aracı rolünün olduğunu göstermiştir. Ayrıca, hem anne davranışının hem de anne ergen ilişki niteliğinin, eşler arasındaki çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkideki aracı rolü kızlarda anlamlıyken, erkeklerde sadece psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkideki aracı rolünün anlamlı olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, anneden ergene yönelen çocuk yetiştirme uygulamaları olarak kabul edilen anne davranışının hem kızlar hem de erkeklerde, olumsuz yaşam olayları ile ergen uyumu arasındaki ilişkiyi açıklayan önemli bir mekanizma olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte anne ergen arasında karşılıklı ilişkileri ifade eden anne ergen ilişki niteliğinin, kızlarda erkeklere kıyasla söz konusu ilişkileri açıklamada daha etkili olduğu görülmektedir. Gözlenen bu cinsiyet farklılığı, anne

davranışı ve anne ergen ilişki niteliğinin kızlar ve erkekler açısından değişen yönleri olan ayrı yapılar olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, annenin ergene yönelik desteği ile açıklamaya ve neden göstermeye dayalı kontrolünü içeren disiplin uygulamaları hem kızlar hem de erkeklerin uyumu açısından önemliken; ergenin annesiyle nerede, kimlerle neler yaptığı konusundaki paylaşımları ve annesiyle kurduğu olumlu ilişkiler kızların daha sağlıklı sonuç davranışlar geliştirmelerini desteklemektedir. Dolayısıyla, anne ergen ilişkilerinin aracı rolü irdelenirken anne davranışını ve anne ergen ilişki niteliğinin ayrı ayrı değerlendirilmesinin önemli olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar, olumsuz yaşam olaylarının ergen uyumu üzerindeki olumsuz etkisini azaltmaya yönelik geliştirilecek müdahale programları açısından da önemli görünmektedir. Anne ergen ilişkisinin ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışmanın ergen uyumu üzerindeki etkilerini açıklamadaki belirleyici rolü, ebeveyne yönelik müdahale programlarının önemli olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda kızlarda hem anne davranışı hem de anne ergen ilişki niteliği, erkeklerde ise özellikle anne davranışı konusunda geliştirilecek müdahale programlarının etkili olacağı düşünülmektedir. Sıcak, destekleyici, demokratik ve ergenin ana babasını kendisi hakkında bilgilendirdiği bir aile ortamını destekleyen müdahale programları, ergenin psikolojik iyilik hali düzeyinin artmasına ve davranış problemlerinin azalmasına katkıda bulunacaktır.

Çalışmamız ergenlik döneminde olumsuz yaşam olayları, anne ergen ilişki ve ergen uyumu arasındaki ilişkiler konusunda yürütülen kapsamlı bir projenin (Güre, Uçanok ve Ergül, 2011) boylamsal yönünü irdelleyen bölümünü oluşturmaktadır. Anılan proje çerçevesinde bir grup araştırma yapılmış ve bu araştırmalarda aile stres

modeli çerçevesinde farklı modeller sınanmıştır (Çakmak, 2015; Ergül ve Güre, 2012; Gümüşt en, 2013; Gümüşt en ve Güre, 2013, 2014; Güre, Gümüşt en, Korfal, ve Uçanok, 2014; Şahin, 2014; Şahin ve Güre, 2014). Bu kapsamda yürütülen ergen bildirimine dayalı bir çalışmada (Gümüşt en, 2013) ekonomik güçlük, anne ergen ilişkisi ve ergenin psikolojik iyilik hali kesitsel olarak ele alınmıştır. Başka bir çalışmada ise (Çakmak, 2015), algılanan ekonomik güçlük, eşler arasındaki çatışma ve ergenlerin davranış problemleri arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkiler anne bildirimine dayalı ve boylamsal olarak incelenmiştir. Bizim çalışmamız ise Türkiye’de ergen bildirimine dayalı ekonomik güçlük, eşler arasındaki çatışma, anne ergen ilişkisi ve ergen uyumu arasındaki ilişkilerin doğasını ve yönünü anlamaya yönelik, aile stres modeli temelinde boylamsal olarak yürütülen ilk kapsamlı çalışma niteliğindedir. Alan yazında nedensel ilişkiler hakkında çıkarımları güçlendirmek için boylamsal çalışmaların çok kritik olduğu belirtilmektedir (Grych ve ark., 2003). İleriye dönük boylamsal etkileri incelemek üzere planlanan bu çalışma ergenin uyumunda zaman içindeki değişimler hakkında yordamalarda bulunmamızı sağlamıştır. Alan yazında, aracı etkilerin incelendiği yapısal eşitlik modellerinde ele alınan bağımsız, aracı ve sonuç değişkenlerin, her biri ayrı bir zamanda olmak üzere, üç farklı zamanda ölçülmesinin önemli olduğu ve ancak bu şekilde nedensel ilişkilerden daha emin bir şekilde söz edilebileceği belirtilmektedir (Schoppe-Sullivan ve ark., 2007). Bu araştırmada bütün değişkenlerde her iki zamanda ölçüm alınmasına rağmen, model testinde alan yazındaki çalışmaların bazılarında olduğu (Chang, Lansford, Schwartz ve Farver, 2004; Doyle ve Markiewicz, 2005; Harold ve ark., 1997) gibi, algılanan ekonomik güçlük ile eşler arasındaki çatışmanın birinci zamandaki, aracı ve sonuç değişkenlerin tümü için ise ikinci zamandaki, yani bir yıl sonraki ölçümler

kullanılmıştır. Analizler sırasında, bağımlı değişkenlerin önceki düzeyleri kontrol edilmiş, bu da bize sonuç değişkeninde ortaya çıkan değişimin, bağımsız değişkenin bir sonucu olduğunu daha emin olarak söyleyebilme olanağı sağlamıştır (Cole ve Maxwell, 2003; Solso ve Johnson, 2005).

Çalışmamızda aile stres modeli olumsuz yaşam olayları, anne ergen ilişkisi ve ergen uyumu çok yönlü ele alınarak genişletilmiştir. Aile stres modeli temelinde yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda, olumsuz yaşam olayı olarak yalnızca ekonomik güçlük ele alınırken, bizim çalışmamızda ekonomik güçlüğü yanı sıra, ergenler için önemli bir diğer stres kaynağı olan ana babaları arasındaki çatışma da modele dahil edilmiştir. Ayrıca, hem anne davranışı hem de anne ergen ilişki niteliği olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınarak anne ergen ilişkisi çok yönlü olarak incelenmiştir. Son olarak, alan yazında yer alan çalışmalar daha çok olumsuz yaşam olayları, ana babalık ve davranış problemleri arasındaki ilişkiler üzerine odaklanmıştır. Bizim çalışmamızda ise, ergenin davranış problemlerine ek olarak psikolojik iyilik hali de modele dahil edilmiştir. Bu sayede olumsuz yaşam olayları ile ergenin psikolojik iyilik hali arasındaki ilişki ve bu ilişkide anne ergen ilişkisinin aracı rolü sınanarak, alan yazında bu konuda yapılmış az sayıda çalışmaya katkı sağlanmıştır.

Çalışmamız olumsuz yaşam olaylarının kız ve erkek ergenlerin psikolojik uyumları üzerindeki etkilerinin anneyle kurulan ilişkiler aracılığıyla farklılaştığını göstermesi açısından önemli bulgular ortaya koymakla birlikte, bazı sınırlılıklara da sahiptir. Çalışmamızda seçilen örneklemin evreni temsil gücünü artırmak için Ankara kent merkezindeki okullar, büyüklüğe oransal tesadüfî seçim yöntemi

kullanılarak seçilmiş, ancak bazı okullarda karşılaşılan fiziki ortam yetersizliği ve kabul alamama gibi nedenlerle, uygulama seçilen okullar içerisinde sekiz ilköğretim ve yedi ortaöğretim okulunda gerçekleştirilebilmişti. Bu nedenle çalışmamızda daha çok lise ve üstü eğitim düzeyi (anne ortalama % 60; baba ortalama % 70) ve orta gelir düzeyine sahip (ortalama % 60) ailelerden geldiklerini belirten ergenlere ulaşılmıştır. Dolayısıyla çalışmamızın bulguları genellenirken bu noktanın akılda bulundurulması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ileride farklı gelir düzeyinden gelen katılımcılarla önerilen modellerin sınanması alan yazına önemli katkı sağlayacaktır. Aile içi ilişkiler ve ergen uyumu konusunda daha fazla risk oluşturacağı için özellikle alt gelir grubundan gelen ergenlerle yapılacak çalışmalar önemlidir (Conger ve ark., 1992; Conger ve ark., 1993). Bu araştırmanın katılımcıları ayrıca kentte anne babasıyla birlikte yaşayan ergenlerden oluşmuştur. İleride, kırsal kesimde yaşayan, farklı aile yapısına sahip, farklı yaş grupları üzerinde de modelin sınanması aile stres modelinin Türkiye’de geçerliliğine ilişkin daha kapsamlı bulgulara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Ayrıca, çalışmamızda algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma ile ergen uyumu arasındaki ilişkiler, ergen bildirimine dayalı olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla araştırma kapsamında elde edilen bulgular, ergenlerin içinde bulundukları ekonomik koşullara ve anne baba arasında yaşanan çatışmaya ilişkin algılarının, zaman içinde kendileri üzerindeki hem olumlu hem de olumsuz sonuçlara ilişkin değişimleri, anneleriyle olan ilişkileri aracılığıyla ne yönde etkilediğini görme fırsatı vermiştir. Her ne kadar ilgili yazında ergenin ana babasıyla olan ilişkisini ve ana babasının birbirleriyle olan ilişkisini algılamalarının ve farkındalıklarının, uyum davranışlarının yordanmasında ebeveyn bildirimine

kıyasla daha önemli bilgi kaynağı olduğu belirtilse de (örn., Harold ve Conger, 1997), hem ergen hem de anne ve baba bildirimine dayalı farklı kaynaklardan ölçüm alınması bu yöndeki çalışmaları şüphesiz ki daha da güçlendirecektir.

Bunun yanında, araştırmamızın yordayıcı değişkenlerinden ergenlerin algıladığı ekonomik güçlüğü ölçmek için kullanılan Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeğinde ergenlerin kendilerini daha olumlu değerlendirme eğiliminde oldukları görülmüştür. Diğer bir değişle, ölçekte yer alan sekiz madde için ergenlerin ortalama % 81.62'si, 4 dereceli ölçek üzerinde daha çok 1 (Hiçbir zaman doğru değil) seçeneğini işaretlemişlerdir. Dolayısıyla, ileride yapılacak çalışmalarda algılanan ekonomik güçlüğü, başka ölçekler kullanılarak ya da farklı kaynaklardan ölçüm alınarak değerlendirilmesinin daha sağlıklı olacağı düşünülmektedir.

Son olarak, çalışmamızda ele alınan değişkenler arasındaki ilişkide aracı değişken olarak yalnızca anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği incelenmiştir. Diğer bir deyişle baba davranışı ve baba ergen ilişki niteliği araştırmamıza dahil edilmemiştir. Toplumumuzda çocuk ve ergen gelişimi açısından annenin önemli rolü dikkate alındığında, çalışmamızda elde edilen bulguların alana önemli katkı sağlayacağı şüphesizdir. Bununla birlikte, ileride yapılacak çalışmalarda, özellikle babaların da dahil edilmesi cinsiyet temelinde ilişkileri ortaya koymak açısından önemlidir.

Genel olarak çalışmamızda elde edilen bulguların, yukarıda sözü edilen güçlü yanları ve sınırlılıklarıyla birlikte değerlendirildiğinde, ilgili alandaki mevcut bilgi

birikimine önemli ölçüde katkı sağlayacağı gibi, ileride yapılacak çalışmalar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

ÖZET*

Araştırmada temel olarak aileye ilişkin olumsuz yaşam olayları (ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma) ile ergenin psikolojik iyilik hali (benlik saygısı ve yaşam doyumu) ve davranış problemleri (içe yönelim ve dışa yönelim problemleri) arasındaki ilişkilerde anne ergen ilişkisinin (anne davranışı ve anne ergen ilişki niteliği) aracı rolünün aile stres modeli çerçevesinde, ergen bildirimine dayalı ve boyamsal olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Ankara’da ilk ve orta öğretime devam eden 442’si (% 53.1) kız ve 390’ı (% 46.9) erkek toplam 832 ergen bir yıl arayla, iki kez dahil edilmiştir (1. Zaman ve 2. Zaman). Araştırmada önerilen yapısal eşitlik modelleri, sonuç değişkenlerin birinci zamandaki düzeyleri kontrol edilerek kızlar ve erkekler için ayrı ayrı analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, kızlarda hem anne davranışı hem de anne ergen ilişki niteliğinin, erkeklerde ise sadece anne davranışının algılanan ekonomik güçlük ile ergenin psikolojik iyilik hali ve davranış problemleri arasındaki ilişkide aracı rolünün olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, kızlarda eşler arasındaki çatışma ile ergenin psikolojik iyilik hali ve davranış problemleri arasındaki ilişkide hem anne davranışının hem de anne ergen ilişki niteliğinin aracı rolü olduğu görülürken; erkeklerde anne davranışının ve anne ergen ilişki niteliğinin eşler arasındaki çatışma ile yalnızca ergenin psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu görülmüştür. Genel olarak, anne davranışı kızlarda ve erkeklerde ilgilenilen değişkenler arasındaki ilişkiler açısından benzer bir örüntü gösterirken, anne ergen ilişki niteliği farklılaşmıştır. İncelenen ilişkilerde gözlenen bu cinsiyet farklılığı, anne davranışı ve anne ergen ilişkisinin kızlar ve erkekler açısından değişen yönleri olan ayrı yapılar olabileceğine işaret etmektedir.

*Bu alışma Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 11B5358001 numaralı proje ile desteklenmiştir.

ABSTRACT*

This study mainly aims to examine mediating role of mother-adolescent relationship between negative life events in the family (economic hardship and marital conflict) and adolescent's well-being (self-esteem and life satisfaction) besides behavioral problems (internalizing and externalizing problems) within the framework of the family stress model and on the basis of adolescents' statements in a longitudinal approach. The sample of the study consisted of 832 adolescents (442 females-53.1% and 390 males-46.9%) in their primary and secondary education. The data was gathered twice (Time 1 and Time 2) with an interval of one year. The proposed structural equation models in the study were analyzed for females and males separately via controlling adjustment problems at Time 1. The results showed that both mothers' behaviors and the quality of mother-adolescent relationship for females, but only mothers' behaviors for males act as mediators on the associations between perceived economic hardship and psychological well-being and behavior problems. Similarly, both mothers' behaviors and the quality of mother-adolescent relationship for females act as mediators on the associations between marital conflict and adolescent's well-being and behavioral problems. But for males both mothers' behaviors and the quality of mother-adolescent relationship had a mediating role only on the associations between marital conflict and adolescent's well-being. Generally, mother behavior showed similar patterns between females and males in terms of the variables of interest, while the quality of mother-adolescent relationship showed differences. This difference on the basis of gender in terms of the observed relations indicates that mother behavior and the

quality of mother-adolescent relationships are separate structures with differing qualities from the point of female and male adolescents.

*This study was supported by Ankara University, Scientific Research Project Coordination Unit (Grant No: 11B5358001).

KAYNAKÇA

Achenbach, T. M. ve Rescorla, L. A. (2001). *Manual for the ASEBA school-age forms and profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth and Families.

Almeida, D. M., Wethington, E. ve Chandler, A. (1999). Daily transmission of tensions between marital dyads and parent-child dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 49-61.

Amato, P. ve Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta analysis. *Psychological Bulletin*, 110, 26-46.

Andreou, E. ve Metallidou, P. (2004). The relationship of academic and social cognition to behavior in bullying situations among Greek primary school children. *Educational Psychology*, 24(1), 27-41.

Antaramian, S. P., Huebner, E. S. ve Valois, R. F. (2008). Adolescent life satisfaction. *Applied Psychology: An International Review*, 57, 112-126.

Arbuckle, J. L. (2011). *IBM SPSS Amos 20 User's Guide*. Amos Development Corporation.

Archer, J. (2004). Sex differences in aggression in real-world settings: A meta-analytic review. *Review of General Psychology*, 8, 291-322.

- Ary, D. V., Duncan, T. E., Duncan, S. C. ve Hops, H. (1999). Adolescent problem behavior: The influence of parents and peers. *Behaviour Research and Therapy*, 37(3), 217-230.
- Ataca, B. (2013). Türk aile yapısı ve işleyişi. S. Bekman ve A. Aksu-Koç, (Ed.), *İnsan Gelişimi, Aile ve Kültür: Farklı bakış açıları içinde* (155-172). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Axinn, W., Duncan, G. J. ve Thornton, A. (1997). The effects of parents' income, wealth, and attitudes on children's completed schooling and selfesteem. G. J. Duncan ve J. Brooks-Gunn, (Ed.), *Consequences of growing up poor içinde* (518-540). New York: Russell Sage Foundation.
- Aytaç, I. A. ve Rankin, B. H. (2009). Economic crisis and marital problems in Turkey: Testing the family stress model. *Journal of Marriage and Family*, 71, 756-767.
- Ayub, N. (2010). The Relationship between self-concept and satisfaction with life among adolescents. *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 5(4), 81-92.
- Bagozzi, R. P. ve Heatherton, T. F. (1994). A general approach to representing multifaceted personality constructs: Application to state self-esteem. *Structural Equation Modeling*, 1, 35-67.
- Bahçıvan-Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61-79.

- Bandalos, D. L. (2002). The effects of item parceling on goodness-of-fit and parameter estimate bias in structural equation modeling. *Structural Equation Modeling*, 9(1), 78-102.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood, NJ: Prentice-Hall.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296-3319.
- Barber, B., Olsen, J. ve Shagle, S. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalizing and externalizing behaviors. *Child Development*, 65, 1120-1136.
- Barnett, M. A. (2008). Economic disadvantage in complex family systems: Expansion of family stress models. *Clinical Child and Psychological Review*, 11, 145-161.
- Baydar, N., Akçınar, B. ve İmer, N. (2012). Çevre, sosyoekonomik bağlam ve ana babalık. M. Sayıl ve B. Yağmurlu, (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma içinde* (81-127). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bayraktar, F., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2009). Liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: Ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 48-63.
- Benner, A. D. ve Kim, S. Y. (2010). Understanding Chinese American adolescents' developmental outcomes: Insights from the family stress model. *Journal of Research on Adolescence*, 20(1), 1-12.

- Benson, M. J., Buehler, C. ve Gerard, J. M. (2008). Interparental hostility and early adolescent problem behavior: Spillover via maternal acceptance, harshness, inconsistency, and intrusiveness. *Journal of Early Adolescence*, 28, 428-454.
- Bolak-Boratav, H. (2013). Türkiye’de Kentlerde yaşayan ergenlerin değer ve tutumları: Schwartz’ın değerler kuramının ve Kağıtçıbaşı’nın aile değişim modelinin sınanması. S. Bekman ve A. Aksu-Koç, (Ed.), *İnsan Gelişimi, Aile ve Kültür: Farklı bakış açıları* içinde (311-331). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*. New York: Basic Books.
- Bradford, K., Vaughn, L. B. ve Barber, B. K. (2008). When there is conflict: Interparental conflict, parent child conflict and youth problem behaviors. *Journal of Family Issues*, 29, 780-805.
- Brown, J. D. (1998). *The self*. New York: McGraw-Hill.
- Browne, M. W. ve Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. K. A. Bollen ve J. S. Long, (Ed.), *Testing structural equation models* içinde (136-162). Newbury Park, CA: Sage.
- Buehler, C., Krishnakumar, A., Anthony, C., Tittsworth, S. ve Stone, G. (1994). Hostile interparental conflict and youth maladjustment. *Family Relations*, 43, 409-416.

- Buehler, C. ve Gerard, J. M. (2002). Marital conflict, ineffective parenting, and children's and adolescent's maladjustment. *Journal of Marriage and Family*, 64, 78-92.
- Buehler, C. ve Trotter, B. B. (1990). Nonresidential and residential parent's perceptions of the former spouse relationship and children's social competence following marital separation: Theory and programmed intervention. *Family Relations*, 39, 395-404.
- Buehler, C., Anthony, A., Krishnakumar, A., Stone, G., Gerard, J. ve Pemberton, S. (1997). Interparental conflict and youth problem behaviors: A meta-analytic review. *Journal of Child and Family Studies*, 6, 233-247.
- Buehler, C., Benson, M. J. ve Gerard, J. M. (2006). Interparental hostility and early adolescent problem behavior: The mediating role of specific aspects of parenting. *Journal of Research on Adolescence*, 16, 265-292.
- Buehler, C., Krishnakumar, A., Stone, G., Anthony, C., Pemberton, S., Gerard, J. ve Barber, B. K. (1998). Interparental conflict styles and youth problem behaviors: A two-sample replication study. *Journal of Marriage and the Family*, 60(1), 119-132.
- Bush, K. R., Peterson, G. W., Cobas, J. ve Supple, A. J. (2002). Adolescents' perceptions of parental behaviors as predictors of adolescent self-esteem in mainland China. *Sociological Inquiry*, 72(4), 503-526.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with Amos: Basic concepts, applications, and programming*. New York, NY: Taylor and Francis Group.

- Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M. ve Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development*, 79, 1185-1229.
- Cenkseven-Önder, F. (2012). The influence of decision-making styles on early adolescents' life satisfaction. *Social Behavior and Personality*, 40(9), 1523-1536.
- Chang, L., Lansford, J. E., Schwartz, D. ve Farver, J. M. (2004). Marital quality, maternal depressed affect, harsh parenting, and child externalizing in Hong Kong Chinese families. *International Journal of Behavioral Development*, 28, 311-318.
- Cheng, S. ve Chan, A. C. M. (2004). The multidimensional scale of perceived social support: Dimensionality and age and gender differences in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 37, 1359-1369.
- Chun, H. ve Mobley, M. (2010). Gender and grade level comparisons in the structure of problem behaviors among adolescents. *Journal of Adolescence*, 33, 197-207.
- Ciarrochi, J., Heaven, P. C. L. ve Davies, F. (2007). The impact of hope, self-esteem, and attributional style on adolescents' school grades and emotional well-being: A longitudinal study. *Journal of Research in Personality*, 41, 1161-1178.

- Claes, M. (1992). Friendship and personal adjustment during adolescence. *Journal of Adolescence*, 15, 39-55.
- Clay, D., Vignoles, V. L. ve Dittmar, H. (2005). Body image and self-esteem among adolescent girls: Testing the influence of sociocultural factors. *Journal of Research on Adolescence*, 15, 451-477.
- Cole, D. A. ve Maxwell, S. E. (2003). Testing mediational models with longitudinal data: Questions and tips in the use of structural equation modeling. *Journal of Abnormal Psychology*, 112, 558-577.
- Conger, A. J. (1974). A revised definition for suppressor variables: A guide to their identification and interpretation. *Educational Psychological Measurement*, 34, 35-46.
- Conger, R. D. ve Conger, K. J. (2002). Resilience in Midwestern families: Selected findings from the first decade of a prospective, longitudinal study. *Journal of Marriage and Family*, 64, 361-373.
- Conger, R. D. ve Donellan, M. B. (2007). An interactionist perspective on the socioeconomic context of human development. *Annual Review of Psychology*, 58, 175-199.
- Conger, R. D. ve Elder Jr., G. H. (1994). Families in troubled times: The Iowa youth ve families project. R. D. Conger ve G. H. Elder, Jr., (Ed.). *Families in troubled times: Adapting to change in rural America* içinde (3-18). Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.

- Conger, R. D., Conger K. J. ve Martin, A. J. (2010). Socioeconomic status, family processes, and individual development. *Journal of Marriage and Family*, 72, 685-704.
- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder Jr., G. H., Lorenz, F. O., Simons, R. L. ve Whitbeck, L. B. (1992). A family process model of economic hardship and adjustment of early boys. *Child Development*, 63, 526-541.
- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder Jr., G. H., Lorenz, F. O., Simons, R. L. ve Whitbeck, L. B. (1993). Family economic stress and adjustment of early adolescent girls. *Developmental Psychology*, 29, 206-219.
- Conger, R. D., Ge, X., Elder Jr., G. H., Lorenz, F. O. ve Simons, R. L. (1994). Economic stress, coercive family process and developmental problems of adolescents [Special issue on children and poverty]. *Child Development*, 65, 541-561.
- Conger, R. D., Wallace, L. E., Sun, Y., Simons, R. L., McLoyd, V. C. ve Brody, G. (2002). Economic pressure in African American families: A replication and extension of the family stress model. *Developmental Psychology*, 38, 179-193.
- Connor-Smith, J. K., Compas, B. E., Wadsworth, M. E., Thomsen, A. H. ve Saltzman, H. (2000). Responses to stress in adolescence: Measurement of coping and involuntary stress responses. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 976-992.
- Cox M. J. ve Paley B. (1997). Families as systems. *Annu. Rev. Psychol.*, 48, 243-67.

- Cui, M. ve Conger, R. D. (2008). Parenting behavior as mediator and moderator of the association between marital problems and adolescent maladjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 18(2), 261-284.
- Cui, M., Conger, R., Bryant, C. ve Elder, G. (2002). Parental behavior and the quality of adolescent friendships: A social contextual perspective. *Journal of Marriage and the Family*, 64, 676-689.
- Cummings, E. M., Davies, P. ve Simpson, K. (1994). Marital conflict, gender and children's appraisals and coping efficacy as mediators of child adjustment. *Journal of Family Psychology*, 8, 141-149.
- Cummings, E. M., George, M. W., McCoy, K. P. ve Davies, P. T. (2012). Interparental conflict in kindergarten and adolescent adjustment: Prospective investigation of emotional security as an explanatory mechanism. *Child Development*, 83(5), 1703-1715.
- Cummings, E. M., Schermerhorn, A. C., Davies, P. T., Goeke-Morey, M. C. ve Cummings, J. S. (2006). Interparental discord and child adjustment: Prospective investigations of emotional security as an explanatory mechanism. *Child Development*, 77, 132-152.
- Cummings, E. M., Vogel D., Cummings J. S ve El-Sheikh, M. (1989). Children's responses to different forms of expression of anger between adults. *Child Development*, 60, 1392-1404.
- Çivitci, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: Bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, XXII(1), 29-52.

- Davidov, M. ve Grusec, J. E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development*, 77, 44-58.
- Davies, P. T. ve Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis. *Psychological Bulletin*, 116, 387-441.
- Davies, P. T., Harold, G. T., Goeke-Morey, M. ve Cummings, E. M. (2002). Children's emotional security and interparental conflict. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 67, (3, Serial No. 270).
- Davies, P. ve Windle, M. (2001). Marital discord and adolescent adjustment trajectories: The potentiating and protective role of intrapersonal attributes. *Child Development*, 72(4), 1163-1178.
- Dekovic, M. (1999a). Parent-adolescent conflict: Possible determinants and consequences. *International Journal of Behavioral Development*, 23, 977-1000.
- Dekovic, M. (1999b). Risk and protective factors in the development of problem behavior during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 28, 667-685.
- Dekovic, M., Jassens, J. M. A. M. ve As, N. M. C. (2003). Family predictors of antisocial behavior in adolescence. *Family Process*, 42, 223-235.

- Deković, M., Wissink, I. B. ve Meijer, A. M. (2004). The role of family and peer relations in adolescent antisocial behavior: Comparison of four ethnic groups. *Journal of Adolescence*, 27, 497-514.
- Dew, T. ve Huebner, E. S. (1994). Adolescents' perceived quality of life: An exploratory investigation. *Journal of School Psychology*, 32, 185-199.
- Dimitreiva, J., Chen, C., Greenberger, E. ve Gil-Rivas, V. (2004). Family relationships and adolescent psychosocial outcomes: Converging findings from Eastern and Western cultures. *Journal of Research on Adolescence*, 14(4), 425-447.
- Doyle, A. B. ve Markiewicz, D. (2005). Parenting, marital conflict and adjustment from early- to mid-adolescence: Mediated by adolescent attachment style? *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 97-110.
- Dumont, M. ve Provost, M. A. (1999). Resilience in adolescence: protective role of social support, coping strategies, self-esteem, and social activities on experience of stress and depression. *Journal of Youth & Adolescence*, 28, 343-36.
- Edwards, L. M. ve Lopez, S. J. (2006). Perceived family support acculturation, and life satisfaction in Mexican American Youth: A mixed-methods exploration. *Journal of Counseling Psychology*, 53(3), 279-287.

- Eichelsheim, V. I., Buist, K. L., Dekovic, M., Wissink, I. B., Frijns, T., Lier, P. A. C. van, Koot, H. M. ve Meeus, W. H. J. (2010). Associations among the parent–adolescent relationship, aggression and delinquency in different ethnic groups: a replication across two Dutch samples. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 45, 293-300.
- Elder, C, Nguyen, T. ve Caspi, A. (1985). Linking family hardship to children's lives. *Child Development*, 56, 361-375.
- Erel, O. ve Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*. 118, 108-32.
- Ergül, A. ve Dönmez, A. (2015). Bir grup süreci olarak akran zorbalığı: Katılımcı rollerinin cinsiyet ve sosyal statü açısından incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 1-17.
- Ergül, A. ve Güre A. (2012). Perceived economic strain and parent-adolescent relationships: The adolescent's and parents' perspective [Sözlü Bildiri]. 30th International Congress of Psychology, Cape Town, Güney Afrika.
- Erol, N. ve Şimşek, Z. (2010). *Okul çağı çocuk ve gençler için davranış değerlendirme ölçekleri el kitabı: Achenbach ampirik temelli değerlendirme sistemi (ASEBA)*. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Ferguson, Y. L., Kasser, T. ve Jahng, S. (2010). Differences in life satisfaction and school satisfaction among adolescents from three nations: The role of perceived autonomy support. *Journal of Research on Adolescence*, 21(3), 649-661.

- Fincham, E. D. (1994). Understanding the association between marital conflict and child adjustment: Over-view. *Journal of Family Psychology*, 2, 123-127.
- Fincham, F. D., Grych, J. H. ve Osborne, L. N. (1994). Does marital conflict cause child maladjustment? Directions and challenges for longitudinal research. *Journal of Family Psychology*, 8, 128-140.
- Forehand, R. ve Nousiainen, S. (1993). Maternal and paternal parenting: Critical dimensions in adolescent functioning. *Journal of Family Psychology*, 7, 213-221.
- Forehand, R., Brody, G. H., Slotkin, J., Fauber, R., McCombs, A. ve Long, N. (1988). Young adolescent and maternal depression: Assessment, interrelations, and family predictors. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, 422-426.
- Fosco, G. M., Stormshak, E. A., Dishion, T. J. ve Winter, C. (2012). Family relationships and parental monitoring during middle school as predictors of early adolescent problem behavior. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 41, 202-213.
- Furman, W. ve Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental Psychology*, 21, 1016-1024.
- Furman, W. ve Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development*, 63, 103-115.

Furman, W. (1996). The measurement of friendship perceptions: Conceptual and methodological issues. W. M. Bukowski, A. F. Newcomb ve W. W. Harput, (Ed.), *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence. Cambridge studies in social and emotional development* içinde (41-65). Cambridge, MA: Cambridge University Press.

Gilman, R. ve Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(3), 311-319.

Goldbeck, L., Schmitz, T. G., Besier, T., Herschbach, P. ve Henrich, G. (2007). Life satisfaction decreases during adolescence. *Quality of Life Research*, 16(6), 969-979.

Grant, K. E. Compas, B. E., Thurm, A. E., McMahon, S. Gipson, P. Campbell, A., Krochock, K. ve Westerholm, R. I. (2006). Stressors and child and adolescent psychopathology: Evidence of moderating and mediating effects. *Clinical Psychology Review*, 26, 257-283.

Grant, K. E., Compas, B. E., Stuhlmacher, A. F., Thurm, A. E., McMahon, S. D. ve Halpert, J. A. (2003). Stressors and child and adolescent psychopathology: Moving from markers to mechanisms of risk. *Psychological Bulletin*, 129, 447-466.

Gray, M. R. ve Steinberg, L. (1999). Unpacking authoritative parenting: Reassessing a multidimensional construct. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 574-587.

- Green, M. L. ve Way, N. (2005). Self-Esteem trajectories among ethnic minority adolescents: A growth curve analysis of the patterns and predictors of change. *Journal of Research on Adolescence*, 15(2), 151-178.
- Gribbons, B. C. ve Hocevar, D. (1998). Levels of aggregation in higher level confirmatory factor analysis: Application for self-concept. *Structural Equation Modeling*, 5, 377-390.
- Grych, J. H. ve Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitivecontextual framework. *Psychological Bulletin*, 108, 267-290.
- Grych, J. H., Fincham, F. D., Jouriles, E. N. ve McDonald, R. (2000). Interparental conflict and child adjustment: Testing the mediational role of appraisals in the cognitive-contextual framework. *Child Development*, 71, 1648-1661.
- Grych, J. H., Harold, G. T. ve Miles, C. J. (2003). A prospective investigation of appraisals as mediators of the link between interparental conflict and child adjustment. *Child Development*, 74, 1176-1193.
- Grych, J. H., Seid, M. ve Fincham, F. D. (1992). Assessing marital conflict from the child's perspective: The children's perception on Interperantal Conflict Scale. *Child Development*, 63, 558-572.
- Gutman, L. M., McLoyd, V. C. ve Tokoyawa, T. (2005). Financial strain, neighborhood stress, parenting behaviors, and adolescent adjustment in urban African American families. *Journal of Research on Adolescence*, 15(4), 425-449.

Gülbetekin, E., İyilikçi, O., Amado, S. Çetinkaya, H. ve Dural, S. (2012). Mutluluğun yüzdeki ifadesinde ve algılanmasında hemisferik asimetri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(70), 65-78.

Gümüşt en D. ve Güre, A. (2014). Algılanan ekonomik güçlük ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki bağlantıda anne-ergen ilişkilerinin aracı rolü [Sözlü Bildiri]. 18. Ulusal Psikoloji Kongresi, Bursa.

Gümüşten D. (2013). *Algılanan Ekonomik Güçlük ile Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki Bağlantıda Anne-Ergen İlişkilerinin Aracı Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gümüşten D. ve Güre, A. (2013). The perceived economic strain and psychological well-being in Turkish adolescent: The mediational role of quality of mother-adolescent relationship [Sözlü Bildiri]. 16th European Conference on Developmental Psychology, Lausanne, Switzerland.

Gure, A., Wissink, I. ve Deković, M. (2010). Quality of parent-adolescent relationship and self-esteem in Turkish, Dutch and Turkish-Dutch Adolescents [Sözlü Bildiri]. XIV. European Conference on Developmental Psychology, R. Zukauskienė (Ed.) *Medimond, International Proceedings*, 351-361, Vilnius.

Güre, A., Tazeoğlu, S. ve Angın, E. (2010). Ebeveyn-davranış ölçeği ile ebeveyn-ergen ilişki niteliği ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması [Poster Bildiri]. XVI. Ulusal Psikoloji Kongresi, Mersin.

Güre, A, Uçanok, Z ve Ergül, A. (2011). Aile içerisindeki olumsuz yaşam olayları, anne davranışı ve anne-ergen ilişki niteliği ile ergen uyumu arasındaki ilişkilerin aile stres modeli çerçevesinde anne ve ergen bildirimine dayalı ve boylamsal olarak incelenmesi. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü, Proje No: 11B5358001.

Güre, A. (2012). Evlilik ilişkisi ve ana babalık. M. Sayıl ve B. Yağmurlu, (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma* içinde (363-397). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Güre-Duru, A., Gümüştan D., Korfal, A. ve Uçanok, Z. (2014). The perceived economic strain and psychological adjustment: The mediational role of mother-adolescent relationship in the framework of the family stress model [Sözlü Bildiri]. 14th Biennial Conference of the European Association for Research on Adolescence, İzmir, Turkey.

Güvenç, G. B. ve Aktaş, V. (2006). Ergenlik döneminde yaş, toplumsal cinsiyet, bireysel ve ilikisel tutumlar, benlik değeri ve yaşam becerilerine ilişkin algı arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(57), 45-62.

Harold, G. T. ve Conger, R. D. (1997). Marital conflict and adolescent distress: The role of adolescent awareness. *Child Development*, 68, 333-350.

Harold, G. T., Fincham, F. D., Osborne, L. N. ve Conger, R. D. (1997). Mom and dad are at it again: Adolescent perceptions of marital conflict and adolescent psychological distress. *Developmental Psychology*, 33, 333-350.

- Harold, G. T., Shelton, K. H., Goeke-Morey, M. C. ve Cummings, E. M. (2004). Marital conflict, child emotional security about family relationships and child adjustment. *Social Development*, 13, 350-376.
- Harter, S. (1988). *Manual for the self-perception profile for adolescents*. Denver: University of Denver.
- Heaven, P. C. L. ve Ciarrochi, J. (2008). Parental styles, gender, and the development of hope and self esteem. *European Journal of Personality*, 22, 707-724.
- Helsen, M., Vollebergh, W. ve Meeus, W. (1999). Psychosociale problemen in de adolescentie: De samenhang met hechting aan ouders en vrienden en identiteit [Psychosocial problems in adolescence: Associations with parental and peer attachment and identity]. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, 54, 256-275.
- Hemphill, S. A. ve Littlefield, L. (2006). Child and family predictors of therapy outcome for children with behavioral and emotional problems. *Child Psychiatry and Human Development*, 36, 329-349.
- Hendrick, S. S. (2009). *Yakın ilişkiler psikolojisi*. (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Ho, C., Lempers, J. ve Clark-Lempers, D. (1995). Effects of economic hardship on adolescent self-esteem: A family mediation model. *Adolescence*, 30, 117-131.

- Holmbeck, G. N. (1997). Toward terminological, conceptual, and statistical clarity in the study of mediators and moderators: Examples from the child-clinical and pediatric psychology literatures. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 65(4), 599-610.
- Hoyle, R. H. ve Panter A. T. (1995). Writing about structural equation models. R. H. Hoyle (Ed.), *Structural equation modeling: Concepts, issues, and application* içinde (158-177). London: Sage.
- Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Huebner E. S. ve Alderman G. L. (1993). Convergent and discriminant validation of a children's life satisfaction scale: Its relationship to self- and teacherreported psychological problems and school functioning. *Social Indicators Research* 30, 71-82.
- Huebner, E. S. (1991). Correlates of life satisfaction in children. *School Psychology Quarterly*, 6, 103-111.
- Huebner, E. S. (1994). Preliminary development and validation of a multidimensional life satisfaction scale for children. *Psychological Assessment*, 6(2), 149-158.
- Huebner, E. S. (2004). Research on assessment of life satisfaction of children and adolescents. *Social Indicators Research*, 66, 3-33.

- Huebner, E. S., Drane, W. ve Valois, R. F. (2000). Levels and demographic correlates of adolescent life satisfaction reports'. *School Psychology International*, 21, 281-292.
- Irmak, S. ve Kuruüzüm, A. (2009). Turkish validity examination of the multidimensional students' life satisfaction scale. *Social Indicators Research*, 92 (1), 13-23.
- Jiang, X., Huebner, E. S. ve Hills, K. J. (2013). Parental attachment and adolescents' life satisfaction: The mediation mechanism of hope. *Psychology in Schools*, 50(4), 340-352.
- Kabakçı, Ö. F ve Totan, T. (2013). Effects of social and emotional learning skills on life satisfaction and hope. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 6(1), 40-61.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Kültür ve ana babalık: Kuram ve uygulama çalışmaları. M. Sayıl ve B. Yağmurlu, (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma* içinde (61-79). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Keijsers, L., Branje, S. J. T., Frijns, T., Finkenauer, C. ve Meeus, W. (2010). Gender differences in keeping secrets from parents in adolescence. *Developmental Psychology*, 46, 293-298.
- Kızıldağ, Ö., Sendil, G. (2006). Evlilik çatışması ve çocuk davranış problemleri arasındaki ilişkinin bilissel-bağlamsal çerçeveden incelenmesi, *Psikoloji Çalışmaları*, 26, 1-20.

- Kim, J. E., Hetherington, E. M. ve Reiss, D. (1999). Associations among family relationships, antisocial peers, and adolescents' externalizing behaviors: Gender and family type differences. *Child Development*, 70, 1209-1230.
- Kim, K. J., Conger, R. D., Elder Jr., G. H. ve Lorenz, F. O. (2003). Reciprocal influences between stressful life events and adolescent internalizing and externalizing problems. *Child Development*, 74(1), 127-143.
- Kındap, Y., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23, 92-107.
- Kling, K. C., Hyde, J. S., Showers, C. J. ve Buswell, B. N. (1999). Gender differences in self-esteem: A metaanalysis. *Psychological Bulletin*, 125(4), 470-500.
- Köker, S., Evrengöl, A. ve Canat, S. (1994). Ergenlerin anne-babaları ile iletişimlerini algılama düzeyleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 1(2), 75-78.
- Krishnakumar, A. ve Buehler, C. (2000). Interparental conflict and parenting behaviors: A meta-analytic review. *Family Relations*, 49, 25-44.
- Krishnakumar, A., Buehler, C. ve Barber, B. K. (2003). Youth perceptions of interparental conflict, ineffective parenting and youth problem behaviors in European-American and African-American families. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20, 239-260.

- Leadbeater, B. J., Kuperminc, G. P., Blatt, S. J. ve Hertzog, C. (1999). Multivariate model of gender differences in adolescents; internalizing and externalizing problems. *Developmental Psychology*, 35, 1268-1282.
- Leinonen, J. A., Solantaus, T. ve Punamäki, R. L. (2003). Social support and quality of parenting under economic pressure and work load: The role of family structure and parental gender. *Journal of Family Psychology*, 17, 221-332.
- Leung, J-P. ve Zhang, L-W. (2000). Modelling life satisfaction of Chinese adolescents in Hong Kong. *International Journal of Behavioral Development*, 24(1), 99-104.
- Lorenz, F. O., Conger, R. D., Montague, R. B. ve Wickrama, K. A. S. (1993). Economic conditions, spouse support, and psychological distress of rural husbands and wives. *Rural Sociology*, 58, 247-268.
- Lyons, M. D., Otis, K. L., Huebner, E. S. ve Hills, K. J. (2014). Life satisfaction and maladaptive behaviors in early adolescence. *School Psychology Quarterly*, 29(4), 553-566.
- Ma, C. Q. ve Huebner, E. S. (2008). Attachment relationships and adolescents' life satisfaction: Some relationships matter more to girls than boys. *Psychology in the Schools*, 45, 177-190.
- Maassen, G. H. ve Bakker, A. B. (2001). Suppressor variables in path models: Definitions and interpretations. *Sociological Methods and Research*, 30, 241-270.

- Mandara, J. Murray, C. B., Telesford, J. M., Varner, F. A. ve Richman, S. B. (2012). Observed gender differences in African American mother-child relationships and child behavior. *Family Relations*, 61, 129-141.
- Mcknight, C. G., Huebner, E. S. ve Suldo, S. (2002). Relationships among stressful life events, temperament, problem behaviour, and global life satisfaction in adolescents. *Psychology in the Schools*, 39, 677-687.
- McLoyd, V. C., Jayaratne, T. E., Ceballo, R. ve Borquez, J. (1994). Unemployment and work interruption among African American single mothers: Effects on parenting and adolescent socioemotional functioning. *Child Development*, 65, 562-589.
- Miller, S., Malone, P. S. ve Dodge, K. A. (2010). Developmental trajectories of boys' and girls' delinquency: Sex differences and links to later adolescent outcomes. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38, 1021-1032.
- Mullis, A. K., Mullis, R. L. ve Normandin, D. (1992). Cross sectional and longitudinal comparisons of adolescent self-esteem. *Adolescence*, 27, 51-61.
- Musaağaoğlu, C. ve Güre, A. (2005). Ergenlerde davranışsal özerklik ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 79-94.

- Nickerson, A. ve Nagle, R. J. (2004) The influence of parent and peer attachments on life satisfaction in middle childhood and early adolescence. *Social Indicators Research*, 66, 35-60.
- Onur, B. (2012). Çocukluğun ve çocuk yetiştirme tarihi. M. Sayıl ve B. Yağmurlu, (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma içinde* (19-59). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Öz, İ. P. (1999). *The relationship between children's adjustment problems and their perceptions of marital conflict* (Unpublished master dissertation). Middle East Technical University, Ankara.
- Özdemir, Y. ve Koruklu, N. (2013). Parental attachment, school attachment and life satisfaction in early adolescence. *Elementary Education Online*, 12(3), 836-848.
- Parke, R. D. (2004). Development in the family. *Annu. Rev. Psychol.*, 55, 365-99.
- Parke, R. D., Coltrane, S., Duffy, S., Buriel, R., Dennis, J., Powers, J., French, S. ve Widaman, K. F. (2004). Economic stress, parenting, and child adjustment in Mexican American and European American families. *Child Development*, 75, 1632-1656.
- Pekel-Uludağlı, N. ve Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-92.

Peksaygılı, M. ve Güre, A. (2008). Eşler arasındaki çatışma ile erken ergenlik dönemindeki çocukların uyum davranışları: Algılanan çatışmanın aracı ve düzenleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 43-58.

Peterson, G. W. (2005). Family Influences on Adolescent Development. T. P. Gullotta ve G. R. Adams, (Ed.), *Handbook of Adolescent Behavioral Problems: Evidence-Based Approaches to Prevention and Treatment* içinde (27-55). New York: Springer.

Rohner, R. P. (2004). The “parental acceptance-rejection syndrome”: Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59, 830-840.

Rosenfield, S., Lennon, M. C. ve White, H. (2005). The self and mental health: Self-salience and the emergence of internalizing and externalizing problems. *Journal of Health and Social Behavior*, 46(4), 323-340.

Rosenfield, S., Vertefeuille, J. ve McAlpine, D. D. (2000). Gender stratification and mental health: An exploration of dimensions of the self. *Social Psychology Quarterly*, 63(3), 208-223.

Rueger, S. Y., Malecki, C. K. ve Demaray, M. K. (2010). Relationship between multiple sources of perceived social support and psychological and academic adjustment in early adolescence: Comparisons across gender. *Journal of Youth and Adolescence*, 39, 47-61.

Salmivalli, C., Kaukiainen, A., Kaistaniemi, L. ve Lagerspetz, K. M. J. (1999). Self-evaluated self-esteem, peer-evaluated self-esteem, and defensive egotism

as predictors of adolescents' participation in bullying situations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 1268-1278.

Santrock, J. W. (2011). Ergenlikte sosyo-duygusal gelişim. (G, Yüksel, Çev.). G. Yüksel, (Ed.), *Yaşam boyu gelişim* içinde (381-411). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Sayıl, M. ve Kındap-Tepe, Y. (2012). Ana babanın kontrol davranışları ve ergenlik. M. Sayıl ve B. Yağmurlu, (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma* içinde (329-362). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Sayıl, M., Uçanok, Z. ve Güre, A. (2002). Erken ergenlik döneminde duygusal gereksinimler, aileyle çatışma alanları ve benlik kavramı: Betimsel bir inceleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 9(3), 155-166.

Schermerhorn, A. C., Cummings, E. M., DeCarlo, C. A. ve Davies, P. T. (2007). Children's influence in the marital relationship. *Journal of Family Psychology*, 21, 259-269.

Schoppe-Sullivan, S. J., Schermerhorn, A. C. ve Cummings, E. M. (2007). Marital conflict and children's adjustment: Evaluation of the parenting process model. *Journal of Marriage and Family*, 69, 1118-1134.

Selçuk, E., Sümer, N., Uysal, A. ve Günaydın, G. (2006). A comparison between adolescents' reports and parents' reports of parenting: Degree of overlap and differences in predictive power. 10th EARA Conference, Antalya, Turkey.

Shanahan, L., McHale, S. M., Crouter, A. C. ve Osgood, D. W. (2007). Warmth with mothers and fathers from middle childhood to late adolescence: Within- and between-families comparisons. *Developmental Psychology*, 43, 551-563.

Shek, D. T. L. (1997). Family environment and adolescent psychological well-being, school adjustment, and problem behavior: A pioneer study in a Chinese context. *Journal of Genetic Psychology*, 158, 113-128.

Shek, D. T. L. (2002). Family functioning and psychological well-being, school adjustment, and problem behavior in Chinese adolescents with and without economic disadvantage. *The Journal of Genetic Psychology*, 163(4), 497-502.

Shek, D. T. L. (2005). Perceived parental control processes, parent-child relational qualities, and psychological well-being in Chinese adolescents with and without economic disadvantage. *Journal of Genetic Psychology*, 166(2), 171-188.

Shek, D. T. L. (2008). Economic disadvantage, perceived family life quality, and emotional well-being in Chinese adolescents: A longitudinal study. *Soc Indic Res*, 85, 169-189.

Smith, R. L., Rose, A. J. ve Schwartz-Mette, R. A. (2009). Relational and overt aggression in childhood and adolescence: Clarifying mean-level gender differences and associations with peer acceptance. *Soc Dev.*, 19(2), 243-269.

- Sobolewski, J. M. ve Amato, P. R. (2005). Economic hardship in the family of origin during childhood and psychological well-being in adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 67, 141-156.
- Solantaus, T., Leinonen, J. ve Punamaki, R. L. (2004). Children's mental health in times of economic recession: Replication and extension of the family economic stress model in Finland. *Developmental Psychology*, 40, 412-429.
- Solso, R. L., Johnson, H. H. (2005). *Psikolojide Deneyisel Yönteme Giriş: Vaka Yaklaşımı* (A. Ayçiçeği, Çev.). İstanbul: Kitabevi.
- Stattin, H. ve Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072-1085.
- Stevens, G. W, Pels. T., Bengi-Arslan, L., Verhulst, F. C., Vollebergh, W. A. ve Crijnen, A. A. (2003). Parent, teacher and self-reported problem behavior in The Netherlands: Comparing Moroccan immigrant with Dutch and with Turkish immigrant children and adolescents. *Soc. Psychiatry Psychiatr. Epidemiol.*, 38(10), 576-85.
- Suldo, S. M. ve Huebner, E. S. (2004). Does life satisfaction moderate the effects of stressful life events on psychopathological behavior in adolescence? *School Psychology Quarterly*, 19, 93-105.
- Suldo, S. M., Riley, K. N. ve Shaffer, E. J. (2006). Academic correlates of children and adolescents' life satisfaction. *School Psychology International*, 27, 567-582.

Sun, R. C. ve Shek, D. T. (2010) Life satisfaction, positive youth development, and problem behaviour among Chinese adolescents in Hong Kong. *Social Indicators Research*, 95, 455-474.

Sunar, D. (2013). Kentli Türk ailelerin üç neslinde annelerin, babaların çocuk yetiştirme pratikleri ve benlik saygısı. S. Bekman ve A. Aksu-Koç, (Ed.), *İnsan Gelişimi, Aile ve Kültür: Farklı bakış açıları içinde* (173-187). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Sutton, J., Smith, P. K. ve Swettenham, J. (1999). Social cognition and bullying: Social inadequacy or skilled manipulation? *British Journal of Developmental Psychology*, 17(3), 435-450.

Sümer, N. (2012). Ana babalık ve bağlanma. M. Sayıl ve B. Yağmurlu, (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma içinde* (169-190). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-63.

Şahin, D. ve Güvenç, G. B. (1996). Ergenlerde aile algısı ve benlik algısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(38), 22-32.

Şahin, H ve Güre, A. (2014). Ekonomik güçlükler ile evlilik ilişkisi arasındaki bağlantıların aile stres modeli çerçevesinde incelenmesi [Poster Bildiri]. 18. Ulusal Psikoloji Kongresi, Bursa.

- Şahin, H. (2014). *Ekonomik güçlükler ve evlilik ilişkisi arasındaki bağlantıların aile stres modeli çerçevesinde incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şendil, G. (2003). Çocukların evlilik çatışmasını algılayışı. *İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 23, 113-145.
- Şendil, G., Kızıldağ, Ö. (2003). Çocuk ve ergenlerde ebeveyn evlilik çatışması algısı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 10, 58-66.
- Şirvanlı, D. (1998). *Eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şirvanlı, D. (1999a). Eşlerarası çatışma ve boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri I: Davranış ve uyum problemleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı*, 6, 19-29.
- Şirvanlı-Özen, D. (1999b). Eşlerarası çatışma ve boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri II: Sosyal destek. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı*, 6, 83-88.
- Şirvanlı-Özen, D. (2004). Effects of marital conflict on adolescent children: A study in Turkey. *Journal of Divorce and Remarriage*, 41(1/2), 37-57.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A., ve Sears, D. O. (2007). *Sosyal Psikoloji* (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Thompson, B. ve Melancon, J. G. (1996). Using item “Testlest”/ “Parcels” in confirmatory factor analysis: An example using the PPSDQ-78. (ERIC Document No. ED 404349).

Trommsdorff, G. (2013). Toplumsal değişim ve insan gelişimi açısından çocuğun değeri. S. Bekman ve A. Aksu-Koç, (Ed.), *İnsan Gelişimi, Aile ve Kùltür: Farklı bakış açıları içinde* (133-154). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Trzesniewski, K. H., Donnellan, M. B. Moffitt, T. E., Robins, R. W., Poulton, R. ve Caspi, A. (2006). Low self-esteem during adolescence predicts poor health, criminal behavior, and limited economic prospects during adulthood. *Developmental Psychology*, 42(2), 381-390.

Turner, C. M. ve Barrett, P. M. (1998). Adolescent adjustment to perceived marital conflict. *Journal of Child and Family Studies*, 7(4), 499-513.

TÜİK (2014). Gelir ve yaşam koşulları araştırması, 2013. TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16083>.

TÜİK (2014). Yoksulluk çalışması, 2013. TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16204>.

Uçanok Z. ve Güre, A. (2014). Perceived economic strain and psychological well-being: The mediational role of parental relations in Turkish early adolescents. *The Journal of Early Adolescence* 34(6), 685-711.

Uçanok, Z. ve Güre, A. (2007). Parent-adolescent relational qualities, perceived economic strain and psychological well-being in Turkish early adolescents.

XIIIth European Conference on Developmental Psychology, University of Jena, Jena, Germany.

Ulu, İ. P. ve Fıfıloğlu, H. (2002). The relationship between Turkish children's perception of marital conflict and their internalizing and externalizing problems. *International Journal of Psychology*, 37, 369-378.

Ulu, İ. P. ve Fıfıloğlu, H. (2004). Çocukların Evlilik Çatıfmasını Algılaması Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(14), 61-75.

Vandewater, E. A. ve Lansford, J. E. (1998). Influences of family structure and parental conflict on children's well-being. *Family Relations*, 47, 323-330.

Wadsworth, M. E. ve Compas, B. E. (2002). Coping with family conflict and economic strain: The adolescent perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 12(2), 243-274.

Wissink, I. B. (2006). *Parenting, friendship relations and adolescent functioning in different ethnic groups* (Unpublished doctoral dissertation). University of Amsterdam, Amsterdam.

Wissink, I. B., Dekovic, M. ve Meijer, A. M. (2006a). Parenting behavior, quality of the parent-adolescent relationship, and adolescent functioning in four ethnic groups. *Journal of Early Adolescence*, 26, 133-159.

Wissink, I. B., Dekovic, M. ve Meijer, A. M. (2006b). Differences and similarities in parenting behavior across ethnic groups: Adolescents' perspective. T. Pels, S. Model ve M. Dekovic, (Ed.), *Child rearing in six ethnic families. The multi-cultural Dutch experience* içinde (245-277). Lewiston, New York: The Edwin Mellen Press.

Yılmaz, A. (2000). Anne-baba tutum ölçeği'nin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7(3), 160-172.

Yılmaz, A. (2001a). Eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 16(47), 1-20.

Yılmaz, A. (2001b). Çocukların algıladığı anne-baba arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkiler. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 8(2), 85-93.

Yılmaz, A. (2001c). Eşler arasındaki uyum: Kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Aile ve Toplum*, 4(1), 49-58.

Yong, M., Fleming, C. B., McCarty, C. A. ve Catalano, R. F. (2014). Mediators of the associations between externalizing behaviors and internalizing symptoms in late childhood and early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 34, 967-1000.

Zeynep, Ç. (2015). *Anne Bildirimine Dayalı Ekonomik Güçlük, Eşler Arasındaki Çatışma ve Ergenlerin Problem Davranışları Arasındaki İlişkilerin Aile Stres Modeli Çerçevesinde İncelenmesi: Bir İzleme Çalışması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zimet, D. M. ve Jacob, T. (2001). Influences of marital conflict on child adjustment: Review of theory and research. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 4(4), 319-335.

Zullig, K. J., Valois, R. F., Huebner, E. S. ve Drane, J. W. (2001). Relationship between perceived life satisfaction and adolescents' substance abuse. *Journal of Adolescent Health*, 29, 279-288.

EKLER

Ek 1: Kişisel Bilgi Formu

Adı Soyadı :		Formu Doldurduğunuz Tarih <table border="1"> <tr> <th>Gün</th> <th>Ay</th> <th>Yıl</th> </tr> <tr> <td>0</td><td>0</td><td>0</td> </tr> <tr> <td>1</td><td>1</td><td>1</td> </tr> <tr> <td>2</td><td>2</td><td>2</td> </tr> <tr> <td>3</td><td>3</td><td>3</td> </tr> <tr> <td>4</td><td>4</td><td>4</td> </tr> <tr> <td>5</td><td>5</td><td>5</td> </tr> <tr> <td>6</td><td>6</td><td>6</td> </tr> <tr> <td>7</td><td>7</td><td>7</td> </tr> <tr> <td>8</td><td>8</td><td>8</td> </tr> <tr> <td>9</td><td>9</td><td>9</td> </tr> </table>		Gün	Ay	Yıl	0	0	0	1	1	1	2	2	2	3	3	3	4	4	4	5	5	5	6	6	6	7	7	7	8	8	8	9	9	9
Gün	Ay			Yıl																																
0	0			0																																
1	1			1																																
2	2			2																																
3	3	3																																		
4	4	4																																		
5	5	5																																		
6	6	6																																		
7	7	7																																		
8	8	8																																		
9	9	9																																		
Okulunuzun Adı :																																				
Doğum Tarihiniz : / / Gün Ay Yıl																																				
Cinsiyetiniz : ☐ Kız ☐ Erkek																																				
Sınıfınız : ☐ 6. Sınıf ☐ 7. Sınıf ☐ 8. Sınıf ☐ Lise 1 ☐ Lise 2 ☐ Lise 3 ☐ Lise 4																																				
Geçen dönemki başarı notunuz : ☐ 0-24 ☐ 25-44 ☐ 45-54 ☐ 55-69 ☐ 70-84 ☐ 85-100																																				

Ek 2: 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri şu anki ya da son 6 ay içindeki durumunuzu düşünerek değerlendiriniz.			
Lütfen tüm maddeleri cevaplayınız	Doğru değil	Bazen ya da biraz doğru	Çok ya da sıkılıkla doğru
1. Yaşımdan daha küçük gibi davranırım	0	1	2
2. Büyüklemin izni olmadan içki içerim	0	1	2
3. Çok tartışırım	0	1	2
4. Başladığım işleri bitiremem	0	1	2
5. Çok az şeyden hoşlanırım	0	1	2
6. Hayvanları severim	0	1	2
7. Yüksekten atar, övünürüm	0	1	2
8. Dikkatimi toplamakta ya da sürdürmekte güçlük çekerim	0	1	2
9. Bazı düşünceleri zihnimden bir türlü atamam (açıklayınız) :	0	1	2
10. Yerimde oturmakta güçlük çekerim	0	1	2
Lütfen tüm maddeleri cevaplayınız	Doğru değil	Bazen ya da biraz doğru	Çok ya da sıkılıkla doğru
31. Kötü bir şey düşünmek ya da yapmaktan korkarım	0	1	2
32. Mükemmel olmam gerektiğine inanırım	0	1	2
33. Hiç kimsenin beni sevmediğini düşünürüm	0	1	2
34. Başkalarının bana zarar vermeye, kötülük yapmaya çalıştığını düşünürüm	0	1	2
35. Kendimi yetersiz ve değersiz hissederim	0	1	2
36. Bir yerlerimi sık sık incitirim	0	1	2
37. Çok kavgaya dövüş ederim	0	1	2
38. Benimle çok alay edilir, dalga geçilir	0	1	2
39. Başı belada olan kişilerle dolaşırım	0	1	2
40. Başkalarının işitmediği sesler ve konuşmalar işitirim (açıklayınız) :	0	1	2

Ek 3: Genel Yaşam Doyumu Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz ve sizin için en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Emin değilim	Kısmen katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Arkadaşlarım bana karşı naziktir	①	②	③	④	⑤
2. Dışarıda olmaktan hoşlanırım	①	②	③	④	⑤
3. Okulda kendimi kötü hissedirim	①	②	③	④	⑤
4. Arkadaşlarımla kötü zaman geçiririm	①	②	③	④	⑤
5. İyi yapabildiğim pek çok şey vardır	①	②	③	④	⑤
6. Okulda çok şey öğrenirim	①	②	③	④	⑤
7. Anne ve babamla zaman geçirmekten hoşlanırım	①	②	③	④	⑤
8. Ailem, pek çok aileden daha iyidir	①	②	③	④	⑤
9. Okulda sevmediğim çok şey var	①	②	③	④	⑤
10. Güzel/yakışıklı olduğumu düşünüyorum	①	②	③	④	⑤

Ek 4: Ergenler için Benlik Algısı Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerde iki tür genç grubundan söz edilmektedir. Sizden hangi genç gruba benzediğinize karar vermeniz istenmektedir. Eğer sağdaki genç gruba benzediğinizi düşünüyorsanız sağdaki seçeneklerden birini, soldaki genç gruba benzediğinizi düşünüyorsanız soldaki seçeneklerden birini işaretleyiniz.

Dolayısıyla sadece sağ ya da sol taraftan bir seçeneği işaretleyiniz.

Bana Tamamen Uyuyor	Bana Kısmen Uyuyor		Bana Tamamen Uyuyor	Bana Kısmen Uyuyor		
①	②	1. Bazı gençler çoğunlukla kendileriyle başışık değildirlir	OYSA	Bazıları kendileriyle oldukça başışıkırlar.	③	④
①	②	2. Bazı gençler hayatıta kendileri için çizdikleri yoldan hoşnut değildirlir	OYSA	Bazıları hayatıta kendileri için çizdikleri yoldan hoşnutırlar.	③	④
①	②	3. Bazı gençler çoğu zaman kendilerinden hoşnutırlar	OYSA	Bazıları kendilerinden hoşnut değildirlir.	③	④

Ek 5: Ebeveyn Davranış Ölçeği

ED		ANNENİZ				BABANIZ					
		Hiçbir zaman	Çok seyrek	Ara sıra	Çoğunlukla	Her zaman	Hiçbir zaman	Çok seyrek	Ara sıra	Çoğunlukla	Her zaman
Aşağıda anne-babanızla olan ilişkileriniz hakkında çeşitli sorular yer almaktadır. Bu soruları hem anneniz hem de babanız için ayrı ayrı değerlendiriniz.											
Anneniz - Babanız											
1.	Hangi sıklıkla sizi sevdiğini gösterir ya da sizin tatlı bir çocuk olduğunuzu düşünür?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2.	Hangi sıklıkla size iltifat eder?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3.	Hangi sıklıkla sizi hoş bir adla çağırır?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4.	Hangi sıklıkla sizi yatmadan önce öper ya da size güzel şeyler söyler?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5.	Hangi sıklıkla sizi öper ya da kucaklar?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6.	Sizi rahatsız eden bir şeyden bahsettiğinizde hangi sıklıkla sizi anlamaya çalışır?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
7.	Bir sıkıntınız olduğunda hangi sıklıkla gerçekten size yardım etmeye, sizi rahatlatmaya ya da neşelendirmeye çalışır?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
8.	Kendinizi kötü ya da üzgün hissettiğinizde hangi sıklıkla bunun farkına varır?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
9.	Sizi rahatsız eden bir şeyin olup olmadığını ve bunun hakkında konuşmak isteyip istemediğinizi hangi sıklıkla sorar?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
10.	Size yardım için her an hazır olduğu duygusunu hangi sıklıkla verir?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

Ek 6: Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği

	ANNENİZ					BABANIZ				
	Hiç ya da çok az	Biraz	Çok	Oldukça çok	Çok fazla	Hiç ya da çok az	Biraz	Çok	Oldukça çok	Çok fazla
Annenize - Babanıza / Annenizle - Babanızla										
1. Arkadaşlarınızın kimler olduğundan ne kadar bahsedersiniz?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Paranızı nasıl harcadığınızdan ne kadar bahsedersiniz?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. Okuldan sonra nerede olduğunuzdan ne kadar bahsedersiniz?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. Kapıdan çıktığınızda nereye gittiğinizden ne kadar bahsedersiniz?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5. Boş zamanlarınızda neler yaptığınızdan ne kadar bahsedersiniz?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Okulda aldığınız notlardan ne kadar bahsedersiniz?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
7. İlişkinizden ne kadar memnunsunuz?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
8. İlişkiniz ne kadar iyi?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
9. Aranızda işlerin gidiş biçiminden ne kadar mutlusunuz?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
10. Her şey hakkında ne kadar konuşursunuz?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

Ek 7: Algılanan Ekonomik Güçlük Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri ailenizin son 6 ay içindeki durumunu düşünerek cevaplayınız.				
	Hiçbir zaman doğru değil	Bazen doğru	Sıklıkla doğru	Her zaman doğru
1. Anne-babamın faturaları ödeyecek kadar parası yok	1	2	3	4
2. Yeni kıyafetler almaya yetecek kadar paramız yok	1	2	3	4
3. Anne-babamın benim sevdiğim yiyecekleri alacak parası yok	1	2	3	4
4. Ailemin beni gitmek istediğim yerlere götürecek parası yok	1	2	3	4

Ek 8: Çocukların Algıladıkları Evlilik Çatışması Ölçeği

Her ailede anne ve babanın anlaşamadığı, tartıştığı zamanlar olur. Anne-babaları tartıştığı zaman çocuklar çok farklı duygular yaşarlar. Biz de sizin anne ve babanız tartıştığında neler hissettiğinizi öğrenmek istiyoruz. Eğer anne ve babanız birlikte, sizinle aynı evde yaşamıyorsa, sorulara, aynı evde yaşarken anlaşamadıkları zamanları düşünerek cevap veriniz.

	Doğru	Bazen / Biraz Doğru	Yanlış
Anne - Babamın / Anne - Babam / Anne - Babamı			
1. Tartıştıklarını hiç görmedim	1	2	3
2. Tartıştıklarında genellikle sorunu çözerler	1	2	3
3. Benim okulda yaptıklarım yüzünden sık sık tartışır	1	2	3
4. Tartışırken çıldırma gibi olurlar	1	2	3
5. Tartıştıklarında korkarım	1	2	3
6. Tartışmaları benim suçum değil	1	2	3
7. Benim bildiğim farkında değil ama onlar çok tartışır	1	2	3
8. Tartışmaları bittikten sonra bile birbirlerine olan kızgınlıkları devam eder	1	2	3
9. Bir anlaşmazlıkları olduğunda sakince konuşurlar	1	2	3
10. Tartıştıklarında ne yapacağımı bilemem	1	2	3